

ISSN 1407-2157

**LATVIJAS UNIVERSITĀTES
ZINĀTNISKIE RAKSTI**

ACTA UNIVERSITATIS LATVIENSIS

632

**TIESU PĀKSES
VEIDOŠANA**

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

Tiesu prakses veidošana

Zinātniskie raksti

Rīga 2001

Tiesu prakses veidošana: LU zinātniskie raksti – Dr.habil.iur. prof. E.Meļķiņa redakcijā. – Rīga: Latvijas Universitāte, 2001. - 209 lpp.

Par rakstu saturu ir atbildīgi autori; viņu izklāstā arī doti rakstos sastopamie fakti.

Redkolēģija: Dr.sc.pol. prof. **Juris Dreifelds**, Broka Universitāte, Kanāda;
Dr.iur. prof. **Dītrichs Andrejs Lēbers**, Ķīles Universitāte, Vācija;
Dr.habil.iur. prof. **Edgars Meļķis**, I.U Juridiskās fakultātes Tiesību teorijas un politikas zinātnes katedras vadītājs.

Zinātniskais recenzents prof. **Uldis Krastiņš**, LU Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras vadītājs.

Literārā redaktore **Lūcija Paegle**.

Datorsalikumu, juridisko jēdzienu un personu rādītāju sastādīja **Linda Aušta**.

1-27765

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievadam. Dr.habil.iur.prof. Edgars Melķisis	5
I No Latvijas tiesu prakses	
1. E.Melķisis. <i>Par tiesu prakses vienotību</i>	7
2. 1939.gada 13.jūnija <i>Instrukcija Senata Spriedumu birojam</i>	18
3. K.Ducmanis. <i>Pārskats par spriedumu birojiem Berlīnē, Leipcīgā, Vīnē, Prāgā, Romā un Varšavā</i>	24
4. D.Apse. <i>Tiesu prakse un Latvijas Senāta Administratīvais departaments</i>	68
II Tiesu prakse mūsdienās	
1. U.Krastiņš. <i>Latvijas kriminālās likumdošanas Pēctecība nodarījumos pret dabas vidi</i>	102
2. M.Vainovskis. <i>Tiesu prakses veidošanas nozīme lietās par nodokļu likumdošanas piemērošanu</i>	124
III Satversmes tiesas spriedumi	
Dz.Pededeze. <i>Satversmes tiesas spriedums šodien un rīt</i>	146
IV Eiropas Savienības tiesu prakse	
1. K.Krūma. <i>Eiropas Kopienu tiesas un notiekošās Integrācijas izpaušmes tiesas procesā</i>	160
2. A.Gritāne. <i>Eiropas Savienības tiesu institūcijas. To darbības principi un kompetence</i>	173
3. EP Rekomendācija Nr. R(95)11	186
Juridisko jēdzienu alfabētiskais rādītājs	196
Personu alfabētiskais rādītājs	208

IEVADAM

“Tur, kur tiesu pilis stāv tālu no
juridiskajām fakultātēm, tur
jurisprudence nīkuļo.”

(Atziņa no 13.gadsimta)

Jurisprudenci pamatoti dēvē par “saprotošu zinātni” (Karl Larenz, Claus-Wilhelm Canaris). Šī izpēte un saprašana aptver ne tikai tiesības, likumus, normas, ar savām racionālām metodēm iztaujājot tiesību tekstus, lai pārbaudītu dažādas izskaidrošanas iespējas. Taču teksta jēga ikvienā gadījumā izprotama savstarpējā sakarībā ar konkrēta gadījuma faktiskiem apstākļiem, ar praksi, kā līdzīga veida un tipa gadījumi ir risināti iepriekš. Tiesību īstenošanas sistēma var kļūt “haotiska”, ja netiek ievērots vēl no Senās Romas jurisprudences pārmantotais noteikums *stare decisis* – “picturēties pie nolemtā”.

Jurisprudencē, lai tā varētu sekmīgi funkcionēt, atbilstoši tiesību mērķiem un sabiedrības vajadzībām, tiesību zinātnei jāiet roku rokā ar tiesu un administratīvo institūciju praksi. Daudzkārt tieši tiesu prakse ir kā “ceļmlauzis” teorijas un doktrīnas attīstībai. Savukārt, ne mazāka loma tiesību normu pielietošanas praksē ir teorijai.

Šis rakstu krājuma mērķis ir veicināt, lai tiesību piemērošanas prakse konsekventi attīstītos atbilstoši kontinentālās Eiropas tiesību loka tradīcijām, kuru nesēja bija arī pirmskara Latvijas tiesību iekārta. Krājums sastāv no četrām nodaļām: 1) no Latvijas tiesu prakses vēstures, 2) tiesu prakse mūsdienās, 3) Satversmes tiesas spriedumi, 4) Eiropas Savienības tiesu prakse.

Tika veikti pētījumi Latvijas Valsts Vēstures arhīva fondos Nr.1535 (11.apr., 160. un 161.lieta), no kuriem krājumā publicēta 1939.gada 13.jūnija Instrukcija Senāta Spriedumu birojam (iepriekš publicēta: Latvijas Senāts 1918-1940. Rādītāji Latvijas Senāta spriedumu krājumiem / D.A.Lēbera redakcijā. Rīga, 1997, 1.sēj., 40.lpp.), Kārļa Ducmaņa Pārskats par spriedumu birojiem Berlīnē, Leipcīgā, Vīnē, Prāgā, Romā un Varšavā.

Krājums domāts tiem, kas studē jurisprudenci vai arī atsvaidzina savas zināšanas un izpratni. Jo sevišķi tas domāts tiem, kas ar savu profesionālo darbu justīcijas iestādēs veido mūsdienīgu tiesu praksi.

Par šī krājuma izstrādes veicināšanu esam pateicīgi Latvijas Valsts Vēstures arhīva direktoram N.Rižovam. Materiālu apstrādi arhīvā veica studente Kristīne Jarinovska.

Īpaši pateicamies rakstu krājuma redaklējijas loceklim profesoram Dītricham Andrejam Lēberam par vērtīgiem padomiem krājuma autoriem rakstu izstrādāšanā, kā arī krājuma literārai redaktorei Lūcijai Paeglei par paveikto darbu.

Dr. habil. iur. prof. Edgars Melķis

I NO LATVIJAS TIESU PRAKSES

Par tiesu prakses vienotību

Dr. habil. iur. prof. Edgars Melņiškis

“Pilnīgas zināšanas par visu tiesas jurisprudenci ir neatņemams priekšnoteikums likumu taisnīgai piemērošanai”.

No EP MK Rekomendācijas R(95)11.

1. Pārrāvums Latvijas tiesību sistēmas attīstībā

Ilgais pārrāvums Latvijas tiesību un tiesu sistēmas dabiskajā attīstībā, tās atrautība no kontinentālās Eiropas tiesību loka demokrātiskās vides un varmācīgā iekļaušana sociālistiskajā tiesību lokā nopietni deformēja Latvijas tiesību iekārtu, pašu tiesību izpratni un tās piemērošanas metodoloģiskos un normatīvos pamatus. Pilnā mērā tas attiecas uz tiesību avotu daudzveidības un tiesas prakses kā vienu no tiesību palīgavotiem izpratni un pielietošanu. Politisku un ideoloģisku apsvērumu dēļ gan sociālistisko tiesību doktrīnā, gan arī padomju tiesu un administratīvā prakse noraidīja iespēju izmantot juridiskajā praksē precedentus, jo tie “varot radīt likumības pārkāpumus un patvaļu valsts orgānu darbībā”. Vienlaikus tika atzīts, ka Rietumvalstu tiesību sistēmās kā tiesību avoti pastāvēt tiesu precedenti un tiesību doktrīna, bet tie esot “šķiriski” sistēmas elementi, jo valdošā šķira tos izmantojot savās interesēs.¹ Bez tam, pastāvēt precedentiem, tiesību normās esot grūti orientēties un tas veicināšot patvaļu un nelikumības.

---

¹ Sk.: Agarkovs M. u.c. Civiltiesības. Rīga, 1946. I.sēj., 33.lpp.

Šinī sakarībā, gribot negribot, rodas jautājums: vai tiesām tiesu precedentu vērā ņemšana ir tas faktors, kas veicina patvaļu un nelikumības? Vai drīzāk gan doktrinālā nostādne, ka katra atsevišķa tiesneša personīgā "sociālistiskā tiesiskā apziņa" ir tas kritērijs, pie kura pieturoties, var nekļūdīgi noteikt robežlīniju starp likumīgo un pretlikumīgo? Arī sociālistiskā doktrīna par to nebija tik pārliccināta. Tādēļ tiesu prakses izmantošana turpmāko lietu izlemšanā tika pakļauta Augstākās tiesas kontrolei un reglamentācijai. Tie tiesas prakses jautājumu risinājumi, kas bija kolektīvi izvirzīti un pieņemti Augstākās tiesas Plēnumā, kļuva saistoši tiesām, izspriežot līdzīgas lietas. Šāda kārtība pastāvēja tikai sociālistisko valstu tiesu iekārtās un tiesību sistēmās, un, kā redzams, arī pastāv vairākās postsociālisma valstīs. Rietumvalstu salīdzinošo tiesību speciālisti uzskata, ka doktrinālu nostādni pamatā noteica politiskā koncepcija par to, ka valsts vara ir vienota un nedalāma. Deklarētā tiesu neatkarība reāli nekādi nevarēja pretendēt ne uz varu līdzsvarošanu, ne tiesu normu atzīšanu par nelikumīgām, nedz arī līdzdalību tiesību jaunradē vai attīstībā. Visaptverošajā valsts institucionālās varas sistēmā Augstākā tiesa pildīja tiesu darbības valstisko vadību un KP nosprausto tiesību realizāciju, t.sk. tiesu prakses "filtrēšanu" un "pareizo" virzību.

Tiesu loma bija - "stingri un nelokāmi" sargāt normās ietvertos valstiskos priekšrakstos minēto "proletariāta diktatūru", vēlāk "tautas gribu", nodrošinot to izpildi.² Tādēļ arī pašām tiesām netika dotas, ne arī veicinātas tādas darbības, kas varētu kaut daļēji tikt uzskatītas par tiesību jaunradi. Tas būtu arī pretrunā ar tiesību būtības tādu izpratni, kādu to kultivēja sociālistiskā ideoloģija. Proti, ka tiesības ir valsts institūciju izdotās vai sankeionētās vispārīstāstās tiesību normas. Un pati valsts ar visu tās deklarēto visspēctību bija tikai paklausīgs instruments Komunistiskās partijas rokās.

---

² Sk.: David Grasman. Einführung in die großen Rechtssysteme der Gegenwart. 2.Aufl., München, 1988. S.195.-197.

2. Tiesu prakse pirmskara Latvijā

Turpretim Rietumvalstīs, tanī skaitā romāņu-ģermāņu tiesību saimē, ar kuru arī Latvija bija visciešāk saistīta, gan tiesību, gan prakses veidošanās izpratne bija principiāli atšķirīga. Rietumvalstīs dominēja uzskats, ka tiesību normas veidojās kā pārdomu rezultāts, kas daļēji pamatojas gan uz prakses izpēti un vispārinājumiem, gan uz taisnīguma, morāles un kristietības atziņām, kā arī politikas un sistēmas harmonijas apsvērumiem.³ Par teorijas un prakses savstarpējās sadarbības un mijiedarbības nozīmi atgādina atziņa, kas saglabājusies no viduslaikiem: "Tur, kur tiesu pilis stāv tālu no juridiskajām fakultātēm, tur jurisprudence nīkuļo". Tiesības tika uzskatītas nevis kā "valdošas šķiras" gribas izpausme, bet gan kā tas bija formulēts vēl 6.gadsimtā veiktajā Justiniāna kodifikācijā: "Tiesības ir labas kārtības un taisnības māksla" (Digestas I.pants). Vēl no Senās Romas laikiem ir pazīstams noteikums *stare decisis*, ka līdzīgās lietās jāpieturas pie agrāk nolemtā.

Latvijā jau no tās jurisdikcijas paša sākuma liela nozīme tika piešķirta tiesu prakses veidošanas jautājumiem. Par tiem, piemēram, plaša diskusija izvērsās 1920.-1921.gadā "Tieslietu ministrijas Vēstnesī". Senators Augusts Lēbers divos rakstos argumentēja viedokli par tiesas prakses piemērošanas atbilstību demokrātiskās Latvijas apstākļos.⁴ Tāpat grāmatā "Lekcijas par ievadu tiesību zinātnē", kas bija pirmā grāmata latviešu valodā par tiesību teoriju, viņš izklāstīja atziņu, ka tiesību zinātne un tiesu prakse arī pieskaitāmi pie tiesību avotiem, kopā veidojot t.s. juristu tiesības.⁵

---

³ Ibidem. S.147.

⁴ Sk.: Lēbers A. Tiesu iekārtas likumu 259.pants: "Senāta darbība prakses apvienošanā". *Tieslietu ministrijas Vēstnesis*, 1921. Nr.4 6, 21.-28., 112.-116.lpp.

⁵ Sk.: Lēbers A. Lekcijas par ievadu tiesību zinātnē. II daļa. Rīga, 1922. 8.lpp. Jēdziens "juristu tiesības" jau no viduslaikiem noturīgi ieviesies romāņu-ģermāņu un anglo-sakšu tiesību saimēs, un to pazīst visā Rietumu tiesību lokā. Sk., piemēram: Kruse M.W. Das Richterrecht als Rechtsquelle, 1971 u.c.

Tiesu prakses veidošanas juridiskie nosacījumi atspoguļojās arī vairākos likumdošanas aktos, kas tika pārņemti gan no Krievijas, gan arī tajos, ko pieņēma Latvijas Sacīma. Civillikumu kopojuma "Vietējo likumu kopojuma III daļas" XXVI pantā noteikts, ka "lai gan tiesu spriedumiem, kaut tos būtu taisījušas augstākās tiesu iestādes, nav likuma spēka, taču tie var tikt izmantoti kā argumenti". "Tā kā tiesnešiem savos spriedumos, vienos un tajos pašos apstākļos, jābūt secīgiem, tad prāvniekiem nav liegts savu tiesību pastiprināšanai atsaukties uz agrāk taisītiem, savā starpā saskanīgiem un likumīgā spēkā nākušiem tiesu spriedumiem."

Jaunajā Civillikumā, kas stājās spēkā 1938.gadā, šis pants nebija reproducēts. Lielā mērā tas izskaidrojams ar to, ka šāda satura pants ir tuvāks nevis materiālajām, bet gan procesuālajām tiesībām. Tiesu prakses vienotības veidošanai bija veltīti gan civilprocesa panti (14.², 938.pp.), gan Kriminālprocesa un Tiesu iekārtas likuma 185.pants: "Tieslietu ministram ir tiesība likt priekšā Senāta kasācijas departamentiem un apvienotajai sapulcei viņam zināmus nākušus jautājumus, kurus pārvaldības vai tiesu iestādes izšķir nevienādi, vai kuri, likumus piemērojot, rada šaubas. Tie šajā kārtībā taisītie kasācijas departamentu spriedumi, kuru iespiešanu Senāts atrod par derīgu, izsludināmi sevišķā krājumā, lai norādītu likumu vienādu iztulkošanu un piemērošanu."⁶

Pirmskara Latvijā skaidri apzināja vienveidīgas tiesas prakses nozīmīgumu un mērķtiecīgi šīs prasības realizēja dzīvē. Radot tam nepieciešamos apstākļus, sistemātiski publicēja nozīmīgākos Latvijas Senāta Apvienotās sapulces spriedumus (no 1935.gada – Apvienotās sapulces spriedumi), arī Administratīvā, Civilkasācijas un Kriminālkasācijas departamenta spriedumus un lēmumus. Informācija par tolaik veikto dota šī krājuma vairākos rakstos. Tagad, pateicoties profesora Dītriha Augusta Lēbera

---

⁶ Sk.: Tiesu iekārtas likumi. Rīga: Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļa, 1924.

rūpēm, minētie tiesu nolēmumi no jauna publicēti 15 sējumos un ir pieejami interesentiem.⁷

3. Tiesu prakse pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas

Pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas 1990.-1992.gadā tā uzsāka savu neatkarīgo attīstību, mantojumā pārņemot padomju tiesību iekārtu. Īsā laikā radīt pilnīgi jaunu tiesību sistēmu nebija iespējams. Pārmantotā tiesību iekārta tika reformēta pakāpeniski, lai padarītu to atbilstošu jaunās sabiedriski politiskās iekārtas prasībām. Līdz ar to tā iegājusi ilgstošā transformācijas procesā, kas joprojām turpinās.⁸

Visstraujāk attīstība ir notikusi likumdošanas līmenī materiālo tiesību jomā. Tajā nomainītas gandrīz visas sākotnēji pārmantotās padomju tiesības. Vislielākās problēmas ir tiesību normu piemērošanas līmenī.⁹ Ar pašreiz Latvijā spēkā esošajiem likumdošanas aktiem – ja to pielietotu ar Rietumu metodoloģiju – visumā lielākajā daļā gadījumu būtu iespējams panākt pietiekami apmierinošus rezultātus. Taču pašlaik Latvijā tiesību pielietotāju (ierēdņu, tiesnešu) metodoloģiskā kvalifikācija vēl neatbilst tiesiskas valsts sistēmas prasībām.¹⁰

Līdz 1997.-98. gadam pārmaiņas tiesību normu piemērošanas metodoloģijā un mūsdienīgu juridisko metožu praktiskā pielietošanā bija visai nebūtiskas. Senāta nolēmumos, kas publicēti 1996.-97.gadā, nebija sastopamas norādes, ka lietās izspriešanā ņemtas vērā juridiskās zinātnes atziņas, vispārīgie tiesību principi vai precedenti no tiesu iepriekšējās prakses (izņemot informāciju, ko saturēja AT Plēnuma lēmumi). Gadījumos, kad tiesas procesā viena no pusēm uzstājīgi norādīja,

---

⁷ Sīkāk par to sk.: Latvijas Senāts 1918-1940. Rādītāji Latvijas Senāta spriedumu krājumiem D.A.Lēbera redakcijā. Rīga, 1997. 1.sēj., ievads; Latvijas senāta senators Augusts Lēbers (1865-1948) Latvijas tiesībnieku saimē. Rīga, 1997.

⁸ Sk.: Levīts I. Latvijas tiesiskā iekārta transformācijas procesā. *Likums un Tiesības*, 1999. Nr.1. 9.lpp.

⁹ *Ibidem*, 11.lpp.

¹⁰ *Ibidem*.

ka līdzīgā lietā tiesu iepriekšējā praksē sastopami būtiski atšķirīgi risinājumi. nolēmumos tie tikā noraidīti ar standartveidīgu ierakstu. ka "atsauce uz spriedumu. kas taisīts lietā starp citām pusēm, nav tiesību norma un tiesas precedents nav piemērojams (lieta Nr. SKC-51/1997)."¹¹

Senāta – apgabaltiesu nolēmumos, kas publicēti līdz 1998.gadam, ne reizi nav pārbaudīts samērīguma princips, kaut gan daudzās lietās problēmas būtība ir tieši iestādes pieņemto lēmumu samērīgums.¹²

Līdz pat pēdējam laikam tiesu praksē netiek pielietota analogija, kas ir svarīgākais juridiskais instruments likumu un tiesību robu aizpildīšanā. Tas būtu īpaši svarīgi Latvijas pašreizējās tiesību sistēmas apstākļos.

4. Satversmes tiesa un jaunas tendences tiesu praksē

Būtiska nozīme, lai sekmētu jaunās metodoloģijas ieviešanu tiesu praksē, bija izveidotajai Satversmes tiesai. Savu darbību tā uzsāka 1997.gadā. Jau pirmajā pasludinātajā spriedumā (par Ministru kabineta divu izdoto noteikumu tiesiskumu) Satversmes tiesa nolēmuma pamatojumā pielietoja vispārīgos tiesību principus, noteica iztulkojamās normas – Satversmes 81.panta normatīvo saturu, kas konkrētajā gadījumā izgāja ārpus normas gramatiskā teksta. Satura noskaidrošanai Satversmes tiesa izmantoja Saeimas stenogrammas.¹³

Pēdējos pāris gados aizvien biežāk sāk parādīties nolēmumi, kuros dotas atsauces uz avotiem, kas izspricējamā lietā izmantoti kā tiesību palīgavoti vai argumenti. Tā Senāta Civillietu departaments (priekšsēdētājs R.Namatēvs, senatori I.Fridrihsons, I.Šepteris) lietā Nr. SKC-645.1999 par zemes lietošanas tiesību

---

¹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi (1997). Rīga, 1998. 845.lpp.

¹² Sk.: Levits I. Samērīguma princips publiskajās tiesībās. *Likums un Tiesības*, 2000, 2.sēj., Nr.9(13), 270.lpp.

¹³ Sk.: Satversmes tiesas pirmais spriedums. Sprieduma teksts, atsauksmes, analīzes, novērtējumi / prof. E.Meļķiņa zinātniskā redakcijā. Rīga, 1998. 11., 34.lpp.

atzīšanu sprieduma motīvu daļā atsaucies ne vien uz savu iepriekšēju spriedumu lietā Nr. SKC-629/1998, bet arī uz likumības un pamatotības principu ievērošanu atbilstoši CPL 189.panta 3.punkta prasībām.

Arī pirmās instances tiesu nolēmumos biežāk sastopama argumentēta iztulkošanas metožu un plašāka tiesību avotu izpratne un pielietošana. Tā, piemēram, Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa (tiesnesis Aldis Laviņš) 2000. gada 20.jūnija spriedumā civilīetā Nr. 2-1230/2000 par kopīpašuma tiesību izbeigšanu un kopīpašuma reālu sadali atsaucās uz precedentu – Latgales apgabaltiesas spriedumu lietā Nr.2-158/1999 kā tiesību palīgavotu izspriežamajā lietā.

5. Saturīgs paraugs

Ir sastopami arī tādi metodoloģiska līmeņa tiesu nolēmumi, kuri var tikt sekmīgi izmantoti kā paraugi jurisprudences studiju procesos. Tā Augstākās tiesas senāts (priekšsēdētājs Rolands Krauze, senatori: Zigmonts Genes, Ojārs Druks-Jaunzems) 2000.gada 23.februārī, izskatot blakus sūdzību, kurā cita starpā tika lūgts atcelt Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2000.gada 6.janvāra lēmumu sakarā ar sūdzību lietā par Ceļu policijas pārvaldes prettiesisku rīcību, ar kuru tika atstāts negrozīts Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas 1999.gada 8.novembra lēmums. Rīgas apgabaltiesa bija atzinusi, ka pirmās instances tiesa pamatoti atteikusies pieņemt sūdzību, jo, tā kā sūdzības iesniedzējs lēmumu par administratīvo sodu uzlikšanu naudas soda veidā jau bija pārsūdzējis augstākstāvošai amatpersonai, tad šīs sūdzības izskatīšana nav pakļauta tiesām. To nosakot Latvijas APK 280.panta pirmās daļas 4.punkts, un līdz ar to apgabaltiesa atzinusi, "...ka tad, kad sūdzība ir bijusi iesniegta augstākai institūcijai, tiesā to vairs iesniegt nevar."

Saskaņā ar līdzšinējo tiesu praksē pastāvējušo viedokli APK 280.panta pirmās daļas 4.punkts, kas noteic, ka institūcijas (amatpersonas) lēmumu par administratīvā soda uzlikšanu naudas soda veidā var pārsūdzēt augstākai institūcijai (augstākai amatpersonai) vai rajona (pilsētas) tiesai, kuras spriedums ir

galīgs, tika iztulkots tādējādi, ka šeit ir noteikti alternatīvi lēmuma pārsūdzēšanas veidi. Izmantojot vienu no lēmuma pārsūdzēšanas veidiem, tiek zaudētas tiesības izmantot arī otru veidu.¹⁴

Pielietojot gramatisko, sistēmisko un teleoloģisko metodi un Satversmes 92.pantā nostiprināto principu, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Senāts nonāk pie secinājuma, ka Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas APK 280.panta pirmās daļas 4.punkta iztulkojums ir kļūdainš. jo šajā normā ietvertie vārdi "spriedums ir galīgs" attiecas uz rajona vai pilsētas tiesu, kas skata sūdzības lietu. Turpretī institūcijas (amatpersona), kas skata administratīvā pārkāpuma lietu, saskaņā ar APK 274.pantu pieņem lēmumu, nevis spriedumu.¹⁵ Tādējādi minētais lēmums ir atceļams. Tas nozīmēja arī tiesas prakses grozīšanu APK 280.panta piemērošanā.

6. Prakses jautājumi jaunākajā likumdošanā

Par arvien plašākas tiesu prakses materiālu iesaistīšanu turpmākajā tiesu spriešanas procesā liecina arī vairāki jaunie likumdošanas akti un likumu projekti. Tā, piemēram, Civilprocesa likuma 97.pantā norādīts uz "loģikas likumu, zinātnes atziņu un dzīvī gūto novērojumu" izmantošanu pierādījumu novērtēšanā.

Komerclikuma 472.pantā (paražu un prakses ietekme) noteikts: "Pusēm ir saistošas jebkuras paražas, par kuru ievērošanu tās ir vienojušās, un prakse, kādu tās izveidojušas savstarpējās attiecībās. Ja puses nav vienojušās citādi, uzskatāms, ka tās ir atzinušas par pašsaprotamu ievērot līgumattiecības

---

¹⁴ Sk.: AT Senāta spriedums lietā Nr. SPC-49. LR AT Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1998, 808.-809.lpp.

¹⁵ Sk.: Iļjanova D. Mūsdienīgs tiesību normu iztulkojums Senāta lēmumā. *Likums un Tiesības*, 2000. 2.sēj., Nr.10.

Ar visu Senāta 2000.gada 23.februāra lēmumu lietā Nr.SKC-100 tekstu var iepazīties mēnešraksta *Likums un Tiesības* mājas lapā: <http://www.ius.lv>; sk. arī: Škutāns D. Tiesības uz taisnīgu tiesu. *Likums un Tiesības*, 1999. 1.sēj., Nr.4.

(ieskaitot līguma noslēgšanu) un paražas, kuras tām bija zināmas vai kuras nevarēja nezināt un kuras attiecīgajā komercdarbības jomā ir plaši pazīstamas un parasti tiek ievērotas”.

Visdetalizētāk tiesu iepriekšējo nolēmumu izmantošana turpmākajās līdzīgās lietās paredzēta Administratīvā procesa likumprojektā. Zināmā mērā tas saistīts ar to, ka vairumam amatpersonu, kas izdod administratīvos aktus, nav pietiekams juridiskās kvalifikācijas līmenis (tikai apmēram 10% no viņiem ir augstākā juridiskā izglītība). Svarīgākais tomēr ir tas, ka detalizēti un maksimāli viennozīmīgi izprotami un pielietojami procesuālie noteikumi sekmē procesuālo taisnīgumu, kas savukārt būtiski ietekmē lietas pareizu un taisnīgu izlemšanu.

Administratīvā procesa likuma projektā 60.pantā “Administratīvā akta formas un sastāvdaļas” norādīts: (5) “Pamatojot savu viedokli, iestāde var izmantot piemērotus argumentus, kas izteikti publicētos tiesas spriedumos un juridiskajā literatūrā, kā arī citā speciālā literatūrā”. Kā arī likumprojekta 228.pantā “Sprieduma forma un saturs” ir teikts, ka sprieduma motīvu daļā ir jānorāda “atsauces uz publicētiem tiesas spriedumiem un juridisko literatūru, kā arī citu speciālo literatūru, ko tiesa izmantojusi savā argumentācijā” (panta 5.daļas 4.punkts).

7. Neatliekamie uzdevumi kā ES dalībvalstij

Būtiski nozīmīgu informāciju par tiesas prakses veidošanu Eiropas Savienības dalībvalstīs satur Eiropas Padomes Ministru komitejas (EPMK) rekomendācija “Par tiesas nolēmumu atlasī, apstrādi, prezentēšanu un arhivēšanu juridiskās informācijas sistēmās (R(95)11). Tā skaidri atspoguļo to attīstības perspektīvu un nepieciešamos pasākumus, kas veicami Latvijas tiesību iekārtā, it īpaši tiesu prakses veidošanā, tās lomas pacelšanā un materiālu izmantošanā.

Risinot jautājumus par datorizētas juridiskās informācijas sistēmas izveidošanu, EP MK galveno uzmanību minētajā rekomendācijā velta tiesu nolēmumu datorizācijas mērķiem, nolēmumu atlases kritērijiem un nolēmumos esošās informācijas

apstrādei un izmantošanai. Tas viss liecina par Rietumu tiesību loka tiesisko tradīciju saglabāšanu un attīstību.

Rekomendācijas preambulā pasvītrots, ka:

- pilnīgas zināšanas par visu tiesu jurisprudenci ir neatņemams priekšnoteikums likuma taisnīgai piemērošanai;
- taisnīgas tiesas spriešanai ir ārkārtīgi svarīgi, lai jurisprudences apstrādes sistēmas būtu objektīvas un reprezentatīvas;
- datorizētas sistēmas tiek lietotas arvien biežāk juridiskajā pētniecībā un tiesas nolēmumu pieaugošais daudzums un sarežģītība liek arvien plašāk pievērsties šīm jaunajām metodēm;
- šie jaunie informācijas līdzekļi būtu jāpadara pieejami sabiedrībai un juridisko profesiju pārstāvjiem jo īpaši.

Rekomendācijā doti četri nolēmumu atlasē veidi. To

skaitā:

- atlase pēc tiesību nozarēm, t.sk. procesuālām tiesībām;
- atlase pēc satura: tiesas nolēmumu izvēle, vadoties pēc tā, vai tie izraisa vai neizraisa "juridisku interesi". "Juridiskā interese" nozīmē to, ka tiesas nolēmums:
  - izsaka tiesību normu, radot juridisku precedentu;
  - izsaka juridisku tendenci faktu izvērtēšanā;
  - izsaka novitātes procesuālajā praksē, kas nozīmīgas nozarei.

Nolēmumu atlasē kritēriji tiek iedalīti negatīvos un pozitīvos. Pozitīvos kritērijus pielieto, lai izvēlētos:

- a) nolēmumus, kuros tiek dots konceptijas vai juridiska termina izskaidrojums, proti, tiek formulēta vai papildināta tiesību norma;
- b) nolēmumus, kuros izmantotā interpretācijas metode izraisa pastāvošas tiesību normas piemērošanu faktu kopumam tādā veidā, kas atšķiras no agrākajiem piemērošanas gadījumiem;

- c) nolēmumus, kuros ir ievērota tāda argumentācijas metode, kas atšķiras no agrākajiem piemērošanas gadījumiem;
- d) nolēmumus, kuros tiek izņemti jautājumi attiecībā uz tiesas kompetenci;
- e) nolēmumus, kuros ir iesaistīta tiesību norma un/vai faktu kopums, kas ir interesants plašākai sabiedrībai.

Atlasi vajadzētu veikt tikai saskaņā ar jau iepriekš noteiktām, skaidri definētām un lietotājiem viegli pieejamām vadlīnijām. Šādas vadlīnijas vajadzētu izstrādāt saskaņā ar iepriekš noteiktajiem principiem.

Personas, kas veic nolēmumu atlasī, varētu būt tiesneši, universitātes juridisko zinātņu pasniedzēji, advokāti, prokurori vai citi civilie ierēdņi. Šo personu grupā tāpat varētu iekļaut arī asociāciju, juridisko izdevumu un juridiskās informācijas dienesta pārstāvjus.

Ja pēdējās instances tiesa pieprasa kāda sava nolēmuma iekļaušanu datu bāzē, tad šādu nolēmumu principā vajadzētu iekļaut.

Šķiet ļoti vēlams, lai lietotāji piedalītos atlasē un selekcijas kritēriju izvēlē.

Gadījumi, kad datorizētajās juridiskās informācijas sistēmās var kļūt aktuāls jautājums par privātās dzīves un personas datu aizsardzību, ir jāregulē saskaņā ar valsts likumiem, ievērojot principus, kas noteikti konvencijā par indivīdu aizsardzību attiecībā uz personas datu automatizēto apstrādi (Konvencija Nr.108, Eiropas Līgumu sērija) un to papildinošajos dokumentos.

Kā nepārprotami redzams no Rekomendācijas, Latvijas tiesu sistēmai un Tieslietu ministrijai šo pasākumu organizēšana un veikšana stāv priekšā kā neatliekami uzdevumi.

Instrukcija pieņemta ar
Senata apvienotās sapulces
1939. gada 13. jūnija rīcības
sēdes lēmumu.

(J. Klucis)
Senata apvienotās sapulces
virss sekretāra v.i.

I N S T R U K C I J A
SENATA SPRIEDUMU BIROJAM.
(Izdota uz Tiesu iek. 61¹¹. p. pamata.)

I.

Spriedumu biroja darbvedība.

1. No katra Senata sprieduma vai lēmuma, nedēļas laikā no rīkojuma nosūtīšanas, spriedumu birojam piesūtāmi divi attiecīgā kārtībā apliecināti noraksti skaidri salasāmā rakstā.

Ik sprieduma vai lēmuma norakstā jābūt konstatētam Senata departamenta tiesas sēdes sastāvam un departamentu un apvienotās sapulces referentam, atzīmējot sēdes datumu un akts numuru.

2. No saņemtiem norakstiem vienu eksemplāru izlieto tekošam birojam darbam, bet otros sakārto 4 krājumos chronoloģiskā kārtībā. Krājumi iedalāmi pa gadiem, bet līdz gada noslēgšanai norakstus pagaidām sakopo par katru Senata departamentu un apvienotās sapulces sēdi atsevišķi.

Šie krājumi ir: 1) administratīvā departamenta, 2) civilā kasācijas departamenta, 3) kriminalā kasācijas departamenta un 4) Senata apvienotās sapulces spriedumu un lēmumu norakstu krājumi.

3. Vajadzības gadījumā birojs var prasīt nodot uz laiku viņa rīcībā attiecīgo Senata akti, kuras, vajadzībai izbeidzoties, nosūtāma atpakaļ pēc piederības.

Tāpat birojs var pieprasīt tieši iepriekšējās instances uz laiku atsūtīt biroja rīcībā savas aktis.

4. Spriedumu birojā sevišķā sarakstā reģistrējami saņemtie spriedumu un lēmumu noraksti un aktis. Reģistrācijas saraksts iekārtojams pēc ailēm saskaņā ar 2.p. 2.d. noteikumiem.

5. Spriedumu birojs ved inventūras sarakstu par viņa rīcībā nodotām vai saņemtām grāmatām un citiem iespiedu darbiem.

6. Senata departamenti un apvienotā sapulce ne vēlāk kā katra mēneša 5. dienā paziņo spriedumu birojā tiesas un rīcības sēdēs iepriekšējā mēnesī izspriesto lietu numurus.

II.

Spriedumu biroja funkcijas.

7. Lai sagādātu iespēju saskaņot un pārredzēt Senata praksi (Tiesu iek. 61². p.) spriedumu birojs ierīko un ved sistematizētus krājumus šai praksē izpaustām tiesiskām atziņām vai tezēm, kam principiāla nozīme un juridisks svars vai interese.

Šādus sistematizētus krājumus iekārto tā, lai būtu ik pēc vajadzības uzejams tiesisko atziņu un tēžu sakars ar likumiem un citiem tiesību avotiem. Tāpat šai sistēmā gādājams, lai ik pēc vajadzības varētu konstatēt, kad un kādos Senata spriedumos un lēmumos šīs tiesiskās atziņas vai tezes izsacītas un likumi un citi tiesību avoti pielietoti.

Šinī pašā sistēmā novietojami arī 10. p. pazīmes III. daļā minētie īsie apzīmējumi tiesiskai vielai.

8. Spriedumu birojs iekārto 7. p. minēto krājumus tā, lai gadījumos, kad Senata praksē būtu nesaskaņas vai tiešas pretrunas, tās varētu pamanīt, konstatēt un pēc iespējas novērst.

Kad Senats grozījis savu praksi atsevišķos tiesiskos jautājumos, tādiem gadījumiem spriedumu biroja sistēmā ierādāma viegli

uzejama vieta atzīmēm par šādiem grozījumiem. līdz ar norādēm uz agrāko praksi.

9. Šiem 7. un 8. pantā minētiem uzdevumiem Senata spriedumu birojs ierīko un ved pēc iespējas mobilus liela formāta krājumus – pagaidām aktu vākos – ar tajos novietojamām baltām lapām, uz kurām uzlipināms zināmā kārtībā viss, kas šos uzdevumus pildot uz atsevišķām zīmītēm konstatējams, sistēmā savcdams un šē tālāk precizēts.

Augšminētie krājumi aktu vākos ierīkojami tā, lai nākamībā attiecīgai iespējai rodoties, viņus varētu pārveidot par stabilām grāmatām, no kurām atsevišķas lapas papildinājumiem un citiem nolūkiem viegli būtu izņemamas, kā arī tajos no jauna ieliekamas vai pārstatāmas.

10. Šinīs krājumos novietojamo judiciāro vielu spriedumu birojs sistematizē pēc divām pamata mērauklām un sakarā ar to ierīko un ved katram Senata departamentam un apvienotai sapulcei atsevišķi divus sekojošus krājumus ar tezēm vai atzīmēm:

- 1) pēc likumiem un citiem tiesību avotiem pantu kārtībā un
- 2) pēc tiesiskiem priekšmetiem, sakārtojot tos pēc zīmvārdiem alfabētiskā kārtībā.

Piezīme: Zīmvārds ir viss, kas nepietiekoši un pie tam īsi raksturo zināmu juridisku priekšmetu vai ideju un gramatiski var izpausties arī vairākos vārdos.

Ja zīmvārds nedod pilnas drošības par domātā juridiskā priekšmeta vai idejas saturu, tad zem tā novietojams īss teikums, kas to paskaidro.

Īsi apzīmējumi spriedumā vai lēmumā attīstītai tiesiskai vielai, kuri nav zīmvārdi, ne tezes šīs instrukcijas nozīmē, var sevišķos gadījumos atvietot 7. p. minētās tiesiskās atziņas vai tezes.

11. Krājums pēc tiesiskiem priekšmetiem to alfabētiskā kārtībā var papildināt ar speciālām priekšmetu kopām attiecībā uz kādu atsevišķu likuma pantu, vai veselu pantu grupu vienā likumā, vai

uz kādu likumu visumā, vai arī uz kādu speciālu jautājumu, ja ap šādām normām būtu izveidojusies sevišķi plaša un grūti pārredzama Senata prakse.

Šādas speciālas kopas ievietojamas atsevišķos aktu vākos, kuru ārpusē atzīmējami likuma panti vai pantu grupu un vesela likuma nosaukumi, vai arī norādāms uz speciālu tiesisku jautājumu.

Speciālām kopām vedami atsevišķi alfabētiski priekšmetu rādītāji.

12. 10. p. minētiem krājumiem ierīkojami un vedami 4 satura rādītāji:

- 1) alfabētiskais tiesisko priekšmetu rādītājs,
- 2) alfabētisks likumu un pantu rādītājs,
- 3) spriedumu un lēmumu rādītājs pēc lietu nosaukumiem un
- 4) spriedumu un lēmumu rādītājs lietu numerācijas kārtībā.

13. Tezes vai atzīmes izvelkamas, respektīvi, sastādāmas tikai no tādiem Senata spriedumiem un lēmumiem, kuros izteiktām atziņām ir principiāla nozīme un juridisks svars vai interese.

14. Tezes sastādāmas vai nu kā vārdiski citāti no attiecīgiem Senata spriedumiem vai lēmumiem, vai arī kā pēdējos izteikto tiesisko atziņu īss atstāstījums. Tezēm vai atzīmēm jābūt pēc iespējas īsām un koncentrētām.

Sastādītās tezes vai atzīmes izgatavojamas 3 eksemplāros, no kuriem divus izlieto 10. p. minētiem krājumiem, bet trešo uzglabā, vai arī izlieto 11.p. minēto speciālo kopu sastādīšanai.

15. Teze vai atzīme 14. p. nozīmē var sastāvēt arī no vairākām apakštezēm, vai sīkākām atzīmēm, no kurām katra ieņem savu rindkopu. Numurējot tezes 21. p. noteiktā kārtībā, šīm rindkopām piešķirami burtu apzīmējumi.

16. Težu vai atzīmējumu izvēli un sastādīšanu veic Senata spriedumu birojs, ievērojot šās instrukcijas 17. p. noteikumu, kā arī Tiesu iek. 61⁸. p.

17. Tezes, kas sastādītas kā Senata spriedumos un lēmumos izteikto atziņu atstāstījumi, kā arī īsus apzīmējumus, spriedumu birojs ievieto 10. p. minētos krājumos saziņā ar referentu. Šaubu gadījumos izšķir departamenta priekšsēdētājs.

18. Ievietojot sastādīto tezi vai atzīmi 10.p. minētos krājumus, spriedumu birojs pārbauda, vai tā krājumos jau nebūtu agrāk uzņemta. Ja izrādās, ka līdzīga teze vai atzīme jau ievietota, tad pie tās norāda un līdzīgo vēlāko Senata spriedumu vai lēmumu, ja šādam norādījumam būtu pietiekošs svars un pamats.

Sevišķi svarīgos gadījumos šāda norādījuma vietā, krājumā attiecībā uz hronoloģiski pēdējo Senata spriedumu vai lēmumu ievietojama sevišķa (jauns) norādes lapiņa ar visām 19. p. minētām atzīmēm, neatkārtojot pašas tezes vai atzīmes.

Tādas norādes lapiņas vajadzības gadījumā var lietot arī noraidot no vienas no abām sistēmām (10. p.) pie otras.

19. Teze vai atzīme attiecīgā krājumā ievietojama tā, lai paliktu brīva aile $\frac{1}{3}$ lapas apmērā, kurā atzīmējam visi nepieciešamie norādījumi, ciktāl tie nebūtu novietoti tieši zem tezes vai atzīmes, kā sprieduma datums, referenta uzvārds, likuma panti un visas citas atzīmes, kas praksē izrādītos derīgas.

Vajadzības gadījumā šajā ailē norādāms arī uz agrāko vai vēlāko Senata praksi un sevišķi uz tās grozījumiem.

Tāpat norādāms arī uz attiecīgo literatūru, kad tam ir iemesls un iespēja.

20. Teze vai atzīmes, kas attiecas uz vairāku Senata departamentu piekriību, uzņemamas visos attiecīgos krājumos, vedot viņām īpašu alfabētisku rādītāju.

21. Ja krājumos zem kāda likuma panta vai apzīmējuma pēc tiesiskiem priekšmetiem sakopojamas vairākas tezes vai atzīmes, tad tās novietojamas hronoloģiskā kārtībā un numurējamas.

(O. Ozoliņš)

Senata apvienotās sapulces

priekšsēdētāja v. – senators

(J. Klucis)
Virssēkretara v.i.

Tieslietu ministra kungam

(noraksti – senāta un viņa
departamentu priekšsēdētājiem
un virsprokuroram).

Pārskats par spriedumu birojiem Berlīnē, Leipcigā, Vīnē, Prāgā, Romā un Varšavā.

(pie augstākām tiesām, bet Berlīnē pie Patentamt'a).

L

Berlīnes Patentamt

Mana ceļojuma pirmā apstāšanās vietā Berlīnē galvenais bija – kontakts ar Reichjustisministerium'u, gan t.s. reprezentatīvi-protokolārā nolūkā un aiz pieklājības, gan praktiskā ziņā, jo šī ministrija deva man darba plāna ieskatu Leipcigai un Vīnei, kā arī sazinājās ar šo divu augstāko tiesu prezidentiem, lai mani pie tiem introducētu no Berlīnes centra. Pie tā paša gadījuma Berlīnē iepazīnos ar Reichspatentamt'a kartoteku, tai starpā preču zīmju atsevišķo kartoteku un tēlojošo reģistru, kura vadītājam jāparzin gandrīz visas zinību nozares vismaz vispārējos vīcieņos, lai orientētos preču zīmju raibajos fantāzijas tēlos un ierīkotu tā, ka tos arvien var pārbaudīt, vai kāds nav jau pielietots. Šī tiesām patentēti asprātīgā veidā kartoteka visumā nevar derēt par paraugu tiesu iestāžu kartotekām un spriedumu birojiem, kur prasības vienkāršākas, bet sniedz paraugam tikai atsevišķus paņēmienus, it īpaši juridisko satvaru klasifikācijas teknikai, kā arī ārējai kartoteku ierīcei. Še vislabāk redzams arī, kā jāsarģās no kartoteku statistikas pārvērtēšanas un kā jā rūpējas p. piem. ar dažādām rezerves slejām un baltām rubrikām, par dinamiku, par nākotnē sagaidāmām fluktuācijām, p.p. spriedumos netikvien par prakses grozījumiem, bet arī par parciālām ("abweichend") domu un

iztulkojumu maiņām (46°, 60°, 90°, 180° ...), tā sakot par ceļa bruģējumiem prakses pagriczienam par 180°, t. i. Pretējā virzienā. 100%-tīgai grozīšanai.

Berlīnes Patentamt`ā tiesu "spriedumu birojam" atbilstošu resoru sauc vienkārši par "biblioteku", kas viņa galu galā arī ir. To vada nevis jurists ( kaut gan Patentamt`am ir arī plaša jurisdikcija), bet diplomēts inženieris (Herr Voigt), ņemot vērā šādas iestādes lielo uzsvāru uz tehniku: Oberbibliothekar dipl. Ing. Voigt. Tāpat specialī preču zīmju nodaļu vada valdības padomnieks, kam nav jābūt juristam: Oberregierungsrat Henning, kā direktors. Un viņam padotam ierēdnim – Herr Karl Sieger – vajag būt to universālo zināšanu visādās zinībās, par ko augstāk pieminēts. Sieger kgam arī ir ilga prakse, un pat Vācijā nebūtu viegli atrast viņam vietnieku šinī īpatnējā amatā. Protams, ap viņu ir, kas strādājot mājās, un no tiem var izaugt rezerves.

Praktiski nebūtu svarīgi sīkumos attēlot šī milzu mehānisma ierīci. Patentamt kā tāds turās pie grāmatu (sējumu) sistēmas. Preču zīmju nodaļa – pie kartoteku sistēmas, kura te pēc lietu būtības ir vienīgā iespējamā (mobilāka).

Abu sistēmu cīņa no 1900 – 1909. gadam izeinītā Leipcigas Reichsgericht`ā, uzvarot grāmatu sistēmai un atmetot kartoteku sistēmu.

II.

Vācijas Reichsgericht, Leipcigā

Šī revīzijas (ne kasācijas) instance pastāv no 1879. gada, un būtu derīgi iegādāties viņas 50 gadu mūža stāstu, ko sastādīja 50. g. jubilejā 1929. g. "Fünfzig Jahre Reichsgericht", 1 Jan. 1929., Berlin und Leipzig, Verlag Walterde Gruyter & O".

Pie Reichsgericht`a ir grandioza bibliotēka, kas sniedzās visos milzu ēkas stāvos un kur ir savilkts un sagrupēts no visas pasaules (burtiski), arī viss, kas vien tieši vai netieši juridisks parādās Latvijā. Starp citu, arī viss, kas skar pārvaldi un tiesas

okupācijas laikā "Obarost" teritorijā, tai starpā Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.

Tas, ko mēs apzīmējam ar vārdiem "spriedumu birojs" un tur saucas "Nachschlagewerk", resp. "Präjudizienbüro", ir telpiski un tehniski piesaistīts šai milzu bibliotēkai.

Reichsgericht'a spriedumu biroju -- "Nachschlagewerk" sāka organizēt 1900. gadā, t.i., kad nāca spēkā visas Vācijas Civillikums -- Bürgerliches Gesetzbuch für des Deutsche Reich. Ar to ir dots, ka sākumā runa bija par spriedumu biroju tikai priekš civillietām (priekš krimināllietām ierīkoja spriedumu biroju tikai 1924. gadā.)

Šī civilā spriedumu biroja organizēšanai veltīja daudz laika un pūļu, iesākot nevis ar "biroja nodibināšanu", bet ar priekšdarbiem tādai nodibināšanai. Vācieši visu dara pamatīgi un nemīl nekā, kas kaut brīdi būtu tikai uz papīra. Šie priekšdarbi, bagāti organizācijas domstarpībām šai tiešām svarīgā lietā, ņēma 5 (piecus) gadus, 1900 -- 1905. g. Tikai 1906. gadā sāka pamazām pašu spriedumu biroja ierīkošanu, un šis ierīkošanas darbs ņēma vēl tālākus četrus gadus. Domstarpības nebija norimušas, un šajos 4 gados vienīgi šim birojam organizēšanas darbam strādāja 4 juristi: viens šefenu tiesnesis (Amtsrichter) un trīs Landgericht'a asesori, pēc augstākiem norādījumiem, kuros vēl nebija pilnas vienprātības. Šo darbu pabeidza 1909. gada decembrī.

Jau 1908. g. Leipēģas Reichsgericht'a civillietu spriedumu biroja - Nachschlagewerk'a - virsvadību nodeva vienam no Reichsgericht'a locekļiem (Reichsgerichtarat, sekcijas prezidents Reichsgericht'a), pēc kura norādījumiem, kad tādu vajag, strādā tiešo biroja darbu šī biroja tiešais vadītājs un tā palīgi. Kad 1924. g. ierīkoja arī krimināllietu grupu spriedumu biroja, tas tās virsvadību nodeva atkal īpašam Reichsgericht'a loceklim, vienas kriminālodaļas prezidentam. Tā tas ir vēl šodien. Pašreizējais tiešais biroja vadītājs Dr. Menge kgs ir šai amatā no 1916. gada (jau 22 gadus), piekomandēts no kāda Landgericht'a, zemāka grada jurists, bet toties rūdīts speciālists šāda biroja tiešā vadīšanā. Viņš nav ne Ober- ne arī Landgerichtsrat, bet vienkārši "Archivrat". Palīdz viņam

vispārīgās bibliotēkas personāls, bez tam periodiski piekomandē no citām tiesām, uz īsu laiku, kādu jaunu juristu. Virsvadītāju – abu attiecīgo Reichsgericht'a nodaļu prezidentu – šinī Dr. Menges de facto virsvadītā spriedumu birojā gandrīz nekad neredzot. Acīmredzot, viņi virsvada tikai formas un kārtības dēļ. Viņi abi arī kārtīgi nododas savam tiesneša (nodaļas prezidenta) darbam, no kura viņi dēļ tā biroja "virsvadības" ne mazākā mērā nav atsvabināti. Kā tālāk redzēsīm, gluži tāpat ir nostādīta šī lieta Romā. Itālijā Corte di Cassazione, tikai ar to starpību, ka Romas "Nassimario" – spr. biroja – virsvadītājs, Corte di Cassazione vienas sezzione prezidents un tātad pašas "Corte" viceprezidents Dr. Azara, jo brīnumīgi atrod laiku, izpildot savus tiesneša un sekcijas prezidenta visus pienākumus, tomēr diezgan aktīvi un daudz nodoties arī spriedumu biroja lietām. Izskaidrojums būs meklējams iekš tā, ka Corte di Cassazione tiesnešu skaits ir ļoti liels un nenotiek tiesnešu pārlādēšana ar darbiem.

Tagadējā stāvoklī Leipciņas Reichsgericht'a spriedumu birojs – Nachschlagewerk – sadalās divās daļās: 1) civillietām un 2) krimināllietām.

Civilgrupā ir saradušies jau 52 sējumi ar tezēm jeb izvilkiem (parasti īsiem) no Reichsgericht civilsenatu un apvienoto sapulču spriedumiem, apm. 66.000 tādu izvilkumu, težu "Rechtssitze", par kuriem atrasts, ka tos ir vērts izvilkt un tādējādi sistematizētus uzglabāt: sistematizētus pēc likumiem un to pantiem, drukātus uz gumierēta papīra (p. p. kā pastmarkām), kuru tad sagriež (jo ik uz soļa laiž spiestuves mašīnā uzreiz vairākas tezes) un ik tezi uzlipina zem attiecīga likuma un panta uz attiecīgas lapas īpašās spriedumu biroja grāmatās (jo kartoteku sistēma Reichsgericht'a, pēc ilgiem strīdiem, atnesta darbības sākumā). Civilgrupā šī grāmatu sistēma ir iedalīta pēc likumiem šādi: 1) civiltiesības, 2) tirdzniecības tiesības, 3) autora tiesības un "guwerblicher Rechtsschutz", 4) civilprocess, 5) konkursa tiesības, 6) publiskās impērijas tiesības (offentliches Reichsrecht), 7) kara tiesības kā "Ergüunsungsband", 8) Prūsijas tiesības un 9) impērijas likumi (Reichsgesetze) kopš 1933. g. t.i. kopš nacionālsociālisma nākšanas pie varas Vācijā.

Kriminālgrupā, kas ierīkota 1924. gadā, pa 14 gadiem ir uzkrājušies 9 sējumi ar tezēm. līdz šim ap 9000 težu jeb "kurze Rechtssätze", pēc šāda iedalījuma, sistematizējot: 1) sodu likumi. 2) kriminālprocess, 3) tiesu iekārtas likums. 4) konkursa sodu likumi, 6) kara tiesu procesa likumi. 7) blakus likumi - "Nebengesetze", kurus novieto chronoloģiski.

Šīs spriedumu biroja grāmatas ražo tikai priekš paša Reichsgericht'a vajadzībām. P. piem. civilgrupai 10 eksemplārus: 9 Reichsgericht'am un desmito – tieslietu ministrijai Berlīnē. Ik nodaļai (ko Reichsgericht'a sauc par "Senat") nodod rīcībā 1 eksemplāru. Arī bibliotēkai, ieskaitīties var tikai tiesneši un advokāti, kā arī zinību vīri, pētnieki. Šī piesardzība motivēta šādi: tā kā spriedumu biroja grāmatu tezes - "kurse Rechtssätze" – ir atrautas no visa sprieduma konteksta, tad tezes vien lasot publika viegli varētu tikt maldināta, nesaprotot vai aplam saprotot, un tāpēc publicitāte principā izslēgta.

Kas un kā izvelk tezes (kurze Rechtssätze): Leipcijas Reichsgericht'a težu izvēle un sastādīšana ir uzlikta pašiem tiesnešiem – referentiem, bet ne spriedumu biroja augšminētiem virsvadītājiem, nedz arī tiešajam vadītājam Dr. Menge kungam. No sākuma Reichsgericht'a referenti tādai kārtībai sīvi pretojušies, toreiz kad 5 - 9 gadi ilga sagatavošanas darbi un domstarpības (1900 - 1909), bet pamazām pieraduši. Biroja tiešais vadītājs Dr. Menge tomēr var referentu tezes redakcionāli pārstrādāt, ja tas vajadzīgs, un tā sakot "zum Druck reif machen". Tā kā ne no katra sprieduma ir vērts izvilkt tezes spriedumu birojam, tad tas arī tā nenotiek. Referenti izvēlās, no kuriem spriedumiem ir kas ko izvilkt. Tomēr biroja tiešajam vadītājam (Dr. Menge) ir tiesība vēl paraudzīt pakaļ, vai nav kas vērtīgs arī pārējos spriedumos, un ja ir, tad izvilkt un proponēt tezi, ko allaž arī akceptē.

Mechānisms rit šādi: No Reichsgericht'a spriedumu centrales (Urteilszentrales) viena sprieduma kopija nonāk spriedumu birojā līdz ar referenta atzīmi, kas kopijai piekniedēta. Labā augšstūrī zīmītei referenta vārds. Kreisajā zīmītes daļā –

vainu atzīme "nichts für das Nachschlagewerk". vai arī tezes teksts, pēc šāda plāna:

Likums:.....§ .....§.....

Tezes teksts.

Apakšā sprieduma datums un citas uzziņas.

Pēc tam pats sprieduma noraksts iet citu "Geschäftsgang" Reichsgericht'a kanceleju labirintos, kad tas spriedumu birojā izmantots. (Vīnē un Romā uz biroju nonāk ne kopija, bet kopija ar visu lietu, un pēc izmantošanas aiziet kurp nākās, pēc piederības atpakaļ).

Cīņa starp grāmatu sistēmu un kartoteku sistēmu. Prickš pāra gadiem grāmatu sistēmas pretinieki Leipcigas Reichsgericht'a atkal sacēlušies un prasījuši atņemt pastāvošo kārtību un ievest kartoteku sistēmu. Tas tomēr nav noticis, un kartoteku ideja galīgi atnesta aiz šādiem apsvērumiem: Vispirms ņemts vērā, ka (kā te angstāk jau aizrādīts) spriedumu birojs nolēmts vienīgi paša Reichsgericht'a vajadzībām. Tādos apstākļos vajag bieži "pārredzēt": ne tik daudz izlasīt tekstus no "a" līdz "z" kā pārredzēt, ar acīm pārlidot sistematizētu lappusi un bez liekas šķirstīšanas. Tam grāmatu sistēma der vislabāk. Kas meklē kādu tiesisku tezi, t.i. nedaudzās rindās tvertus vārdus, tas vispirms nebūt nemeklē "lasīt", bet zināmu lappusi "pārredzēt". Jo mazāk viņš pie tam tiek pārtraukts (p. p. cilājot kastēs saliktas kartes), jo labāki. Ka katra šķirstīšana (lapošana) traucē, to rāda arī tas, ka liela formāta grāmatas lasām vieglāki nekā maza formāta grāmatīņas. Lapošana un cilāšana darāma kartotekā daudzkārt biežāk nekā grāmatā (pietiekoši liela formāta, kādas spriedumu birojos arī ir). Uzmeklēšanas ilgumu un neērtības sevišķi izjustu p. piem. kādā tiesas sēdē vai apspriedes istabā, kad tur sanestu kartoteku kastes: neērtība jau cilājot, kastes cilāšana pa galdu, sliktāks apgaismojums uz kartēm kastē, karšu slīpā pozīcija u.v.c. Arī skapju telpu kartotekai vajag vairāk nekā pie grāmatu sistēmas: biežais karšu papīrs, pate kaste, tās grūtākā portativitāte. Ja grib cik necik sistēmas ar kastēm, bet nevis vienkārši ko kartes salikt četrās sienās, tad tādas kastes maksā dārgi (p. p. kā Berlīnes Patentamt'ā) dārgāki nekā vislabākās grāmatas.

Kad ir darīšana ar tiesiskām tezēm, kas sistematizējamās pēc likumu grupām, atsev. likumiem un pantiem, kā spriedumu birojos, tad nav no sevišķa svara tā kartoteku nenoliedzamā priekšrocība, ka ik karti var viegli starpā ielikt (interponēt) un pārlīkt (umstellen). Spriedumu birojam pietiek, ja kaut aptuvenis ievēro chronoloģisko secību tezēm zināmā ar likumiem un to pantiem dotā rāmī, sistēmā. Pilnīgi 100%-tīga chronoloģiska secība nav nepieciešama, jo parasti spriedumu birojā meklē spriedumus nevis pēc viņu gada un mēneša datuma, bet pēc sprieduma satura.

Pašiem likumiem, protams, katrā ziņā jānovietojas spriedumu biroja ierīcē pilnīgi mobili, tā, lai tos varētu gan starpā ielikt (interponēt), gan pārlīkt (umstellbar). Bet tas nav nekāds kartoteku monopols to tādējādi varēt. To var arī ar grāmatu sistēmu, ja vien atsakās no cieša un negrozāma iesējuma un ierīko grāmatas ar caurumotām lapām, caur kurām izver auklas (t.i. ne ar metalla ierīci, kura ir dārgāka un tehniski grūtāka). Šāda veida grāmatas (papes vākos novietots pabiezis labs aktu papīrs, liela formāta, uz kura tad līpina drukātas tezes, bet blakus ailes rezervē dažādām atzīmēm, tai starpā arī prakses grozījumiem) - kopš 1924. g. lieto Reichsgericht'a krimināllietu grupai spriedumu biroja, kā arī tām civillietām, kas skar kopš 1933. gada izdotos impērijas likumus (kopš nacionālsociālisma režīma nodibināšanas Vācijā). Pārējās civillietas pagaidām vēl turpina kopš 1909. g. ieviestās cieši un negrozāmi iesietās spriedumu biroja grāmatas, bet arī te tagad Leipeigā turpmāk lietos caurumoto, brīvo, ar auklām sienamo grāmatu sistēmu.

Beidzot, kartotekas ir zinama modes lieta, kas tapusi jau par īstu tirdzniecības nozari, un jāvaicā, vai no tā nav šī mode cēlusies. Katrā ziņā nav no tās jāaizraujas un ir jādod grāmatu sistēmai, kas tai pienākas, un kartoteku sistēmai jāsargas dot vairāk nekā tai pienākas. Ja spriedumu birojos varētu iztikt vienīgi ar alfabētisko orientēšanos, tad gan kartotekas apmierinātu. Bet taisni alfabētiskā kārtība ir tikai palīga veids spriedumu birojos, vismaz tikai viens no kombinētiem veidiem. Romā p. p. blakus grāmatu sistēmai lieto arī kartotekas. Tas ir moduss, ko der vērā

ņemt. Turpretim ar kartotekām vien tiesu iestādes spriedumu biroja nevar labi ierīkot. Arī Leipcigas spriedumu biroja tiešais vadītājs ir pats uz savu roku un nesaistoši ierīkojis mazu "rokas kartoteku" tiem gadījumiem, kur kāda tiesiska teze skar pārāk raibu vielu, kas meklējama daudzās vietās, u.t.t.

Blakus tezes rezerves ailēs spriedumu biroja grāmatās atzīmē visādas norādes: uz vēlāko praksi, kas nav tieši prakses maiņa. p. p. wie Sats 1. "ebenso", vgl. (salīdzini ar ...), "zustimmend" mazāk stiprs nekā ir pamats, uz literatūru.

Prakses grozījums ir jau stiprāka potence nekā minētās norādes. Te ir divas pakāpes: 1) kad nav pilnīgas pretrunas ar agrāko praksi, bet ir it kā svārstīšanās; to izsaka nemainīgais "abweichend"; 2) 100% prakses grozījums: to izsaka: "anders", kam seko norāde uz spriedumu, ar vai bez jaunās tezes novietošanas grāmatā, skatoties pēc lietas svarīguma.

Katrai tezei ir savs tekošais numurs grāmatā. Ja kādam likumam vai atsev. pantam apaug riņķī ļoti plaša tiesas prakse, tad ar likuma un panta sistēmu vairs nepietiek un tai piebiedrojas zīmvārdu (stichwörter) sistēma, šī likuma vai šī panta robežās. Tam iespraūzama īpaša lapa. Ja arī ar to nepietiek – var vēl vairāk skaldīt sistematizēšanu, atkal iespraūžot jaunu lapu. Tā nekad nevar veikt ar kartoteku, ja negrib kraut kasti kastes galā.

III.

Vīnē – Oberster Gerichtshof Osterreichs

Pēc Anschluss`a Austrijā – tagad Ostmark -- ir atstāta vecā tiesu sistēma un vecie likumi, ciktāl pēdējo vietā pa daļai nav tieši ieviesta Visvācijas kārtība. Darbojas arī Rommissarischer Justisminister priekš Austrijas (Ostmark).

Augstākā tiesa – Oberster gerichtshof. Vīnē justizpalast`ā, kuru 1927. g. vasarā marksistiski - komunistiskā dumpī un ģenerālstreikā komunisti aiz- un nodedzināja līdz pusei, no augšas skaitot. Sadegusi visa 42.000 sējumu bibliotēka un arī viss spriedumu biroja arhīvs un kanceleja (evidensbüro) ar visu

kartoteku. Tagadējā kartoteka, pareizāk – aktu vāki ar vaļīgi ielikām spriedumu izvilkumu un atzīmju loksneš tā tad skaitās un ir tikai no 1928. gada.

Vecajā spriedumu birojā (pirms 1928.g.), kurš ierīkots 1907. gadā, bijusi nevis kartoteka, bet grāmatu sistēma, un proti ciešos sējumos, kā agrāk bija Leipcigas Reichsgericht'a civilgrupā (skat II. nod.), par ko jau bija runa: Tādas grāmatas, kur pa daļai ar aptuvenu paredzēšanu, pa daļai uz labu laimi rezervē vairāk vai mazāk – vai tikai vienu – lapu zināmajam likuma pantam vai pantu grupai, vai zīmīvam (stichwort), vai priekšmetu kategorijai u.t.t. tas ir, nav tās iespējas, ko dod caurumotas labas ar caurvilkto grāmatu auklu, kad var cik vien grib pielikt jaunu lapu un jaunu klasifikācijas veidu, vai pārstatīti esošās. – Šīs vecās grāmatu sistēmas pirmsākumi Vīnē bijuši šādi: ar Austrijas ķeizara 1872. g. 7. Augusta lēmumu ierīkoja Sprechrepertorium un fiksēja jau 1852. g. nolemtu Judukatenbuch, un no tā izauga pamazām tas spriedumu biroja (evidensburo) modernā nozīmē un plašumā, kurš pastāvēja no 1907. gada līdz 1927. g. ugunsgrēkam un komunistu vandālisma aktam, apmēram pēc tās pašas kārtības, kādu II nodaļā redzējām Leipcigas Reichsgericht'a.

Sistēma tagadējā Vīnes spriedumu birojā (pēc 1927. g.) ir nepilnīgākā nekā pirms 1927. g. ugunsgrēka. Ir viens prāvs skapis, kura plauktiņos uzglabā aktis ar vaļīgi saliktām atzīmju lapām. Uz plauktiņa zīmīte, kāda likuma un kādu pantu materiāls tur ir, jo sistematizē pēc lik. un p. p. ja grib, to var saukt par vaļīgo "grāmatu" sistēmu, ar auklām u.t.t., kā tagad Leipcigā, jo vaļēju lapu žūksnī var starpā ielikt un pārstatīt pēc sirds patīkšanas, protams, ik brīdī var viss sajukt, šis vai tas izkrist u.t.t. Ik aktu vāki ("grāmatas") likumpantu serijas, piemēra dēļ, izskatās tā: § §1-300, §§ 301 – 536 u.t.t. Spriedumu tezes iespiež (drukā) tāpat kā Leipcigā (sk. II. nod.), uz gumierēta papīra: tā tad nav runas par rokkraksta tekstiem. Ik tezes papīru tad uzlipina uz attiecīgas vaļējās sloksnes, kurā ir rubrikas atzīmēm, tāpat kā Leipcigā. Kad vienā pašā spriedumā tezes ņem no vairākiem likumpantiem, tādiem, kas nav kopīgā pantu grupā, tad drukā tikdaudz eksemplaru no tezēm, cik vietās uzlipinams zem dažādiem

pantiem vai pantu grupām. Jaunpienākušas težu lapiņas uzlipina chronoloģiskā secībā zem attiecīgā panta vai pantiem, pēc attiecīgo spriedumu datumu secības. Tā var ikbrīdi pašā apakšā nolasīt vispēdējo tiesas prakses viedokli zināmā jautājumā. Likumu viela sargrupēta apmēram tādās pašās kategorijās, kā II nod. Redzējām Leipcigas Reichsgericht'a, p. piem, civilistikā, Allgemeines burgerliches Gesetzbuch (ABGB), Handelsgesetzbuch (HGB) u.t.t., tos citus sauc par "sondergesetze" un grupē pēc alfabēta, vadoties no ik "sondergesetz" sākuma burta. Ik likums rānijos tad grupē pēc pantiem.

Šis spriedumu birojs Vīnē pie Oberster Gerichtshof savāc un pārsien tikai civilietu un t.s. "Hebengesetz" vielu. Turpretim kriminalvielu apstrādā un pārsien, pēc savas metodes, šis virstiesas prokuratūra, kura šo savu materiālu tikai uzkrāj un glabā spriedumu birojā. Zināms, viena un tā paša "Nebengesetz" tezes var ierasties un atrasties abu šo ražotāju skapjos, kā p. p. ar sodu sankcijām apbalvotā: patentu tiesībās.

Tipiska "teze" (Rechtssatz), piemēra dēļ, izskatās šādi:

Gesetz: § 529 (I) ZPO, § 156 a KO.

Rechtssatz: Der Konkursbestätigungsbeschluss bildet dann keine mit der Nichtigkeitsklage nach § 529 (I) ZPO anfechtbare Entscheidung gegen den Burgen für den Zwangsausgleich, wenn der Burge eine Erklärung nach § 156 a KO im Zwangsausgleich nicht abgegeben hat.

Entnoh. Vom 15 Febr. 1938, 3 Ob 117/38.

(Siehe auch 2 Ob 637/37. Richterzeitung 1937. S. 415).

Zu V. a 9 1069.

Ir arī tezes ar 2 un vairāk tiesiskiem atzinumiem, kuri numurēti ar 1), 1) u.t.t., bet iet zem viena "Rechtssatz".

Ir arī tezes pēc augšējās formas, bet kam priekšā ir: "Schlagwort", p. piem.

Gesetz: § 41 StrPO.

Schlagwort: Zeitpunkt des Hegehrens um Bestellung eines Armervertreters.

Rechtssatzs: (seko šī zīmvarda konkrēta piemērošana).

Apakšā atkal: E. (ntscheidung) v. 16. III. 1938, 4 Os 269/38.

Ir īpašas ailes prakses grozījumiem u.t.t., literatūras norādēm u.c. (tai pašā lapā).

Kā un kas veido tezes un kāds ir šis mehānisms spriedumu birojā.

Tezes veido un uzkrāj tikai no svarīgākiem spriedumiem. Pastāv "principiāls" noteikums, ka tezes izvēlas un sastāda šī Augstākās Tiesas locekļi -- referenti, bet šis "principis" netiek resp. tikai daļai tiek izpildīts praksē. Kad no referenta tezes neienāk, bet ienāk gan rīkojums, ka no attiecīgā sprieduma uzglabājamās spriedumu birojā atsev. tezes, tad to izdara šī biroja vadītājs. Pēdējais teica, ka pa lielākai daļai tezes nākoties taisīt viņam. Šis spried. bir. vadītājs (Dr. Watzek) ir apelācijas tiesas loceklis. Oberlandesgerichtsrat, kas piekomandēts permanenti pie Oberster Gerichtshof, un viņa "personāls" ir viena dāma, bez tam palīdz personas gan no bibliotēkas, gan no tiesas kancelejas.

Tehniskā norise ir: Virstiesas nodaļas priekšsēdētājs (Senats - president), saziņā ar referentu, uz izspriestas lietas spriedumu bruljona (koncepta) taisa atzīmi "E.B." ir, t.i. "zum Evidensburo", "uz spriedumu biroju" un ar visu akti nosūta to spriedumu birojam. Ja klāt ir referenta teze, tad no priekšsēdētāja atzīmes "E.B." ir zināms, kas birojā tālāk jādara. Ja -- ka visbiežāk -- referenta tezes klāt nav, tad biroja vadītājs no "E.B." vēro, ka tezes jāuzmeklē un jāredīgē "pašam", kas, protams, referentam nāktos vieglāk nekā spriedumu biroja vadītājam, kuram lieta no jauna jāstudē.

Ja nodaļas kancelejā no prezidenta ienāk izspriestā lieta bez atzīmes "E.B." uz sprieduma koncepta, tad lieta, nedz arī sprieduma kopija nemaz netiek virzīta uz spriedumu biroju. Tā tad pēdējā nav arī nekāda visu spriedumu norakstu kopojuma, nedz arī vispār kāda šādu norakstu kopojuma.

Ir vēl viena spriedumu biroja funkcija Vīnes virstiesā, kurai jau ir procesuala nozīme: Ar nodaļas prezidenta atzīmi

“E.B.” (Evidensburo) izspriestu lietu aktis nonāk spriedumu birojā pirms sprieduma galīgas “Abfertigung”, lai šis birojs vispirms pārbaudītu, vai biroja težu krājumā atzīmējamais spriedums saskan ar agrāko virstiesas praksi. Ja izrādās vērā ņemama pretruna (“krasser Widerspruch”), tad spriedumu birojs uz to griež virstiesas nodaļas prezidenta uzmanību, kurš tad sasauca nodaļas tiesnešus uz jaunu apspriedi šinī lietā. Nodaļa tad a) vai nu pieļauko izgatavojamo spriedumu līdzšinējai praksei, vai arī nolemj – grozīt praksi. Sevišķi svarīgos gadījumos par tādējādi pieņemto, līdzšinējai virstiesas praksei pretēju spriedumu paziņo virstiesas pirmajam prezidentam, kuram ir tiesība šāda sprieduma galīgu izgatavošanu (“Abfertigung”) apturēt un šaubas sacēlušo tiesisko jautājumu nodot triju civilnodaļu kopsapulcei (einen Plenarsenat bestehend aus 15 Mitgliedern” – nota bene: ik nodaļā tiesas sastāvs ir 5 tiesneši). Tas tomēr notiek reti, proti – kad ir runa par sevišķi principiāla svarīguma spriedumiem.

Arī neatkarīgi no šāda spriedumu biroja dzimuša iemesls tikko minētā visu triju nodaļu kopsapulce (Plenarsenat) no 15 tiesnešiem var nolemt, ka kādas nodaļas kāds spriedums – tā pamata tezes – ierakstāms še augstāk minētā, kopš 1872.g. pastāvošā “Spruchrepertorium”. Tas tad ir saistošs visām nodaļām (Senats). Tomēr “dabā” es tāda Spruchrepertorium’a neredzēju: tas pastāv kā regulatīva ideja. Reāli pastāv atzīmējums, ka spriedumam ir Spruchrepertorium’a nozīme, un tas saista visas nodaļas Augstākajā Tiesā.

Ja kāda nodaļa vēlas šādas tezes praksē grozīt, tas ir iespējams vienīgi tad, ja tāda pate kopsapulce no 15 tiesnešiem tā nolemj. Tādu tezi tad ieraksta iekš “Judikatenbuch”, kāda gan pastāv “dabā”. No tā var atiet uz citādu praksi vienīgi tad, ja tā nolemj “pastiprināta kopsapulce”, kurā ieiet 21 virstiesas loceklis: ein veratarkter Senat von 21 Mitgliedern, der sogenannte Plenissimarsenat”. Judikatu grāmatā ierakstāmas tezes ir ļoti īsas, stipri koncentrētas, un viņu ir ļoti maz. Iznākot 2-3 reizes gadā.

Triju civilnodaļu kopsapulcei ar šādiem jautājumiem nodarboties var nākties arī neatkarīgi no konkrētas lietas, parasti uz tieslietu ministra ierosinājumu, un pēdējo uz to šādā vai tādā

veidā ierosina neretis "publika", ar mērķi: veicināt tiesu prakses saskaņotību (Einheit). Tādi judikatu grāmatā ierakstīti tiesiski atzinumi ir saistoši arī visām citām tiesām (Austrijā resp. "in der Ostmark").

Publikācijas. - Austrijas valsts spiestuvē Virstiesas locekļi ("veröffentlicht von den Mitgliedern des OG") liek regulāri iespiests spriedumu birojā izveidoto težu un pašu spriedumu vai to ekstraktu publikācijas. četrreiz gadā. atsevišķas četras burtnīcas, kuras gada beigās iesien kopā un tā publicē arī visa gada krājumu vienkop. Divējādus krājumus: 1) Entscheidungen des österr. Obersten Gerichtshofes in Zivil – und Justizverwaltungssachen, veröffentlicht von seinen Mitgliedern ... Band ... Heft (Entscheidungen Nr...bis Nr...(p.piem.1936.g.). Kā izdevējs ir valsts spiestuve: "Druck und Verlag der österr. Staatsdruckerei"; 2) otra publikāciju kategorija -- kriminālās un disciplinārlietas: "Entscheidungen der österr. Obersten Gerichtshofes in Strafsachen und Disziplinarangelegenheiten, pie kam te jau kā publicētājs, blakus tiesas locekļiem, minēta arī virstiesas ģenerālprokuratūra.

Kas īsti šē tiek publicēts? - Ņemot atsevišķu spriedumu, kuram publikācijā savs sekojošais numurs, zem šī numura atrodam: Vispirms ar treknu druku spriedumu birojā izveidotā teze. Tēpat jāpiemin, ka šīs tezes ir: a) vai nu vārdiska citāte no sprieduma teksta, b) vai arī referenta vai spriedumu biroja vadītāja veidots īpašs teksts tai pašai tiesiskai atziņai. Zem šīs trekni iespiestās tezes ir norādes ar sīku druku: a) uz sprieduma datumu un lietas numuru un b) uz to, kādas ir bijušas iepriekšējās instances, p. piem.: "I Instans: Bezirksgericht für Handelssachen Wien; II Instans: handelsgericht Wien"; vai arī p. piem: "I instans: Kreisgericht Wiener - Neustadt; II Instans: Oberlandesgericht Wien"; vai (analogi mūsu miertiesu instanču gaitai): "I Instans: Bezirksgericht Volkermarkt; II Instans: landesgericht Klagenfurt". Un tipiskā analogija mūsu trijotnei "apgabaltiesa -- t. palāta senats" šāda norāde: I Instans: Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien; II Instans: Oberlandesgericht Wien".

Lietas vēsture iepr. instancēs allaž sniegta šinīs publikācijās, tā tad neaprobežojoties ar virstiesas norisi vien. Kā to dara? Vispirms īsi pirms īsi izstāsta, kas par lietu. Tad seko, pēc iespējas īsi: a) kas noticis I instancē un b) kas noticis II instancē.

Pēc tam – īss norādījums uz virstiesas rezolūciju. Tad, kā visas publikācijas galvenā daļa - Virstiesas motīvi. Divējādā apjomā: a) vai nu pilnā tekstā: “Grunde” vai “Begründung”, b) vai arī kā izvilkums no sprieduma motīviem: “aus der Begründung”.

Kad lietas svarīguma vai tās izpratnes paīdagoģija to prasa, publicē arī pirmās un vai otrās instances sprieduma motīvus, pilnā tekstā vai izvilkumā.

Orientēšanās pielikumi, pieci, zem virsraksta:

“Inhaltsübersicht des .... Bendes (Jahrgang ....) der Kntscheidungen des Obersten Gerichtshofes in (Zivil-, vai Straf- und Disziplinar-) sachen”, šādā iedalījumā: 1) nach der Zeitfolge, 2) nach Materien, 3) nach Schlagwerten, 4) nach den bezogenen Gesetzesstellen un 5) sonstige bezogene Vorschriften.

Ad 1) “Pēc laika secības” tai pielikuma vienkārši, zem īpaša tekoša Nr (no 1 līdz ....)novirto norādes par spriedumiem, kad tādi taisīti, pēc tipa : Entscheidung vom:

2 Janner 1936. 3 Ob 893.35..... 1

.....
.....

8 Janner 1936. 1 Ob 957 35 6

u.t.t. u.t.t.

Ad 2) “Pēc vielas” (guoad materias) – to novieto grāmatā zem augstāk minētiem tekošiem numuriem publicētās spriedumu birojā veidotās tezes (kuras ievada sprieduma publicējumus) vēlreiz, sakārtojot šādi: Alfabētiskā kārtībā nosauc likumus – vadoties no likuma pirmā burta – ar trekna petita virsrakstu un tad ik šāda likuma rāmī pielieto pantu numerācijas secību, to pantu, pie kuriem radušās tezes, un pie katra tad novieto atbilstošo tezi, aiz tās uzrādot kārtas numuru, zem kāda šī teze ar pieredrīgo spriedumu publicēta grāmatā. Ja teze pieredrīga vairākiem

pantiem, tad tā tikpat reižu arī atkārtojas. Novietojums, piemēra dēļ, izskatās šādi:

Rechtsanwaltsordnung
(virsraksts "vielai")

§19a. – §1431 ABGB. – (seko teze) 95

(kārtas Nr. grāmatā).

(Šinī piemērā tā pate teze atradīsies šai "vielai" reģistrī arī zem vielas virsraksta "Allgem. bürg. Gesetzbuch" – ABGB – zem § 1431, jo tas arī ir pielietots, reizē ar advokātu likuma § 19a).

Ad 3). "Pēc zīmvardiem" (Schlagwörter). Arī tie norāda uz tiesisko vielu, uzrāda guod materiālu. Novietojas pēc alfabēta, p. p. iesākot ar "Abfindungsvertrag" un beidzot ar "swingende Rechtsvorschriften". Gandrīz katrs zīmvārds (trekni iespiests) pavadīts no īsa precizējuma (ar normāldruku), kas cikneic konkretizē grāmatā publicētās tieslietas individualitāti. Aiz tā seko norāde uz grāmatā publicēto težu un spriedumu kārtas numuru, pēc kā viegli var atrast uzziņu par meklējamo vielu, kas apzīmēta ar zīmvārdu. Piemēra dēļ:

Anfechtungsanspruch ausserhalb des Konkurses 21

- einstweilige Verfügung zur Sicherung eines A.

(nfechtungs- Anspruchs)..... 137.

Bet bez kāda tuvāka konkretizējuma, p.p.:

Annahmeverzuzung .....202.

Zem viena zīmvarda var būt un ir neretis gara rinda konkretizējumu un variāciju pēc vairākām tieslietām, tezēm un spriedumiem, uz kuru kārtas numuriem šis zīmvārdu reģistrs tad arī norāda, un viss tas tad viegli atrodams šādā težu un spriedumu publikācijā.

Ad 4). "Nach den bezogenen Gesetzesstellen". Šinī reģistrī likuma nosaukumi novietoti tādā pašā alfabētiskā kārtībā, kā te augstāk (zem p. 2.) minētā vielas reģistrī. Tikai nu šeit nav vairs ne težu, ne zīmvārdu, bet ik likuma rāmjos viņa likuma – panti, to numerācijas secībā, uzrādot punktiera galā tī reģistrī likuma nosaukzu un spriedumu publikācijā pielietots un interpretēts šis likumpants, vai vairāki panti. Protams, jo bieži tad

pie viena paša likumpanta jāpieved vairāku težu un spriedumu kārtas N-ri. p. piemēru:

Allgem. bürg. Gesetzbuch. (kārtas Nr. Publikācijā)

§ 4.....	50
§6.....	63, 140. 158
§ 7.....	18, 59, 63. 87. 136. 140
§§ 16, 17.....	44
§§ 183, 185, 212, 215, 214, 218	13
u.t.t. u.t.t.	

Ad 5). “Sonstige bezogene Vorschriften”. Te novietoja saistoši rīkojumi, bij. ķeizaru patentos (“ukazi”), provinču vietējie likumi, bij. galma dekreti, kā arī daži visas zemes likumi, kam tikai šaurāka nozīme, u.v.c. Reģistra tehnika tā pate, kas iepriekšējā – 4-tā – punktā.

Publikāciju sagatavošana notiek šādi: Spriedumu birojs tam piesūtītās aktis ar spriedumu konceptiem, - pēc težu izgatavošanas, nodrukāšanas un novietošanas “grāmatām” (faktiski aktu vākos), kā arī pēc visu citu atzīmju taisīšanas u.t.t., - nosūta atpakaļ Virstiesas nodaļu prezidentiem. Savā laikā pēdējie, periodiski, kādu paku šādu aktu (lietu) nosūta atpakaļ spriedumu birojam - ar priekšlikumu: izvēlēties no tiem spriedumiem un tezēm kādu šaurāku grupu, kas būtu vērtā publicēšanai. Tā tad ne viss spriedumu birojā ražotais un apstrādātais tiek publicēts.

Taisījis izvēli, spriedumu biroja vadītājs to liek priekšā Virstiesas nodaļu prezidentiem. Tiek konstituēta īpaša redakcijas komisija – Redaktionsasschuss. “RA”, no Virstiesas prezidenta un nodaļu prezidentiem un ar palīgspēkiem. Tā gādā par augstāk attēloto publicēšanu. Saņēmis šīs redakcijas komisijas publicēšanai nolemtos spriedumus un tezes, ar štampu: “Im RA behandelt”. spriedumu birojs šo izlasi sūta uz spiestuvi.

IV.

Čehoslovākijas Augstākā Tiesa

[...]

Čehoslovākijas tiesas un uz tām attiecīgie likumi un parašas iekš daudz kā ir radniecīgi Austrijas tiesām un likumiem par to, ņemto vērā, ka Čehoslovākija ir radusies no zemēm, kas agrākās Austro-Ungārijas jeb Habsburgu dubulmonarchijas sastāvdaļa. Un vīri, kas iekārtoja tiesas Čehoslovākijā, bija savā laikā darbojušies vai nu kā tiesneši, vai kā administratori un advokāti Austrijā. Augstākās Tiesas iedalījums civilnodaļās (7) un kriminālnodaļās (5) ir tāds pats kā Vīnē, Romā, Leipcigā, Varšavā. Atšķirība no Vīnes spriedumu biroja pastāv vairāk kvantitatīvi. Čehoslovākijas (ko turpmāk apzīmēsīm īsuma dēļ par ČSR, pēc "Čehoslovenska Republika") Augstākā Tiesā ir nevis viens, bet trīs spriedumu biroji, ko pārzin kāds no šīs tiesas nodaļu prezidentiem, bet tiešo vadību šajos birojos veic vairāki piekomandēti pirmās un otrās instances tiesneši, kuru rīcībā ir prāvs kancelejas personāls. Divi no trim spriedumu birojiem (sadalīti pēc tieslietu teritoriālās sākotnes – no bijušās Austrijas un Ungārijas tiesību teritorijām) ir veltīti civillietu spriedumiem, tezēm un kartotekām, pie kam vienā tiešo vadību veic trīs, bet otrā divi pirmās vai otrās instances tiesneši, kas piekomandēti šim darbam. Trešais spriedumu birojs pārzin un kārtot krimināllietu spriedumus, tezes un kartoteku. Tā kā te palīdz arī prokuratūra un tās kanceleja, tad šā kriminālbiroja tiešai vadīšanai pietiek ar vienu piekomandētu tiesnesi.

Abos civilos spriedumu birojos tieši vadošie tiesneši specializējas pēc civilistikas plašās materijas, katrs pārzinādams, guoad materiam jurīs civilis, noteiktas izspriesto tieslietu nozares.

Šādai labai apgādāšanai ar nodaļu prezidentu virsuraudzību un ar kvalificētiem tieši vadošiem darbiniekiem tiesnešiem, kā arī ar pietiekošu biroju kanceleju personālu ČSR Augstākā Tiesā atbilst tas apstāklis, ka šiem spriedumu birojiem piesūta apstrādāšanai visus spriedumus, bet nevis izlasi vien, kā Vīnē. Tam pašam atbilst, tālāk, tas apstāklis, ka kartotekās novietojamās tiesas prakses tezēs izrauga un pagatavo nevis ČSR

Augstākās Tiesas tiesneši – referenti, bet augšminētie tiešie biroju vadītāji ar I vai II instances tiesnešu stāžu. Pirms definitīvas novietošanas kartotekā, tādas tezes iepriekš uzrādāmas attiecīgā spriedumu biroja virsvadītājam, tas ir zināmas A. Tiesas nodaļas prezidentam, kurš ar savu parakstu teic gala vārdu, ar vai bez eventualām retušām tezes redakcijā, vai pašā tiesiskajā substancē. Pate atzīmju un rubriku tehnika ir apmēram tāda pate kā Vīnē un Leipcigā.

(skat. tās.).

No tāienes, pašam neredzējušam uz vietas, man nav skaidrs, nav izdevies noskaidrot, vai izteiciens “kartotekas” attiecoties uz ČSR ņemams vārdiski, jeb vai darīšana ČSR ir faktiski ar “grāmatu sistēmu”, kuru pēc veca paraduma daudzi tāpat sauc par “kartoteku”. Kā to raksturo augstāk II nodaļa attēlotā ilggadīgā cīņā Leipcigas Reichsgericht’a ap alternatīvu: “kartotekas vai grāmatas” – šīs divas sistēmas nekādā ziņā nav “viens un tas pats.”

Teicams tehnisks paņēmieni spriedumu biroja specializēšanā ČSR praksē ir šis: novietot kriminālā spriedumu birojā tezes, kas izvilktas no tādiem civilspriedumiem, kuros izsacīts kautkas par sodu likumiem vai kriminalprocesu, vai kādiem citiem kriminalistikas tiesību avotiem, ka p. piem. akcizes sodu lietās, muitas sodu lietās u.v.c. Tas pats, vice versa, no kriminālā spriedumu biroja uz abiem civilbirojā, ja kriminālspriedumos ir civilistiskas tezes, resp. to fragmenti. Nav nemaz vajadzīga atsevišķu spriedumu biroju pastāvēšana civil- un krimināllietām, lai tā rīkotos: tas pats būtu lietderīgi, ja p. piem. Mūsu spriedumu birojā būtu kvalificēti tiešie pārzīņi viņa civilai, kriminalai un administratīvās justīces nodaļai. Tas pats, mutatis mutandis, notiek Leipcigas un Romas spriedumu birojos.

Spriedumu pretrunas un prakses grozīšana ČSR A. T. spriedumu biroju mehānisms nokārto šādi: Kāda sprieduma zināmas tezes pretrunu ar agrāko praksi var, protams, konstatēt un ziņot par to tālākai rīcībai ikviens A. T. tiesnesis vai prokurors. Bet ČSR spriedumu biroju tiešiem vadītājiem ir tieši uzlikts par pienākumu nosekot tam pašam, un ja civilīetas spriedumā atduras

uz pretrunām, tad ziņot par to tās A.T. civilnodaļas prezidentam, kur lieta izspriesta. Tad šī nodaļa sanāk uz sēdi un novērtē stāvokli: ja atrod, ka pretruna tiešām ir, bet vēlās to novērst, paliekot pie vecās uztveres (kas jau savā laikā reģistrēta civilā spriedumu birojā), tad attiecīgi izlabo spriedumu, ar ko nesēn taisītais (pirmais) spriedums atkrīt, it kā nebijis, un spriedumu birojs saņem atzīmēšanai šo izlaboto (otro) spriedumu. To mēs jau redzējām (civilistikā) Vīnē un to pašu redzēsim, tālāk, Romā. Mums tas skan neparasti, tāpēc ka mūsu Senatā tiesas sēdes ir publiskas un nekāda interna pasludinātu rezolūciju vai motivētu un parakstītu spriedumu grozīšana nav iespējama. ČSR, Vīnē un Romā tas civilietās ir citādi, kaut arī ne tieši viscaur uz likuma pamata, bet gan pa daļai uz internas tradīcijas pamata. ČSR Augstākā Tiesā (tāpat kā Vīnē un Romā) civilietas izspriež nepubliskās tiesas sēdēs, partiem klāt neesot, kuriem par šo sēdi nemaz netiek paziņots (rezultātu tie dabū zināt vēlāk). Rezolūciju pasludināšanai Vīnē un Romā ir īpašas publiskas sēdes, pēc kam gan vairst nekā nevar grozīt. Vai tas tāpat ir arī ČSR, tu nebūdam uz vietas nobraucis, pašreiz nevar teikt. Šo guoad ČSR paskaidrojumu gaismā ir lasāms augstāk III nod. sniegtais atreferējums attiecoties uz Vīni, guoad Vindobonam, ciktāl tur ir runa par prakses grozīšanas mehānismu sakarā ar spriedumu biroju.

Ja turpretim ČSR A. tiesas civilnodaļa, apspriedusi aizrādījumu uz pretrunu ar agrāko praksi, grib atņemt šo pēdējo un nodibināt jaunu saskaņā ar tikko taisīto spriedumu, ko nupat apcerē par jaunu, - tad par to ziņo A.T. pirmajam prezidentam, kurš jautājuma izšķiršanu nodod vairāku nodaļu tiesnešu kopsapulces (II tieņēši) izlemšanai, kas atbilst te III nod. Minētam Vīnes O. G-hof'a "Plenarsenat'am, nozīmējot vēl vienu otru referentu. Šis kopsapulces lēmums saistošs visām ČSR Augstākās Tiesas nodaļām. To tad, protams, reģistrē visos trijos spriedumu birojos.

Kriminalnodaļās reiz taisītas rezolūcijas vairst nevar grozīt augstāk minētā internā kārtībā. Ciktāl tad tur kriminalais spriedumu birojs konstatē pretrunu ar agrāko praksi, tā

reģistrējama. kā tāda, bez kā tālāka, reizē paziņojot pēc piederības par novērtēto – eventualiem soļiem nākamībā, citās lietās.

Spriedumu publikācija notiek visā visumā tāpat, kā to redzējām šē III nodaļā attiecoties uz Vīnes Oberster Gerichtshof spriedumu izlasi publicēšanai. Publicējamo spriedumu izlasi veic triju spriedumu biroju tiešie vadītāji, pārbauda šo biroju virsvadītāji, t.i. zinamu Augstākās Tiesas nodaļu prezidenti, un galīgi izlemj redakcijas komisija, kurā ieiet: A.T. pirmais prezidents, viens A.T. tiesnesis un viens no spriedumu biroja tiesnešiem vadītājiem (1. vai 2. instances tiesnešiem), bet krimināllietās – arī A. Tiesas ģenerālprokurors. Šādas spriedumu izlases publicē vairākas reizes gadā, īpašā ČSR-as A.T. spriedumu krājumā jeb “sbirkā”.

V.

Romā.

Itālijas Augstākā kasācijas Tiesa, spriedumu birojs
(Corte di cassazione. Ufficio del massimario).

Grandiozā Palazzo di Giustitia, Romā, uz Tiberas (ital. “Tevere”) upes krasta, mājo Itālijas Augstākā kasācijas Tiesa ar 3 civilām un 3 kriminālam kasācijas nodaļām, “sezione”, kas atbilst mūsu Senata departamentiem: katrā nodaļā 7 tiesneši, kuri atbilst mūsu senatoriem. Ik nodaļai, protams, ir savs prezidents un divi viceprezidenti: pēdējie šai amatā nav stabili, bet nāk periodiski pēc kārtas, pēc “roulement”, ital. “ruolo”. Visu Kasācijas Tiesu vada “pirmais prezidents” – primo presidente – kāds tagad ir d’Amelio, ar lielu kancelejas štabu (bez tam īpašas kancelejas ik nodaļai, sezione) Kasācijas Tiesas zālē un īpaši tam nolemtās purpura samta mantijās, kuras prezidentiem vēl rotā arī harmelins.

Šis vispārīgais skats vajadzīgs, lai pareizi saprastu šīs Itālijas Aukstākās Kasācijas Tiesas

Spriedumu biroja iekārtu

- “Ufficio del Massimario e Ruocio”, kāds ir ierīkots vienīgi civillietām. Krimināllietām nekāda spriedumu biroja nav.

Attiecīgus rudimentus no šādas orientēšanās sistēmas pārzin Kasācijas Tiesas Ģenerālprokuratūra.

Šim spriedumu birojam nācās apstrādāt gadā ap 4000 civillietu, jo tikdaudz civillietu izspriest gadā Itālijas Augstākā Kasācijas Tiesa, t.i. apmēram tikpat, cik visi trīs mūsu Senata departamenti kopā. Tā tad mūsu spriedumu birojam nāksies apstrādāt tikpat lietu, cik Romas birojam, bet – grūtākā darbā, jo Romā ir jāapstrādā tikai civillietas, kurpretim mūsu Senata spriedumu birojam nāksies apstrādāt, tai starpā tezes kārtojot, ir civilās, ir kriminālās, ir administratīvās justīcijas lietas (Romā īpašā pilī ir īpaša Augstākā Administratīvā Tiesa – Consiglio de Stato – kurai ir pašai savs spriedumu birojs, skat. šē tālāk šīs V nod. 2 subnod.).

Spriedumu birojs Romas Tiesu pilī aizņem piecas lielas istabas, neieskaitot virsvadītāja, ekselences Azara (vienas civilnodaļas prezidenta) kabinetu un tā sekretariātu. Šai birojā strādā pavisam 14 personas, un proti – viņu personālais sastāvs ir šāds:

- 1) Biroja virsvadītājs – Kasācijas Tiesas vienas civilnodaļas prezidents (pašreiz Azara, kurš uz diviem lāgiem, ik pa stundai, izstāstīja man šī biroja ierīci un darba mehānismu).
- 2) Biroja tiešie vadītāji, skaitā 8 (astoņi), visi I un II instances tiesneši, kas nozīmēti vienīgi šim darbam, un proti: 5 (pieci) apellācijas tiesas (kas atbilst mūsu Tiesu palatai) tiesneši un 3 (trīs) pirmās instances (kas atbilst mūs apgabaltiesai) tiesneši.
- 3) Četras biroja darbinieces, dažādiem (netikvien mašīnrakstīšanas) uzdevumiem, un
- 4) viens kancelejas pārzinis.

Vienīgais no šīm 14 personām, kas nav nozīmēts vienīgi spriedumu biroja darbam, ir biroja virsvadītājs Azara, kurš reizē prezidē arī savu civilnodaļu, tikai toties neuzņemas tajā referenta pienākumu, bet ja gadās, ka biroja darbu dēļ aizkavēts vadīt sēdes savā nodaļā, tad tādās reizēs uzdod to darīt vienam no viceprezidentiem.

Spriedumu biroja funkcijas

iesākas jau pirms lietu izspriešanas civilnodaļās, un tā ir Romas Kasācijas Tiesas spriedumu biroja īpatnība, kad lietā ir visi tie elementi, kam no iepriekšējām instancēm un no partiem aktī jābūt, tad tā savu procesuālo gaitu kasācijas Tiesā iesāk ar to, ka nonāk spriedumu birojā. Tā kā šī biroja sastāvs ir ar to augsto kompetenci, kas augstāk uzrādīta, tad spriedumu birojā sastāda sprieduma motīvu projektu īsa rēsumé veidā, plus pievieno tam uzzinas no biroja kartotekas par agrāko praksi līdzīgos tiesību jautājumos. Norakstus no šāda atzinuma saņem: 1) attiecīgās civilnodaļas prezidents, 2) tiesnesis – referents un 3) prokurors. Pašu akti saņem netikvien referents, bet starplaikā līdz sēdei arī prokurors.

Referentu nozīmēšanā faktiski noteicošo vārdu saka spriedumu biroja virsvadītājs (pašreiz, kā teikts, Azara, vienas civilnodaļas prezidents). Tas tiek motivēts ar to, ka viņš vislabāki pārredz kompetences (spēju un prakses nozīmē): kuri tiesneši kādās lietās referējuši un kādā tiesiskā materiājā. Protams, šo lietu sadalīšanu referentiem spriedumu biroja virsvadītāja formāli izdara ne pats tieši, bet gan caur Kasācijas Tiesas pirmo prezidentu, kuram dod attiecīgus ieteikumus. Dēļ šīs papildus funkcijas, kas it kā ir "roulement", "nozīmēšana pēc kārtas", šo Romas spriedumu biroju sauc oficiāli netikvien par "Ufficio del massimario", bet par "Ufficio del massimario e ruolo". Vārds "massimario" - no "mazima" kā "regula", "teze". Un "ruolo" no "rullēšanas pēc kārtas", "a tour de rôle" (fr.), "roulement" (fr.), t.i. zīmējoties uz referentu nozīmēšanu.

No sacītā jau iztek, ka - pretēji Vīnes praksei (sk. še iepri. III nod.) -- Romas kasācijas Tiesas spriedumu birojā nonāk visi (civilnodaļu) spriedumi, resp. pašas lietas, attiecīgai apstrādāšanai, bet nevis tikai izlases.

Otra ietekme uz tiesas procedūru

Romas K.T. spriedumu birojā rodas
prakses grozīšanas procesā

Spriedumu biroja virsvadītājam ir tiesība ziņot K.T. pirmajam prezidentam, ka tādas un tādas civilnodaļas spriedums ir

pretrunā ar agrāko praksi (jurisprudence de la Cour"). Tad vispirms sanāk neoficiāla apspriede: 1) pirmais prezidents, 2) spriedumu biroja virsvadītājs, 3) attiecīgās civilnodaļas prezidents un 4) attiecīgās lietas referents – un, apspriežot stāvokli, sastāda atzinumu: a) ka prakse atstājama līdzšinējā un ka tāpēc spriedums jāpārtaisa saskaņā ar pēdējo, b) vai arī ka prakse grozama, turpmāk akceptējot tezes. kādas izteiktas runā esoša spriedumā. Sasauca attiecīgās civilnodaļas kopsēdi, kā chambre en conseil. t.i. uz nepublisku sēdi un ceļ tai sagatavotu atzinumu priekšā. un tad kopsēdē vai nu tam atzinumam piekrīt vai nē. Ja nolemj paturēt līdzšinējo praksi, tad paliek pie pirmā sprieduma un tuvākā publiskā sēdē tas tiek pasludināts un no šī brīža jau ir negrozams. Ja nolemj praksi grozīt, tad spriedumu liek pārtaisīt attiecīgi – un nākamā publiskā sēdē pasludina šādu pārtaisītu spriedumu. No tā brīža spriedums jau ir negrozams.

Kā vienā, tā otrā gadījumā pirms publiskās tiesas sēdes parti nekā nezina par pirmo spriedumu, jo tas spriedums, par kura pretrunu ar agrāko praksi pacēla jautājumu spriedumu biroja virsvadītājs, bija taisīts nepubliskā sēdē.

Šī kārtība ir interna, praksē izveidota, un neatrod sev bāzes tiesu procesa likumos – līdzīgi tam, kā to redzējam Prāgā, skat. IV nod. un Vīnē, skat. III nod.

Biroja tehnika. – Publikācijas.

Romas K.T. spriedumu birojā – pretēji Leipciģas Reichsgericht'a spr. b-ijam – ir kartoteku sistēma, ar divām kartotekām: 1) viena pēc alfabētiskā kārtībā sarindotiem zīmvardiem (Stichworte), kuru rāmjos atkal specificēti zīmvardi pēc alfabēta u.t.t. – klasifikācija guodā materiālam jurīs; un 2) otra – pēc kalendāra gadiem, kā sekojuši K.T. civilnodaļu spriedumi; šinī otrā kartotekā ir tas pats materiāls, kas pirmajā, tikai sakārtots pēc gadiem. Turpretim pirmajā kartotekā vienā kastītē (kurai viens vai vairāki zīmvardi "rontonā") ir dažādu gadu spriedumu izvilkumi, tiesiskas tezes, ja vien tās atbilst kastītes zīmvardam, resp. zīmvardiem. Iztērējot esošās septiņas pamatkrāsas, ar dažādi virzītām striepām citās krāsās, uz pamatkrāsas fona, atšķir vienu no otra tālākos gadus.

Pēc šīm kartotekām uzziņas meklētājs var meklēt ir pēc juridiskās tezes zīmvārda, ir pēc sprieduma datuma un lietas numura: pēdējo atradīs otrā no augšminētām divām kartotekām ātrāk nekā pēc pirmās, kaut gan arī tajā tas ir atzīmēts.

Tipiska karte izskatās šāda:

	Zīmvārds.	
Spriedums Nr.....		Gads..... nodaļa (p. piem.III)
Datums (p. piem 22. jūnijs)		
Sēdes vadītājs (vārds)		Referents (vārds) prokurors (vārds)
I parta vārds -----		II parta vārds
..... tiesiskās tezes teksts (parasti ne garš)		
.....		
.....		
.....		

Uzziņas: dažādas. p. piem. "skat. (citu zīmvārdu)", kas parasti citā kastītē: vai arī "skat (sprieduma resp. lietas Nr. un gads)", kam derēs otrā kartoteka. Jeb vēl: "citādi izlemts"(uzrādot sprieduma Nr. un gadu); vai arī noraidot pie kastītes ar zināmu zīmvārdu, kurš pats sadalīts apakšzīmvārdos pēc alfabēta un tos numurējot u.v.c., u.v.c. uzzīņas.

Kartoteku zīmvārdu saturs un kārtība ik par notecējušu gadu tiek publicēti īpašās portatīvās rokas grāmatās, ko katrs tiesnesis var nēsāt sev līdz, gadījumā paskatoties uz aizsūtīt kādu ierēdņi pēc uzzīņas spriedumu birojā. jo šīs rokas grāmatas esamība panāk to, ka pašam nav nepieciešami staigāt pie biroja kastēm. Šī rokas grāmata saucas: "Silenco delle voci del Massimario" (p. piem. "par 1936. gadu"). Viņa atbilst kartotekai.

Šai "silenco" p. piem. zem "O" atrodam kopzīmvārdu "obligazioni e contratti", kas pats sadalīts 98 apakšzīmvārdos pēc to alfabēta, iesākdamies, kā gandrīz visi kopzīmvārdi, ar kopīgo, vispārīgo – ar "in genere", kā Nr.1, un tad no Nr.2-99 seko 98 apakšzīmvārdi pēc alfabēta, p.piem:

kam seko .....

2. Azione revocatoria, bet tai pašai jau
savs "in genere",

3. Azione revocatoria: revocatoris e
simulazione (skat. arī: simulazione, un tad
jāmeklē zem "a")

4.....

5. Capacita d'obligarsi: In genere (skat. arī:
Nr. 98. Minore eta)

7. Capacita d'obligarsi: Straniero
(ārzemnieks)

8.....

9.....

10.....

11.....

12. Condizione: In genere

13. Condizione: Potestativa e mista

14. Condizione: Risolutiva espressa

15. Condizione: Risolutiva tacita

16. Condizione: Suspensiva

17. Confusione

18. Contratti: In genere

19)

20

21

22

23

24)

apakšzīmvardi kopzīmvardam
"Contratti"
(pēc alfabēta)

.....

.....

.....

39. Equita

40. Forsa maggiore e case fortutio: In genere

41. Forsa maggiore e case fortutio: Clausula "rebus sie stantibus", "salvo imprevisiti", e altre

42. Forsa maggiore e case fortutio: Pactum principia

43. Forsa maggiore e case fortutio: Onerositij sccessiva

44. Gestione di affari (skat. arī: Procedimento civile N. 60)

.....
.....

un tā tālāk līdz N. 99.

Ir arī zīmvardi, kas vienkārši norāda uz citu zīmvardu, kur lieta jau reiz apstrādāta, tezes noliktas, uzziņas atzīmētas. - p. piem.:

Occupazione ..... skat. Proprietij

Opera pia .....(skat. arī Successions n. 16).

Tam pretim p. p. zem zīmvarda "prove" (pierādījumi) ir 132 apakšnumuri ar apakšzīmvardiem, starp kuriem daudzi paši ir kopzīmvardi veselai buķetei subordinētu zīmvardu, kuri iesākas, tāpat kā pats ciltstēvs "prove", ar savu "vietējo" vispārīgumu "in genere", kam seko "vietējā" alfabēta kārtībā speciālzīmvardi.

Tas viss zīmējas tikai uz zīmvardu krājumu publikāciju, stingri pēc tās kārtības, kāda ir attiecīgā gada kartotekā.

Ir arī pašu spriedumu izvilkumu (težu) publikācijas: "Il Massimario del Foro Italiano", kādu publicē iespiestu divreiz mēnesī, identificējot tituli pēc sējumiem, p. piem.: "Vol. III, Anno 1937". Tur ir tas pats, kas ir kartotekā. Sakārto pēc attiecīgā tekošā gada tiesas sēdēm, ar lietu Nr., pie kam zem ik sprieduma, resp.lietas Nr. ir parasti vairāk tēžu, bet tomēr nav to, kuras - kaut atrazdamās gan kartotekā - neskar tiesību jautājumus.

Pie šī publicētā spriedumu težu krājuma ir divi rādītāji (indices) 1) guoad materiam pēc alfabēta un 2) pēc likumiem un to

pantiem, atzīmējot likuma vielu, t.i. ar vienkāršu tās nosaukumu kādā vārdā vai teikumā, un tad zem ik likuma (uzdodot tā izdošanas gadu un Nr.) Likums (tāds un tāds) 1928.g./3, nr. 695.

Spr. 1.

5.

6.

.....
.....

Acumirkļi Romas Augstākās Kasācijas Tiesas civilnodaļu kartotekā ir apm. 100.000 kartiņu.

2.

Itālijas Augstākā Administratīvā Tiesa. -- spriedumu biro's.
(Consiglio di Stato, Massimario).

Mūsu Senata Administratīvam departamentam atbilstošas funkcijas Itālijā veic īpaša (no Corte di Cassazione atšķirta) Augstākā Administratīvā Tiesa -- Consiglio di Stato, laikam tā nosaukta pēc Francijas Conseil d'Etat parauga, kaut gan pēdējam ar īstu administratīvu justīci daudz mazāk līdzības nekā Itālijas Consiglio di Stato. [...]

Ir pavisam 5 nodaļas (sezzione), katrā 9 - 12 tiesnešu valsts padomnieku (consigliere di stato), no tām 3 "administratīvas", visvecākās, un kopš 1889. g. divas jurisdikcionālas nodaļas. Pavisam ap 50 (piecdesmit) tiesnešu šinī Augstākajā Administratīvā Tiesā. Bez tam 5 referendari un 2 pirmie referendari -- visi šie referendari ir I un II instances staža tiesneši. Ir protams, savs pirmais prezidents šai tiesai un tam blakus šīs tiesas ģenerālsekretārs (viens no šiem valsts padomniekiem), kā arī ģenerālprokurors un vairāki prokurori. Šie administratīvie tiesneši -- valsts padomnieki ir pielīdzināti tiesneša stāvoklī Augstākās Kasācijas Tiesas locekļiem (consigliere di casazione).

Katrai no 5 nodaļām ir sava lepna publisko sēžu zāle un bez tam sava apspriežu zāle, salle du conseil nepubliskām sēdēm.

Savs kabinets arī ik nodaļas sekretāram un sekretāra palīgam. Bez tam ir milzu zāle ar 50 sēdekļiem visu piecu nodaļu apvienotai sapulcei.

Spriedumu biroja (ierīkots sākot ar 1931. g.) virsvadība uzticēta Consiglio di Stato ģenerālsekretāram, kurš, kā teikts, ir viens no šīs tiesas valsts padomniekiem. Tiešā vadība uzdota īpašam juriskonsultam un trim viņa palīgiem. Spriedumu biroja kancelejā strādā divas birojdāmas. Izvilkumus no spriedumiem (tezes) sastāda spriedumu birojs, bet ne tiesneši – referenti. Atzīts gan, ka būtu labāk, ja sastādītu pēdējie, bet nav izvests dzīvē, pa daļai palīdz arī augstāk minētie septiņi referendari (kuri, kā teikts, visi ir I un II instances staža tiesneši).

Faktiski šinī spriedumu birojā ir Leipcīgas Reichsgericht'a spriedumu biroju atgādinoša "grāmatu sistema" (skat. šē II nodaļā par starpību starp grāmatu un kartoteku sistemu). Laba papīra lapas ar spriedumu tezēm un atzīmēm etc. iesietas atraisumā ādas vākā, kur – rīkojoties ar auklu – visnotaļ var likt jaunas lapas, kā arī pārstātīt vai atvietot ar jaunām jau esošās. Tā iznāk "sējumi" (bet ne "kāršu kaštes"). Sējumi (volumīna) numurēti un markēti ar alfabēta zīmēm no līdz. p. piem.: "Vol. I. A – Bcs". Tā tad ik sējums viela sakārtota pēc juridisko objektu nosaukumu iesākumu burtiem, alfabētiski.

Vienam juridiskam kopzīmvardam var būt un ir vesela rinda apakšzīmvardu (skat. V. 1. šē augstāk) un tad zem tāda kopzīmvarda ir vesela rinda lapu ar tezēm etc., jeb -- kartoteku valodā -- kartiņu".

Tipiska lapa tādā "sējumā" ir, p. piem., šāda:

Sadalīta divās vienādās vertikālās kolonnās.

(kreisā, platā kolonna)	(labā, šaurā kolonna)
Invalidi di guerra (kopzīmvarde)	Anno 1937. N. 26 Sekcija I dat. 16. janv. (lieta)
Art 9 (likuma nosauk.)	(ja lietā atzinumu devis ģenerālsekretārs, tad arī viņa N. un dat.)

Īss jurid. vielas apzīmējums.

Pilns tezes teksts
(parasti daudz garāks nekā
kasācijas Tiesas Spr. bijojā).

Referents: (vārds)

Nākamās lapas turpina tā paša kopzīmvarda
subdivizācijas, bet chronoloģiski.

No sekojošā kopzīmvarda (p. piem. "Instituti di credito")
iepriekšējā kopzīmvarda lapas atdala ar rozā lapu.

Spridumu publikācijas. Ik gadus publicē vairāk sējumus
ar chronoloģiski iespiestiem spriedumiem, turoties pie datuma,
kad spriedums pasludināts publiskā sēdē.

Ir īpašas žurnāls ar oficiāliem aktiem, kur ar roku
ierakstītas visas rezolūcijas, no kurām kopiju nav. Tiesas sēdes
protokolus uzglabā īpašos sējumos. Lietu aktis uzglabā pilnīgi
atsevišķi, bet tur nav oriģinālrezolūciju, nedz oriģinālspridumu
galīgā (motivētā) veidā.

IV.

Varšavā

I.

Polijas Augstākās tiesas vispār.

Tādu Polijai pavisam ir trīs: a) Augstākā (kasācijas) Tiesa,
b) Augstākā Administratīvā Tiesa un c) Kompetenču Tiesa.

a) Augstākā Kasācijas Tiesā.

kura rezidē īpašā lielā pilī, ir divi departamenti: civilais un
kriminālais, abi katrs sadalīti 3 kamerās (ko Vācijā sauc "Senat"),
pēc teritorialas mērauklas. Civildepartamentā ir 41 tiesnesis
(Četrdesmit viens), krimināldepartmentā 30 (trīsdesmit) tiesneši,
kopā pa visu Augstāko Kasācijas Tiesu 71 (septiņdesmit viens)
tiesnesis. Visas A. K. Tiesas priekšgalā ir pirmais prezidents
(pašreiz Supinski kgs, studējis Maskavā). Bez tam ik kamerai savs
prezidents, p. piem., civildepartamenta trīs kameras sastādas šādi:
I civilkamerā 16 tiesnešu

II civilkamerā 12 tiesnešu

III civilkamerā 13 tiesnešu

Normālā tiesas sēdē piedalās 3 (trīs) tiesneši, ieskaitot sēdes vadītājus. Normālā kameras kopsapulcē grūtākiem tiesību jautājumiem (izšķir jau nevis "lietu", bet "tiesību jautājumu") piedalās 7 tiesneši. Ārkārtīgiem, sevišķi svarīgiem tiesību jautājumiem sanāk visu triju civilkameru tiesneši, 41 vīrs. Pēc tam pašu konkrēto lietu, ja tāda ir tā, no kā izvirzījies "tiesību jautājums", nodod izlemt – pieņemtās atziņas gaismā – kārtējam triju tiesnešu sastāvam piekritīgā kamera. Ierosināt tādos pastiprinātos sastāvos izšķiramus tiesību jautājumus var:

1) tieslietu ministrs,

2) A. K. Tiesas pirmais prezidents un

3) kameras prezidents.

Protams, šiem oficiāliem, formāliem ierosinātājiem visnotaļ pienāk de facto ierosinājumi no A. K. T. sprīdumu biroja, "biuro oršeczniectwa".

Ja viena no civilkamerām groza kādu tiesisku tezi, ko nodibinājusi savā praksē kriminālkamera, un otrādi, - tad sanāk visu sešu A. K. T. kameru (3 civilo un 3 kriminālo) tiesneši, 71 (septiņdesmit viens) vīrs, uz superplenaru, resp. plenarissimu sēdi.

Izšķirtos tiesību jautājumus (7, 41 un 71 tiesnešu sastāvos) ieraksta īpašā grāmatā, ko pārziņ un ved sprīdumu birojs. Septiņu vīru – ja šī kameras kopsēde īpaši nolēmj ierakstīt, bet 41 un 71 tiesnešu sastāvos – vienmēr.

b) Augstākā Administratīvā Tiesa -

Najwyższy Tribunal Administracyjny, turpmāk saīsināti "NTA", rezidē Varšavā īpašā ēkā un ielā, pilnīgi atsevišķi no "Sad Najwyższy", Augstākās Kasācijas Tiesas. Šīs tiesas kompetence apmēram atbilst mūsu Senata Administratīvā d-ta kompetencei, tajā ir 3 (trīs) kameras, ik pa 14 tiesnešiem katrā, tā tad pa visu NTA kopā 42 administratīvās justīces tiesneši. Visas NTA tiesas priekšgalā – pirmais prezidents (pašlaik Helēnska kgs, kurš š.g. agrpavasārī ciemojās te Rīgā). Arī šai tiesai ir savs sprīdumu birojs. Kārtējais kameras tiesas sēžu sastāvs – 3 (trīs) tiesneši. Kameras pastiprinātā sastāvā – 7 tiesneši arī no citām kamerām, ja

paceltais tiesību jautājums to prasa. nav nekāda traucējoša formālisma.

c) Kompetenču Tiesa –

Tribunal Competencyjny ir 1926. g. nodibināta īpaša tiesa kompetences konfliktu izšķiršanai starp tiesu un administrācijas iestādēm un amatpersonām. Tajā ir 15 locekļu. Priekšsēdētājs – vai no Augstākās Kasācijas Tiesas, vai Augstākās Administratīvās Tiesas pirmais prezidents, kuri periodiski nomaina viens otru. Locekļi: 1) 4 tiesneši no Augstākās Administratīvās Tiesas, 2) 4 tiesneši no Augstākās Kasācijas Tiesas un 3) 6 profesori, ko izrauga no sešām Polijas universitātēm, no katras pa vienam. Šie profesori tomēr lietu nesagatavo: to dara tikai tie 8 locekļi, kas ir tiesneši (no NS un NTA). Man teica, ka profesori toties daudz plašāk nekā tiesneši diskutējot... Lietas izspriež 7 tiesas locekļu sastāvā. Šai tiesai ir savs īpašs procesa likums. Sava spriedumu biroja tai nav. Viņai nākoties noturēt sēdes kā pagadās, bet ne cieši noteiktos laika posmos. Apmēram tā: 1-2-3-4-5 reizes mēnesī. Augstāk minētos šīs tiesas locekļus no abām augstākajām tiesām izrauga (izvēl) šo tiesu apvienotās sapulces.

2.

Spriedumu birojs Polijas Augstākā Kasācijas Tiesā.

(Biuro oršecznictwa).

a) Personalais sastāvs.

Šo spriedumu biroju vada nevis kāds no A. Kasācijas Tiesas tiesnešiem, bet no ārienes piekomandēts (iecelts) otrās instances tiesnesis (tāds, kas p. piem. atbilst mūsu Tiesu palātas loceklim). Viņu ar īpašu dekrētu ieceļ Valsts prezidents, pie kam dekrētu kontrasignē tieslietu ministrs. Faktiski norise ir tāda: A. Kasācijas Tiesas pirmais prezidents proponē tieslietu ministram kādu otrās instances tiesnesi A.K. Tiesas spriedumu biroja vadītāja amatam. Šo kandidātu tieslietu ministrs stāda iecelšanai priekšā valsts prezidentam, un tad seko augstāk minētais dekrēts.

Šo spriedumu biroja šefa vadībā birojā strādā 10 (desmit) juristu ar pabeigtu augstskolas izglītību, starp tiem daudz

svešvalodu pratēju. Arī tos ar tādu pašu tieslietu ministra līdzparakstītu dekrētu ieceļ valsts prezidents. Arī šie 10 juristi. spriedumu biroja darbinieki, tiek komandēti allaž (ne vienmēr) no tiesu iestādēm, noliekot tos vienīgi pie spriedumu biroja darba.

Kopā tas ir 11 (vienpadsmit) juristu spriedumu birojā.

Bez tam spriedumu birojam ir savi kancelejas darbinieki, kuru skaits nav iepriekš cieši noteikts. Ja tie ir no kancelejas ierēdņu 12-8 (ieskaitot) dienesta pakāpju grupām, tad tos ieceļ A. Kasācijas Tiesas pirmais prezidents. Ja 7-6 grupas, tad tādus ieceļ tieslietu ministrs: no 5 gr. un augstāk – valsts prezidents.

Visa spriedumu biroja sastāvs – virs 11 personu (p. piem. 15).

b) Tezes, ko izvelk no spriedumiem.

ir divējāda rakstura: 1) tādas, kas, būdamas novietojamas kartotekās (kura ir divas), publicējamās īpašās mēneša burtņīcās, gada beigās gada grāmatā, un 2) tādas, kas nonāk tikai kartotekās, bet netiek publicētas.

Šīs tiesiskās tezes izrauga – nodot ir izvēli, ir saturu apstiprināt tiesnešim – referentam – un apstrādāt, izveido spriedumu biroja juristi, bet ne tiesneši – referenti. Augstāk minētais juridiski un budžetiski labi apgādātais spriedumu biroja sastāvs šādu praksi, protams, it labi atļauj, atsvabinot tiesnešus no težu ražošanas virsdarba. Dažreiz tomēr – no laba prāta un radušās intereses – tezes sagatavo arī tiesneši – referenti, bet tas notiek reti.

Toties A. Kasācijas Tiesas tiesneši nāk spriedumu birojam talkā citā ceļā: Katrs tiesnesis tur un ved īpašu gramatu, kur atzīmē, kuri spriedumi ir juridiski interesanti, un šīs atzīmes dod spriedumu birojam zināšanai, ar to atvieglinot biroja darbu težu saskatīšanas un izvēles ziņā.

c) Ko nodod spriedumu birojam?

Augstākās Kasācijas Tiesas sekretariats (mūsu terminoloģijā tas būtu – Senata departamentu kancelejas) nosūta spriedumu birojam visu A.K.T spriedumu norakstus, uz ikviena pastrīpojot tā tiesneša vārdu, kurš bijis referents lietā. Pēc šiem

norakstiem spriedumu birojs sameklē tādas tiesiskas tezes, kam vispārības nozīme, lai tad tās uzkrātu sistematizētās kartotekās.

d) Tiesisko težu pārbauda un kontrole.

Atradis un sastādījis spriedumā, resp. tā motivos izteiktu tiesisku tezi, attiecīgais spriedumu biroja jurists ieskatās kartotekā: vai un kādā virzienā jau agrākā praksē tamlīdzīga tiesiska viela apstrādāta un juridiski formulēta. Ja ko atrod, tad atzīmē uz tikko izvilktās tezes lapas un tad to (tās), līdz ar spriedumu norakstu (norakstiem), iesniedz A. K. T. tiesnesim – referentam aprobācijai, sankcijai. Kad tāda dota, tad spriedumu birojs šo tezi (šīs tezes) līdz ar sprieduma (-mu) norakstu (-stiem) iesniedz

redakcijas un pārbaudes komisijai.

kura darbojas A.K.T. pirmā prezidenta vārdā un uzdevumā. Šīs komisijas uzdevums ir -- noteikt, kādas no spriedumu birojā izveidotām tezēm

publicējamās

īpašos mēneša biļetenos (burtnīcās). To darot, komisija raugās, ciktāl tezei ir vispārīga nozīme, kā arī vai vispār attiecīgā sprieduma motīviem ir tāda juridiska vērtība, ka viņu tezes cienīgas, ka tās publicē. "Viispārīgā nozīmē" tas ir, ka tiesiskā teze pielietojama netikvien konkrētajā lietā, bet arī ārpus tās rāmjiem, plašāk, ar vairāk abstraktības, daudzos gadījumos, resp. vismaz vairākos gadījumos.

Pēc šīs pārbaudes komisija visas no spriedumu biroja saņemtās tezes nosūta pēdējam atpakaļ, līdz ar spriedumu norakstiem un ar savām atzīmēm: 1) kuras tezes publicējamās un 2) kuras nav publicējamās, bet novietojamas vienīgi kartotekā (ar brāķēšana arī no kartotekas viedokļa šī komisija vairs nenodarbojas, uzskatot, ka tas piekrīt spriedumu biroja – un referentu kompetencei).

e) Publikācija.

Komisijas sk. zem burta "d" – atzīmētās (ka der publikācijai) tezes līdz ar to spriedumiem publicēšanai sagatavo

spriedumu birojs. Mēneša burtnīcās tā tad iespiež: tezes treknā drukā un aiz tām pašus spriedumus, no kuriem tezes izvilkta. Spriedumu birojs sastāda ik burtnīcai rādītājus: 1) pēc likumu pantiem. 2) pēc tiesiskās vielas, *quoad materiam juris*, pielietojot alfabētiski sarindotu zīmvārdu (stichwörter) metodi, un 3) pēc spriedumu datumiem; tādus pašus rādītājus – arī gada grāmatai. Spriedumu birojs gādā arī par korektūru kārtošanu, šīs publikācijas iespiežot.

Publicē arī tos pastiprināto sastāvu (7, 41 un 71 tiesnešu sastāvā) tiesiskos atzinumus, par kuriem bija runa šīs VI nodaļas I. apakšnodaļā, runājot par A.K.T. vispār. Protams, šīs tezes novieto bez tam arī kartotekas. Kā I. subnodaļā jau teikts, pastiprināto sastāvu tezes ieraksta bez tam arī īpašās grāmatās. Turpat atzīmē arī visus vēlākos šādu tiesisku uzskatu grozījumus.

f) Kartotekas

tā tad vienmēr ir pilnīgākas nekā publicētās burtnīcas un gada grāmatas un ir skaitā divas:

1) Pēc likumiem un to pantiem un izdošanas datumiem un NNr.: pantus novieto pēc to kārtas ik likuma rāmjos.

2) Pēc tiesiskās vielas, *quoad materiam juris*, t.s. "Sachregister", "Sachkartothek", kas sakārtota pēc tiesiskiem zīmvārdiem (stichwörter), to alfabētiskā secībā.

Civilkartotekā kartes ir trijādās krāsas, pa daļai aiz Polijas likumu vēsturiskām dotībām: 1) dzeltēna krāsa – civilprocesa vielai, 2) zila krāsa – likumu vielai, kas radīta atjaunotā Polijā – leges Polonise restituee, un 3) sarkana krāsa – likumu vielai, kas pārņemta no bij. Austrijas, Prūsijas un Krievijas likumiem.

Bez kartotēkām ir arī grāmatas ar tezēm.

g) Prakses grozīšana.

Polija nevar šai ziņā rīkoties tik vaļīgi, kā to redzējām Austrijā, Čehoslovākijā un Itālijā, kur praksē interni izveidotas nepubliciskas tiesas sēdes un publiciskas tiesas sēdes vienai un tai pašai lietai. Kad poļu Augstākās Kasācijas Tiesas spriedumu birojā nonāk sprieduma noraksts, tas ir noraksts no vairs

negrozama tiesas sprieduma. Kad nu spriedumu birojs atrod pretrunu ar agrāko praksi, tad tā ņemama vērā vienīgi nākamībai, bet ne jau izlemtā lietā. Tāpēc arī atkrīt tā internā balansēšana, ar kādu iepazināties Vīnes, Prāgas un Romas augstākās tiesās.

Par saskaņotu pretrunu ar agrāko praksi spriedumu biroja vadītājs ziņo A.K.T. attiecīgās kameras (skat. šīs VI nod. 1. subnodaļā A.K.T. iekārtu) prezidentam. Protams, par to pašu var ziņot un jautājumu pacelt arī kurš katra A.K.T. tiesnesis un prokuratūras loceklis. Normalais 3 vīru sastāvs nav kompetents izšķirt šādus jautājumus. Tie nāk 7 tiesnešu sastāva izlemšanā, un proti, kā "tiesisks jautājums", kas atraisīts no konkrētas lietas. Praksē, internā praksē gan ar to tik cieši nerēķinās un bieži vien tas pats 3 vīru sastāvs izlemj jautājumus par prakses grozīšanu vai negrozīšanu (t.s. vieglais piespiediens – kr. "nažim" – uz legalitāti).

Kad paceļas jautājums par 7 tiesnešu sastāva atzītas prakses grozīšanu, tad stājas darbā visa civilā "izba" (departaments) 41 tiesnešu sastāvā, t.i. vismaz 3 civilās kameras kopā, skat VI nod. 1. subnodaļā šē augstāk.

Tā grāmata, kurā šo pastiprināto sastāvu atzinumus ieraksta vienmēr ar roku: - savā tipsikā lapas pusē izskatās šādi:

T e r m i n i

Iek- šais Nr.	Lietas jeb akta zīme ar piederu- miem	7 ties- nešu sastāvs	Visas "izbas" (dep-ta) sastāvs (41vai 30).	Civilā un Krimi-nālā dep-tu apvienotā sapulce(71 tiesn.)	Tie- siskais jautā- jums.	Atbil- de (atzi- numš)
---------------------	---	----------------------------	---	---	------------------------------------	---------------------------------

Atbildes (atzinumi) parasti ir īsas un koncentrētas, p. piemēru 12 rindīnās. Jautājums dažrei ir garāka ar atbildi. Parasti tomēr tas ir otrādi.

Tam gadījumam, kad grozams, ar vēlāku atzinumu, tas, kas jau ierakstīts šādā grāmatā, ir īpaša rubrika: "novēršanās no tā tiesiskā principa, kas bija izsacīts atbildes rubrikā". Tai "disidences kolonnā" šo novēršanos, uz precizētu agrāku "atbildi" attiecinātu, atd arī ieraksta, un ar to agrākā "atbilde" atkrīt.

h) Darba kontrole pašā spriedumu birojā.

Tam der divas rokas grāmatiņas (neoficiālas), ko tur un ved paši spriedumu biroja juristi: 1) viena kopīga visam civildepartamentam, 2) otra – tāda, ko sev ved ikviens spriedumu biroja jurists.

Pirmā rokas grāmatiņa der pārbaudei, vai A.K.T. sekretariats (kanceleja) ir piesūtījis spriedumu birojā visu spriedumu norakstus, kā arī fiksēšanai: vai un kādās lietās ir tikušas no spriedumiem izvilktas un formulētas tiesiskas tezes. Te arvien ir divas ailes, pēc šāda piemēra:

1. x. 1937	
(1)	(2)
Civ. III 531 36	nesvarīgs (3)
Civ. III 509 37	(4)
	152

ad (1): tā ir vienā tiesas sēdēs dienā izspreisto lietu akta zīme;

ad (2): atzīme, ka tezes nav (tur varēja arī būt tas ad (4));

ad (3): nekāda teze nav tikusi izveidota;

ad (4): tekošais numurs (zemāk minētai) otrai kontroles grāmatiņai.

Otrā rokas grāmatiņa der atzīmēm, kur īsti atrodas attiecīgās tezes pa to laiku, kamēr tās veido, apstrādā un pārbauda komisija etc., tas ir – kamēr tās vēl nav novietotas kartotekās, tajā ir 10 vertikālu aiņu (kolonnu), kuras še noliksīm horizontāli:

(Piemērs)

1. Tekošais numurs	152 ⁽¹⁾
--------------------	--------------------

2. akts zīme	Civ. III 509/37
3. sprieduma datums	1. X. 1937
4. Tezē skartais likuma pants	Civ. proc. lik § 443 p.2
5. Tiesnesis – referents	(referenta vārds)
6. Referenta piekrišana tezei	5. maijā 1938. g. piekritis
7. Komisijas atzinums	7. jūnijā atzīmēts: publicēt!
8. Publikācija	VIII – 1938 – 325 ⁽²⁾
9. Kartoteka	Jā, 11. jūnijā 1938 – Kartotekā ⁽³⁾
10. Piezīmes	

ad (1): težu tekošais Nr.rokas otrajā grāmatiņā, kas saskan ar tekošo Nr. pirmajā rokas grāmatiņā;

ad (2): uzdots publikācijas mēnešburtnīca (VIII – 1938. g.) un tezes, resp. publ. spried. tekošais Nr. tajā;

ad (3): kontrole: vai teze tiešām novietota kartotekās.

Sakarā ar šo otro rokas grāmatiņu neoficiāli tur un “ved” sui generis “interimkartoteciņu”, kurā uzglabā norakstus no pagatavotām tiesiskām tezēm tik ilgi, kamēr referents un vēlāk komisija (skat. augstāk) šīs VI. 2 sub-subdivīziju “d”); šīs tezes a) pārbauda akceptam un b) pārbauda no publicēšanas viedokļa.

i) Kā praksē izskatās A.K.T. težu un spriedumu publikācijas?

Periodiski izlaiņ drukā (tieslietu ministrijas izdevumā) divējādas publikācijas ar tezēm un spriedumiem: 1) gaišzilās burtnīcas civildepartamentam (oržeczenia izby karnej). - nota bene ad remonorum: ik departamentā ir 3 kameras tiesas spriešanai, uz abām iespiests: “publicēts uz A.K. Tiesas pirmā prezidenta rīkojumu”, bet titullapas otrā pusē: “sakopots un sagatavots drukai caur A.K. Tiesas spriedumu biroju.”

Izlase. – Zem īpašiem tekošiem Nr. (kurus tad atrodam rādītājos līdz ar lapas puses Nr.), kuri tek no kalendāra gada sākuma nepārtraukti līdz 31.decembrim (ik departamentā - “izbā” - protams, savi), tiek publicēta izlase, par kuras skaitļa attiecību pret A.K.T. “izbu” gada spriedumu skaitu nav pie rokas ciparu, bet to var raksturot Augst. Administratīvās Tiesas sprieduma

biroja uzziņa par 1937.g.: bijis 1937. gadā 5009 spriedumi, no kuriem aprādītā veidā (skat. šīs VI nod. 3. subnodaļu šē tālāk) publicēti 300 (trīs simti) jeb 6%.

Ko īsti publicē? Tipisks tekošais Nr. šajās burtnīcās sniedz šādu saturu:

307 (tek. Nr.)

- a) "Spriedums no ..... (datums). Civ. II (kamera) 486/1937. g.";
- b) seko teze vai vairākas tezes (ir dažreiz pat 4 tezes, bet visvairāk pa vienai un diezgan bieži pa divām, reti 3 un izņēmuma veidā 4). Tezes ar treknu druku;
- c) zem tezes – tiesas sēdes sastāvs, uzrādot sēdes vadītāju un referentu ("sprawozdawen");
- d) lietas apzīmējums, uzrādot otro instanci un rezolūcija;
- e) sprieduma motīvi (parasti in extenso).

Dažiem retiem tādiem publicējumiem sprieduma motīvus nolaiž nost (atkrīt punkts "a" augšējā schēmā).

Motīvos allaž attēlota lietas vēsturiskā daļa: kas noticis abās iepriekšējās instancēs. Pēc tam seko tas, ko "A.K. Tiesas no savas puses atrod.....".

Rādītāji jeb indeksi. – Tādu ir trīs, ik publicējamās burtnīcās beigās.

1) Rādītājs pēc likuma pantiem (skorowidz artykułowy). Te ir kā likumi, tā arī rīkojumi un valsts prezidenta dekreti. Tie sakārtoti pēc likumu, rīkojumu un dekrētu izdošanas laika (gads, datums, normas nosaukums): Zem šāda apzīmējuma nāk 2 vertikālas kolonnas: pirmā normu panti, otrā spriedumu numuri (tā laika posma, uz kuru attiecas burtnīcas, kuras titullapā ir: "gads..... burtnīca Nr....."). Ir arī pantu kopas vienā horizontālā rindā. Pēc vajadzības atzīmē arī pantu punktus. Uzrāda arī pielietotās starptautiskās konvencijas. Ja attiecīgais pants vai panti pielietoti vairākos publicētos spriedumos, pēdējos uzrāda visus.

2) Rādītājs pēc tiesiskās vielas, guoad materiam juris ("skorowidz przedmiotowy"), pēc alfabētiski sakārtotiem juridiskiem zīmvārdiem (stichwörter), aiz kuriem seko vai nu tuvāks paskaidrojums, vai norāde uz citu zīmvārdu, vai norāde uz

attiecīgo likumu vai citu normu. Visam vairumam klāt "skat". Un tad aiz tā – horizontāli ņemot – seko sēc alfabētiski sakārtotiem juridiskiem zīmvārdiem (stichwörter), aiz kuriem seko vai nu tuvāks paskaidrojums, vai norāde uz citu zīmvārdu, vai norāde uz attiecīgo likumu vai citu normu. Visam vairumam klāt "skat". Un tad aiz tā – horizontāli ņemot – seko sprieduma Nr., tie tādā novietoti vertikāli pēdējā kolonnā. Zem viena zīmvārda nereti ir arī vairākas norādes vai paskaidrojumi, vietām pat daudzi.

3) Rādītājs: a) pēc pastiprināto sastāvu spriedumiem un lēmumiem un b) kur A.K.T. spriedumi sagrupēti pēc apelācijas tiesu ("tiesu palatu") piekritības teritorijām. Pastiprinātie sastāvi ir, kā jau augstāk citā vietā precizēts, visa departamenta sastāvā (dep-ta, kurā ir 3 kameras) un 7 tiesnešu sastāvā; pēdējie uzrādīti kā zinamas kameras (p.p. Civ. I) spriedumi. Šo pastiprināto sastāvu spriedumu rādītājā aizpilda 4 kolonnas: 1) akts Nr. Un gads, 2) sprieduma datums, 3) sprieduma Nr. un 4) publicētās burtnīcas lapas puse. Tādas pašas vertikālas kolonnas sagrupējumā pēc apelācijas tiesu apgabaliem, uzrādot arī arvien dep-ta kameras Nr., p.piem., Civ.I, Krim.II.

Retumis ievieto šajās publikācijās arī spriedumus, kur nekāda teze nav taisīta īpaši, resp. nav pievesta.

Šīs publikācijas ir kartoteku korrelāts ar neatsveramu – pie tam papildinošu – vērtību.

j) Kartotekas kartiņu tehnika pēc paraugiem.

Kā teikts, ir divas kartotekas: 1) pēc likumu pantiem un 2) pēc tiesiskās vielas zīmvārdiem (guoad materiam juris). Katrai – kartiņa savā krāsā, ir divējādas kartes: 1) Pilna karte un 2) Īsas norādes karte, kad nav nozīmes atkārtot. P. piem., ja teze un pilna karte jau ir pēc zīmvārda "alimentī", tad var gadīties, ka pietiek norādīt uz to, kad uzpeld zīmvārds "ārlaulības bērni". Vai -- lik. §§ kartotekā – ja teze un pilna karte jau ir pēc krim. proc. lik. § 157, tad var gadīties, ka pietiek norādīt uz to, kad uzpeld tā paša likuma § 141. Citādi tomēr norādes kartē jāatzīmē visi citi dati (spried. datums, kamera, kas spriedusi, lietas Nr. un gads). Uz

kartes allaž atzīmēts tiesnesis – referents tai lietā, no kuras dzimusi teze.

Dažreiz virs pilnas tezes dod vēl gluži īsu jautājuma formulējumu (kas nav iespējams "zīmvärdā").

Spriedumu birojs Polijas Augstākā Administratīvā Tiesā.

(Najwyzssy Tribunal Administracyjny).

a) Spriedumu biroja konsistence.

Še spriedumu birojs – biuro orzecznictwa – ir "ideals nosaukums", abstrahēts no realitates, kur īpaši tā nosaukta atsevišķa mechanisma nav. Pie A. Admin. Tiesas – NTA pastāv "juridiskais sekretariats", kurš pārziņ tiesas budžetu, personālu, pārvaldi un arī – prāvu – biblioteku. Viņa klēpī izveidots aparats, kas pilnīgi atbilst tam, ko mēs še saucam par "spriedumu biroju" un poļi par "biuro orzecznictwa", resp. "biuro zbora wyrokow". Protams, tad "spriedumu biroja" aparats izmanto "juridiskā sekretariata" personālu saviem īpašiem uzdevumiem, bet – parallelā veidā ar "redakcijas komisiju", par kuru – še tālāk zem "C".

b) Personālais sastāvs spriedumu biroja darbam.

Nevar rakstīt un sacīt "spriedumu biroja personāls" pie NTA, bet sakams tā, kā še zem "b" virsraksts skan. Saskaņā ar "a" subnodaļā sacīto, spriedumu biroja uzdevumus veido NTA "juridiskais sekretariats". Pēdējā priekšnieks ("načelnik") – Dr. jur. Houchla pašreiz – nenes amata nosaukumu "spriedumu biroja vadītājs", resp. spr. b. priekšnieks", kaut arī vada spriedumu birojiem atbilstošas funkcijas – reizē tomēr ar "a" subnodaļā minētām citām funkcijām.

Juridiskā, sekretariata (un tamlīdz. "spriedumu biroja") priekšnieks ir gan jurists, pie tam Doctor juris, bet nav tiesnesis, pretēji A. Kasācijas Tiesas spriedumu biroja vadītājam, kurš ir II instances ("tiesu palatas" pēc mūsu terminoloģijas) tiesnesis. Viņa palīgi skaitā 10-12 (desmit līdz divpadsmit) ("radcove") ir jauni juristi, ik pa 3-4 uz katru N.T.A. kameru (kuru skaits ir 3, ar kopā 50 tiesnešiem). Viņi ir klāt NTA tiesas sēdēs, sagatavo tiesas sēžu

protokolus un seko spriedumu izgatavošanai galīgā veidā. Šķiet, viņi neoficiāli darbojas arī pie spriedumu motīvu izgatavošanas, saziņā ar tiesnešiem – referentiem un to uzraudzībā un ar to mutiskām instrukcijām. Dienesta ziņā viņi visi ir tieši padoti NTA "juridiskā sekretariāta" priekšniekam (tagad Dr. jur. Houchlam).

Protams, bez tam ir kancelejas darbinieki (-ces) sensu proprio.

Sakarā ar šo kārtību, izvilkumus no spriedumiem – tiesiskās tezes – priekš kartotekas izvēlas un sastāda nevis juridiskais sekretariāts, resp. viņā involvētais "spriedumu birojs", bet – paši tiesneši – referenti, ik kameras locckļi saziņā ar kameras prezidentu.

Kad tāda tiesiska teze no kameras referenta nonāk juridiskā sekretariātā, resp. tur involvētā "spriedumu birojā", šī sekretariāta priekšnieks bez kā tālāka norīko viņam padotam bibliotekaram – ierakstīt tezi (tezes) īpašā grāmatā, pēc tam iespiež ik tezi vairāk kā 50 eksemplāros un izdala pa vienai ik tiesnešim (kuru, kā teikts, NTA pavisam ir 50). Tā katram tiesnešim sanāk sava kartoteka, no kuras tas pats var orientēties, vajadzības gadījumā ieskatoties publikācijā vai spriedumu kopojumā pašā NTA, lai lasītu tezi sakarā ar sprieduma kontekstu.

Kartoteku ar spriedumu tiesiskām tezēm pārziņ – ar savu 10-12 juristu palīdzību – juridiskā sekretariāta priekšnieks, kurš, norīkojot augstāk minēto težu iespiešanu, rezervē kartotekai vajadzīgo eksemplāru skaitu.

Bet visam tam nav organizatoriska sakara ar šo tālāk aprakstīto "redakcijas komisiju" NTA tiesneša (tagad Borkovska) vadībā. Juridiskā sekretariāta priekšnieks un redakcijas komisijas priekšsēdētājs iet katrs savu gaitu, kaut arī faktiski viens otru ar savu darbību papildinādami.

e) NTA redakcijas komisija spriedumiem un publicējamām tezēm ar spriedumiem.

Kopā ar redakcijas komisijas permanento priekšsēdētāju (pašreiz NTA tiesnesis Borkovskis) šai komisijā ir 4 locckļi. Trīs

no tiem nāk pārvēlēšanās (roulment), tos ievēl – ik no kameras pa vienam – NTA visu 3 kameru apvienotā sapulce.

Pats 1932. g. likums par Polijas Augstāko Administratīvo Tiesu (NTA) – īpašā drukājumā izdalīts attiecīgi pirms šī pārskata sastādīšanas – savā 13. p. paredz, ka NTA “izdod” (publicē) krājumus ar svarīgākiem spriedumiem, kam svars tiesību jautājumos.

Likums paredz publicēšanu tikai pastiprinātu sastāvu atzinumiem (līdz ar to ierakstīšanu īpašā grāmatā, Judikatenbuch) 7 tiesnešu (no vienas kameras) un visu kameru 50 tiesnešu apvienotās sapulces: tas gadās 4-10 reizes gadā. Bet tā kā vispārības nozīme un tiesisks svars ir arī daudziem parasto sastāvu (3 tiesnešu) spriedumiem, un likums to – ne arī no tiem izvilktu težu – publicēšanu tieši neparedz, tad NTA praksē izveidots, ka taisa izlasi no visiem spriedumiem to publicēšanai 2 reizes gadā iznākošos krājumos, ar tezi priekšgalā ik spriedumam.

Ir vienalga uz kā priekšlikumu dzimst tiesiskas tezes. Normal-gadījumā iniciators ir tiesnesis – referents.

Visi spriedumi, no kuriem izvilktas tiesiskas tezes, obligatoriski nonāk pie redakcijas komisijas priekšsēdētāja. Pēdējais pārbauda: 1) vai formulētā teze tiešām ir kāds vēl nebijis (jauns) formulējums attiecīgā jautājumā, jeb vai tāda teze ir no kāda sprieduma tikusi jau agrāk izvilкта un novietota kur nākās, un 2) viņš pārbauda, vai saņemtā teze, kā NTA prakses izpaušums tagadējā lietā, nerunā pretim agrākai šīs tiesas praksei. Ja viss šai ziņā ir kārtībā, tad redakcijas komisijas priekšsēdētājs norīko tezi pie tām, kas nolemtas publicēšanai līdz ar viņu spriedumiem. Kā tezi, tā arī pašu spriedumu redakcijas komisija, resp. tās priekšsēdētājs var pārredīgēt, slīpēt stilu u.t.t., tikai negrozot saturu. Pirms kā norīkot iespiešanai, vēl nodod tiesnesim – referentam pārbaudei. Pēdējais pēc tam nosūta to atpakaļ redakcijas komisijai, resp. tās priekšsēdētājam, kurš galīgi nosaka, vai tādā veidā atstāt jeb vēl ko slīpēt u. tamldz.

Šis redakcijas komisijas priekšsēdētājs reizē ar šo savu darbu darbojas arī līdz NTA tiesas spriešanā un pie tam diezgan daudz. Bez tam pagūst vēl arī darboties kā augstāk aprakstītās

Polijas Kompetenču tiesas loceklis, kā arī NTA internās komisijās, p. piem. NTA pārvaldes komisijā.

Juridiskā sekretariāta un tanī involvētā spriedumu biroja priekšnieks no šī darba, ko pārzin redakcijas komisija, ir brīvs. Dabīgi, jo viņam nav tā staža un pozīcijas, ko tāds darbs prasa, un ir daudz citu uzdevumu, kas sākumā (šīnī 3 subnodaļā) uzrādīti.

d) Težu un spriedumu publikācijas.

Tādas ar NTA gādību iznāk divreiz gadā, kā NTA spriedumu krājums = "Zbor wyrokow NTA". Kā veikaliskais izdevējs atzīmēta Polijas Telegrafa Aģentura.

Princīpā kārtība šajās publikācijās tāda pate, kādu iepriekšējā 2. subnodaļā redzējām Augst. Kasācijas Tiesas spriedumu biroja publikācijās.

1) Vispirms grāmatas pašas ierīkotās kārtas tekošais Nr.

2) Seko teze, resp. tezes ar treknu druku.

3) Seko tieslietas apzīmējums.

4) Seko sprieduma datums un Nr. līdz ar gadu, kad tas taisīts.

5) Seko sprieduma motīvi, ieslēdzot tajās pašas lietas vēsturi, īpaši iepriekšējās instancēs.

Rādītāji – skaitā 4, kas atvieglo publikācijas izlietošanu.

1) Kalendariskais pārskats (Skorowidz kalendarny) – trīs vertikālas kolonnas: a) sprieduma datums; b) lietas Nr. un gads; c) kārtas Nr. pašā publicētā krājumā (Nr. Zbiora).

2) Alfabetiskais rādītājs pēc zīmvārdiem. Zīmvārdi īsi. Aiz katra seko tuvāks (arī īss) paskaidrojums, kā arī norādes uz likumu, kura ir tāda viela, un, beidzot, paša krājuma tekošais Nr.

Ir norādes arī uz starptautiskiem līgumiem, kas pielietoti NTA praksē. Zem lielākās daļas (trekni drukāto) zīmvārdu ir visai daudz atsevišķi rubricētu izsacījumu par zīmvārdā tverto juridisko vielu.

3) Chronoloģisks rādītājs. Šis "skorowidz chronologiczny" uzrāda likumus sākot ar Polonia restituta dzimšanu: pa gadiem, kad likumi izdoti. Zem ik gada – norādes uz likumiem, to izdošanas laiku un pantiem vai nodalījumiem, sprieduma mēneša datumu, kad tāds likums pielietots NTA un kādi panti minēti kādā –

publikācijas grāmatā iespiestā – NTA spriedumā, uzdodot šīs rokas grāmatas tehniskā lietoto kārtas №.

P. piem.:

1924.

17 VI. poz. 523 Dz. Ust. (R. prez. o pod. od. nieruch)

§ 1 Nr.1284 S (burts S pielikts grāmatas kārtas N-riem)

§ 2.p.3 Nr.1336 S

u.t.t.

Šai chronoloģiskā rādītājā – grupējums pēc Polijas pašas izdotiem, bij. Austrijas, Prūsijas – Vācijas un bij. Krievijas izdotiem likumiem, katra grupējuma robežās sava gadu secība (gadu, kad likumi vai rīkojumi izdoti).

4) Sistematisks rādītājs grupē divās daļās: a) formālas (procesuālās) tiesības un b) mantiskās tiesības, materialas un formālas. Pirmajā – iedalījums procesa likumos NTA, procesa noteikumos pārvaldes iestāžu procesā, procesa not. administratīvu tiesu procesā un atsevišķos procesa not. nodokļu lietās. Zem katra šāda nodalījuma – kārtas NNr. grāmatā, zem kuriem novietoti spriedumi un tēzes šos procesa likumus pielietojuši. Otrā daļā plašāks iedalījums pēc mantisko tiesību lauku regulējošiem likumiem vai juridiskām vielām. Visur uzdod publicētā krājuma kārtas NNr., zem kuriem novietotos spriedumos un tēzēs attiecīgo tiesību lauku normas pielietotas.

1937. gadā Polijas NTA izpriestas 5009 lietas, no kurām publikācijai izraudzīti spriedumi un tēzes no 300 lietām: pavisam 6%.

Senators K.Ducmanis
Spriedumu biroja vadītājs.

Ar oriģinālu saskaņots.
(K. Ducmanis.)

Tiesu prakse un Latvijas Senāta Administratīvais departaments (1918-1940)

M.iur. Diāna Apse

Latvijas Senāts un tiesību jaunrade (1918-1940).

Tiesu prakses pēctecības princips tika izmantots Latvijā līdz 1940.gadam. Kā norāda profesors D.A.Lēbers, atskatoties vēsturē, Tiesu iekārtas likums (185.pants) tiesām izvirzīja prasību likumus iztulkot vienādi. Lai to panāktu, Senāta funkcijās ietilpa uzdevums publicēt tos savus spriedumus, kuriem ir "princiipiāla nozīme tiesu prakses apvienošanā".¹⁶ Tiesu iekārtas likums, arī Cīvillikuma kopoījuma 25. pants noteica, ka tiesu spriedumi var tikt izmantoti kā argumenti, ka prāvniekiem nav liegts savu tiesību pastiprināšanai atsaukties uz agrāk taisītiem, savā starpā saskanīgiem un likumīgā spēkā nākušiem spriedumiem.

Dziļi teorētiski, balstot uz Vācijas Federālās Konstitucionālās un Augstākās Federālās tiesas nolēmumiem tiesu prakses lomā un tiesību jaunrades problēmu apskata vācu tiesībzinātnieki K.Larencs un K.V.Kanaris: "...tiesu varai ir saistoši "likums un tiesības"...likums un tiesības gan faktiski visā visumā pārklājas, bet tomēr ne obligāti un ne vienmēr. Tiesības nav identiskas ar rakstīto likumu kopumu. Iepretī valsts varas pozitīvajiem nolēmumiem zināmos apstākļos var pastāvēt vēl tiesiskāks noteikums, kura avots atrodas konstitucionāli noteiktajā tiesību sistēmā kā jēdzieniskā veselumā un kurš spēj būt par rakstītā likuma koriģētāju; to atrast un savā nolēmumā īstenot ir tiesas uzdevums....likumdevējs pats bija augstāko tiesu lielajiem senātiem tieši uzdevis gādāt par tiesību jaunradi".¹⁷

---

¹⁶ Lebers D.A. Latvijas Senāts viņdienās un mūsdienās. *Latvijas Vēstnesis*, 29.12.1998.

¹⁷ SK: Larenz K./Canaris C.-W. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. Berlin: Springer Verlag, 1995. S.164.

No iepriekšminētajā izriet, ka Augstākās tiesas praksei doti divi uzdevumi: uzraudzība pār tiesību vienvēidīgu piemērošanu un tiesību jaunrade. Pirmais nozīmē vienas mērauklas piemērošanu vienvēidīgiem gadījumiem, sekojot taisnīguma un vienlīdzības prasībām.

R.Cipeliuss norāda, ka visvairāk ticamība un pašāvēība tiek stiprināta ar noteiktas izspriešanas atkārtosanos līdz pat tās kļūšanai par "nostiprinājušos tiesu praksi"...Tā var sasniegt to ticamību un pašāvēību, kāda piemīt legālintertpretācijai vai jebkurai citai likuma normai...Tiesību jaunrades patiesais legitimējošais iemesls ir tiesību taisnīguma funkcija; tā savienojumā ar demokrātiskās reprezentācijas principu rada noteikumu, ka jārod pielietojums un jāpiedod spēks sabiedrībā pārsvarā vairākuma atbalstu gūt spējošiem priekšstatiem par taisnīgumu."¹⁸

Latvijas Senāts savā darbības laikā (1919-1940) izskatījis vairāk nekā 65000 lietu. Neatkarīgās Latvijas laikā Senāta krājumus plaši lietoja tiesu praksē, jo tie atspoguļo Latvijas tiesību attīstību, joprojām saglabājot savu nozīmīgumu arī mūsdienās, atjaunojot Latvijas tiesību sistēmu.

Senāta administratīvā departamenta uzdevumi bija līdzīgi civil- un krimināllietu departamentu funkcijām, bet tas darbojās kā pirmā instance, piemēram, izskatot sūdzības pret ministriem. Atsevišķos gadījumos administratīvajam departamentam turklāt bija apelācijas instances tiesības. Tad departaments izšķīra lietas pēc būtības.¹⁹

1918. gadā tiesas vadījās no bijušās Krievijas likumiem, jo kā redzams no 1919. gada Likumu krājuma, Latvijas likumdevējs tos bija atstājis spēkā. Tiesu iekārtas likuma 185.pants noteica, ka Senāta spriedumi jautājumos, ko pārvaldības vai tiesu iestādes izšķir nevienādi, jāizsludina sevišķā krājumā. Civilprocesa

---

¹⁸ Zippelius R. Juristische Methodenlehre. München: C.H.Beck, 1994. S.93.

¹⁹ Sk.: Likums par administratīvajām tiesām: I., 54.-55.pants, lik.kr.: 1921. 59: grozījumi:1938. 46: 1939. 171 (Sal. B.Dīsterlo), *TMF*, 1922. 185-200. lpp.: Kalacs J., *TMF*, 1937. 314.-325. lpp.

nolikuma 815.pants un Kriminālprocesa nolikuma 933.pants noteica, ka Senāta spriedumiem ir vadoša nozīme likumu vienādā iztulkošanā un piemērošanā. Bijušās Krievijas Senāta spriedumi bija saistoši zemāko instanču tiesām. Tādējādi Krievijas Senāts aizpildīja likuma robus.

Vērtējot Latvijas tiesu prakses lomu šajā laika periodā, jāteic, ka atsauces uz Krievijas Senāta nolēmumiem ir pieļaujamas radniecīgo tiesību sistēmu un tiesību piemērošanas iestrādņu dēļ.

1921.gada 9.marta spriedumā lietā nr.5 Ventspils ev.-lut. draudzes sūdzībā par Zemkopības ministrijas rīkojumu attiecībā uz baznīcas nodevām Senāta Administratīvais departaments izdara atsauces uz Krievijas Senāta Civilā Kasācijas departamenta 1905.gada spriedumu nr.11 un 1914.gada spriedumu nr.43, Krievijas Senāta I.departamenta 1914.gada spriedumu nr.4001, kā arī uz Krievijas Senāta Apvienotās sapulces 1907.gada spriedumu nr.1. Šā sprieduma argumentācijai kā tiesību palīgavots izmantoti radniecīgas tiesību sistēmas tiesu prakse (četri spriedumi).

No 1920. līdz 1926.gadam Latvijas Senāta spriedumiem tika piešķirta principiāla, ne vadoša nozīme.²⁰ 1926.gadā Saeima pieņēma grozījumus procesa nolikumos, kas paredzēja, ka Senāta spriedumi, "kuriem ir principiāla nozīme tiesu prakses apvienošana... izsludināmi pielikumā pie Valdības Vēstneša".²¹

Tomēr spriedumu publicēšana nostiprināja tiesu prakses saistošo ietekmi attiecībā uz zemāka līmeņa tiesām, kā arī veicināja prasību iesniedzēju vēlmi kā palīgavotu motivācijai izmantot atsauces uz iepriekšējiem Senāta nolēmumiem.

Svarīgu informāciju Latvijas Senāta lomas apzināšanā mums sniedz Dītricha A. Lēbera sakopotais novilkums no izdevuma "Latvijas Senāta senators Augusts Lēbers (1865-1948) Latvijas tiesībnieku saimē", kurā norādīts, ka Senāts ieguvis atzinību arī ārzemēs. Senāta spriedumi, kuros metodiski pareizi

²⁰ Senāta spriedumu publicēšanas jautājumā. *TMF*, 1924, 197-199 lpp.

²¹ Likumu krāj. 1926. 84. lpp.

tika interpretēti likumi, pārtulkoti citās valodās, bieži kopā ar komentāriem, iepazīstināja juristu aprindas ārpus Latvijas.²²

Interesentiem noderīgs ir izdevums "Latvijas Senāts 1918-1940. Rādītāji Latvijas Senāta spriedumu krājumiem" Dītricha A.Lēbera redakcijā 1.sējums, kurā atrodama nodaļa par citēto spriedumu rādītājiem un sakārtošanas hronoloģiju. Šajā izdevumā minēti tādi avoti kā "Izvilumi no Senāta Administratīvā departamenta un Valsts kontroles padomes lēmumiem (1923-1933), kuru sastādījis K.Ceikels²³ un privātā izdevumu sērija "Izvilumi no Senāta Administratīvā departamenta spriedumiem (1937-1940)", kuru sastādījuši J.Kalacs un A.Ripke. "Izvilumi" nedublē Senāta izdotos spriedumu krājumus un tajos parādās tās sprieduma daļas, kas attiecīgā likuma iztulkošanā un tiesu prakses veidošanā sastādītājiem likās nozīmīgas. "Izvilumi" neaptver visus Senāta pastāvēšanas gadus. Tādējādi pastāv "robi".²⁴

Rakstā uzmanība tika vērsta uz publicētajiem Senāta Administratīvā departamenta spriedumiem, tie tika izskatīti hronoloģiskā secībā saistībā ar atsaucēm uz tiesu praksi. Izpētot publicētos Senāta Administratīvā departamenta spriedumus (1918-1940) no Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senatora Augusta Lēbera fonda izdotā krājuma 4. sējumos²⁵, visai bieži sastapu atsaucēs uz tiesu praksi jau senāk izspriestās lietās. Lietu apskatā sniedzu krājumā publicētā sprieduma konkrētā lietā kārtas numuru un Senāta akta ieraksta numuru vai lietas numuru, ja tas norādīts.

---

²² Latvijas Senāta senators Augusts Lēbers (1865-1948) Latvijas tiesībnieku saimē. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 1997. 27.lpp.

²³ Latvijas Senāts 1918-1940. Rādītāji Latvijas Senāta spriedumu krājumiem/ D.A.Lēbera redakcijā. Rīga, 1.sēj., 20.lpp.

²⁴ Ibidem, 15-16.lpp.

²⁵ Latvijas Senāta spriedumi (1918-1940). 2.-5.sējums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997-1998. 405.-2147.lpp.

Latvijas Senāta Administratīvā departamenta spriedumu ietekme uz mūsdienu tiesu praksi

1921.gads

11.maija spriedumā lietā nr.13. argumentējot nolēmumu, **dota atsauce** uz Senāta Administratīvā departamenta 1920.gada spriedumu Alvina Gutmana filmu lietā nr.21 attiecībā uz mantas pārvaldīšanas veidu.

28.septembra spriedumā lietā nr.20 dots **salīdzinājums** ar Senāta Administratīvā departamenta spriedumu lietā no 1920.gada 15.jūlija par pārvaldīšanas atlikuma izmaksāšanu pēc pārvaldīšanas laika, ja tāds pēc visu izdevumu segšanas tiktu konstatēts.

28.septembra spriedumā lietā nr.21 pamatojumā **sniegta atsauce** uz sešiem spriedumiem - Krievijas Senāta Civilā un Kasācijas departamenta 1879.gada spriedumu nr.236, Krievijas Senāta Civilā un Kasācijas departamenta 1905.gada spriedumu nr.55.106, 1895.gada nr.6, 1898.gada nr.59, 1913.gada nr.71 u.c., kuros izskaidrots, ka administratīvai iestādei nav tiesības izšķirt jautājumu par to, vai privātas sabiedrības privāts darījums, privātu gribu akts, orgānu sastāva vēlēšanas, saskan ar tās statūtiem, kuriem ir pirmām kārtām tikai privāta līguma raksturs, ka minētais jautājums izskatāms kā strīds par privāttiesībām.

1922.gads

25.janvāra spriedumā lietā nr.11 sniegts **salīdzinājums** ar Senāta Administratīvā departamenta spriedumu no 1920.g. 20.septembra attiecībā uz policijas dzīvojamo un darba telpu apsildīšanu un apgaismošanu.

22.marta spriedumā lietā nr.21 ir tieša norāde uz paskaidrojumu agrākā spriedumā **analogiskā lietā** jautājumā par īpašniekam atstājamo saimniecības centru, atsavinot tikai 100 ha pārsniedzšo normu.

1923.gads

27.septembra spriedumā lietā nr.26 **sniegta atsauce** uz Senāta spriedumiem no 1923.gada nr.464 un nr.150 par mājas apsaimniekošanas veidu atkarībā no tās lietotāja, ja tas nav

pretrunā likumam un pieļauts uz līguma pamata, ka ilggadības tiesības attiecināmas uz to pēcnācēju, kurš pēc viņa tiesību devēja nāves ir palicis par šās mājas faktisko lietotāju.

23.oktobra spriedumā lietā nr.30 **dota atsauce** uz Senāta 1920.gada spriedumu Zolomana Pila kontrabandas lietā.

24.oktobra spriedumā lietā nr.34 motīvu daļā **sniegta atsauce** uz Krievijas Senāta rīkojumu no 6.septembra 1893.gada par barona Korfa mantojuma masas tiesībām uz Baldones sēravotiem, kurā norādīts, ka uz minēto zemes gabalu Korfa mantiniekiem ir tikai lietošanas tiesības, vīrsīpašuma tiesības pieder valstij, no kā secināts, ka bezbroka tiesības uz nenoteiktu laiku (*dominum utile*) atzīstamas par atceltām saskaņā ar 1921.gada likumu par nomas un obroka līgumu atcelšanu.

24.oktobra spriedumā lietā nr.36 **sniegtas atsauces** uz Senāta 1923.gada spriedumu lietā nr.790 un Senāta 1922.gada spriedumu lietā nr.1925 par jaunsaimniecību iedalīšanas pieprasījumu iesniegšanu.

20.novembra spriedumā lietā nr.41 **sniegtas atsauces** uz Senāta 1923.gada spriedumiem lietā nr.226, nr.227 un nr.247 attiecībā uz neatsavināmās zemes daļas projektiem, to apstiprināšanu vai grozīšanu.

24.oktobra un 25.novembra spriedumā lietā nr.42 **dota atsauce** uz Senāta 1922.gada spriedumu lietā nr.971 par nosacījumiem mājas atzīšanai par neatsavināmu, ka agrārās reformas likums prasa ne tikai hipotekārisku, bet arī saimniecisku atdalīšanu.

20.novembra spriedumā lietā nr.43 **sniegtas atsauces** uz Senāta spriedumiem 1922.gada lietā nr.941 un 1923.gada lietā nr.415 par to, ka agrākais saimniecības lietotājs var uz savām ilggadības tiesībām pretendēt tikai tad, ja tas pret paša gribu un bez kādas vainas ticis no mājām izlikts.

21.novembra spriedumā lietā **dota atsauce** uz Senāta apvienotās sapulces 1923.gada 2.5. spriedumu, kurā sniegtas atbildes uz Senāta Administratīvā departamenta jautājumiem - vai 1923.gada 19.jūlija likums dod Iekšlietu ministram tiesības nodot kara tiesai lietu par tādu noziedzīgu nodarījumu, kura izpildīšana

piedalījās personas, kas par to tiesātas civilā iestādē pirms leklšlietu ministra lēmuma, kā arī - kādu procesuālu momentu nosaka šī likuma izteiciens "tiesas lēmumu par lietas nolikšanu uz tiesas sēdi".

17.decembra spriedumā lietā nr.55 dots **salīdzinājums** ar Senāta 1923.gada spriedumu lietā nr.2175 par rūpniecības uzņēmumu darbības atzīšanu par pietiekamu, lai tos varētu atzīt par atjaunotiem un neatsavināmiem.

21.novembra un 18.decembra spriedumā lietā nr.60 **sniegta atsauce** uz Senāta 1922.gada spriedumiem lietās nr.59 un nr.1809 par ka ēkas, kuras atrodas uz zemes gabaliem bieži apdzīvotās vietās, miestos un pilsētās un pieder šo zemes gabalu īpašniekiem, nav atsavināmas vienīgi tajā gadījumā, ja zemi, uz kuras ēkas atrodas, piešķir ēku īpašniekiem.

1924.gads

31.janvāra spriedumā lietā nr.9 **dota atsauce** uz Senāta 1923.gada spriedumu lietā nr.638 par to, ka Brāļu kapos nodarbinātie algotie darbinieki pieskaitāmi lauksaimniecības nozarei dārzkopībai un viņu pieskaitīšana pie slimu kases pret darba devēju gribu ir pretrunā ar likumu.

20.februāra spriedumā lietā nr.16 **sniegta atsauce** uz Senāta 1923.gada spriedumu lietā nr.1763 par pagasta izdevumu izdarīšanu, ja tie tieši paredzēti pagasta budžetā (jautājumā par kaimiņu pagasta bērnu uzņemšanu skolā).

20.marta spriedumā lietā nr.26 **dota atsauce** uz Senāta paskaidrojumiem 1922.gada spriedumā lietā nr.330 par vairāku zemes gabalu atsavināšanu, ciktāl tie kopā pārsniedz 100 hektārus.

20.marta spriedumā lietā nr.27 **sniegta atsauce** uz Senāta 1921.gada spriedumu Hāna lietā nr.165 par to, ka atsavināto zemju bijušais īpašnieks nevar pretendēt uz vairāk kā vienu neatsavināmu daļu, neraugoties uz to, cik arī viņam nebūtu piederējušas muižas vai to daļas.

14.maija spriedumā lietā nr. 36 dots **salīdzinājums** ar Senāta 1923.gada spriedumu nr.582 par to, ka protesti no trešo personu puses pēc vispārpieņemtiem tiesiskiem principiem

pieļaujami tikai tajos gadījumos, ja tas tieši paredzēts attiecīgos likumos.

4.jūnija spriedumā lietā nr.43 **sniegta atsauce** uz Senāta 1923.gada spriedumu lietā nr.493 par to, ka zemes gabalu atrašanās vieta pilsētas patrimonālās robežās tos neatsvabina no atsavināšanas, un arī uz Senāta rīkojumu nr.3908 1923.gada 15.oktobrī Alises Švare lietā par to, ka minēto zemes gabalu izdošana dzimtsnomā vai uz obroka tiesībām, neatbrīvo tos no ieskaitīšanas zemes fondā.

28.oktobra spriedumā lietā nr.59 **dota atsauce** uz Senāta 1923.gada spriedumu lietā nr.1652 par klases atvēršanu mazākumtautības bērniem, kuru vecākiem pastāvīgā dzīves vieta atrodas dotās pašvaldības iestādes iecirknī.

22.decembra spriedumā lietā nr.74 **sniegta atsauce** uz Krievijas Senāta 1903.gada 7.oktobra spriedumu lietā nr. 9496, ka par pilsētas valdes kā komunālās varas orgāna rīcības nelikumību sūdzības iesniedzamas tieši attiecīgās Apgabaltiesas administratīvajai nodaļai, bet pārējās sūdzības par pilsētas valdes rīcību iesniedzamas pilsētas domei.

1925.gads

25.februāra spriedumā lietā nr.23 **dota atsauce** uz Senāta Apvienotās sapulces 1925.gada 6..11. februāra rīcības sēdē sniegtajām atbildēm uz jautājumiem, kurus iesniedzis Senāta Administratīvais departaments šajā lietā, kas skar ārkārtas stāvokļa likuma darbību un piemērošanu.

24.marta spriedumā lietā nr.32 **sniegta atsauce** uz Senāta 1923.gada spriedumu lietā nr.2122 par dzimtas ilggadības tiesību pāriešanu faktiskam saimniekam.

20.oktobra spriedumā lietā nr.65 **dota atsauce** uz Senāta 1924.gada spriedumu lietā nr.1077 par nepareizu muitas tarifu piemērošanu un soda naudas iekasēšanu.

1926.gads

22.februāra spriedumā lietā nr.10 **sniegta atsauce** uz Senāta 1925.gada 21.oktobra spriedumu Jūrmalas pilsētas izbūves plāna apstiprināšanas lietā, kurā paskaidrots, ka gruntsgabalu

iedalīšana dabā var notikt tikai pēc pilsētas domes apstiprināta plāna.

22.marta spriedumā lietā nr.21 **dota atsauce** uz Senāta 1925.gada spriedumu lietā nr.2944 par to, ka nodoklis no reibinošu dzērienu veikaliem pilsētu labā ņemams, kad īpašnieks savu veikala peļņu gūst no šī dzērienu veikala kā tāda.

24.marta spriedumā lietā nr.28 **sniegta atsauce** uz Senāta 1925.gada spriedumu lietā nr.87 par atteikšanos no īpašuma par labu kādai sabiedrībai, respektīvi tipiska pirkšanas-pārdošanas līguma ar saistošiem noteikumiem priekš pircējiem noslēgšanu.

1927.gads

17.janvāra spriedumā lietā nr.1 **dota atsauce** uz Senāta vairākkārtējiem paskaidrojumiem līdzīgos gadījumos spriedumos 1922.gada lietā nr.330, 1923.gada lietā nr.1500, 1923.gada Mazgramzdes neatsavināmās daļas lietā u.c. par to, ka no zemes fondā ieskaitītām muižām ierādāma tikai viena neatsavināma daļa bijušiem īpašniekiem, kuri par tādiem atzīstami saskaņā ar agrārās reformas likuma spēkā stāšanos, ja īpašniekiem piederējušas vairākas muižas, tad šī daļa ierādāma tikai vienā no minētām muižām.

18.janvāra spriedumā lietā nr.10 **sniegta atsauce** uz Senāta 1926.gada spriedumu lietā nr.1319 par lauku nekustamo īpašumu novērtēšanu, aplūkšanu ar valsts un pašvaldības nodokli attiecībā uz atsevišķi atrodošamies darbnīcām un noliktavām, tirdzniecības un rūpniecības galvenajām ēkām, kurās ievietotas rūpniecības ietaises.

14.februāra spriedumā lietā nr.15 argumentācijā izmantots **salīdzinājums** ar Senāta 1925.gada 22.septembra spriedumu aktā 2643 par to, ka rakstveža atcelšana no amata nebūt neprasa katru reizi iepriekšēju tādas atcelšanas sevišķu ierosinājumu, kur pēdējais jēdziens kā šaurāks atzīstams par ietilpstošu plašākā - pašā atcelšanā, ka ierēdņus un kalpotājus atlaiž no amata tās personas, respektīvi iestādes, kurām piekriņt viņu iecelšana, apstiprināšana amatā.

30.marta spriedumā lietā nr.30 **sniegta atsauce** uz Senāta 1925.gada spriedumu lietā nr.1846 par to, ka fonda zeme pēc

pieprasījuma piešķirama pilsoņiem, kuriem savulaik ir tikušas paredzētas paliekamas vietas, ir dodama priekšrocība pret visiem tiem pieprasītājiem, kuriem tāda paliekama vieta nav paredzēta. Šajā lietā sniegta atsauce arī uz 1923.gada spriedumu lietā nr.1061 par to, ka personai, kas mācītājmuižu patstāvīgi savā vārdā nav rentējusi, bet gan lietojusi tikai kā atalgojumu par draudzes mācītāja pienākumu izpildīšanu, uz minēto zemi nav atzīstamas VI grupas tiesības, bet gan VII grupas III kategorijas tiesības.

26.septembra spriedumā lietā nr.45 izmantots **salīdzinājums** ar Senāta 1927.gada spriedumu lietā nr.824 par to, ka atļaujot Finanšu ministram pamatotos gadījumos atdot atpakaļ preču īpašniekiem ar muitas iestāžu lēmumiem viņiem atņemtās preces un pārvadāšanas līdzekļus, kā arī atļaut vai samazināt viņiem uzliktos naudas sodus, nedod viņam tiesības atļaut kaut kādus par muietojamo precī pienācīgos muitas vai citus nodokļus.

26.septembra spriedumā lietā nr.46 **dota atsauce** uz Senāta 1921.gada spriedumu lietā nr.450 par to, ka privātkreditīestādes uzskatāmas par privātpersonām, t.i., privātu personu korporācijām, tāpat kā privātpersonu nodibinātās akciju sabiedrības, jo tām nav publisku funkciju, bet tās sastāda vienu no privātlīkumos paredzētām sabiedrību nozarēm un tādēļ tās pieder pie privāttiesiskiem institūtiem.

1928.gads

21.februāra spriedumā lietā nr.14 izmantots **salīdzinājums** ar Senāta Apvienotās sapulces 1922.gada 15.jūnija spriedumu Tieslietu ministra iesniegumā lietā nr.20322 par to, ka ar imobilu ierakstīšanu Zemesgrāmatā to juridiskais liktenis kļūst neatkarīgs no iepriekšējās galvenās nekustamās mantas, no kuras imobils ticis atdalīts.

18.maija spriedumā lietā nr.39 sniegts **salīdzinājums** ar Senāta Apvienotās sapulces 1923.gada 16.marta spriedumu lietā nr.11 par to, ka darba valoda tiesās ir valsts valoda, krievu vai vācu valodu var lietot atsevišķos gadījumos, ja lietas dalībnieki, vai citas tiesā ieradušās personas nepārvalda valsts valodu, ka tiesai šādu apstākļi un vajadzības esamība jākonstatē katrā konkrētā gadījumā.

21.maija spriedumā lietā nr.40 **dota atsauce** uz Senāta spriedumu 1927.gada lietā nr.268 par mājas piešķiršanu nedalītā veidā un tās daļas nepiešķiršanu personai, kura šo māju lietojusi agrāk. bet mazāk par divdesmit gadiem.

1929.gads

18.marta spriedumā lietā nr.16 dots **salīdzinājums** ar Senāta 1925.gada spriedumu lietā nr.2335 par zemes pieprasījuma iesniegšanas termiņa nokavējumu.

15.aprīļa spriedumā lietā nr.25 **sniegtas atsauces** uz Senāta Administratīvā departamenta 1923.gada spriedumiem lietā nr.330 un lietā nr.1500. 1927.gada lietā nr.313 par to, ka no zemes fondā ieskaitītām zemēm un muižām to bijušajiem īpašniekiem, kuri par tādiem tikuši atzīti agrārās reformas likuma 1.daļas spēkā stāšanās dienā - 1920.gada 2.oktobrī, atstājama tikai viena neatsavināma saimniecība platībā, kas nepārsniedz 100 ha.

1930.gads

17.martā spriedumā lietā nr.27 sniegts **salīdzinājums** ar Senāta 1928.gada spriedumu lietā nr.2234 par to, ka ienākums, kurš atkarīgs no veikala apgrozījuma un peļņas nav uzskatāms par darba algu Nodokļu nolikuma 18.punkta 2.piezīmes izpratnē.

1931.gads

13.aprīlī spriedumā lietā nr.25 **dota atsauce** uz Senāta 1930.gada 15.decembra spriedumā "Strādnieku brīvdomātāju" biedrības reģistrācijas lietā par iespēju tiesai pārbaudīt statūtus no likumības viedokļa, tāds uzdevums tiesai uzlikts par viņas tiešu pienākumu, statūtus reģistrējot.

1932.gads

14.martā spriedumā lietā nr.17 sniegts **salīdzinājums** ar 1926.gada spriedumu lietā nr.2110 par to, ka pensiju piešķiršanu bijušās Krievijas pensionāriem, pamatojoties uz Latvijā nokalpoto laiku, pensijas izdienā var ieskaitīt tikai no brīža, ja persona uzņemta Latvijas pavalstniecībā ne mazāk kā piecus gadus.

24.oktobra spriedumā lietā nr.63 dots **salīdzinājums** ar Senāta 1931.gada 14.decembra, 1932.gada 18.janvāra spriedumu lietā par Nodokļu departamenta sūdzību pret Valsts kontroli

Fr.Štrauchmaņa aplikšanas lietā par to, ka pēc procentuālā peļņas nodokļa uzlikšanas uzņēmumam mazākā apmērā nekā pienācās pēc uzdotās peļņas kļūdas labojums Nodokļu nolikuma 312.panta paredzētā kārtībā un laikā liecina, ka nodokļu inspektors savus pienākumus ir izpildījis un Nodokļu departamentam uzrēķinu uzlikt nevarēja.

1933.gads

30.oktobra spriedumā lietā nr.1388 publikācijas kārtas numurs (turpmāk - publ.k.nr.) nr.63. **sniegta atsauce** uz Senāta Administratīvā departamenta 1932.gada spriedumu lietā nr.1366 un 1933.gada 10.jūlija spriedumu 2260 par to, ka statūtos izdarītiem labojumiem jābūt parakstītiem no visiem biedrības dibinātājiem.

1934.gads

12.marta spriedumā lietā Senāta akts nr. 433 (publ.k.nr.37) **dota atsauce** uz Senāta 1933.gada spriedumu lietā nr.1445 par to, ka amortizācijas procenti aprēķināmi pēc nodokļa maksātāja uzdotās vērtības tikai tad, ja tas par nekustamu mantu veic pareizu grāmatvedību, tajā uzrāda pareizu inventūras kontu, bet, ja tas nav izpildīts, tad amortizācijas procentus aprēķina no komisijas pieņemtās ienesīguma vērtības.

15.augusta spriedumā lietā Senāta akts 1035 (publ.k.nr. 94) sniegts **salīdzinājums** ar Senāta 1933.gada spriedumu lietā nr.331 par to, ka Galvenajai ienākuma nodokļa komisijai nav piešķirtas uzraudzības tiesības pār Nodokļu departamentu, iecirkņu un apriņķu komisijām, un tādēļ tā pēc saviem ieskatiem vien nevar revidēt pirmās instances lēmumus, bet gan tikai maksātāju pārsūdzību vai apriņķu, vai iecirkņu komisiju priekšsēdētāju protestu robežās.

24.septembra spriedumā lietā Senāta akts 1016 (publ.k.nr.96) dots **salīdzinājums** ar Senāta 1932.gada spriedumu Augusta Zālīša lietā par lietas skatīšanu saskaņā ar noteikumiem par karavīru, valsts ierēdņu un kalpotāju pensijām. Šajā lietā sniegts **salīdzinājums** arī ar Senāta 1930.gada spriedumu Emilijas Balodis lietā par to, ka uz brīva līguma nokalpoto laiku pensijas

izdienā ieskaitīt nevar, jo persona pirms dienesta atstāšanas nav bijusi ieskaitīta štata amatā.

22.oktobra spriedumā lietā Senāta akts 123 (publ.k.nr.105) **sniegta atsauce** uz Senāta spriedumu nr.182-Priekuļu krājaizdevu sabiedrības lietā, kurā Senāts jau paskaidrojis, ka tirdzniecības-rūpniecības procentuālais peļņas nodoklis aprēķināms no tās peļņas summas, kāda uzrādīta no pilnas sapulces pieņemtā uzņēmuma gada pārskata, ko grozīt vai mainīt nav tiesība nedz uzņēmuma valdei, nedz arī valsts nodokļa orgāniem.

19.novembrī spriedumā lietā nr.45 (publ.k.nr.109) **dota atsauce** uz Senāta 1934.gada spriedumu L /640 par tirdzniecības-rūpniecības uzņēmumu blakus telpu apkurināšanas maksas paaugstināšanas aprēķinu nekustamās mantas nodokļa uzlikšanas lietā.

1935.gads

14.janvāra spriedumā lietā nr.18 (publ.k.nr.5) **sniegts salīdzinājums** ar Senāta 1932.gada spriedumu nr.338 un citiem vairākkārtīgiem Senāta paskaidrojumiem līdzīgās lietās par Likuma par pensijām 1.daļas piemērošanu tikai tiem darbiniekiem, kas šā likuma spēkā stāšanās laikā bijuši dienestā, kas dod tiesību uz pensiju, izņemot vienīgi gadījumus, attiecībā uz kuriem likumā tieši paredzēts atpakaļejošs spēks.

14.janvāra spriedumā lietā nr.53 (publ.k.nr.7) **dota atsauce** uz Senāta 1932.gada spriedumu nr.157, nr.1172 par pensijas likuma piemērošanu un pensijas izdienā ieskaitīšanu darbiniekiem, kas uz brīva līguma nokalpojuši laiku Latvijas valsts dienestā un saņēmuši algu, līdzīgu attiecīgajam štatu amatam.

11.februāra spriedumā lietā nr.126 (publ.k.nr.16) **sniegts salīdzinājums** ar Senāta 1932.gada spriedumu lietā nr.783 par Likuma par pensijām 6.panta noteikumu piemērošanu tikai izņēmuma gadījumos, proti, ja darbinieks iziet pensijā štatu samazināšanas dēļ pirms izdienas, kā arī Likuma par pensijām 55.pantā paredzētās izvēles tiesību piemērošanu konkrētajā gadījumā.

11.marta spriedumā lietā nr.236 (publ.k.nr.28) **dota atsauce** uz Senāta 1932.gada spriedumu lietā nr.215 par to, ka nodokļu komisijām tiesība atzīt nodokļa maksātāja izdevumus arī bez attaisnojošiem dokumentiem tikai tur, kur dokumentālu pierādījumu nevar būt, bet kur zināmu apstākļu pierādīšana ir iespējama un arī nepieciešama, tur šāda fakta pierādīšanai ir jāpieprasa dokumentāla pierādījumu iesniegšana, un nodokļu komisija nevar aprobežoties ar maksātāja apgalvojumiem un izslēgt šo summu no apliekamiem ienākumiem.

11.marta spriedumā lietā nr. 260 (publ.k.nr.29) **sniegta atsauce** uz Senāta 1934.gada spriedumu lietā nr. 808 par to, ka saskaņā ar Nodokļu nolikuma 47.panta un 332.panta noteikumiem, Finanšu ministram tiesības nodokli samazināt vai pavisam atbrīvot no nodokļa maksāšanas ir tikai tādos gadījumos, ja nodokļu maksātājs ir cietis no plūdiem, ugunsgrēka vai citiem nelaimes gadījumiem, vai viņš atrodas sevišķi spaidīgos apstākļos. Minētie apstākļi nepārprotami jāpierāda vai nu ar oficiālu iestāžu izziņām, vai arī ar citiem neapšaubāmiem, pārliecinošiem datiem. Pašu nodokļu maksātāju apliecinājumi vien par tādu objektīvu pierādījumu nevar noderēt.

11.marta spriedumā lietā nr.267 (publ.k.nr.31) **dota atsauce** uz Senāta 1935.gada spriedumu nr.81 par to, ka par ienākuma guvēju uzskatāma mantojuma masa, bet ne katrs mantinieks atsevišķi, un pēdējā arī apliekama ar nākošā gada ienākuma nodokli.

11.marta spriedumā lietā nr.281 (publ.k.nr.32) **sniegta atsauce** uz Senāta 1933.gada spriedumu lietā nr.316 par to, ka pēc Karaklausības likuma 24.panta tiešās izpratnes, aktīvā karadienestā esošie karavīri ir atbrīvoti no dzīvokļa nodokļa, ciktāl viņu dzīvokļu lielums nepārsniedz noteikumus par dzīvokļu piešķiršanu kara resora darbiniekiem paredzētās normas, ka tā karavīra dzīvokļa daļa vai istabas, kas pārsniedz minētās normas, nav atbrīvojamas no dzīvokļa nodokļa, un pilsētas pašvaldībai ir tiesība tās aplikt ar dzīvokļa nodokli.

8.aprīļa spriedumā lietā nr.37 (publ.k.nr.33) **dota atsauce** uz Senāta spriedumu lietā nr.1766 par to, ka muitas iestādes atbild

tikai par preču uzglabāšanu valsts noliktavās, turpretī par muitnīcas pārziņā kaut arī pieņemtām precēm, ja tās novietotas ne valsts, bet privātās noliktavās, atbildību nes preču rīkotājs, un viņam arī jāsamaksā visi muitas nodokļi neatkarīgi no tā, kādu iemeslu dēļ preču iztrūkums rastos.

8.aprīļa spriedumā lietā nr.277 (publ.k.n.38) sniegts **salīdzinājums** ar Senāta 1932.gada spriedumu lietā nr.783 par Pensiju likuma 6.panta 50.punkta nosacījumu piemērošanu tikai izņēmuma gadījumos, kad darbinieks pensijā dodas pirms izdienas iestādes likvidēšanas vai štatu samazināšanas gadījumos.

8.aprīļa spriedumā lietā nr.346 (publ.k.nr.43) sniegts **salīdzinājums** ar Senāta 1943.gada spriedumiem nr.1035 un nr.1036 par to, ka Galvenajai ienākuma nodokļu komisijai nav piešķirtas uzraudzības tiesības pār Nodokļu departamentu, iecirkņa un apriņķa komisijām un tādēļ tā pēc saviem ieskatiem vien nevar revidēt pirmās instances lēmumus, bet gan tikai maksātāju pārsūdzību vai apriņķu, iecirkņu komisiju priekšsēdētāju protestu robežās.

6.maija spriedumā lietā nr.392 (publ.k.nr.48) dots **salīdzinājums** ar Senāta 1934.gada spriedumu lietā nr.709 par to, ka krīzes apkaršanas nodoklis kā piemaksa ienākuma nodoklim atzīstams par tiešo nodokli, un tādēļ saskaņā ar Nodokļu nolikuma 11.punkta 6.apakšpunktu, atvelkams no maksātāja gada ienākuma.

23.septembra spriedumā lietā nr.592 (publ.k.n.89) sniegts **salīdzinājums** ar Senāta 1927. gada 11.marta lēmumu lietā nr.1078 par to, ka nevar cedēt tās tiesības, kuras saistītas ar cedētāju personību, pie kādām pieskaitāmas, starp citu, personālas privilēģijas, nevar cedēt arī likumā paredzētās priekšrocības tiesības.

1936.gads

27.oktobra spriedumā lietā nr.921 (publ.k.nr.57) **dota atsauce** uz Senāta sniegtiem paskaidrojumiem 1932.gada spriedumā lietā nr.209 par to, ka no Noteikumu par slimo kasēm 2.,4., 34.pantu tiešas izpratnes izriet, ka līdzdalība slimo kasē nav atkarīga no dalībnieka atrašanās vietas, bet vienīgi no tā, vai darbinieks vēl atrodas darba līguma attiecībās ar slimo kasei

piesaistīto darba vietu. Spriedumā lietā nr.921 sniegts **salīdzinājums** ar Senāta 1935.gada spriedumu lietā nr.55 par to, ka pēc vispārtiesiska principa instrukcijai jābūt *intra et secundum legem*, tas ir, instrukcija var saturēt tuvākus nosacījumus likuma noteikumu realizācijā dzīvē, bet šiem nosacījumiem jāsakān ar likumu un nekādā ziņā tie nevar grozīt likuma saturu.

29.septembra/23.novembra spriedumā lietā nr.15 (publ.k.nr.78) **dota atsauce** uz Senāta Civilā departamenta spriedumā sniegtajiem paskaidrojumiem pie Civillikuma 759.panta 2.punkta Valtera un Konradi kopojumā (izvilkums no SCKD spriedumiem, kurus līdz 1939.gadam sastādījuši senators Fridrihs Konradi un Ādolfs Valters, pazīstains arī šo autoru 1932.gada izdevums – Civīlprocesa nolikums ar SCKD paskaidrojumiem – aut. izcēlums) par to, ka pieskalojums krastam var skaitīties par krasta īpašnieka (kuram nepieder upes gultne) īpašumu tikai tad, kad šis pieskalojums atrodas jau virs parastā ūdens līmeņa. Turpretim zeme, kas atrodas zem parastā ūdens līmeņa, skaitāma upes vai ezera gultnē.

23.novembra/14.decembra spriedumā lietā nr.1201 (publ.k.n.84) **sniegta atsauce** uz Senāta spriedumu Rendas pagasta lietā par to, ka pagasta kļaušu pārvēršana naudā nevar noderēt par pamatu piedzīt šo summu kā pašvaldības nodokli no tādiem šī nodokļa maksātājiem, kuri no kļaušu pildīšanas atsvabināti.

14.decembra spriedumā lietā nr.1160 (publ.k.nr.85) dots **salīdzinājums** ar Senāta 1933.gada spriedumu lietā nr.82 par to, ka Likuma par apdrošināšanu nelaimes un arodu slimību gadījumos noteikumu izpratnē visa atbildība par iemaksām un piemaksām gulstas uz uzņēmēju, kurš nav uzskatāms par starpnieku.

1937.gads

15.februāra spriedumā lietā nr.236 (publ.k.nr. 6) sniegts norādījums uz **analogisku lietas atrisinājumu**, kādu devusi Senāta Apvienotā sapulce (Senāta Apvienotā sapulce sniedza atbildes uz attiecīgā departamenta konkrētā lietā radušos jautājumu, izskaidrojot tiesību normas piemērošanu) ar savu

1936.gada 9.decembra spriedumu lietā nr.37 par to, ka gadījumā, ja dzīvokļa īmnieks iepriekšējā gada decembra beigās pārcēlies uz citu pilsētu, kurā tāpat noirējis dzīvokli, dzīvokļa nodoklis par tekošo gadu pienākas tai pilsētai, uz kuru īmnieks pārcēlies, un ka šādā gadījumā dzīvokļa nodoklis aprēķināms pēc to telpu īres maksas, kuras maksātājs nomājis 1.decembrī pagājušā gadā pilsētā, no kuras viņš pārcēlies.

15.martā spriedumā lietā nr.22 (publ.k.nr.14) **sniegta atsauce** uz Senāta administratīvā departamenta 1931.gada spriedumu "Letas" lietā par to, ka nav svarīgi, vai ar dzīvokļa nodokli apliekamā persona ir dzīvojusi konkrētā pilsētā tekošā gada laikā ilgu vai neilgu laiku, bet ir pietiekami, ka persona šajā gadā vispār ir dzīvojusi šajā pilsētā.

12.aprīļa spriedumā lietā nr.48 (publ.k.nr.19) **dota atsauce** uz Senāta Apvienotās sapulces sniegto jautājuma atrisinājumu par to, ka saskaņā ar Civillikuma 812.pantu par nekustamas mantas īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu apzīmēts zemesgrāmatās, pēc piederības. Tajos gadījumos, kad ar darījumu iegūst lietu tiesības uz nekustamu mantu, ir nepieciešama koroborācija. Tikai tad, ja lietu tiesības iegūst ne uz darījuma pamata, bet tās pastāv uz likuma pamata, tās ir spēkā arī bez viņu ierakstīšanas zemesgrāmatās. Tādēļ īpašuma tiesību iegūšana notiek neatkarīgi no ierakstīšanas zemesgrāmatās, - piemēram, mantojuma devēja nāves gadījumā, ieilguma gadījumos, kā arī tad, ja atsavina īpašumu valsts vai sabiedrības vajadzībām utt. Atsavinot nekustamu īpašumu publiskā izsolē, īpašuma pāreja uz paša likuma pamata nenotiek. Ja publiskas izsoles gadījumā īpašuma tiesības pāriet ne uz likuma, bet uz darījuma pamata (atsauce uz Senāta Civilā departamenta spriedumu 29/137), tad arī izsolei piemērojams vispārējais, Civillikuma 812.pantā izteiktais princips, t.i., par nekustamas mantas īpašnieku ieguvējs arī šajā gadījumā atzīstams tikai pēc tiesību ierakstīšanas zemesgrāmatās (sniegta atsauce uz spriedumu Cvingmaņa lietā, Senāta CKD spriedumu 30/1107). Īpašuma tiesību pāreja ir juridiski neprecīzi veidots formulējums, jo ieguvējam minētajos gadījumos ir tikai personīgs prasījums pret

pārdevēju par īpašuma nodošanu (atsauce uz Senāta Apvienotās sapulces spriedumu 33/3). Par izsoli kā atsvabināšanas aktu, kad ar piesituma brīdi imobils ieiet pircēja mantā, par pirkšanas summas atlikumu dotas atsauces uz Senāta CKD spriedumiem 24/452, 34/852, 35/2072, 35/553, 36/529. Tikai norādītajā nozīmē, tas ir, attiecībās starp pārdevēju un nosolītāju neaprobežotas īpašuma tiesības no izsoles dienas parādniekam vairs nepieder, piemērojami Nodokļu departamenta citētā Senāta CKD 22.158 (pēc spriedumu krājuma 46) izteiktie apsvērumi. Nenotikušas izsoles diena neko nemaina, imobils no jauna iegājis parādnieka mantā (atsauce uz Senāta CKD spriedumiem 24/452, 32/2558 u.c.) un tādēļ uz paturētāju šinī momentā nekādas tiesības un nekādi pienākumi pāriet nevar. Par adjudikācijas lēmumu (atsauce uz Senāta CKD spriedumu 36/639, noraidīts arguments par nenotikušās izsoles dienu, kā tas aplūkots Senāta CKD spriedumā 35/1571). Adjudikācijas moments ir pirkuma noslēgšanas (bet ne īpašuma pārejas) moments: "piesitums" tādā gadījumā nenotiek, bet to atvieto kreditora pieteikuma (ofertes) pieņemšana no tiesas, riska pārejas moments ir pirkuma līguma noslēgšanas, adjudikācijas lēmuma taisīšanas moments (atsauce uz Senāta CKD spriedumu 35/599).

Kopumā šajā lietā argumentācijā izmantoti piecpadsmit Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi un viens Senāta Apvienotās sapulces spriedums.

12.aprīļa spriedumā lietā nr.30 (publ.k.nr.20) **dots atsauce** uz Senāta Apvienotās sapulces 1937.gada 23.marta spriedumu par to, ka tiem uzņēmumiem, kas maksā procentuālo peļņas nodokli, Nodokļu nolikuma 54.pants nav piemērojams, bet tiem uzņēmumiem, kas nemaksā procentuālo peļņas nodokli, nodokļa sodu pēc 54.panta var uzlikt komisijas, iestādes, kas pārzina ienākuma nodokļa lietas.

25.oktobra sprieduma lietā nr.740 (publ.k.nr.67) **sniegta atsauce** uz Senāta administratīvā departamenta 1936.gada spriedumu lietā nr.690 par to, ka Likuma par pensijām vienas daļas noteikumi nav piemērojami tā paša likuma pārējām daļām.

1938.gads

24.janvārī spriedumā lietā nr.72 (publ. k.nr.6) **dota atsauce** uz Senāta Administratīvā departamenta 1937.gada spriedumu nr.1153 par to, ka atzīstot sūdzētājas grāmatas par nederīgām, Atsevišķai nodokļu inspekcijai bija tiesība noteikt sūdzētājas uzņēmuma apgrozījumu neatkarīgi no grāmatās izvestās apgrozījuma summas, ņemot par pamatu inspekcijas rīcībā esošās ziņas, kā arī, salīdzinot to ar citiem līdzīgiem uzņēmumiem, ko inspekcija šajā gadījumā arī ir darījusi (Nodokļu nolikuma 271.pants). Peļņas aprēķināšanai, kā to Senāts jau paskaidrojis citās līdzīgās lietās, Atsevišķai nodokļu inspekcijai bija tiesība piemērot attiecīgos Finanšu ministra apstiprinātos vidējos peļņas procentus, un arī Galvenajai komisijai nebija pamata no tiem atkāpties.

21.februārī spriedumā lietā nr.98 (publ.k.nr.10) sniegts **salīdzinājums** ar Senāta Administratīvā departamenta 1934.gada spriedumu lietā nr.328, ka tādos apstākļos kā sūdzība ir iesniegta - pretēji norādītajiem likumu noteikumiem, nav skatāma Senātā. Tas vien, ka Noteikumi par slimo kasēm, 58.pantā ir norādīts, ka šai pantā minētās komisijas lēmumi pārsūdzami tādā pašā kārtā kā ministriju lēmumi, vēl nepierāda, ka komisija būtu centrāla iestāde, par kuras lēmumiem sūdzība uz Likuma par administratīvām tiesām 6.panta būtu iesniedzama Senātam. Norādījums, ka komisijas lēmumi pārsūdzami tādā pašā kārtā kā ministrijas lēmumi, ir saprotams vienīgi tai nozīmē, ka šie lēmumi pārsūdzami administratīvā tiesāšanās kārtībā.

21.februāra spriedumā lietā nr.272 (publ.k.nr.21) dots **salīdzinājums** ar Senāta 1930 .gada spriedumu lietā nr.21 par to, ka tas vien, ka pats klaušu budžets jau ir ticis iepriekš apstiprināts no apriņķa lauku pašvaldību vecākā, nekādā ziņā netraucē to personu, kurai klaušas jāpilda, sūdzēties par pagasta pašvaldības orgānu rīcību klaušu pildīšanā, jo klaušu budžets, kā jau norādīts, neattiecas uz atsevišķām personām, bet ir tikai pagasta pašvaldības nākamais plāns klaušu kārtā izpildāmiem darbiem.

Turklāt šajā spriedumā norādīts, ka sūdzētāja nepamatoti atsauca uz Senāta spriedumu K.Birznieka lietā, jo minētā lieta

nav analoga ar konkrēto lietu, un šajā lietā Senāts nav norādījis, ka varētu sūdzības ceļā apstrīdēt apstiprinātu kļaušu budžetu. Pieminētā K.Birznieka lietā pagasta kļaušu pildītājs bija iesniedzis sūdzību par pagasta kļaušu budžetu pirms tā apstiprināšanas no apriņķa valdes, un Senāts norādīja, ka pagasta padomes lēmums ar kuru pieņemts pagasta kļaušu budžets, nav pārsūdzams.

21.marta spriedumā lietā nr.336 (publ.k.nr.26) **sniegta atsauce** uz Senāta 1937.gada 7.jūnija spriedumu par to, ka, skatot pārsūdzību, Galvenā nodokļu komisija bija pamatojusi savu lēmumu uz Nodokļu nolikuma 315.panta 1.piezīmi, kuru sūdzētājam nevarēja piemērot, jo tai nav piešķirts atpakaļejošs spēks, bet lietas apstākļus par šā panta piemērošanu Galvenā nodokļu komisija nebija tuvāk noskaidrojusi.

30.augusta spriedumā lietā nr.661 (publ.k.nr.52) **dota atsauce** uz vairākkārtīgiem Senāta paskaidrojumiem līdzīgās lietās, ka atskaitījumi nama vērtības dzēšanai izdarāmi no grāmatās uzrādītās vērtības tikai tajos gadījumos, ja par nekustamo īpašumu vestas pareizas grāmatas un pēdējās uzrādīts inventūras konts, bet, ja tāda nav, tad šie atskaitījumi izdarāmi no komisijas aprēķinātās nama ienesīguma vērtības.

24.oktobra spriedumā lietā nr.886 (publ.k.nr.89) **sniegts salīdzinājums** ar Senāta Civīlā kasācijas departamenta 1929.gada spriedumu lietā nr.94 par to, ka saskaņā ar Civīllikuma 1068.panta noteikumiem, kamēr attiecīgā reālā daļa kopīpašniekiem nav izdalīta, tikmēr katram kopīpašniekam pieder kopīpašuma tiesība un juridiska un faktiskā līdzvaldīšana viscaur, arī attiecībā uz katru kopējas mantas reālu daļu.

21.novembra spriedumā lietā nr.1067 (publ.k.nr.103) **dota atsauce** uz agrāku Senāta Administratīvā departamenta 1936.gada spriedumu lietā nr.804 par to, ka Likuma par pensijām 57.panta piezīme ir iztulkojama tādā veidā, ka vecāki var saņemt pensiju vienīgi tajā gadījumā, ja mirušais bērns ir bijis vecāku vienīgais likumīgais apgādnieks.

1939.gads

20.februāra spriedumā lietā nr.166 (publ.k.nr.17) sniegts **salīdzinājums** ar bijušās Krievijas Civilā kasācijas departamenta 1907.gada spriedumu lietā nr.112 par to, ka katrai tiesai jānovērtē liecinieku izteicieni pēc šo liecinieku ticamības kritērija un gadījumā, ja kāds liecinieks ticis tiesāts par nepareizu liecību krimināltiesā un attaisnots, tad šis apstāklis nebūt nenozīmē, ka viņa agrākie izteicieni līdz ar to gūst nesatricināmu pareizību un viņa izteikumus nevarētu pārbaudīt civiltiesā, respektīvi, konkrētā gadījumā administratīvā tiesā.

12.jūnija spriedumā lietā nr.368 (publ.k.nr.28) **sniegta atsauce** uz Senāta Administratīvā departamenta 1938.gada spriedumu lietā nr.777 par pazemināta peļņas procenta piemērošanas ietilpšanu komisijas tiesībās, bet ne pienākumos, tāpēc Galvenajai nodokļu komisijai nav jāpiemēro pazemināts peļņas procents katrā gadījumā, kad to lūdz nodokļu maksātājs.

12.maija spriedumā lietā nr.424 (publ.k.nr.30) **dota atsauce** uz Senāta Administratīvā departamenta 1938.gada spriedumu lietā nr.271 par to, ka, veicot papildaplūkšanu ar nodokļiem, nevar uzņēmuma apgrozījumu vai peļņu noteikt novērtējuma ceļā, un papildus aplūkšana ar nodokļiem izdarāma uz noteiktu ziņu vai datu pamata, kuri tieši pierāda, ka uzņēmums aplikts mazākos apmēros nekā pienākas.

No 1936.gada līdz 1939. gadam Senāta spriedumos deviņpadsmit lietās ir noraidītas iesniedzēju sūdzības pamatojumā sniegtās atsauces uz agrākiem Senāta spriedumiem. Piemēram, 1936.gada 24.marta spriedumā nr.164 (publ.k.nr.16) tiesa norāda, ka atsauksšanās uz Senāta spriedumu Ragnes Hilzes lietā nav šai lietā piemērojama, jo Hilzes lietas apstākļi ir citādi, atalgojums nav maksāts. 1937.gada 7.jūnija lietā nr.567 (publ.k.nr.30) tiesa norāda, ka apstākļi šinī lietā ir citādi nekā tajā lietā, uz kuras izlemšanu Senāta Apvienotā sapulcē 1936.gada 8.oktobrī atsauces abas puses. Tur izsole bija atzīta par spēkā neesošu, šajā lietā turpretī pamats zīmognodevas ņemšanai zudis cita iemesla dēļ un pie tam ne pie imobiļa ieguvēja.

1938.gada 12.decembra lietā nr.1154 (publ.k.nr.106) norādīts, ka Galvenā nodokļu komisija bez dibināta iemesla atsaucas uz Senāta 1937.gada 13.decembra spriedumu Zebbas lietā (l.nr.1098). Zebbas lietas faktiskie apstākļi nav analogi ar šīs lietas apstākļiem, jo minētajā lietā iecirkņa komisija bija pielaidusi faktisku kļūdu - nebija sadalījusi uzņēmuma apgrozījumu pēc attiecīgām uzņēmuma darbības nozarēm. Lietā nr.1154 Galvenā komisija ir rīkojusies pareizi un aplikusi ar papildu nodokli to uzņēmuma apgrozījuma daļu, kas pārskatīšanās dēļ pie pamataplūkšanas ar nodokli bija izlaista.

1939.gada 23.janvāra spriedumā lietā nr.79 (publ.k.n.1) tiesa norāda, ka Tautas labklājības ministrija nepareizi atsaucas uz Senāta 1934.gada spriedumu F.Zaļkalns lietā nr.1292, jo tā lieta nav analoga ar konkrēto lietu par K.Bērziņu. E.Zaļkalns lietā mirušā R.Zaļkalna darba spēju zaudējums pirms dienesta atstāšanas un pirms viņa miršanas no attiecīgas ārstu komisijas vispār nebija konstatēts, tādēļ nevarēja teikt, ka bija iestājušies tie apstākļi, ko prasa Likuma par pensijām 7.pants. Taču mirušā K.Bērziņa darba spēju zaudējuma stāvoklis jau bija konstatēts tieši no attiecīgas ārstu komisijas.

Izpētot publicētos Senāta Administratīvā departamenta spriedumus (1918-1940), konstatēju, ka atsauces uz agrāko tiesu praksi izspriestās lietās kopskaitā izdarītas 119 reizes.

Šajā skaitā ietilpst:

(1) salīdzinājumi- 27 gadījumos (vienā gadījumā salīdzinājums izdarīts ar Krievijas Civilā kasācijas departamenta 1907.gada spriedumu), tiešas norādes uz

(2) analogisku risinājumu - 2 gadījumos.

(3) savstarpējās atsauces:

1) netiešās savstarpējās - Krievijas Senāta departamentu spriedumu kā radniecīgas tiesību sistēmas tiesu prakses izmantošana - 12 gadījumos, atsauces uz Latvijas Senāta Apvienotās sapulces izskaidrojumiem konkrētos jautājumos - 2 gadījumos, atsauces uz Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem - 16 gadījumos ;

2) tiešās savstarpējās - pārējie gadījumi, kad atsaucis sniegtas uz Senāta Administratīvā departamenta spriedumiem.

Autores piedāvātā klasifikācija pēc formas ne visos gadījumos atbilst klasifikācijai pēc satura un nav jāuzskata par sastingušu shēmu. Tā var mainīties un pat daļēji pārklāties salīdzinājumu un savstarpējo atsaucē jomā atkarībā no katra juridiskā jautājuma pazīmju kopuma un tiesas izvēlēta risinājuma veida. Tā, piemēram, 1925.gada 25.februāra spriedumā lietā nr.23 Andrieva Niedras sūdzības lietā par Iekšlietu un Kara ministru lēmumu attiecībā uz viņa ņemšanu administrācijas rīcībā uz 1917.gada 2.augusta likuma pamata sniegtas Senāta Apvienotās sapulces atbildes uz Administratīvā departamenta uzdotajiem jautājumiem konkrētajā lietā. Senāta Apvienotās sapulces sniegtie paskaidrojumi šajā lietā varētu tikt uzskatīti par **hierarhisko savstarpējo atsaucē**.²⁶

Aplūkojot tuvāk pirmo un trešo grupu kopīgās un atšķirīgās iezīmes, jāņem vērā ne tikai to apskats, izpētot katras konkrētās lietas būtību, bet arī ņemot vērā vārdu "salīdzināt" un "skatīt" nozīmi latviešu literārajā valodā. Vārds "salīdzināt" galvenokārt lietojams nozīmē "meklējot (tajā) līdzību (ar ko) vai atšķirību no kā", "salīdzinājums" kā paveikta darbība "kādas parādības vai jēdziena sastatījums ar citu parādību vai jēdzienu, kam ir līdzīgas pazīmes" (Latviešu valodas vārdnīca, Rīga, 1998, 697.lpp.). Vārda "skatīt" viena no nozīmēm ir "pievērst skatīenu", vārda "skatīties" viena no nozīmēm ir "vērtēt" (turpat, 738.lpp.).

Jāsecina, ka salīdzinājums mazākā mērā pārklāj risināmā jautājuma juridiskās pazīmes atšķirībā no savstarpējās atsaucē, kura pilnīgāk palīdz rast risinājumu tiesību piemērošanai konkrētā gadījumā.

1933.gada žurnālā "Jurists" profesors V.Sinajskis norādīja, ka tiesības attīstās divējādā ceļā - praktiski un teorētiski. Praktiski

---

²⁶ Senāta Apvienotās sapulces spriedumi (1918-1940). Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Senatora Augusta Lēbera fonds, Rīga, 1997. I.sēj. 6.-10.lpp., krājuma 84.-88.lpp.

šīs normas pa lielākai daļai rodas precedentu ceļā.²⁷ Kā raksta Latvijas Augstākās tiesas priekšsēdētājs A.Guļāns, ka, virzoties uz Eiropas Savienību, likumi, tiesu prakse, ir jātuvina un būs jāsakāņo ar Eiropas tiesībām.²⁸ Likuma par tiesu varu 16. pants nosaka, ka tiesas spriedumam ir likuma spēks. Šāds formulējums palīdz tiesas spriedumam rast savu pilntiesīgu vietu tiesību avotu vidū. Jāpiekrīt uzskatam, ka tiesību avoti būtībā ir visi faktori, kurus tiesnesis iesaista tiesību veidošanā, tālākattīstībā vai koriģēšanā.²⁹ Tiesības rodas prakses rezultātā. Ieraduma tiesības ietekmē un papildina, pat rada likumu. Tādējādi tiesību avoti savstarpēji mijiedarbojas, nostiprinās tiesību piemērošanas brīdī tiesu nolēmumos. Pastāv uzskats, ka ilgstoši pielietoti līdzīgi tiesnešu spriedumi rada pastāvīgu jurisprudenci, šīs jurisprudenciālās - tiesas radītās tiesības atzīstot par parašu tiesību augstāko formu.³⁰ Noteicoša nozīme ir konstantai tiesu praksei, ne atsevišķiem gadījumiem. Piemēram: "Tiesa var savu slēdzienu par ierašu esamību dibināt "uz agrākiem spriedumiem līdzīgās lietās" (Civ. proc. lik. 1805.p. piel. 19.p. Civillik. le vad.XXVI.p.) tikai tad, ja apgabaltiesa pie tam varētu pamatoties uz pastāvīgu vienlīdzīgu (konstantu) tiesu praksi, bet ne uz kādu vienreizēju spriedumu, kas pie tam runā pretim citam spriedumam (Senāta spriedums 17.decembrī 1924.gadā, Vingra lietā nr.125).³¹

Šobrīd Latvijas tiesās faktiski netiek ņemts vērā Satversmes 91.pants, kas nosaka, ka likuma un tiesas priekšā visi cilvēki ir vienlīdzīgi, jo Latvijas tiesās netiek ņemts vērā, ka,

²⁷ Sk.: Civiltiesību teorija un prakse. *Jurists*, 1933, Nr.4 5. 67.-68.lpp.

²⁸ Sk.: Mums vajadzīga juridiskās domas apmaiņa un virzība. *Latvijas Iestmesis*, 6.10.1999.

²⁹ Sk.: David Grasman. Einführung in die großen Rechtssysteme der Gegenwart. München, 1998. S.96.

³⁰ Sk.: Grīnberga-Cepurīte A. Paraša juridiskā nozīme. *Jurists*, 1938, Nr.3 4. 80. lpp.

³¹ Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1918-1940). Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, senatora Augusta Lēbera fonds, 1997. 8.sēj., krājuma 3168.-3169.lpp., sējuma 272.-273.lpp.

tiesnesim izspriežot lietu, jāievēro arī pastāvošā tiesu prakse šajā jautājumā. Iai jau pirmajā instancē pieņemts tiesas spriedums neradītu dažādas tiesiskas sekas dažādos Latvijas novados.

Tiesību sistēmas vienotības un pēctecības principu vārdā tomēr būtu nepieciešama atgriešanās pie pirmskara Latvijas Senāta spriedumu studēšanas un piemērošanas praksē, jo līdzīgu gadījumu novērtēšana tiesu praksē palīdz precīzi interpretēt piemērojamās tiesību normas. Protams, tas ir iespējams tikai tad, ja juridiskā doma ir vienota nepieciešamībā publicēt, zinātniski komentēt, padarīt plaši pieejamus augstāko tiesu instanču nolēnumus.

Jāpiekrīt profesoram E.Meļķīsim, ka, pārskatot 1996. un 1997.gadā publicētos Augstākās tiesas plēnuma un Senāta lēmumus un spriedumus, nav konstatēta neviena lieta, kuras argumentācijā būtu izmantota un dota atsauce uz iepriekšēju precedentu, t.i., agrāk pieņemtu un spēkā stājušos tiesas lēmumu vai spriedumu. Tikai tā tiesas prakses daļa, kas kolektīvi apspriesta Augstākās tiesas plēnumā, tiek rekomendēta tiesām piemērošanai.³² Turpretim 1937.gada Senāta lēmumos atsauces uz tiesu praksi dotas 169 reizes.³³

Domāju - kā pozitīvs signāls pārmaiņu sākumam kalpo Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums 1999.gada lietā nr.SKC-625 (skat. pielikumu), kura motivācijā izmantotas tiesībzinātnes atziņas (profesoru K.Čakstes un V.Bukovska darbi) un tiesu prakse par to, ka konkrētā gadījumā īpašuma prasība nav celta, jo celtā prasība par dāvinājuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu nav īpašuma prasība (skat. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 1998.gada 23.oktobra spriedumu Māra Švēdes prasībā pret Imantu Rusovu, akciju

---

³² Meļķīsis E. Juridisko jēdzienu un normu abstraktums kā tiesību sistēmu vienojošais elements // *Mūsdienu tiesību teorijas atziņas*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999. 33.lpp.

³³ Meļķīsis E. Tiesību normu abstraktums un tā sekas // *Attīstības tendences Jažos tiesību teorijas un prakses jautājumos*. Rīga: LU, 1998. 51.lpp.

sabiedrības "Ogres mežniecība" par pirkuma-pārdevuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu. Lieta nr.SKC-629,1998.gads).

Vēl jo lielāku piencesumu mūsdienu tiesu prakses attīstībai Senāts būtu devis, atsaucoties uz pirmskara Senāta praksi, kas palīdzētu papildus argumentēt minēto spriedumu. Piemēram, lietas CKD 1931/62 (faksimilizdevuma 12.sēj., 4670.lpp.) un CKD 1937/42 (faksimilizdevuma 14.sēj., 518.lpp.).³⁴

Pielikums.

Lieta Nr. SKC - 625

1999.gads

SPRIEDUMS

Augstākās tiesas Senāts Civillietu departamenta tiesas sēdē, kurā piedalījās sēdes priekšsēdētājs, senators R.Namatēvs, senatori I.Fridrihsons un Z.Genes, Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras prokurore G.Kaparšmite un zvērināta advokāte M.Zelmene, 1999.gada 13.oktobrī izskatīja atbildētāja Leopolda Ozoliņa un Sāras Zaideles pārstāvja kasācijas sūdzības par Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 1999.gada 13.jūlija spriedumu Bauskas rajona prokurora prasības lietā Viļņa Orlovska un SIA "Bauskas iesala rūpnīca" interesēs pret Sāru Zaideli un Leopoldu Ozoliņu par nekustamā īpašuma dāvinājuma atzīšanu par spēkā neesošu.

Noklausījies senatora Z.Genca ziņojumu, L.Ozoliņa un S.Zaideles pārstāvju E.Kalniņa un O.Batarevska paskaidrojumus, kuri lūdz kasācijas sūdzību apmierināt, V.Orlovska pārstāves zvērinātas advokātes M.Zelmenes un Bauskas iesala rūpnīcas pārstāves S.Šreiberes iebildumus pret sūdzību un prokurores G.Kaparšmites atzinumu, ka spriedums atstājams negrozīts. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts

---

³⁴ Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1918-1940). Latvijas Republikas Augstākā tiesa, senatora Augusta Lēbera fonds. Rīga, 1997. 12.sēj., krājuma 4670.lpp. un 14. sēj., 518.lpp.

konstatēja:

Starp Vilni Orlovski kā pircēju un Sāru Zaideli kā pārdevēju 1995.gada 30.martā noslēgts pirkuma līgums par nekustamā īpašuma – zemes gabala 6428m² platībā ar visām uz tā esošajām ēkām un būvēm, tostarp, iesala ražošanas ceha Bauskā, Rīgas ielā 39, pārdošanu, nosakot pirkuma cenu 100000 latus.

Oļegs Batarevskis, pamatojoties uz Sāras Zaideles izdoto pilnvaru, 1997.gada 12.maijā uzdāvinājis šo nekustamo īpašumu Leopoldam Ozoliņam.

Ar Bauskas Zemesgrāmatu nodaļas 1997.gada 4.jūnija lēmumu īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu Bauskā, Rīgas ielā 39 nostiprinātas Leopoldam Ozoliņam.

Bauskas rajona prokurors 1997.gada 28.augustā cēlis prasību Viļņa Orlovskā un SIA "Bauskas iesala rūpnīca" interesēs pret Sāru Zaideli un Leopoldu Ozoliņu par iepriekšminētā dāvinājuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu.

Prasībā norādīts, ka saskaņā ar grozījumiem un papildinājumiem pie 1995.gada 30.martā noslēgtā pirkuma līguma, pilna pirkuma summa bija jāmaksā desmit dienu laikā pēc īpašuma reģistrācijas zemesgrāmatā uz Sāras Zaideles vārda, t.i., līdz 1995.gada 25.maijam.

Atbilstoši Latvijas Civillikuma 1050.pantam, ja pircējs nokavē samaksu, pārdevējs var izlietot savu tiesību atkāpties no līguma cenas nesamaksas dēļ, paziņojot par to tūlīt pēc nokavējuma iestāšanās. Šāds paziņojums pircējam nav nosūtīts, bet Sāra Zaidele 1995.gada 22.septembrī saņēmusi Ls 3710, bet 1996.gada 14.februārī Sāras Zaideles pilnvarotā persona Oļegs Batarevskis saņēmis Ls 1000 kā procentus saskaņā ar vienošanos starp pārdevēju un pircēju.

Prasībā norādīts, ka pārdevējs, pieņemot pēc termiņa noteicējuma samaksu, atteicies no savas pieliktās tiesības. Turklāt saskaņā ar Civillikuma 2049.pantu gadījumos, ja samaksas termiņš nav norādīts, vajadzīgs pārdevēja iepriekšējs atgādinājums, tāpēc bez atgādinājuma nomaksāt pilnu pirkuma summu Sāra Zaidele nevarēja uzskatīt pārdevuma līgumu par spēku zaudējušu un jau pārdotu objektu uzdāvināt citai personai.

Kopā ar nekustamo īpašumu Leopoldam Ozoliņam uzdāvināts arī kustamais īpašums, par kuru nav piederības apliecinājošu dokumentu.

Ar Zemgales apgabaltiesas 1998.gada 22.aprīļa spriedumu prasība apmierināta.

Izskatījusi lietu apelācijas kārtībā pēc Leopolda Ozoliņa sūdzības. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesas palāta ar 1999.gada 25.februāra spriedumu prasību noraidījusi.

Izskatot lietu sakarā ar Viļņa Orlovska kasācijas sūdzību. Augstākās tiesas Senāts 1999.gada 12.maijā Civillietu tiesu palātas spriedumu atcēlis un lietu nodevis jaunai izskatīšanai.

Ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 1999.gada 13.jūlija spriedumu prasība apmierināta un atzīts par spēkā necesošu 1997.gada 12.maijā noslēgtais starp Zaidēles pilnvaroto personu Oļegu Batarevski un Leopoldu Ozoliņu nekustamā īpašuma Bauskā, Rīgas ielā 39 dāvinājuma līgums no tā noslēgšanas brīža un anulētas ar Bauskas Zemesgrāmatu nodaļas 1997.gada 4.jūnija lēmumu nostiprinātās īpašuma tiesības Leopoldam Ozoliņam uz šo nekustamo īpašumu.

Piedzīta no Sāras Zaidēles un Leopolda Ozoliņa valsts nodeva no katra Ls 5 valsts ienākumos un tiesāšanās izdevumi Ls 1.87 un par labu Vilnim Orlovskim piedzīti izdevumi par zvērināta advokāta palīdzību Ls 2500 no katra.

Civillietu tiesu palāta spriedumā norādījusi, ka Vilnis Orlovskis ir iemaksājis avansu un viņa apsaimniekošanā ticis nodots iesala ražošanas objekts, bet pārējā līgumā noteiktā summa samaksājama līdz 1995.gada 25.maijam. To pircējs nav izdarījis.

No līguma noteikumiem nevar izdarīt secinājumu, ka termiņā noteiktās nesamaksas dēļ līgums zaudē spēku. Līgumā noteikts, ka pircējs zaudē avansu un atļauju apsaimniekot minēto rūpnīcu.

Tiesu palāta norādījusi, ka saskaņā ar Civillikuma 2049.pantu gadījumā, ja samaksai nolikts zināms termiņš, tad, palaižot to garām, pircēja tiesība pati no sevis izbeidzas un nav vajadzīgs pārdevēja iepriekšējs atgādinājums par samaksu. Tomēr pārdevējam nekavējoši jāpaziņo, ka viņš uzskata saistību par

izbeigtu. Civillikuma 2050.pants paredz, ka pārdevējs var izlietot vai neizlietot šo tiesību, bet viņam jāpaziņo par to tūlīt pēc nokavējuma iestāšanās. Konkrētajā gadījumā Sāra Zaidele nav paziņojusi pircējam par atkāpšanos no līguma.

Civillikuma 2051.pants nosaka, ja pēc termiņa notecējuma pārdevējs prasa vai saņem samaksu, tad pieņemams, ka viņš ar to klusējot atteicies no savas pielīgtās tiesības. Tiesu palāta konstatējusi, ka Vilnis Orlovskis pēc samaksas termiņa nokavējuma 1995.gada 22.septembrī Sārai Zaidelei samaksājis Ls 3710 un 1996.gada 22.septembrī Ls 1000, tāpēc pārdevēja rīcība, kas vērsta uz samaksas saņemšanu, novērtējama kā atteikšanās no tiesības prasīt, lai līgumu atceļ nesamaksas dēļ.

Tiesu palāta spriedumā atsaukusies arī uz Civillikuma 2034.pantu, kas paredz, ka pircējs pirms samaksas neiegūst uz pirkto lietu īpašuma tiesības, ja vien pārdevējs nav viņam pagarinājis samaksas termiņu. Šis termiņa pagarinājums jāsaprot pats par sevi, ja pārdevējs nodod lietu pircējam bez jebkāda iebilduma.

Ražošanas uzņēmums ir nodots lietošanā, un Sāra Zaidele to nav prasījusi atpakaļ.

Civillietu tiesu palāta norādījusi, ka samaksas pieņemšana pēc termiņa notecējuma un ražošanas objekta nodošana lietošanā pircējam, atzīstama par samaksas termiņa pagarinājumu.

Uz dāvinājuma līguma slēgšanas brīdi pirkuma līgums nebija atcelts un saskaņā ar Civillikuma 1587.pantu vienpusēja atkāpšanās no līguma nav pieļaujama, tādēļ dāvinājuma līgums atzīstams par spēkā neesošu no noslēgšanas brīža un anulējams zemesgrāmatu ieraksts.

Tā apstākļa dēļ, ka pirkuma līgums nebija koroborēts zemesgrāmatā, tas saskaņā ar Civillikuma 1478.pantu nezaudē savu spēku.

Nav pamatots atbildētāja norādījums, ka pirkuma līgums slēgts ar atliekošu nevis atceļošu nosacījumu, jo no pārdevuma līguma neizriet, ka līguma spēkā stāšanās noteikta atkarībā no kāda nezināma fakta iestāšanās nākotnē.

Tam apstāklim, ka Zemgales apgabaltiesa atsaukusies uz Civillikuma 1415.pantu, nav būtiskas nozīmes strīda izšķiršanā.

Kasācijas sūdzībā atbildētājs Leopolds Ozoliņš lūdz atcelt Civillietu tiesu palātas 1999.gada 13.jūlija spriedumu un lietu nosūtīt jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesai materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpuma dēļ, kā arī tāpēc, ka apelācijas instances tiesa ir pārkāpusi savas kompetences robežas.

Kasācijas sūdzības iesniedzējs uzskata, ka apelācijas instances tiesa ir nepareizi iztulkojusi Civillikuma 2050. un 2051.panta noteikumus, norāda, ka pārdevējam sava atkāpšanās tiesība jāizlieto savlaicīgi, pirms viņš ir prasījis vai saņēmis samaksu, bet nav pienākums šo tiesību izlietot tūlīt pēc nokavējuma iestāšanās. Civillikuma 2050.pants neparedz konkrētu termiņu, savukārt 2051.pantā ir noteikti pārdevēja atkāpšanās tiesību pamati. Ar samaksu jāsaprot pircēja saistības pilnīgs izpildījums Civillikuma 1811.panta izpratnē. Turklāt Sāra Zaidele ar dāvinājumu ir nepārprotami izteikusi gribu atkāpties no iepriekš noslēgtā dāvinājuma līguma.

Kasators uzskata, ka apelācijas instances tiesa nepareizi iztulkojusi Civillikuma 2034.pantu, norādot, ka samaksas pieņemšana pēc tās termiņa notecējuma un ražošanas objekta nodošana lietošanā pircējam atzīstama par samaksas termiņa pagarināšanu. Viņš uzskata, ka ar pantā minēto jēdzienu "nodošana" saprotama īpašuma iegūšana ar nodošanu Civillikuma 987.panta izpratnē, bet nevis tikai pirkuma priekšmeta nodošana lietošanā. Tā kā pirkuma līguma priekšmets ir nekustams īpašums, ar nodošanu atbilstoši Civillikuma 993.pantam saprotama šī īpašuma ierakstīšana zemesgrāmatā, nostiprinot īpašuma tiesības uz ieguvēja vārda. Taču tas nav noticeis.

Kasācijas sūdzībā norādīts, ka apelācijas tiesa nepareizi iztulkojusi Civillikuma 1587.panta noteikumus un nav piemērojusi 2031.pantu, kuru vajadzēja piemērot un kurš vērsts uz īpašuma reālā ieguvēja aizsardzību.

Apelācijas instances tiesas secinājums, ka dāvinājuma līgums atzīstams par spēkā necesošu, nav pamatots uz materiālo tiesību normām.

Nospriežot anulēt ar Bauskas Zemesgrāmatu nodaļas 1997.gada 4.jūnija lēmumu nostiprinātās īpašuma tiesības, apelācijas tiesa ir pārkāpusi Civilprocesa likuma 426.pantā noteiktās lietas izskatīšanas robežas, jo prasība par zemesgrāmatu ieraksta anulēšanu nav celta. Tā kā īpašuma tiesības saskaņā ar dāvinājuma līgumu bija nostiprinātas zemesgrāmatā un īpašniekam ir pilnīgas varas tiesības uz mantu, tad šādas tiesības var apstrīdēt ar īpašuma prasību, taču celtā prasība par pirkuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu nav īpašuma prasība, jo ar to netiek izbeigtas pilnīgas varas tiesības uz lietu. Šī viedokļa pamatošanai kasators atsaucies uz Senāta 1998.gada 28.oktobra spriedumu konkrētā lietā (lieta Nr. SKC – 629).

Bez tam, atsaucoties uz Civilprocesa likuma 44.panta nepareizu piemērošanu, tiek apstrīdēta arī izdevumu piedziņa par zvērināta advokāta palīdzību Ls 2500 apmērā no katra atbildētāja, kas ievērojami pārsniedz 1994.gada 15.janvāra spēkā stājušos LR Tieslietu un finanšu ministra apstiprināto atlīdzības taksu par zvērināta advokāta sniegto juridisko palīdzību.

Atbildētājas Sāras Zaideles pārstāvis Oļegs Batarevskis pievienojies kasācijas sūdzībai.

Prasītājs Vilnis Orlovskis, pamatojoties uz CPL 460.pantu, paskaidrojumos sakarā ar kasācijas sūdzību apstrīd kasācijas sūdzībā norādīto argumentu pareizību un lūdz spriedumu atstāt negrozītu, bet kasācijas sūdzību noraidīt.

Pārbaudījis lietas materiālus, Senāts nāca pie atzinuma, ka Civillietu tiesu palātas spriedums ir atceļams un lieta nosūtāma jaunai izskatīšanai apelācijas kārtībā materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpuma dēļ, kā arī tāpēc, ka tiesu palāta ir pārkāpusi savas kompetences ietvarus.

Apmierinot prokurora prasību, tiesu palāta ir vadījusies tikai no tā, ka pirkuma līgumā norādītās samaksas termiņš atzīstams par pagarinātu, uz dāvinājuma slēgšanas brīdi tas bija spēkā, kaut arī pirkums nebija koroborēts, tāpēc secinājusi, ka nekustamais īpašums nevarēja tikt dāvināts citai personai. Taču tiesu palāta nav devusi juridisku novērtējumu tam apstāklim, ka

Leopolds Ozoliņš savas īpašuma tiesības bija nostiprinājis zemesgrāmatā. Tiesu palāta bez jebkādiem motīviem un tiesiska pamata anulējusi ar Bauskas Zemesgrāmatu nodaļas 1997.gada 4.jūnija lēmumu nostiprinātās īpašuma tiesības uz nekustamu īpašumu Bauskā, Rīgas ielā 39, ņemot vērā, ka šāda prasība vispār netika celta.

No lietas materiāliem redzams, ka Sāra Zaidele strīdus nekustamo īpašumu pārdevusi Vilnim Orlovskim, nosakot īpašuma tiesību pāreju pēc līguma koroborēšanas (1.sēj. 9.lpp.), taču viņš šo darījumu nav koroborējis, un Sāra Zaidele pēc tam nekustamo īpašumu uzdāvinājusi Leopoldam Ozoliņam, kurš savas īpašuma tiesības nostiprinājis zemesgrāmatā. Šim apstāklim ir būtiska nozīme strīda pareizā izšķiršanā.

Koroborācija ir nepieciešama tajos gadījumos, kad ar darījumu iegūst lietu tiesības uz nekustamo īpašumu (CL 1477.p). Šajos gadījumos koroborācijas sekas ir lietu tiesības piešķiršana ieguvējam (CL 1480.p).

Saskaņā ar Zemesgrāmatu likuma 1.pantu ierakstiem zemesgrāmatā ir publiska ticamība.

Publiskās ticamības princips nosaka, ka zemesgrāmatas ierakstam trešās personas var uzticēties. Trešās personas var rēķināties ar ierakstiem un var nerēķināties ar neierakstītām tiesībām. Neierakstītas tiesības trešām labticīgām personām nav saistošas (Prof.K.Čakste, Civiltiesības, Rīga, 1940., 48.lpp.).

Ja persona, kura skaitās pēc zemesgrāmatām nekustama īpašuma īpašnieks, pārdod īpašumu citam, kura īpašuma tiesības vēl nav nostiprinātas zemesgrāmatā, bet pēc tam atsavina vēl īpašumu vai arī aprūstina īpašumu ar hipotēku par labu trešai personai (jau ar attiecīgu ierakstu zemesgrāmatā), tad šāds atsavinātājs nevar tikt uzskatīts par personu, kura darbojas saskaņā ar savām tiesībām. Ja arī šādas personas darbības atsevišķos gadījumos tiesa nevar anulēt, tad tikai tāpēc, ka šādu darbību anulēšana aizskartu trešo labticīgo personu tiesības, kurām ieraksts zemesgrāmatā ir tas vienīgais akts, saskaņā ar kuru tām bija jārīkojas, slēdzot darījumu par nekustamā īpašuma iegūšanu. Ja arī šīs trešās personas ir rīkojušās nelabticīgi (CL 910.p.), tad

arī šo trešo personu tiesības nevar tikt aizstāvētas, atsaucoties uz ierakstiem zemesgrāmatās, jo neatļautu un nepieklājīgu darbību, kuras mērķis ir pretējs labiem tikumiem, likums neaizsargā (skat. arī Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтійскихъ. Sastādījis V. Bukovskis. Rīga, 1914., 1.sēj., 346.-347.lpp.).

Tā kā Leopolds Ozoliņš īpašuma tiesības nostiprinājis zemesgrāmatā, saskaņā ar Civillikuma 927. un 1036.pantu viņam vienam pašam ir pilnīgas tiesības pār lietu. Zemesgrāmatu likuma 97.pants nosaka, ka pārējās personas nostiprinājumu zemesgrāmatā var apstrīdēt vienīgi prasības kārtībā. To ievērojot, Leopolda Ozoliņa īpašuma tiesības varētu tikt apstrīdētas ar īpašuma prasību.

Konkrētajā gadījumā īpašuma prasība nav celta, jo celtā prasība par dāvinājuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu nav īpašuma prasība (skat. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 1998.gada 23.oktobra spriedumu Māra Švēdes prasībā pret Imantu Rusovu, akciju sabiedrību "Ogres mežniecība" par pirkuma-pārdevuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu. Lieta Nr.SKC-629. 1998.g.). Bez īpašuma prasības celšanas un Leopolda Ozoliņa atzīšanas par ļaunticīgu ieguvēju nav pamata anulēt viņa īpašuma tiesību nostiprinājumu zemesgrāmatā, jo ar dāvinājuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu netiek izbeigtas Leopolda Ozoliņa pilnīgas varas tiesības pār iegūto īpašumu, kas nostiprinātas zemesgrāmatā.

Nemot vērā iepriekš minēto, Senāts uzskata par pamatotu Leopolda Ozoliņa norādi kasācijas sūdzībā, ka, nospriežot anulēt ar Bauskas Zemesgrāmatu nodaļas 1997.gada 4.jūnija lēmumu nostiprinātās īpašuma tiesības, tiesa ir pārkāpusi materiālo tiesību normas un Civīlprocesa likuma 426.pantā noteiktās lietas izskatīšanas robežas. To ievērojot, apelācijas instances tiesas spriedumu nevar atzīt par likumīgu un pamatotu.

Pastāvot šādiem apstākļiem, Senāts neuzskata par nepieciešamu apspriest citus kasācijas sūdzībā norādītos argumentus, ar kuriem kasācijas sūdzības iesniedzējs apstrīd tiesu palātas sprieduma pareizību.

Pamatojoties uz Latvijas Civilprocesa likuma 474.panta 2.punktu, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts

n o s p r i e d a:

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 1999.gada 13.jūlija spriedumu atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai apelācijas kārtībā tai pašai tiesai citā tiesnešu sastāvā.

Atmaksāt Leopoldam Ozoliņam drošības naudu Ls 50,- (piecdesmit latus).

Priekšsēdētājs-senators

R.Namatēvs

Senatori

Z.Gencs

I.Fridrihsons

II TIESU PRAKSE MŪSDIENĀS

Latvijas kriminālās likumdošanas pēctecība nodarījumos pret dabas vidi

Dr.habil.iur. prof. Uldis Krastiņš

No 1999.gada 1. aprīļa stājies spēkā Krimināllikums, kurā ietverta jauna nodaļa "Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi". Šī nodaļa ievietota Krimināllikuma Sevišķā daļā tūlīt aiz nodaļas "Noziegumi pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds" un "Noziegumi pret valsti".

Jaunradītajā Krimināllikuma nodaļā ir pavisam divdesmit normas, kurās noteikta kriminālatbildība par dabas vides aizsardzības noteikumu pārkāpšanu. Šīs nodaļas īpašā vieta Krimināllikuma Sevišķās daļas sistēmā un normu skaits liecina par dabas vides aizsardzības svarīgumu un norāda uz tiesisko līdzekļu nozīmīgumu dabas aizsardzībā. Tas ir pamatoti, jo dabas vides stāvoklis visciešākā veidā ir saistīts ar atsevišķu cilvēku un visas sabiedrības kopumā bioloģisku pastāvēšanu un tālāku attīstību, kā arī ar valsts saimniecisko attīstību, nodrošinot tautsaimniecību ar tai nepieciešamām izejvielām.

Tajā pašā laikā, nu jau var droši teikt vismaz pusgadsimtu, dabas labumu izmantošana cilvēku dzīvības un veselības uzturēšanas un tautsaimniecības interesēs rada gan neatgriezeniskas, gan labojamas sekas apkārtējā dabas vidē. Pie kam šīs sekas pārāk bieži rodas nepārdomātas un neapzinīgas darbības rezultātā, izmantojot dabas resursus. Šie apstākļi tad arī nosaka nepieciešamību reizē ar saimnieciska un pārvaldes rakstura pasākumiem veidot dabas tiesiskās aizsardzības normu sistēmu, kuras efektīva piemērošana nodrošinātu dabas aizsardzību ar tiesiskiem piespiedu līdzekļiem, tajā skaitā ar krimināltiesiskiem.

Latvija vēsturiski ir bijusi pakļauta visai dažādai un atšķirīgai politiskai un ekonomiskai ietekmei, kas nevarēja neatstāt pēdas apkārtējā dabas vidē. Šādi apstākļi rosina interesi

izpētīt, kā Latvija ir attīstījies kriminālā likumdošana dabas vides aizsardzības interesēs. Šajā ziņā, protams, ārpus izpētes atstājams laiks, kad Latvijas teritorijā ir risinājusies karadarbība, kas neapšaubāmi ir nodarījusi lielu postu dabas videi un šī darbība ne ar kādiem likumiem nav bijusi regulējama. Tāpat arī Latvijas okupācijas atsevišķi periodi, kas raksturīgi ar dabas bagātību nesaudzīgu izlaupišanu, maz saistāmi ar kaut cik normāliem dabas aizsardzības pasākumiem.

1. Normatīvā bāze

Kopš Latvijas neatkarības pasludināšanas 1918.gada 18.novembrī Latvijas teritorijā bijuši spēkā šādi kodificēti krimināllikumi:

Ar 1918.gada 6.decembra likumu Latvijā ieviesti 1903.gada Krievijas Sodu likumi.

1933.gada 24.aprīlī pieņemts jauns Sodu likums, kas stājies spēkā no tā paša gada 1. augusta.

Ar 1940.gada 26.novembra PSRS likumu Latvijā ieviests 1926.gada KPFSR Kriminālkodekss.

1961.gada 6.janvarī pieņemts Latvijas PSR Kriminālkodekss, kas stājies spēkā no tā paša gada 1.aprīļa.

Ar 1991.gada 22.augusta likumu Latvijas PSR Kriminālkodekss tiek uzskatīts par Latvijas Kriminālkodeksu.

1998.gada 17.jūnijā pieņemts Krimināllikums, kas stājās spēkā no 1999.gada 1.aprīļa.

Šajā pētījumā izmantoti Latvijā dažādos laikos darbojošies krimināllikumi: 1) Latvijas 1933.gada Sodu likums, kas bija spēkā Latvijas neatkarības laikā pirmskara periodā; 2) 1961.gada Latvijas PSR Kriminālkodekss, kas ar grozījumiem un papildinājumiem darbojās arī kā Latvijas Kriminālkodekss un bija spēkā līdz pat 1999.gada 1.aprīlim; 3) 1998.gada 17.jūnijā Saeimā pieņemtais Krimināllikums, kas stājies spēkā no 1999.gada 1.aprīļa.

Kā izpētes metode izmantota šo trīs krimināllikumu Sevišķās daļas sistēmu un atsevišķu normu, kurās paredzēta atbildība par dabas aizsardzības noteikumu pārkāpšanu, salīdzinājums. Izpētīti dabas aizsardzības teorētiskie risinājumi

krimināltiesībās saistībā ar šiem krimināllikumiem, kā arī tiesu prakse šo likumu normu teorētiskajā traktējumā un praktiskajā pielietojumā.

Vispirms par izpētāmās tēmas normatīvo bāzi krimināllikumos.

1933.gada Sodlu likuma divās nodaļās - 15.nodaļā "Sabiedriskās labklājības aizsardzības noteikumu pārkāpšana" un 40.nodaļā "Svešas mantas patvaļīga lietošana" ietvertas 19 normas, kurās paredzēta atbildība par dabas aizsardzības noteikumu pārkāpšanu. No tām 11 veltītas mežu aizsardzībai, bet pārējās noteikta atbildība par medību un zvejas noteikumu pārkāpšanu. Jāatzīmē, ka Sodlu likumā normām nav nosaukuma, tāpēc apdraudētā interese nosakāma pēc likumā ietvertās normas satura.

Latvijas Kriminālkodeksa Sevišķās daļas divās nodaļās dabas aizsardzībai veltītas 12 normas: 6.nodaļā "Saimnieciskie noziegumi" - uzņēmumu laišana ekspluatācijā bez attīrīšanas būvēm vai ar ekspluatācijai nederīgām attīrīšanas būvēm (155.-1 pants); koku pludināšanas vai spridzināšanas darbu izdarīšana, pārkāpjot zivju aizsardzības noteikumus (158.pants); nelikumīga nodarbošanās ar zveju vai citiem ieguves rūpaliem (159.pants); elektrozvejas ierīču nelikumīga izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, realizācija, pārvadāšana vai pārsūtīšana (159.-2 pants); nelikumīga medīšana (160.pants); koku nelikumīga (patvaļīga) ciršana (161.pants); 10.nodaļā "Noziegumi pret sabiedrisko drošību, sabiedrisko kārtību un iedzīvotāju veselību" - pieminekļu (arī aizsargājamo dabas objektu) iznīcināšana (206.pants); ūdeņu, zemes un atmosfēras gaisa piesārņošana (225.pants); cilvēku veselībai vai bioloģiskajiem jūras resursiem kaitīgu vielu vai citu atkritumu un materiālu nelikumīga ievadīšana jūrā (225.-1 pants); jūras piesārņošana ar cilvēku veselībai vai bioloģiskajiem jūras resursiem kaitīgām vielām vai citiem atkritumiem un materiāliem (225.-2 pants); attiecīgajā jautājumā atbildīgo kuģu vai citu peldošu līdzekļu, gaisa kuģu amatpersonu nepaziņošana par cilvēku veselībai vai bioloģiskajiem jūras resursiem kaitīgu vielu

vai citu atkritumu un materiālu ievadīšanu jūrā (225.-3 pants); meža iznīcināšana vai bojāšana (225.-4 pants).

Krimināllikuma nodalījā "Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi" iekļautas dabas aizsardzībai veltītas 20 normas - zemes, tās dziļi, ūdeņu un mežu apsaimniekošanas un izmantošanas noteikumu pārkāpšana (96.pants); jūras resursu izmantošanas noteikumu pārkāpšana (97.pants); radioaktīvo un ķīmisko vielu aprites drošības noteikumu pārkāpšana (98.pants); bīstamo atkritumu likvidācijas noteikumu pārkāpšana (99.pants); bīstamu vielu neatļauta apglabāšana ūdeņos un zemes dziļēs (100.pants); jūras piesārņošana (101.pants); zemes, mežu un ūdeņu piesārņošana un piegružošana (102.pants); atmosfēras gaisa piesārņošana (103.pants); objektu ekspluatācija bez attīrīšanas būvēm (104.pants); pasākumu neveikšana dabas vides piesārņojuma likvidēšanai (105.pants); datu slēpšana par dabas vides piesārņojumu (106.pants); meža dedzināšana (107.pants); meža iznīcināšana un bojāšana aiz neuzmanības (108.pants); patvaļīga koku ciršana un bojāšana (109.pants); patvaļīga zvejošana un ūdensdzīvnieku iegūšana (110.pants); elektrozvejas ierīču nelikumīga izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, realizēšana, pārvadāšana un pārsūtīšana (111.pants); patvaļīgas medības (112.pants); spridzināšanas un citu darbu veikšana, pārkāpjot dzīvnieku aizsardzības noteikumus (113.pants); valsts īpaši aizsargājamo dabas objektu iznīcināšana un bojāšana (114.pants); valsts īpaši aizsargājamo dzīvnieku un augu iznīcināšana un bojāšana (115.pants).

Latvijas Kriminālkodeksa un Krimināllikuma salīdzinājums liecina par to, ka Krimināllikumā ir pieaudzis to normu skaits, kurās paredzēta kriminālatbildība par dabas aizsardzības noteikumu pārkāpšanu, aptverot daudz plašāku un detalizētāku aizsargājamo interešu loku dabas aizsardzības jomā.

Sodu likumā normu skaits analizējamā jomā ir daudz lielāks nekā Latvijas Kriminālkodeksā. Taču jāņem vērā, ka Sodu likumā paredzēto pārkāpumu lielākā daļa nav noziegumi. Latvijas Kriminālkodeksa darbības laikā, un arī pēc Krimināllikuma spēkā stāšanās, tie ir sodāmi saskaņā ar Latvijas Administratīvo

pārkāpumu kodeksu, kurā ir 53 panti, kas veltīti dabas aizsardzībai. Kā zināms, Sodu likuma darbības laikā tāda likuma nebija. Tādēļ salīdzināmo normu skaits vien Sodu likumā un Krimināllikumā nedod reālu priekšstatu par to, cik plašu interešu loku dabas aizsardzībā šīs normas aptver. Turpretī, ja salīdzinām aizsargājamās intereses, tad gan Latvijas Kriminālkodeksā, gan Krimināllikumā tās ir plašāk pārstāvētas un ar kriminālsodu aizsargātas, kā tas redzams no normu satura uzskaitījuma iepriekš. To ievērojot, varam izdarīt secinājumu, ka ar katru jaunu krimināllikumu dabas aizsardzības intereses arvien plašākā apjomā tiek aizsargātas ar kriminālsoda piedraudējumu.

Neapšaubāmi nozīmīgs krimināltiesību teorijas sasniegums ir jaunas nodaļas iekļaušana Krimināllikuma Sevišķajā daļā, sistematizējot normas, kurās paredzēta kriminālatbildība par dabas vides aizsardzības noteikumu pārkāpšanu. Nav daudz kodificētu krimināllikumu, kuros šādas nodaļas ietvertas - Vācijas Federatīvās Republikas Kriminālkodekss, jaunais Krievijas Federācijas Kriminālkodekss un varbūt vēl kāds.

Sešdesmito gadu pašās beigās un septiņdesmito gadu sākumā parādījās krimināltiesību pieņemšanas publikācijas, kurās bija izteikta doma par nodarījumu pret dabas vidi izdalīšanu atsevišķā patstāvīgā grupā, jo interese par dabas saglabāšanu bija kļuvusi daudz plašāka par saimnieciskajam interesēm.

Sekoja priekšlikumi kriminālkodeksa Sevišķajā daļā veidot atsevišķu un arī satura ziņā plašāku nodaļu, nosaucot šo nodarījumu grupu par noziegumiem pret dabas bagātībām (bija arī citi šādas nodaļas nosaukumi), bet pēdējā laikā par ekoloģiskiem noziegumiem. Krimināllikumā izmantots citāds nodaļas nosaukums - noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi, kas izdarīts nolūkā unificēt Sevišķās daļas nodaļu nosaukumus. Jāatzīmē, ka Krimināllikuma projekta pirmo variantu attiecīgās nodaļas nosaukums bija "Ekoloģiskie noziegumi".

2. Nodarījumu pret dabas vidi norobežošana no apdraudējumiem pret īpašumu

Kāds teorētiskais pamatojums bija priekšlikumam par atsevišķas nodarījumu grupas pret dabas vidi izdalīšanu un patstāvīgas nodaļas ietveršanu kriminālkodeksā?

Tas ir visai plašs valsts un sabiedrības interešu spektrs saistībā ar dabas vidi. Tās ir dabas objektu kā kriminālsodāma nodarījumu objekta un tā priekšmeta īpatnības salīdzinājumā ar saimnieciskajām un mantiskajām interesēm. Tās ir nodarījuma sastāvu objektīvajās pazīmēs iekļauto dabas objektu apdraudējuma izpausmes (dabas aizsardzības noteikumu pārkāpumi).

Par to, ka dabas aizsardzības intereses kļuvušas primāras salīdzinājumā ar dabas resursu izmantošanu saimnieciskām vajadzībām, domstarpības nav pastāvējušas. Nedaudz citādāk ir ar nodarījumu pret dabas vidi norobežošanu no mantiskiem apdraudējumiem.

Dabas objekti ir norādīti 1991.gada 6.augusta likuma "Par vides aizsardzību" 3.pantā. Tie ir: zeme, zemes dzīles, ūdeņi (jūras, iekšējie, virszemes un apakšzemes ūdeņi), atmosfēras gaiss, flora (meži, augu kopas, atsevišķi koki un augi), fauna (savvaļas sauszemes un ūdens dzīvnieki), valsts īpaši aizsargājamās dabas teritorijas un atsevišķi aizsargājami dabas objekti.

Dabas objekti atrodas valsts īpašumā vai tās pārraudzībā, bet daļa no tiem var atrasties arī privātpašumā.

Kādēļ nepieciešams izdalīt īpašu kriminālsodāmu nodarījumu grupu un vēl atsevišķā nodaļā, ja kriminālkodekss vienmēr ir bijusi Sevišķās daļas nodaļa, kurā ietvertas normas, kas paredz atbildību par zādzību, mantas iznīcināšanu vai bojāšanu un citiem nodarījumiem pret īpašumu. Darbības, ar kurām izdara šos nodarījumus, ir visai līdzīgas dabas objektu apdraudējumiem.

Risinot šo problēmu, ir jāievēro, ka starp šīm divām lielām nodarījumu grupām - pret īpašumu un dabas vidi, pastāv objektīvas atšķirības, kas izpaužas nodarījuma objekta un nodarījuma priekšmeta ekonomiskajās un juridiskajās īpašībās.

Noziedzīgu nodarījumu pret īpašumu objekts ir izteiktas īpašuma intereses - valdījuma, lietojuma un rīcības tiesības uz īpašumā esošo mantu, bet nodarījuma priekšmets ir konkrēta manta (lieta).

Apdraudējuma priekšmets nodarījumos pret īpašumu ir manta ar noteiktu lietošanas vērtību, kuru var izteikt naudā kā preces cenu. Šo mantas lietošanas vērtību radījis vai nosaka cilvēka darbs un ieguldītie vai izlietotie naudas un materiālie līdzekļi, kas bijuši nepieciešami, lai manta varētu tūlīt kalpot tās īpašniekam vai valdītājam noteiktam nolūkam, tas ir, zināmu vajadzību apmierināšanai. Dabas objekts kā manta (lieta) var kalpot tās īpašniekam vai valdītājam tikai pēc dabas objekta atdalīšanas no dabas vides.

Nodarījumu pret dabas vidi objekts ir dabas objektu izmantošanas (lietošanas) intereses, bet priekšmets - dabas objekti dabas vides apstākļos.

Dabas objektu vērtību rada dabas vides apstākļi, bet cilvēku darbs un materiālie līdzekļi, kas tiek ieguldīti dabas vides atjaunošanai un uzlabošanai, nav noteicošie faktori dabas objekta izveidē, pastāvēšanā un attīstībā, jo tie ilgākā laika periodā akumulējas tajā kopā ar dabas vides komponentiem, un tāād nav noteicošie dabas objekta izveidē. Dabas objektu rašanās un pastāvēšanas pamatā ir dabas procesi un dabas vides apstākļi - augsne, ūdens (mitrums), atmosfēras gaiss.

Ja arī dabas objekti - zeme, tās dzīles un meži (ne kopumā, bet pa daļām atbilstoši atsevišķa īpašuma un darījuma apmēram) parādās kā civiltiesisku darījumu objekti, tad to vērtību nosaka konjunktūras apstākļi, pēc tā, ko var iegūt kā rezultātu dabas objektu izmantošanas procesā pēc to atdalīšanas no dabas vides, un nevis pēc to ekoloģiskā nozieguma un vērtības. Tāād arī šie objekti, kamēr tie atrodas dabas vides apstākļos, ir dabas objekti un ir atšķirīgi no citas civiltiesiskajā apgrozībā esošajiem objektiem.

Un tikai tādos gadījumos, kad dabas objektam pielikts tāds darbs un izlietoti tik lieli līdzekļi, ka tie dominē pār dabas vides ietekmi, var būt runa par dabas objektu kā preces vērtību un līdz

ar to tā cenu. Tādi objekti, piemēram, ir zivis īpaši izveidotās vai pielāgotās audzēšanas vietās (zivju dīķos vai citās ūdenskrātuvēs), kultivēti svešzemju vai reti koki, apstādījumu koki un krūmi un tml. Ja šādi objekti nozagti, iznīcināti vai bojāti, piemēram, sudrabegles virsotne nocirsta un izmantota kā Ziemassvētku eglīte, tad ir pamats atzīt, ka izdarīts noziedzīgs nodarījums pret īpašumu.

Tomēr pats svarīgākais šo noziedzīgo nodarījumu grupu norobežošanā ir apstākļi, ka krimināltiesiskās normas, kas aizsargā dabas objektus, norāda uz dabas objektu izmantošanas vai lietošanas noteikumu pārkāpumiem. Tās ir blanketas normas un konkrēti dabas objektu aizsardzības noteikumi atrodami citos tiesību normatīvos aktos. Tātad ne tik daudz īpašuma tiesības kopumā uz dabas objektiem, bet gan to lietojuma tiesības, kas dotas dabas objekta īpašniekam vai citam likumīgam tā valdītājam, tiek traucētas ar neatļautām darbībām vai pieļauto bezdarbību, kas Krimināllikumā atzītas par noziedzīgiem nodarījumiem pret dabas vidi.

Dabas objekti galvenokārt pieder valstij (valsts meža fonds, valsts zemes fonds, savvaļas dzīvnieki u.c.), bet to lietotāji (izmantojamie) ir juridiskas un fiziskas personas, kam dabas objektu izmantošanas procesā likumā noteiktās robežās dotas ne tikai tiesības, bet ir uzlikti arī zināmi pienākumi, kas izriet no valsts varas vai pārvaldes institūciju tiesību normatīvajiem aktiem.

Ja dabas objektu lietotāji dabas objektu izmantošanas procesā šos noteikumus neievēro, tie nonāk konfliktā ar likumu, un atkarībā no pārkāpuma kaitīguma smaguma atbild kriminālā, administratīvā vai disciplinārā kārtā, kā arī visos gadījumos materiāli, ja ar tiesībpārkāpumu dabas objektam ir radīts kaitējums.

Dabai radīto kaitējumu nosaka pēc īpašām zaudējumu aprēķināšanas taksēm vai metodikām, bet šis aprēķins nav dabas objekta kā preces lietošanas vērtības atspoguļojums; tā ir atlīdzība pēc zinātniski izstrādātām vidējām taksēm par dabas vidi nodarīto kaitējumu. Tādā veidā ekoloģiskais kaitējums tiek materializēts naudas izteiksmē.

pārkāpšanu, jau ievietotas atsevišķā Sevišķās daļas nodaļā. Tas ir kriminālās likumdošanas jauns augstāks attīstības etaps, kas balstās uz iepriekšējo pieredzi, un paceļas augstākā likumdošanas attīstības pakāpē.

No dabas objektiem pašreiz mežs ir visvairāk saimnieciskajā darbībā izmantotais un vērtīgākais (materiālā nozīmē) dabas objekts. Mežs pēc savām fiziskajām (ekonomiskajām) īpašībām un pēc sodāmības pakāpes Krimināllikumā ir vistuvāk nodarījumiem pret īpašumu. Koks bieži vien pat juristu viedokļos, tiek vērtēts kā mantiska vērtība un pielīdzināts nodarījumu pret īpašumu priekšmetam. Pēc tādas jautājuma nostādnes, koku nelikumīga iegūšana svešā mežā tiek mēģināta pielīdzināt mantas zādzībai.

Par šo problēmu nebūtu vērts runāt, jo principā likumdevējs gan Sodu likumā, gan Krimināllikumā to ir atrisinājis, ja vien neparādītos šī problēma oficiālā līmenī. Šāda situācija vedina izteikt pretargumentāciju, teorētiski to pamatojot.

Par problēmas pirmo pusi varētu atzīmēt, ka mežu un arī kokus, kas nav atdalīti no zemes, nevar nozagt, jo tā nav kustama manta; mežs nav atdalāms no zemes un ir vienots nekustams īpašums, kas ir nostiprināms Zemesgrāmatā.

Kā tad Krimināllikums traktē zādzību?

Krimināllikuma 175.panta 1. daļā dots legāls zādzības definējums - zādzība ir svešas kustamas mantas slepena vai atklāta nolaupišana.

Tuvinot zādzības jēdzienu krimināltiesību teorētiskajām nostādnēm, Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma 1994.gada 19.decembra lēmuma Nr. 7 "Par likuma piemērošanu lietās par svešas mantas apdraudējumiem, izdarot zādzību vai laupīšanu" 1. punktā zādzību formulē šādi: par zādzību uzskatāma tīša, prettiesiska, bezatlīdzības svešas mantas slepena vai atklāta nolaupišana, izņemot to no īpašnieka vai citas personas valdījuma, lai rīkotos ar šo mantu kā ar savu (Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums, 1990.-1995. Rīga, 1995.).

Šajā plēnuma lēmumā nepārprotami norādīts, ka par zādzību var būt runa tikai tādā gadījumā, ja manta prettiesiski paņemta no citas personas valdījuma.

Kaut arī koki lielā vairumā gadījumu tiek cirsti nolūkā gūt materiālu labumu, bet kā koku uz celma nevar uzskatīt par kustamu mantu, tad to arī nevar nozagt kamēr tas nav atdalīts no dabas vides, pat tad, ja neatļauta koku ciršana ir notikusi svešā mežā.

Mēģinājumi gadījumus, kad svešā mežā paša neatļauti nocirstos kokus vainīgais aiz mantkārības izmantojis savām vajadzībām, kvalificēt ne vien kā patvaļīgu koku ciršanu, bet arī kā zādzību (nodarījumu kopību), ir teorētiski nepamatoti.

Saskaņā ar Civillikuma 875.pantu valdījums ir tiesībām atbilstoša faktiskā vara pār mantu. Ar tiesībām atbilstošu varu saprot stāvokli, kad valdītājs parādījis gribu rīkoties ar mantu (lietu) līdzīgi īpašniekam. Šajā sakarībā vietā ir atzīmēt, ka atbilstoši Civillikuma 893.pantam valdījuma iegūšanai nav vajadzīgs, lai ieguvējam patiesi būtu uz to tiesība. Tātad valdījums var būt gan likumīgs, gan nelikumīgs, un tas nozīmē, ka nelikumīgs valdījums neizslēdz faktisko varu pār mantu.

Pēc neatļautas koku ciršanas sveša mežā iegūtā meža produkcija pāriet vainīgā faktiskā valdījumā, jo viņš ar iegūto produkciju turpmāk rīkojas pēc saviem ieskatiem.

Meža īpašnieks vai cits tā likumīgs valdītājs kādu laiku var pat nezināt, ka ir notikusi koku neatļauta ciršana viņa īpašumā vai likumīgā lietojumā esošajā mežā. Šāda situācija tāpat nepārprotami liecina par to, ka pēc neatļautas koku nociršanas svešā mežā, iegūtā meža produkcija ir nonākusi vainīgā valdījumā, ar kuru viņš tālāk rīkojas pēc saviem ieskatiem kamēr vien šāds nelikumīgs valdījums netiek pārtraukts vai viņš pats neatsakās no valdījuma dotajām iespējām rīkoties ar šo mantu.

Tā kā nozagt mantu iespējams tikai no svešas personas valdījuma, tad vēlāko paša koku cirtēja rīcību ar neatļauti nocirstajiem kokiem nav pamata uzskatīt par zādzību.

Šādai teorētiskai nostādnei piekritusi Latvijas Republikas Augstākā tiesa. 1997. gada 22. decembrī Augstākās tiesas

plēnuma lēmuma Nr. 6 "Par likumu piemērošanu krimināllietās par koku nelikumīgu (patvaļīgu) ciršanu, meža iznīcināšanu vai bojāšanu" 10.punktā teikts, ka neatkarīgi no vainīgā turpmākās rīcības ar nelikumīgi nocirstajiem kokiem, nodarījums kvalificējams tikai kā nelikumīga (patvaļīga) koku ciršana. Tālāk lēmuma 11.punktā izskaidrots, ka tikai tādos gadījumos, kad neatļautā koku ciršanā vainīgā persona nocirstos kokus nolaupījusi pēc to pārņemšanas īpašnieka vai cita meža lietotāja likumīgā valdījumā, nodarījums kvalificējams kā nodarījums pret īpašumu (zādzība) (Latvijas Vēstnesis, 1998.g. 9.janvāris).

No šī Augstākās tiesas skaidrojuma nepārprotami izriet, ka vainīgā darbības kā zādzību ir pamats kvalificēt tikai tādos gadījumos, kad nelikumīgi tiek paņemti citas personas atļauti vai neatļauti nocirstie koki un tie nonākuši jau citas personas valdījumā.

Šāda tiesu prakse Latvijā pastāvējusi arī pirmskara laikā, pamatojoties uz Sodu likuma jau iepriekš norādītajiem 546. un 579.pantu (skat. 1. un 2. pielikumu), kas liecina ne tikai par Latvijas kriminālās likumdošanas, bet arī tiesu prakses pēctecību krimināltiesisko normu piemērošanā.

No šo divu Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta lēmumu satura skaidri redzams, ka par zādzību var uzskatīt tikai tādu vainīgā darbību, kad nelikumīgi paņemti jau nocirsti koki, kas atradušies citas personas valdījumā. Turpretī, ja koks atrodas uz celma, tad prettiesiska koka atdalīšana no celma ir patvaļīga koku ciršana un nevis zādzība.

Sakarā ar to, ka Krimināllikuma 109.panta 1. daļā paredzētā atbildība ir atkarīga no tā, vai koku patvaļīga ciršana ir izdarīta savā vai svešā mežā vai citā zemes platībā, ir radusies vajadzība noskaidrot, kādu saturu iekļaut jēdzienā "svešs".

Krimināltiesību teorijā par svešu tiek uzskatīta manta, uz kuru personai nav nekādu tiesību. Jēdziens "sveša manta" jau bija pazīstams Latvijas pirmskara krimināltiesībās. 1933.gada Sodu likumā "sveša manta" kā noziedzīga nodarījuma priekšmets norādīta vairāku nodaļu nosaukumos:

35.nodaļa – “Svešas mantas piesavināšanās un uzticības nelietīga lietošana”;

36.nodaļa – “Zagšana, laupīšana, izspiešana” - nodaļas normās tāpat ir norāde uz svešu mantu;

44.nodaļa – “Svešas mantas patvaļīga lietošana”.

Salīdzinājumam var nodemonstrēt arī atsevišķu Sodu likuma normu tekstu: 546.pants – “kas slepeni vai atklāti paņēmis svešu kustamu mantu, ...”; 579.pants – “kas patvaļīgi cirtis svešā mežā koku...”.

Līdzīgi šie noziedzīgie nodarījumi formulēti Krimināllikuma atbilstoši 175.panta l. daļā un 109.panta l. daļā.

Tādējādi Latvijas kriminālajā likumdošanā konsekventi realizēta šo divu noziedzīgo nodarījumu formulējuma pēctecība un krimināltiesību teorijā nav radušās šaubas par šo formulējumu satura izpratni.

3. Tiesu prakse

1927.gada 12.maija spriedumā I.Kradēvica lietā, kurš notiesāts par patvaļīgu koku ciršanu svešā mežā, atrodam šādu tēzi: “Sodu likumā “svešs” apzīmē vainīgās personas juridiskās attiecības pret viņa patvaļīgi izcirsto mežu un norāda uz to, ka pēc šī panta sodāms tas, kurš patvaļīgi bez jebkādam īpašuma, lietošanas vai citām tiesībām cirtis kokus tādā mežā, uz kuru viņam nav bijušas nekādas tiesības”.

Šāda tēze ir aprobēta Latvijas pirmskara tiesu praksē un ievietota Latvijas Senāta Kriminālā kasācijas departamenta spriedumu tēžu pilnīgā kopojuma 546.lpp. (F.Kamradziusa autorizdevums, Rīga, 1928.g.).

Pie jēdziena “svešs” šādas izpratnes pieturas arī Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Senāta Krimināllietu departamenta 1999.gada 16.februara lēmumā lietā Nr. SKK - 46 ietverta šāda tēze: “Meža nodošana pastāvīgā lietošanā likumā noteiktajā kārtībā rada Z.Ivanovam faktiskā meža valdījuma tiesības”. Līdz ar to šajā lēmumā tālāk atzīts, ka viņš kokus, kaut neatļauti to izdarījis, bet nav cirtis svešā mežā (Latvijas Vēstnesis, 1999.gada 21.maijs).

Tā tad arī tiesu praksē, piemērojot normu, kurā paredzēta atbildība par koku patvaļīgu ciršanu, vienveidīgi tiek tulkots jēdziens "svešs" un tiesu prakses pēctecība ir acīm redzama.

Tad kur pastāv problēma?

Drīz pēc Krimināllikuma stāšanās spēkā parādījās likumprojekts, kurā tika ierosināts grozīt Krimināllikuma 109.panta 1. daļas redakciju, izslēdzot norādi uz svešu mežu vai citu svešu zemes platību, un izteikt to šādā redakcijā: "Par patvaļīgu koku ciršanu mežā vai citā zemes platībā, kas nav cirtēja īpašums".

Kaut arī ierosinājums Saeimā atbalstu neguva, atšķirīgi viedokļi sakarā ar šo likumprojektu pastāv, tāpēc vēlreiz pie tā pakavēsimies.

Šis Krimināllikuma grozījuma ierosinājums tika pamatots ar to, ka saskaņā ar Civillikuma 994.pantu par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts Zemesgrāmatā, un līdz šim brīdim meža ieguvējam neesot tiesības meža īpašumu lietot pilnā apmērā.

Par to tiesību pilno apjomu nav strīda. Bet nav arī pamata uzskatīt, ka meža likumīgam valdītājam nav nekādu tiesību uz viņa valdījumā esošo mežu. Civillikums likumīgu rīcību ar mantu atzīst ne tikai īpašniekam, bet arī tās likumīgam valdītājam un lietotājam. Šādas tiesības rīkoties ar mantu likumā noteiktās robežās nav pretrunā ar īpašumtiesībām.

Saskaņā ar Civillikuma 927.pantu mantas īpašniekam ir tiesība rīkoties ar mantu pēc saviem ieskatiem, tajā skaitā arī iznomāt vai nodot citas personas citādākā izmantošanā. Tādā gadījumā ir aplami uzskatīt, ka personai, pie kuras manta likumīgi nonākusi, konkrētajā gadījumā mežs, nav nekādu tiesību uz to, tajā skaitā valdījuma tiesība.

Mantas atrašanās cita īpašumā neizslēdz mantas (arī nekustamas) valdītājam likumā vai līgumā noteiktā kārtībā un apjomā izmantot viņam nodoto cita īpašnieka mantu, tāpēc konkrētajā gadījumā atsaukšanās uz Civillikuma 994.pantu nav vietā.

Civillikuma 912.pantā norādīts, ka katru likumīgu valdījumu aizsargā likums. Tas nozīmē, ka mantas valdījuma tiesības nav nošķiramas no īpašuma tiesībām. Ir aplami uzskatīt, ka mantas likumīga valdītāja tiesiskais statuss pēc būtības tiek pielīdzināts mantas nelikumīgam ieguvējam, šajā gadījumā patvaļīgam koku cirtējam svešā mežā.

Bez tam gan meža īpašnieks, gan tā likumīgs valdītājs par koku patvaļīgu ciršanu īpašumā vai likumīgā valdījumā esošā mežā atbild administratīvā kārtā atbilstoši Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 67.panta 2.daļai atšķirībā no personas, kurai tādu tiesību nav, tāpēc šāda persona atbild saskaņā ar Krimināllikuma 109.panta 1. daļu.

Pie kam jāievēro, ka Krimināllikuma 109.panta 2. un 3.daļā paredzētajos gadījumos, kad ar koku patvaļīgu ciršanu mežsaimniecības vai dabas aizsardzības interesēm jau nodarīts ievērojamāks kaitējums, kriminālatbildība iestājas neatkarīgi no tā, vai tas noticis īpašumā vai citādā likumīgā valdījumā esošā vai svešā mežā.

Arī atsaukšanās uz atšķirīgu materiālo zaudējumu piedziņas risinājumu atkarībā no tā, vai mežs atrodas īpašumā vai tikai valdījumā, ir nepamatota. Spēkā esošie Ministru kabineta noteikumi nosaka vienādu atbildības principu un apmērus visam koku patvaļīgā ciršanā vainīgajām personām.

Uz to norādīts arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmuma Nr. 6 "Par likumu piemērošanu krimināllietās par koku nelikumīgu (patvaļīgu) ciršanu, meža iznīcināšanu vai bojāšanu" 18.punktā, ka Ministru kabineta paredzētā zaudējumu atlīdzināšanas kārtība un zaudējumu piedziņas apmēri piemērojami visām nelikumīgā (patvaļīgā) ciršanā vainīgajām personām, tajā skaitā arī meža īpašniekam.

4. Sankciju salīdzinājums par nodarījumiem pret dabas vidi

Turpmāk par to, kādas tendences kriminālajā likumdošanā Latvijā vērojamas sankcijās par noziedzīgiem nodarījumiem pret dabas vidi un kā tiesas izmanto šīs sankcijas.

Vispirms par sankcijām. Salīdzinājumam tiek ņemti kriminālpārkāpumi un noziegumi. Šāds noziedzīgu nodarījumu sadalījums ir atkarīgs no pantu un to daļu sankciju smaguma. Saskaņā ar Krimināllikuma 7.pantu kriminālpārkāpums ir nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz diviem gadiem vai vieglāks sods, bet noziegums ir nodarījums, par kuru likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par diviem gadiem.

Saskaņā ar Sodlu likuma 3.pantu noziedzīgus nodarījumus, par kuriem likumā kā augstākais sods noteikts arests vai naudas sods, sauc par pārkāpumiem, bet noziedzīgus nodarījumus, par kuriem likumā kā augstākais sods noteikts pārmācības nams, cietums vai spaidu darbi - par noziegumiem.

Ievērojot šādu noziedzīgo nodarījumu sadalījumu, atrodam, ka Sodlu likumā paredzētie kriminālpārkāpumi pret dabas vidi ir 70,4 procentu gadījumos; Latvijas Kriminālkodeksā - 50 procentu gadījumos; Krimināllikumā - 32,4 procentu gadījumos; pārējie ir noziegumi.

Kaut arī Sodlu likumā pie kriminālpārkāpumiem pieskaitīti arī tādi tiesībpārkāpumi, kas pēc spēkā esošā Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa sodāmi administratīvā kārtā, tomēr var izdarīt secinājumu, ka Latvijas kriminālajā likumdošanā par nodarījumiem pret dabas vidi vērojama sankciju barguma pieauguma tendence.

Tajā pašā laikā par nodarījumiem pret dabas vidi Krimināllikumā tikai vienā pantā ir paredzēta sankcija, kura vienīgais soda veids ir brīvības atņemšana. Vienīgi brīvības atņemšana ir paredzēta par tīšu meža aizdedzināšanu Krimināllikuma 107.panta abās daļās. Tas izskaidrojams ar šāda nodarījuma īpašo kaitīgumu. Pārējo pantu vai to daļu sankcijas paredz alternatīvus sodu veidus - brīvības atņemšanu un naudas sodu, arestu vai piespiedu darbu vai tikai sodus, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu.

Kāda ir sodu piemērošanas prakse krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret dabas vidi?

1995.gadā Latvijas Republikas Augstākā tiesa iepazīnās ar tiesu praksi lietās par koku nelikumīgu ciršanu. Jāatzīmē, ka cits tiesu prakses apkopojums par kriminālnormu, kurās paredzēta atbildība par dabas aizsardzības likumu pārkāpšanu, pēc tam nav veikts.

Tika izpētītas krimināllietas par 98 personām un konstatēts, ka par nelikumīgu koku ciršanu tiesas piemēro galvenokārt naudas sodu vai nosacītu notiesāšanu, un tikai vienā gadījumā vainīgais notiesāts ar reāli izciešamu brīvības atņemšanas sodu.

Pēdējos gados situācija nedaudz ir mainījusies. Brīvības atņemšanu par nodarījumiem pret dabas vidi, ja tā tiek piemērota, tad galvenokārt gadījumos, kad vainīgais izdarījis vēl kādu citu nodarījumu.

Latvijas apgabaltiesu prakses apkopojumā par 1998.gadā izskatītajām krimināllietām nav atrodams neviens spriedums par noziedzīgiem nodarījumiem pret dabas vidi (Apgabaltiesu prakses apkopojums krimināllietās 1998.gads. - Rīga: TNA, 1999).

Analizējot šos datus un zinot tiesībpārkāpumu pret dabas vidi visai plašo izplatību, ir pamats secināt, ka tiesībaizsardzības institūcijas pietiekami nenovērtē kaitīgumu, ko dabai rada šie tiesībpārkāpumi. Kaitīguma dabai pietiekama nenovērtēšana savukārt ir pamatā liberālai sodu politikai par nodarījumiem pret dabas vidi. Par to liecina spriedumu nepārsūdzēšana šīs kategorijas krimināllietās apelācijas un kasācijas tiesu instancēs.

Par sodu piemērošanas tiesu praksi, piemērojot Krimināllikumā paredzētās normas par nodarījumiem pret dabas vidi, nav iespējams pamatoti spriest, jo likums tikai nesen stājies spēkā.

Latvijas Augstākās tiesas Senātā no 1935. līdz 1938.gadam izskatīto krimināllietu izlases veidā izdarītās 162 lēmumu izpētes rezultāti liecina par to, ka 12 vai 7.4 procenti no tiem pieņemti lietās par nodarījumiem pret dabas vidi (par patvaļīgu koku ciršanu, medībām, zveju un vienā gadījumā par meža aizdedzināšanu). Visas šādos nodarījumos vainīgās personas ir notiesātas ar sodu, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu. Tas izskaidrojams ar to, ka šajās lietās notiesātās personas ir atzītas

par vainīgām kriminālpārkāpumos. Tiesas spriedumu pārsūdzības motīvi Senātā attiecas uz vainu un procesuāla rakstura pārkāpumiem zemākā tiesas instancē.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 1996. un 1997.gadā pieņemto lēmumu krimināllietās koprojumos var atrast tikai vienu krimināllietu, kas pieskaitāma analizējamo nodarījumu kategorijai. 1998. un 1999.gada attiecīgajos Senāta lēmumu koprojumos atrodamas dažas lietas vairāk (visas par koku neatļautu ciršanu), kas procentuāli sastāda niecīgu daļu no visām šajā Krimināllietu departamentā izskatītajām krimināllietām.

Šo datu salīdzinājums liecina par to, ka Sodū likuma normu par nodarījumiem pret dabas vidi piemērošanas pamatotība ir bijusi vairāk apstrīdēta Latvijas pirmskara augstākajā tiesu instancē, salīdzinot ar tagadējo Augstākās tiesas praksi krimināllietās. Tomēr arī šis salīdzinājums ir tikai skaitlisks, jo nozieguma sastāvu atšķirību dēļ, kas ietverti pantu vai to daļu dispozīcijās, Sodū likumā (tajā ietverti arī tagad administratīvi sodāmi nodarījumi) un Latvijas Kriminālkodeksā, ir neiespējami normas salīdzināt pēc būtības. Vienu gan var teikt, ka Sodū likums Latvijas tiesu augstākajā instancē ir ticis biežāk cilāts nekā Latvijas Kriminālkodeksā.

Un tomēr, neskatoties uz krimināllikumu normu atšķirībām, šis pētījums un tā rezultātu analīze nepārprotami parādīja, ka Latvijā pastāv kriminālās likumdošanas un tiesu prakses izteikta pēctecība nodarījumos pret dabas vidi. Tajā pašā laikā redzamas jaunas tendences gan Krimināllikuma normu sistēmā, gan aizsargājamo interešu apjomā, gan atsevišķu krimināltiesisko normu uzbūvē, gan likumā paredzēto sankciju struktūrā.

Ar jaunā Krimināllikuma pieņemšanu Latvijā ir sācies jauns posms kriminālās likumdošanas attīstībā un tiesu prakses veidošanā nolūkā aizsargāt Latvijas dabas vidi arī ar krimināltiesiskiem līdzekļiem.

Pielikums Nr.1³⁵

1938.g. 29.janvārī. Pēc Sodu lik. 579.panta apsūdzētā Alfrēda Trijeca kasācijas sūdzības par Rīgas apgabaltiesas 1937.g. 11.septembra spriedumu (Lieta Nr.3).

Sēdi vada priekšsēdētājs senators A.Gubens; referē senators J.Balodis; atzinumu dod virsprokurora biedrs T. Ūdris.

Senats atrod:

Lieta faktiskā puse, kā to sava sprieduma apsvērumos noskaidrojusi tiesa, bijusi tā, ka sūdzētājs Jānis Upmalnieks 1936.gada 2.oktobrī noslēdzis ar apsūdzētā Alfreda Trijeca pilnvarnieku Priedīti rakstisku līgumu, pēc kura Upmalnieks pārdevis Trijecam viņam, Upmalniekam, piederošu meža gabalu par Ls 1.900.-. No pirkuma summas Trijecs apņēmis samaksāt Upmalniekam pie līguma parakstīšanas Ls 300.-, Ls 800.- iemaksāt Valsts zemes bankai, kurā meža gabals bijis ieķīlāts. bet pārējos Ls 800.- samaksāt Upmalniekam pirms meža materiālu izvešanas no meža. bet ne vēlāk, kā līdz 1937.g. 15.janvārim.

Līguma 4.paragrāfā ievests noteikums, ka pēc līguma parakstīšanas mežs pāriet pircēja rīcībā. Šo līgumu Trijecs akceptējis 1936.g. 16. novembrī. Pie minētā līguma noslēgšanas, starp Upmalnieku un Trijecu, pēc tiesas konstatējuma, notikusi papildu (mutiska) noruna, ka pie līguma pildīšanas resp. pie meža ciršanas Trijecs stāsies tikai pēc tam, kad būs saņemta no Valsts zemes bankas atļauja meža ciršanai.

Upmalnieks dēļ šādas atļaujas arī griezies Valsts zemes bankā, bet saņēmis paziņojumu, ka Valsts zemes banka nepiekrīt ieķīlātā meža pārdošanai un nociršanai un ka tāda atļauja varētu tikt dota tikai pēc visa parāda Ls 2.900.- līdz ar nokavēto termiņmaksājumu (Ls 82,62) nokārtošanas Zemes bankai (miert. Akts lp. 28).

Pēc šāda paziņojuma saņemšanas Upmalnieks paziņojis Trijecam, ka viņš atsauc (anulē) savu noslēgto meža pirkuma-

³⁵ Latvijas Senāta spriedumi (1918 - 1940). Rīga. Faksimilizdevums. 1998. 16.sēj., 6279.lpp.

pārdevuma līgumu un piedāvājis tam saņemt atpakaļ iemaksātos Ls 300,-, kurus Trijecs atteicies saņemt.

Lai izdabūtu Zemes bankas atļauju meža ciršanai, Trijecs pats 1937.gada 10.martā samaksājis visu atlikušo Upmalnieka parādu - Ls 2100,- Zemes bankai, sakarā ar ko Zemes banka tad arī minētajā datumā izdevusi atļauju pārdotā meža ciršanai, bet, kā izrādījies, Trijecs jau pirms šās atļaujas saņemšanas uzsācis cirst pirkto mežu un līdz 1937.g. februārim izcirtis apmēram 5 kub. asis meža materiālu.

Šādā Trijeca rīcībā Upmalnieks saskatījis sodamu nodarījumu un ierosinājis pret Trijecu apsūdzību pēc Sodu lik. 579.panta par viņa meža patvaļīgu ciršanu. Miertiesnesis attaisnojis Trijecu, bet apgabaltiesa sodījusi viņu pēc celtās apsūdzības.

Apgabaltiesas sprieduma apsvērumi nav atzīstami par pareiziem. Konkrētā gadījumā nav strīdus par to, ka cietušais Upmalnieks viņam piederošo mežu pārdevis apsūdzētam un ka pēc līguma nosacījumiem jau līdz ar līguma parakstīšanu pārdotais mežs pārgājis pircēja rīcībā.

Gan sprieduma apsvērumos tiesa ir atsaukusies uz pārdevēja un pircēja kādu papildu mutisku vienošanos, ka Trijecs apņēmis neuzsākt pirkta meža ciršanas darbus līdz tam laikam, kamēr netiks dabūta Zemes bankas atļauja meža ciršanai. Šāds apstāklis norāda uz zināma nosacījuma pastāvēšanu, no kura atkarājas noslēgtā līguma spēks un iedarbība. Tomēr konstatējums, ka Trijecs samaksājis Zemes bankai uz zemes gulošo parādu, pēc kam banka viņam izsniegusi meža ciršanas atļauju, formāli norāda uz to, ka šķērslis meža izciršanai līguma robežās atkritis.

Pie tāda lietas stāvokļa Trijeca rīcībā varētu saskatīt sveša meža ciršanas pazīmes tikai tad, ja tiesa būtu konstatējusi, ka izgādāt meža ciršanas atļauju no Zemes bankas bija uzlikts vienīgi meža pārdevējam un ka pēc noslēgtā līguma event. vienošanās meža pircējam, apsūdzētam lietā, bija tieši noliegts gādāt par meža ciršanas šķēršļu novēršanu, samaksājot visu cietušā parādu Zemes bankai, no kā tad tiesa event. varētu taisīt slēdzienu, ka meža

pircejs, rīkodamies pretēji tiešam noliegumam, rīkojies *mala fide*, ļaunprātīgi.

Pretējā gadījumā, tas apstākļi, ka apsūdzētais dzēsis Zemes bankai visu cietušā parādu, un tādā kārtā novērsis šķēršļus noslēgtā līguma izpildīšanai, varētu attaisnot slēdzienu, nevis, ka apsūdzētais patvaļīgi cirtis cietušā mežu, bet gan, ka viņam ir jāizdara norēķināšanās ar cietušo, sakarā ar varbūtējiem zaudējumiem, ko tas nodarījis cietušam.

Pamatojoties uz Kriminālproc. lik. 205. un 210.p., Senāts nolēma:

Rīgas apgabaltiesas spriedumu atcelt un uzdot viņai caurlūkot lietu no jauna citā tiesas sastāvā.

Pielikums Nr. 2³⁶

1938.gada 29.janvārī. Pēc Sodu lik. 546.p.1.d. apsūdzētās Zojas Kalējs kasācijas sūdzība par Rīgas apgabaltiesas 1937.gada 6.novembra spriedumu (L. Nr. 62).

Sēdi vada priekšsēdētājs senators A.Gubens; referē senators J.Skudre; atzinumu dod virsprokurora biedrs T.Ūdris.

Senāts atrod:

pret apsūdzēto Zoju Kalējs celta apsūdzība pēc Sodu lik. 546.p.1.d. par to, ka viņa paņēmusi Bertas Kurmītes izeistos balķus un malku ar nolūku tos nelikumīgi paturēt savā labā. Miertiesnesis apsūdzēto Kalējs attaisnojis, bet apgabaltiesa viņu ir atzinusi par vainīgu un sodījusi.

Iesnigtā kasācijas sūdzībā notiesātā Zoja Kalējs norāda, ka apgabaltiesa neesot apsvērusi visus lietas apstākļus, tādā kārtā pārkāpjot Kriminālproc. lik. 141.p. un nepareizi iztulkojusi un piemērojusi viņai Sodu lik. 546.p.

Lūkojot cauri lietas materiālus kasācijas sūdzības robežās. Senāts atrod:

Kasācijas sūdzības iesniedzēja norāda, ka apgabaltiesa, izspriežot lietu, neesot ņēmusi vērā, ka apsūdzībā minētos balķus

un malku cietušā esot izcirtusi bez viņas piekrišanas kopēji viņai ar cietušo piederošā nekustamā īpašumā. Sakarā ar to nevarot uzskatīt šos baļķus un malku par viņai svešu mantu.

Kā redzams no apgabaltiesas sprieduma motīviem, apgabaltiesa ir atzinusi par nodibinātu, ka apsūdzētā un cietušā ir mantošanas ceļā ieguvušas Dzelzavas pagasta Birznieku mājas ideālās daļas, un, lai gan mantojuma galīgā sadalīšana nav notikusi, tomēr starp apsūdzēto un cietušo ir notikusi vienošanās pie pagasttiesas par kopīpašuma apsaimniekošanu līdz mantojuma formālai sadalīšanai, pie kam šajā līgumā ir paredzēts, ka mantojuma galīgā (formāla) sadalīšana izdarāma saskaņā ar šajā izlīgumā paredzēto vienošanos.

Apgabaltiesa ir atzinusi par nodibinātu, ka sūdzībā minētie baļķi un malka ir auguši, tā saucamā, Rozu purvā, kurš pēc vienošanās starp cietušo un apsūdzēto ir pārgājis cietušās apsaimniekošanā un rīcībā un kuram arī pie galīgā mantojuma sadalīšanas bija jāpāriet viņas īpašumā.

Nemot vērā, ka arī apsūdzētā Kalējs atzīst, ka šādu vienošanās starp viņu un cietušo ir notikusi un ka Birznieku mājas viņas apsaimniekojot saskaņā ar šo vienošanos, apgabaltiesa ir atzinusi, ka paņemot un pārdodot cietušās Kummītis Rozu purvā izcirstos kokus, apsūdzētā Kalējs ir paņēmusi piesavināšanās nolūkā viņai svešu mantu un ka viņa arī ir apzinājusies, ka viņai, Kalējs, nav tiesību uz šiem baļķiem un malku. Šāds apgabaltiesas slēdziens nerunā pretim lietā nodibinātiem faktiskiem lietas apstākļiem un apgabaltiesa ir pareizi saskatījusi apsūdzētās Kalējs rīcībā visas Sodu lik. 546.p.l.d. paredzētā noziedzīgā nodarījuma pazīmes.

Pamatojoties uz teikto un Kriminālproc. lik. 205.p., Senāts nolēma:

Zojas Kalējs kasācijas sūdzību atraidīt.

Tiesu prakses veidošanas nozīme lietās par nodokļu likumdošanas piemērošanu

Dipl.iur. Māris Vainovskis

Ievads

Tiesu prakses apzinātai veidošanai nodokļu likumdošanas piemērošanas lietās līdz šim pievērsta nepelnīti maza uzmanība. Līdz ar to uzņēmējiem rodas neskaidrības, veicot nodokļu plānošanu, profesionāliem nodokļu konsultantiem tiek ierobežota iespēja būt pārliecinātiem par atbilstošākā padoma sniegšanu. Nav izslēgts, ka ārvalstu investora lēmums veikt vairāku miljonu lielu ieguldījumu Latvijā var tikt mainīts par labu citai valstij ar noteiktāku nodokļu likumdošanas interpretācijas un piemērošanas praksi. Pretrunas un nenoteiktība ir vieni no galvenajiem iemesliem, kādēļ aptaujas un statistika liecina par ierobežotu ticību taisnīgam tiesas nolēmumam nodokļu lietās.

Veicot tiesu prakses izpēti, caurskatīti vairāk nekā 50 tiesu nolēmumi lietās, kas saistītas ar nodokļu likumdošanas piemērošanu. Raksta ierobežotā apjoma dēļ netiek detalizēti analizēts kāds konkrēts tiesas nolēmums, kas būtu specializēto žurnālu uzdevums. Raksta mērķis ir vērst uzmanību tiesu prakses veidošanai tieši nodokļu lietās. Norādītās problēmas tiesu praksē nodokļu sfērā, protams, ir līdzīgas arī citu kategoriju lietās.

Tiek pievērsta uzmanība arī tiesu prakses publicēšanas un sistematizēšanas jautājumiem. Tikai padarot nodokļu likumdošanas piemērošanas praksi zināmu pēc iespējas plašākam kompetentu speciālistu lokam, ir iespējams straujāk veicināt tiesu sistēmas prognozējamību.

Joprojām tiek diskutēts par jautājumu, vai, sastādot un motivējot tiesas spriedumus un interpretējot likumu, lietderīgi tiesas nolēmumā norādīt uz līdzīgu publicētu spriedumu. "Iebilstot pret to, tiek norādīts, ka Latvijā nedarbojas precedentu tiesības un spriežot tiesu, tiesneši ir neatkarīgi un pakļauti tikai likumam. Tātad, tiesu spriežot, vienmēr jāatsaucas tikai uz likumu. Un

tomēr, vērtējot līdzīgus gadījumus tiesu praksē, runa ir nevis par kāda likuma piemērošanu vai nepiemērošanu, bet par norādītā likuma tulkojumu (interpretāciju).³⁷ Savukārt, interpretējot līdzīgus gadījumus, ir jāievēro Latvijas Republikas Satversmes³⁸ 91. pantā nostiprinātais princips: "*Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.*" No tā izriet taisnīguma princips: līdzīgi gadījumi izspriežami līdzīgi. Minētais ir pamatots arguments par tiesas prakses kā tiesību palīgavota izmantošanu.

Tiesu prakses sistematizācija nodokļu likumdošanas piemērošanas lietas Latvijā līdz šim ir notikusi ļoti ierobežotā apjomā. Arī LR Augstākajā tiesā izveidotā Plēnuma un tiesu prakses vispārināšanas daļa līdz šim nav veikusi apkopojumu šajā sfērā. Nodokļu jautājumi reizēm tiek skarti, risinot atbildības jautājumus. piemēram, apkopojot tiesu praksi kontrabandas lietās.

Salīdzinoši ar citām jomām, nodokļu tiesībās jo īpaši nepieciešama vienota pieeja juridiskās terminoloģijas saskaņošanā, normu interpretācijā, pretrunu novēršanā un "likuma robu" aizpildīšanā. Tieši šo jautājumu risināšanā izceļas tiesu prakses pētīšanas vērtība un tās radošā loma.

Apzinātas nodokļu likumdošanas prakses veidošanas uzdevumi

A. Jēdzienu juridiskā satūra noskaidrošana

Protams, galvenais ir saturs, ko mēs saprotam ar jēdzienu vai terminu, taču dažādas terminoloģijas lietošana, attiecoties uz to pašu attiecību vai priekšmetu, var viegli radīt pārpratumus.

---

³⁷ Referāts *Par augstākās tiesas lomu likumdošanas attīstībā*. LR Augstākās tiesas senators Rolands Krauze. Referāts nolasīts Baltijas valstu augstāko tiesu tiesnešu konferencē "Baltijas valstu augstākās tiesas vakar, šodien un rīt". *Latvijas Vēstnesis*, 30.09.1999., nr. 321.

³⁸ Latvijas Republikas Satversme. *LR Sacīsmas un Ministru kabineta Ziņotājs*, 1994. nr.6.

Tātad tiesu prakses veidošanai ir ievērojama nozīme arī juridiskās terminoloģijas vienveidīgā lietošanā.

Pareizu tiesisko seku un juridiskā rakstura noteikšana abstraktiem jēdzieniem ir nozīmīgs jautājums arī nodokļu likumdošanas taisnīgā piemērošanā. "Daudzos gadījumos likumdevējs arī ikdienas valodā lietotiem jēdzieniem piešķir speciālu nozīmi, kas apzīmē kādu juridisku parādību vai attiecību. Dažkārt šī juridiskā nozīme var būtiski atšķirties no ikdienā lietotā jēdziena nozīmes."³⁹

Lai gan tiekšanās pēc normu konkrētības tās ievērojami sašaurina, nodokļu tiesības normu konkrētība ir obligāts priekšnosacījums to taisnīgai piemērošanai. Konkrēta norma nav jāinterpretē sarežģītām metodēm, tas atvieglo arī tiesu darbu, pamatojot nolēmumu. Tomēr nodokļu likumdošana Latvijā ir vēl salīdzinoši "jauna". Kopš 1990. gada 4. maija deklarācijas "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu"⁴⁰ normatīvo aktu izstrāde nodokļu tiesībās tika veikta no pašiem pamatiem tikai pusgada laikā.⁴¹ Jaunizveidotie likumi krietni atšķīrās arī no pirmskara Latvijas nodokļu sistēmas, kas "balstījās uz četriem tiešajiem nodokļiem: ienākuma nodokļa, tirdzniecības un rūpniecības nodokļa, pilsētu nekustamā īpašuma nodokļa un lauku nekustamā īpašuma nodokļa."⁴² Visa nodokļu un nodevu sistēma Latvijā vēlreiz būtiski tika grozīta 1995. gadā, īstenojot fiskālās sistēmas reformu valstī. Likumdošanas maiņas ir viens no iemesliem kādēļ saglabājušies daudz abstraktu jēdzienu, kam nepieciešama interpretācija un juridiskā sastāva noskaidrošana.

---

³⁹ Melkšis E. Juridisko jēdzienu un normu abstraktums kā tiesību sistēmu vienojošs elements // *Mūsdienu tiesību teorijas atziņas*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999. 14. lpp.

⁴⁰ Deklarācija Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu: pieņemta 1990. gada 4. maijā. *Ziņotājs*. 17.05.1990., nr.20.

⁴¹ Septiņus mēnešus pēc deklarācijas "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu" pieņemšanas Latvijas Republikas Augstākā Padome ar 1990. gada 28. decembra lēmumu pasludināja, ka sākot ar 1991. gada 1. janvāri, stājas spēkā jauna vienota nodokļu sistēma un tās darbību regulē likums "Par nodokļiem un nodevām Latvijas Republikā".

⁴² Zvejnieks A. Nodokļi un nodevas. Rīga: RTU, 1998, 62.lpp.

Starptautiski atzīts veids, kā kontrolēt abstrakto juridisko jēdzienu vienvērdīgu piemērošanu, ir apzināti veidot tiesu praksi. Patiesi, prakse nevar mainīt normu, bet tā var normai piešķirt saturu un jēgu, īpaši tad, kad normas formulējumam piemīt trūkumi un kad tā satur jēdzienus, kas atstāj iespējas atšķirīgai izvērtēšanai. Diemžēl Latvijas tiesas ne vienmēr pievērš uzmanību abstrakta jēdziena noskaidrošanas nepieciešamībai.

Piemērs

Kā piemēru var minēt spriedumu, kurā tiesa nav saskatījusi atšķirību starp divu konkrētā lietā noskaidrojamo jēdzienu juridisko sastāvu: t.i., uzņēmuma gada pārskatā uzrādīto peļņu (turpmāk sauktu - "finansu peļņu") un peļņas nodokļa deklarācijā uzrādīto peļņu (turpmāk sauktu - "nodokļu peļņu").

Likuma "Par ārvalstu ieguldījumiem Latvijas Republikā"⁴³ pārejas noteikumu 2. punkta 3. daļā paredzēts, ka "ja ārvalstu ieguldītāja daļa uzņēmumu pamatkapitālā (statūtu fondā) nodokļa maksāšanas sākuma periodā un visu nodokļa maksājumu atvieglojuma darbības laiku pārsniedz 50 procentus, bet nav mazāka par 100 000 ASV dolāru vai ir ekvivalenta šai summai jebkurā citā konvertējamā valūtā, uzņēmums tiek atbrīvots no peļņas nodokļa uz trijiem gadiem, sākot ar peļņas ieguves pirmo gadu (ieskaitot), bet nākamajos piecos gados peļņas nodokli samazina par 50 procentiem."

Nodokļu maksātājs patstāvīgi aprēķina sava uzņēmuma finansu peļņu un ar nodokli apliekamo peļņu. Finansu peļņas aprēķināšanu nosaka likums "Par grāmatvedību", likums "Par uzņēmumu gada pārskatiem", grāmatvedības standarti un uzņēmuma iekšējās kārtības noteikumi. Savukārt ar nodokli apliekamās peļņas (ienākuma) aprēķināšanu 1993. gadā noteica

---

⁴³ Par ārvalstu ieguldījumiem Latvijas Republikā: LR likums, pieņemts 1991. gada 11. novembrī, *Ziņotājs*, 21.11.1991., Nr.46.

likums "Par peļņas nodokli" un attiecīgas Finanšu ministrijas instrukcijas.

Starp nodokļu maksātāja finansu peļņu un nodokļu peļņu pastāv būtiska atšķirība. Tādēļ, lai konstatētu pirmo peļņas gadu, likumā "Par ārvalstu ieguldījumiem Latvijas Republikā" paredzētajiem nodokļa atvieglojumiem, ir būtiski noteikt, vai piemērojama ir uzņēmumu finansu peļņa vai uzņēmuma ar nodokli apliekamā peļņa.

Konkrētajā gadījumā uzņēmums savā finansu pārskatā bija uzrādījis peļņu LVL 63 630 apmērā, kuru sastādīja ienākumi no valūtas pārvērtēšanas. Saskaņā ar likumu "Par peļņas nodokli" šie ieņēmumi nebija iekļaujami ar nodokli apliekamajā peļņā, kā rezultātā uzņēmumam ar nodokli apliekamā peļņa 1993. gadā bija LVL 0.00.

Neskatoties uz nepieciešamību interpretēt likuma jēdzienu pēc sistēmiskās un teleoloģiskās metodes, tiesa norāda: "*Šajā gadījumā likums neprasa izšķirt vai tā ir finansu, vai nodokli apliekamā uzņēmuma peļņa.*"¹⁴

Sistēmiskā interpretācijas metode ir tiesību normas tālāka izpēte un analīze no normu savstarpējā sakaru viedokļa, lai noteiktu tās juridisko raksturu. "Šo izpēti no normatīvā informācijas iegūšanas viedokļa lietderīgi ir veikt zināmā secībā: vispirms kontekstā ar citām normām tajā pašā tiesību aktā, tad atbilstošajā tiesību institūtā, tiesību nozarē."¹⁵ Likums "Par peļņas nodokli" (tagad "Par uzņēmumu ienākuma nodokli") ir nodokļu likums. Saskaņā ar šo nodokļu likumu uzņēmumam 1993. gadā nebija ar nodokli apliekamas peļņas. Savukārt likums "Par grāmatvedību" un likums "Par uzņēmumu gada pārskatiem" galvenokārt nosaka uzņēmuma grāmatvedības organizācijas kārtību. Tā kā likums "Par ārvalstu ieguldījumiem Latvijas Republikā" paredz atbrīvojumu no peļņas nodokļa, minētās

---

¹⁴ Sk.: LR Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas spriedums lietā nr. 2-635, 02.02.2000.

¹⁵ Melkšis E. Tiesību normu iztulkošana. Rīga: I.U., 1999.

“peļņas” jēdzieniskais saturs norāda uz nodokļu peļņu, kas noteikta saskaņā ar nodokļu likumu.

Savukārt “teleoloģiskā iztulkošana nozīmē iztulkošanu saskaņā ar normas saskatāmiem juridiskiem un sociāliem mērķiem vai nolūkiem un tiesību pamatprincipiem”. Ar šo metodi tiek noteikts normas mērķis, jēga un sociālais pamatojums, jeb *ratio legis*⁴⁶. Minētajā spriedumā tiesa pati ir norādījusi: “Likums “Par ārvalstu ieguldījumiem Latvijas Republikā” tika pieņemts ar mērķi veidot labvēlīgāku vidi uzņēmējiem ar ārvalstu ieguldījumiem, piemērojot peļņas nodokļa atvieglojumus”. Minētā norāde tikai papildus pierāda, ka uzņēmuma peļņa, kas iegūta, pārvērtējot valūtu Latvijas latos saskaņā ar valūtas kursa svārstībām, nevar tikt uzskatīta par uzņēmuma efektīvas darbības rezultātu. Uzņēmuma veiktajai pamatdarbībai nav sakara ar finansu starpniecību, valūtas operācijām.

Ja atbrīvojumu no peļņas nodokļa piemēro gadā, kad uzņēmumam ir finansu peļņa, bet nav nodokļu peļņas, tad uzņēmums praktiski ne no kāda nodokļa netiek atbrīvots, jo nodokļu peļņas tam nav. Vai tas bija likumdevēja mērķis, piedāvājot ārvalstu investoram šādu atbrīvojumu?

Strīdus jautājumu Valsts ieņēmumu dienests jau bija atrisinājis 1997. gada 16. jūnijā, izdodot savām struktūrvienībām saistošu norādījumu, ka ārvalstu ieguldītāju peļņas atvieglojumus sāk skaitīt no gada, kad nodokļu maksātājam pirmo reizi veidojas ar nodokli apliekama peļņa. Tiesa savā spriedumā nav izvērtējusi arī minēto norādījumu saistību ar konkrēto lietu.

Saskaņā ar Ministru kabineta Administratīvo aktu procesa noteikumu⁴⁷ 9. pantu “iekšējā tiesību norma (instrukcija, ieteikumi un tamlīdzīgi) ir norma, kas saistoša tikai tam publisko tiesību subjektam, kas to izdevis, kā arī tā institūcijām.

---

⁴⁶ Likuma jēgas, mērķa, gara un sociālā pamatojuma apzīmējums (Sk.: Melķis, E. Likuma burts, likuma gars, Satversmes tiesa, *Latvijas Vēstnesis*, 22.05.1997., nr.125).

⁴⁷ Administratīvo aktu procesa noteikumi: LR Ministru Kabineta noteikumi. Pieņemti 1995.gada 13.jūnijā. *Latvijas Vēstnesis*, 04.07.1995., nr.100.

struktūrvienībām un to darbiniekiem” Valsts ieņēmumu dienesta (turpmāk – VID) struktūrvienībai bija saistoši VID Nodokļu pārvaldes izdotie norādījumi, jo attiecīgā struktūrvienība tiesā nevarēja uzrādīt citu iekšēju tiesību normu, ar kuru būtu atcelti minētie norādījumi. Tādējādi VID nevarēja pieņemt lēmumu, tulkojot likuma normu pretēji savas iestādes izdotajai iekšējai tiesību normai.

Rezultātā tiesas spriedums ir radījis nevis risinājumu, bet gan pasvītrojis problēmu konkrētajā jautājumā. Pielietojot pareizu juridisku tehniku, no tā varēja izvairīties un radīt pamatotu jēdziena interpretācijas precedentu.

Piemērs

Cits piemērs liecina kā Senāts ir skaidrojis jēdziena “ieskaits” juridisko sastāvu, norādot uz tā sašaurināto tulkojumu administratīvajās tiesībās pretstatā civiltiesību normai:

“Likuma “Par pievienotās vērtības nodokli”¹⁸ 15. punkts sniedz terminā “ieskaits” skaidrojumu šī likuma izpratnē. Kā redzams, šis skaidrojums ir šaurāks nekā šī termina vispārējā jēga Civillikumā, kas no iespējamības izdarīt ieskaitu izslēdz nodokļu prasījumus. Likuma 1. panta 15. punktā ieskaits attiecināts uz darījumiem, kuros norēķini par pārdotajām (iepirktajām) precēm, arī vērtspapīriem, vai pakalpojumiem notiek, pamatojoties uz prasījumu dzēšanu ar pretprasījumu. Tātad nav nekādas norādes uz to, ka šī likuma izpratnē ieskaits attiecināms uz nodokļu prasījumiem. No tā redzams, ka Civillikuma 1850. panta noteikumi un likuma “Par pievienotās vērtības nodokli” noteikumi nav pretrunā, bet tieši otrādi, ir savā starpā saskaņoti.”¹⁹

¹⁸ Par pievienotās vērtības nodokli: LR likums. Pieņemts 1995. gada 9. martā. *Latvijas Vēstnesis*, 30.03.1995., nr.49.

¹⁹ Sk.: LR Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā nr. SKC-121, 11.03.1998.

Pretstatā iepriekš minētajam gadījumam, šeit ir sniegts jēdziena skaidrojums, kuru, kritiski izvērtējot, cita tiesa varētu izmantot kā argumentu līdzīgā lietā, tādējādi veidojot normas saskanīgu piemērošanu. Ja netiek veidota šāda prakse, nodokļu lietās arī turpmāk tiks patērēts nesamērīgi ilgs laiks kāda jēdziena satura noskaidrošanai. Savā ziņā tas tiesu provocē izvairīties no interpretācijas tehnikas atspoguļošanas nolēmumā.

Noteikti var piekrist viedoklim, ka jēdziena juridisko saturu pēc iespējas jācenšas noskaidrot pirms tiesas. Valsts ieņēmumu dienestam ir ievērojama loma abstrakto jēdzienu juridiskā satura noskaidrošanā. Šajā gadījumā tomēr ir krasi jāmaina pašreizējā Valsts ieņēmumu dienesta prakse, kad sniegtie skaidrojumi pašai iestādei tomēr nav saistoši, ko dažos gadījumos atbalsta arī tiesa.

Valsts ieņēmumu dienests ir ar likumu "Par Valsts ieņēmumu dienestu" pilnvarots sniegt konsultācijas nodokļu maksātājiem nodokļu normatīvo aktu piemērošanas jautājumos. Tādējādi konsultācijas un secinājumi ir kompetentas valsts iestādes sniegts likuma skaidrojums, uz ko adresāts var paļauties. Saskaņā ar tiesiskās uzticības un paļāvības aizsardzības principu valsts iestādēm ir jābūt pastāvīgām un konsekventām savā rīcībā. Latvijā pieļautajiem uzticības aizsardzības principa pārkāpumiem trūkst juridiska pamatojuma.

B. Likumu interpretācija

Latvijas nodokļu likumdošana joprojām nav pārskatāma. Nespeciālistam ir apgrūtināši izsekot nodokļu likumdošanas jaunradei. Kopš 1995. gada nodokļu likumdošanā normatīvo aktu apjoms ir trīskāršojies. Sakarā ar atšķirīgi veikto likumu interpretāciju nodokļu likumiem tiek rakstītas instrukcijas to izprašanai. Grozot likumu, reizēm netiek grozītas attiecīgās instrukcijas. Normatīvo aktu nesaskaņu problēmu uzsver arī uzņēmēji: "Likums deleģē tiesības sīkāk kādu jautājumu

reglamentēt MK, seko metodiskie norādījumi; notiek likuma izmaiņas, bet MK noteikumus uzreiz nemaina.”⁵⁰

Arī tiesu praksē šie jautājumi nereti tiek risināti atšķirīgi. Tā, piemēram, Rīgas apgabaltiesa atsauca uz Valsts ieņēmumu dienesta skaidrojumiem, bet Senāts tajā pašā lietā norāda: “Nav pamatota tiesas atsaukšanās uz Valsts ieņēmumu dienesta Nodokļu kontroles departamenta 1995. gada 8. novembra skaidrojumu, jo šāds skaidrojums nevar ietekmēt likuma spēkā stāšanās kārtību un termiņus.”⁵¹

Sakarā ar to, tiesām ir noteikti jāuzņemas atbildība par prognozējamās un pamatotas interpretācijas veidošanu. Protams, ka ir pieļaujamas atkāpes no ierastās interpretācijas, ja ir pietiekams pamats to darīt. “Nevienā spriedumā netiek apgalvots, ka tiesības tiek piemērotas pretrunā rakstītajam likumam. Gluži otrādi – ir redzama vēlēšanās likumu tikai interpretēt vai papildināt, un šai nolūkā tiek norādīts uz interpretācijas principiem vai citiem tiesu praksē atzītiem principiem. Taču tiesa arī pati formulē jaunus interpretācijas principus, piemēram, ja apspriežamajam gadījumam nav precedentu un attiecībā uz to vēl nav atrodami nekādi literatūrā fiksēti vai citu tiesu viedokļi. Ar šādu vispārīgu principu starpniecību daži spriedumi iegūst likumam līdzīgu, tālejošu ietekmi, kas iziet ārpus izspriestā gadījuma ietvariem.”⁵²

Tomēr, ja tiesnesis ir interpretējis likumu noteiktā nozīmē, viņš nedrīkstētu mainīt interpretāciju no gadījuma uz gadījumu viņam zināmo faktū un viņam iesniegto slēdzieni kontekstā: tiesnesis, sevišķi Augstākās tiesas tiesnesis, nedrīkst bez gala mainīt savu likuma izpratni. Ja tiesa tā dara, tiek zaudēta uzticība un rodas pamats šaubām, ka tiesu prakse ir nekonsekventa.

VID lēmumu pārsūdzēšanu uzņēmēji uzskata par neefektīvu. *Dienas Bizness*, 27.04.2000., 9. lpp.

⁵⁰ Sk.: LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā nr. SKC-508, 02.09.1998.

⁵¹ Sk.: Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā. Citēts pēc tulkojuma no vācu valodas mēnešrakstā *Likums un Tiesības*, 1999, 1.sēj., nr.3, 72.lpp.

patvaļīga, nevienlīdzīga, un ka tā pārkāpj jau iepriekš minēto tiesiskās kārtības pamatprincipu, kas nostiprināts Satversmes 91. pantā. Tāpat tiesnesim ir nevis tikai jāizšķir strīdi, bet jādara tas konsekventi un, ja iespējams, prognozējami. Tiesu prakse izpaužas ietērpta tiesas nolēmumu formā. Iespējai atkāpties no prakses un grozīt jābūt ierobežotai juridiskās drošības motīvu dēļ.

Sakarā ar minēto, pozitīvi vērtējama LR Augstākās tiesas Senāta prakse, vairākos spriedumos norādot uz tiesību normas mērķa noskaidrošanas nepieciešamību:

Piemēri

“Saskaņā ar LR likuma “Par uzņēmumu gada pārskatiem” 11. panta 9. punktu vai atbilstoši šī likuma 12. panta 7. punktam peļņas un zaudējumu aprēķina shēmā ieskaitāmi ieņēmumi no līdzdalības meitas un saistīto uzņēmumu kapitālos. Šādā sakarībā apelācijas instances tiesas dotais tulkojums likuma “Par uzņēmumu ienākuma nodokli” 11. pantam, ka tas var tikt attiecināts tikai uz mātes un meitas uzņēmuma peļņas un zaudējumu atspoguļošanu gada pārskatā, ir kļūdainš. Ja šī likuma teksts ir neskaidrs, tad tā tulkojums saistāms ar likuma jēgu un loģiku minēto likumu kontekstā. Kopumā likuma “Par uzņēmuma ienākuma nodokli” 11. pants attiecināms uz summām, kas saņemamas no citiem maksātājiem. Ka šajā likumā ir neskaidrība un gramatiskā nepilnība, jo tekstā pēc vārdiem “kas saņemamas no citiem maksājumiem” seko komats, nevis “un”, kā tam vajadzētu būt pēc loģikas, norādīts Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas līdzpriekšsēdētājas atzinumā. Šī likuma nepilnība tekstā novērsta likuma labotajā redakcijā, kas stājās spēkā 1998. gada 14. oktobrī un kas netieši norāda uz likuma pareizu tulkojumu pēc tā agrāk spēkā esošā teksta.”⁵²

“Spriedums daļā par peļņas nodokļa maksājumu atbilst likuma prasībām. Nenomaksātais nodokļa parāds nav piedzenams tāpēc.

⁵² Sk.: LR Augstākās tiesas Senāta Cīvillietu departamenta spriedums lietā nr. SKC-198, 1999. gada 31. martā.

ku tad, ja to attiecina uz 1993. gada 2. pusgadā nenomaksāto nodokli, darbojas likuma "Par nodokļiem un nodevām" 23. pants, kas nosaka, ka nodokļu administrācijai ir tiesības iekasēt papildus nodokli un sodu naudu triju gadu laikā no likumā noteiktā maksāšanas termiņa. Kasācijas sūdzībā dots sašaurināts šī likuma noteikuma tulkojums, attiecinot to tikai uz audita rezultātā aprēķinātām nodokļa summām un uzliktiem sodiem. Šāds sašaurināts likuma tulkojums neizriet no likuma teksta, kā arī no likuma jēgas un satura. Likumā nav norādes uz to, ka likums piemērojams atkarībā no tā, kas izdarījis nodokļa papildus aprēķinu. Tātad tas piemērojams visos šādos gadījumos un likumā norādītais termiņš uzskatāms par noilguma termiņu nodokļa prasījumam."⁴⁴

Lai nodrošinātu taisnīguma ievērošanu un pareizi noteiktu tiesību normas *ratio legis*, tiesnesim īpaši jāapgūst tiesību normu interpretācijas un pielietošanas metodoloģija, lai spēkā esošās tiesību normas spētu saprātīgi un juridiski korekti piemērot konkrētā gadījumā.⁴⁵ Šāda attieksme nodrošinās pamatota nolēmuma pieņemšanu. Arī Latvijas Tiesnešu ētikas kodeksa⁴⁶ 2. kanonā noteikts, "tiesnesis darbojas tā, lai veicinātu sabiedrības uzticību tiesas godīgumam un objektivitātei."

C. Pretrunīgas prakses novēršana

Maksimāla pretrunu novēršana starp nolēmumiem līdzīgās lietās, kā arī nolēmuma iekšējo pretrunu novēršana ir tiesu prakses apzinātas veidošanas nozīmīgākais uzdevums.

Latvijas tiesu prakse atšķiras gan civilīetās, gan kriminālīetās, kur tas jo īpaši nav pieļaujams. Caurskatot publicētos LR Augstākās tiesas Senāta spriedumus no 1996.-1999.

⁴⁴ Sk.: LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā nr. SKC-508, 02.09.1998.

⁴⁵ Levits E. Pārdomas par Latvijas tiesību sistēmas transformācijas problēmām. *Mūsdienu tiesību teorijas atziņas*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999. 12.lpp.

⁴⁶ Latvijas Tiesnešu ētikas kodekss. Normatīvo aktu krājums par tiesu iekārtu un tiesnešu darbību. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1998.

gadam redzams, ka nodokļu likumdošanas lietas nebūt nav izņēmums.

Piemērs

Turpmāk minēti tiesas nolēmumi, kuri dod pretrunīgu vērtējumu tam, vai VID audita pārskats ir uzskatāms par amatpersonas lēmumu, kuru var pārsūdzēt tiesā, vai nē.

“Pastāvot šādiem apstākļiem, tiesa, taisot spriedumu Latvijas CPK 239¹ panta kārtībā par audita pārskatu, pielaidusi procesuālo tiesību normu pārkāpumus un šādu tiesas lēmumu nevar atzīt par likumīgu. Ņemot vērā to, ka procesuālo tiesību normu pārkāpumi noveduši pie visas lietas nepareizas izspriešanas un nelikumīga sprieduma taisīšanas, spriedums ir atceļams. Ievērojot to, ka audita pārskata pārsūdzēšanu tiesā likums neparedz, atceļot spriedumu, tiesvedība lietā izbeidzama.”⁵⁷

Līdzīgs Senāta viedoklis pausts arī citā spriedumā: “Senāts atzīst ka nodokļu audita pārskatā ietvertā norāde par nepieciešamību iemaksāt budžetā nodokļu summas nav vērtējama kā kompetentas nodokļu administrācijas amatpersonas lēmums, kas pārsūdzams Latvijas CPK 239¹ panta kārtībā.”⁵⁸

Savukārt 1998. gada 11. marta spriedumā Senāts norāda:

“VID Rīgas pilsētas Centra rajona nodaļas lēmums 1996. gada 27. septembrī par to, ka SIA “Brovi Holding” 30 dienu laikā jānomaksā audita pārskatā aprēķinātā summa, noformēts Uzziņas dokumentā. Šo lēmumu apstiprinājis 1996. gada 25. novembrī VID Nodokļu pārvaldes direktora vietnieks un 1996. gada 12. decembrī VID ģenerāldirektora vietnieks, kas atbilst Civillikuma 1434. un 1435. pantu noteikumiem un atzīstami par vēlāku

⁵⁷ Sk.: LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā nr SKC-314, 12.05.1999.

⁵⁸ Sk.: LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā nr SKC-382, 01.06.1998.

*apstiprinājumu. Tādējādi nav pamata prokurores atzinumam, ka sūdzība iesniegta tikai par audita slēdzienu, kādēļ spriedums būtu atceļams.*³⁷

Pirmkārt, rodas jautājums, vai tiesa korekti administratīvi tiesiskajām attiecībām ir piemērojusi tiesību normu, kas regulē privāttiesības. Civillikuma panti, uz kuriem tiesa ir atsaukusies, attiecas uz gribas izteikumu tiesiskā darījumā.

CL 1434. pants nosaka: *"Piekrišanu var dot ne vien pirms attiecīgās darbības, bet arī tad, kad to uzsāk, un pat vēlāk; pēdējā gadījumā to sauc par apstiprinājumu."* CL 1435. pants: *"Vēlākam apstiprinājumam ir atpakaļējs spēks un tādēļ tas attiecināms uz darījuma noslēgšanas laiku"*.

Skaidrs, ka Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonas lēmums nav darījums privāttiesību sfērā, kurā nepieciešams visu tā dalībnieku saskanīgs gribas izteikums. Šāds lēmums ir administratīvs akts. Administratīvo aktu procesa noteikumu 5.pants nosaka, ka "administratīvais akts ir tiesību akts, ko publisko tiesību jomā izdod iestāde un kas attiecas uz individuālu juridisko vai fizisko personu, nodibinot, grozot, konstatējot vai izbeidzot konkrētas tiesiskās attiecības."

Izdodot administratīvu aktu, iestāde uzņemas atbildību pret indivīdu, kura intereses tiek aizskartas. Runāt par vēlāku apstiprinājuma iespēju šajā gadījumā noteikti ir nevietā. Vēlāku apstiprinājumu var dot tikai savām saistībām, nevis uz likuma pamata uzliktam pienākumam.

Piemēram, saskaņā ar kriminālprocesa tiesību principu, kratīšana, kas tiktu veikta bez likumā noteiktā kārtībā saņemta ordera, būtu nelikumīga jebkurā gadījumā neatkarīgi no tās rezultātiem. Ja šādu kratīšanu amatpersona varētu atzīt par likumīgu ar vēlāku apstiprinājumu, tas būtu nopietns tiesību pamatprincipu pārkāpums.

---

³⁷ Sk.: LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā nr. SKC-121, 11.03.1998.

Otrkārt, spriežot pēc spriedumā minētā, prokurore lūgusi apelācijas instances tiesas spriedumu atcelt, norādot uz būtisku procesuālo tiesību normu pārkāpumu – t.i., sūdzība bija iesniegta par audita slēdzieni, nevis amatpersonas lēmumu. Neskatoties uz to, Senāts prokurores lūgumu uzskata par nepamatotu. Kā redzams, tiesa šajā gadījumā ir devusi apšaubāmu vērtējumu, pamatojot to ar pretrunīgu argumentu.⁶⁰

Spriedumā konstatēto notikumu laikā spēkā esošā Latvijas Civilprocesa kodeksa 239.¹ panta noteikumi paredzēja, ka juridiskai personai ir tiesības griezties tiesā ar sūdzību par valsts pārvaldes vai pašvaldības institūcijas vai amatpersonas rīcību (lēmumu), ja tai nelikumīgi liegtas iespējas pilnīgi vai daļēji realizēt tiesības, ko tai piešķir likums vai cits normatīvs akts, kā arī, ja tai uzlikts kāds pienākums vai no tās piedzīta nauda bezstrīdus kārtībā. Tātad likums skaidri nosaka, ka pārsūdzams ir amatpersonas lēmums, nevis audita slēdziens. Minēto ir apstiprinājis arī Senāts iepriekš minētajos nolēmumos.

D. Nolēmuma juridiskās kvalitātes paaugstināšanās, profesionālais spriedums

Kā jau minēts, nolēmuma juridiskajai kvalitātei ir tieša saistība ar tiesību piemērotāja pareizu izpratni un zināšanām par tiesību avotiem. Tātad pastāv jautājums, vai vienīgi sūdzības iesniedzējam un ieinteresētajai personai ir pienākums iesniegt tiesai pieņemamus juridiskus argumentus? Jautājumu nevajag pārprast, jo tiesas neatkarība un neieinteresētība lietas iznākumā ir pamata prasība. Tiesai pierādījumi nav jāgādā. Taču tiesai ir jānodrošina argumenti, pamatojot savu atbildi uz izlemjamo juridisko jautājumu. Argumenti var būt arī atsauces uz tiesu praksi un tiesību doktrīnu.

Nemot vērā nodokļu lietu specifiku, apsverams jautājums, vai Latvijā būtu izveidojama specializēta Nodokļu tiesa. Tas ļautu

---

⁶⁰ Raksta autora rīcībā ir tikai tiesas spriedums un nav citu lietas materiālu, kas attaisnotu Senāta slēdziena pamatojumu.

tiesību piemērotājiem specializēties ne tikai attiecīgajā tiesību nozarē, bet konkrētu nodokļu (piemēram, ienākuma nodokļa, PVN, muitas nodokļa utt.) normu piemērošanas jautājumos.

Tāpat tikai loģiska ir prasība, ka tiesai ir jāsniedz atbilde un savs vērtējums uz visiem būtiskākajiem argumentiem, ko puses iesniedz tiesai izvērtēšanai. Diemžēl ir gadījumi, kad tiesas nolēmumā vispār nav minēts tiesas viedoklis par būtiskiem apstākļiem. Tā, piemēram, spriežot pēc lietas materiāliem, Rīgas Centra rajona tiesa savā nolēmumā⁶¹ nav devusi vērtējumu pieteicēja un prokurora argumentiem, ka Valsts ieņēmumu dienests savā lēmumā ir piemērojis tiesību normu (likuma "Par nodokļiem un nodevām"⁶² 32. pantu) tādā redakcijā, kas nebija spēkā darījuma brīdī, par kuru Valsts ieņēmumu dienests ir piemērojis soda sankciju naudas soda veidā. Šādu norādi uz materiālo tiesību normu nepareizu piemērošanu tiesa nedrīkst atstāt bez vērtējuma, taisot nolēmumu.

Protams, pastāv arī citi faktori, kas nebūt neveicina tiesu prakses veiksmīgu attīstību un pilnveidošanos. Piemēram, saskaņā ar likuma "Par nodokļiem un nodevām" 40. pantā noteikto, pārsūdzēšana neaptur nodokļu administrācijas ierēdņa lēmuma izpildi, ja augstāka amatpersona vai institūcija nav pieņēmusi citādu lēmumu. Pārsūdzēto lietu izskatīšanas laiks ir ievērojami liels. Pirmstiesas sūdzības izskatīšanas kārtība Valsts ieņēmumu dienestā var aizņemt vairāk nekā trīs mēnešus, rajona tiesa lietas izskatīšanu var nolikt pēc vairākiem mēnešiem. Turpretim Rīgas apgabaltiesa nereti nozīmē apelācijas sūdzības izskatīšanu par rajona tiesas nolēmumu pēc pusotra gada. Šāda situācija ir tālu no pieļaujamās normas.

Pastāv reāla iespēja, ka saskaņā ar veikto nodokļu auditu nelielā uzņēmumā Valsts ieņēmumu dienesta amatpersona pieņem lēmumu par nodokļu un ievērojamas soda naudas piedziņu, kuru

---

⁶¹ Sk.: LR Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas spriedums lietā nr. 2-491, 10.05.2000.

⁶² Par nodokļiem un nodevām: LR likums, Pieņemts 02.02.1995. *Latvijas Vēstnesis*, 18.02.1995., nr.26.

pēc 2-3 gadiem apelācijas tiesu instance tomēr pilnībā atceļ kā nepamatotu. Neskatoties uz to, ka tiesa uzliek nodokļu administrācijai atmaksāt nepamatoti piedzītās summas, uzņēmumam darbībai sakarā ar nepamatoto lēmumu var būt radīti neatgriezeniski zaudējumi, kurus neviens neatlīdzina. Šajā gadījumā nodokļu maksātājam par pārsūdzēto naudas soda summu valsts procentus nemaksā. Bet tiesību pamatprincips taču nosaka, ka jāatlīdzina katrs zaudējums, kas nav nejaušs. Sakarā ar minēto apsvēicama ir iniciatīva par neatkarīga koleģiāla apelācijas dienesta izveidi Latvijā, kas būtu pēc iespējas neatkarīgs no Valsts ieņēmumu dienesta.

Tiesu prakses nodokļu lietās publicēšanas nozīme

Runājot par tiesu prakses apzinātu veidošanu lietās par nodokļu likumdošanas piemērošanu, jānoskaidro efektīvākais mehānisms kā panākt šī mērķa sasniegšanu dzīvē. Pretējā gadījumā idejas paliek teorētiska apraksta līmenī bez praktiskas realizācijas. Tādēļ nopietna uzmanība pievēršama procesam, ka tiesu nolēmumos paustās atziņas sasniedz pēc iespējas plašāku interesentu loku.

Tuvāko divu gadu laikā Latvijā paredzēts realizēt tiesu datorizācijas projektu. Informatīvās sistēmas ietvaros tiks veidota arī tiesu prakses uzskaites datu bāze, kas paredzēta gan tiesību piemērotāju, gan jebkura cita interesenta lietošanai. Ja tiks pareizi noteiktas datu bāzē iekļaujamo tiesu nolēmumu sistematizācijas prioritātes un pamatprincipi, Latvijas tiesu informatīvā sistēma var kļūt par vienu no veiksmīgākajiem šāda veida projektiem Eiropā un par mūsu valsts priekšrocību integrācijas procesā Eiropas tiesību sistēmā.

Izstrādājot datu bāzes struktūru un nosakot publicējamo nolēmumu atlases kritērijus, īpaša uzmanība pievēršama tiesu nolēmumu apkopošanai nodokļu lietās. Faktiski nodokļu juristi, konsultanti un citi speciālisti koncentrējas uz motivācijas un rezolutīvās daļas būtību. "Tiesību piemērotāja – jurista, tiesneša.

prokurora vai advokāta – praktiskajā darbā šī publicētā tiesu prakse tiek izmantota konkrētu gadījumu juridiskajā novērtēšanā.”⁶³ Tādējādi secināms, ka tas, kas spriedumā var interesēt trešās personas, kuras nav puses šajā procesā, ir norāde par tiesu, sprieduma pasludināšanas datumu, summārais faktu rezumējums, motivācija un rezolutīvās daļas būtība.

Publicēšana noņems arī daļu sloga no tiesām ja nodokļu maksātājs zina konkrētas nodokļu tiesību normas pieņemto iztulkošanas praksi, un konkrētā gadījumā lietas apstākļi ir līdzīgi, viņš var izlemt nemaz neiesniegt sūdzību tiesā.

A. Kas veic nolēmumu selekciju publicēšanai

Saskaņā ar tiesu nolēmumu publisko statusu, to publicēšanu var veikt ne tikai valsts oficiālās institūcijas, bet arī zinātniskie izdevumi, juridiskie biroji, privātas uzņēmēj sabiedrības.

Oficiālās tiesu prakses publikācijas visbiežāk sagatavo augstāko tiesu tiesneši, publikācijas iniciatīva pieder arī tiesas priekšsēdētājam. Minēto apstiprina arī ārvalstu pieredze.⁶⁴ Par šādiem nolēmumu kopojumiem Latvijā uzskatāmi tiesnešu sagatavotie un Tiesnešu apmācības centra un Tiesu namu aģentūras izdotie Senāta Civillietu un Krimināllietu departamentu spriedumu un lēmumu krājumi, LR Apelācijas instances civillietu nolēmumu apkopojumi un Apgabaltiesu prakses apkopojumi. Spriedumi tiek publicēti arī LR oficiālajā laikrakstā “Latvijas Vēstnesis”.

---

⁶³ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā. Citēts pēc tulkojuma no vācu valodas mēnešrakstā *Likums un Tiesības*, 1999, 1.sēj., Nr.3, 71.lpp.

⁶⁴ Piemēram, šādi tiesu prakses apkopojumi Vācijā: *Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts*, 100 Band, Berlin: Mohr Siebeck, 1999; *Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen*, 135 Band, Köln-Berlin: Carl Heymanns Verlag KG, 1998; *Entscheidungen des Bundesverwaltungsgerichts*, 107 Band, Köln-Berlin: Carl Heymanns Verlag KG, 1999.

Attiecībā uz nodokļu lietām tiesu nolēmumi tomēr tiek publicēti ļoti ierobežoti. Kopš 1997. gada iznākošajos Senāta spriedumu un lēmumu apkopojumos kopā publicēti mazāk nekā divdesmit nolēmumu. Neizpratni rada fakts, ka tieši profesionālie žurnāli, piemēram, "Bilance", "Grāmatvedība un revīzija". līdz šim nav aktīvi pievērsušies tiesu nolēmumu publicēšanai un komentāriem. Jāpiebilst, ka daudzums arī nav kritērijs. Veicot nolēmumu selekciju publicēšanai, jāizvēlas praksē izpaustās tiesiskās atziņas vai tēzes, kam ir principiāla nozīme, juridisks svars un interese. Nodokļu lietās jāpublicē principiāla rakstura nolēmumi, kā arī tie, kas groza pastāvīgo tiesu praksi vai izlemj vispārīga rakstura strīdīgu jautājumu. Kad stājas spēkā jauna nodokļu likumdošana, ir jāpublicē pirmie lēmumi, kas nākotnē orientēs tiesu praksi.

Ārvalstu specializēto žurnālu koncentrēšanās uz juridiskās prakses analīzi nodokļu tiesībās ir jau kļuvusi tradicionāla. Attiecīgo specialitāšu pārstāvji ir šo žurnālu regulāri lasītāji, tādējādi nodrošinot žurnālu izplatīšanas finansiālo pamatu. Latvijā pamazām sāk iezīmēties šāda specializācija citās tiesību jomās. Piemēram, mēnešraksts "Likums un tiesības" galvenokārt publicē komentārus par Satversmes tiesas spriedumos ietvertajām atziņām, kā arī tiesu nolēmumiem par aktuāliem tiesību jautājumiem un problēmām. Žurnāls "Mans īpašums" pievēršas tiesu praksei lietās par nekustamā īpašuma jautājumiem. Savukārt Latvijas Policijas akadēmijas izdevums "Administratīvā un kriminālā justīcija" galvenokārt publicē tiesu prakses komentārus krimināllietās. Nodokļu tiesības ir tā joma, kurā tiesu prakses komentāri ir pieejami ierobežoti. Kā vienu pieejamo izvērsto komentāru tiesas nolēmumam nodokļu lietā var minēt Latvijas Vēstnesī publicēto komentāru par pretrunām Senāta Civillietu departamenta spriedumā lietā par mēneša neapliekamā minimuma apmēra noteikšanu, jo pastāvēja divas atšķirīgas metodikas neapliekamā minimuma aprēķināšanai. Zīmīgi, ka pat šo komentāru ir rakstījis ārvalstīs dzīvojošs tiesību speciālists.⁶⁵

---

⁶⁵ Zīle Z. Par juridisko domāšanu un rūpēm par tiesiskumu. *Latvijas Vēstnesis*.

Jāuzsver, ka nekas nedrīkst kavēt nepublicēto nolēmumu izplatīšanu zinātniskiem mērķiem, ne arī iespēju ikvienam iepazīties ar tiem, ar vienādām tiesībām izgatavot kopijas. Atsevišķās Latvijas tiesās pret tiesu prakses pētīšanu ir pretimnākoša attieksme. Paldies tiesu darbiniekiem par to! Diemžēl pagaidām vairāk ir gadījumu, kad pieeja tiesu nolēmumiem sakarā ar pētniecības nolūku tiek liegta, pat nepaskaidrojot atteikuma pamatu. Tas īpaši attiecas uz rajonu tiesām. Šajā sakarībā jāmin, ka publicējamo nolēmumu selekcijas kritērijs ne tik daudz ir tiesas rangs, bet sniegtā atbilde uz tiesību jautājumu. Uzmanība jāpievērš tieši pirmās instances tiesas nolēmumiem, jo personai nereti ir svarīgāk zināt šo konkrēto praksi nevis, piemēram, konstitucionālās tiesas viedokli jautājumā, kas personu tieši neietekmē.

B. Publicēto nolēmumu statuss

Kādas ir tiesas nolēmuma publikācijas sekas? Romāņu - ģermāņu tiesību saimes valstīs tiesu prakse tiek atzīta par tiesību palīgavotu, kam nav normatīva spēka. Tas atbilst Justiniāna kodeksā ietvertajam principam: "*Non exemplis sed legibus iudicandum est.*"⁶⁶ Sekojoši kodificēto tiesību valstīs vispārīgā gadījumā pastāv princips, ka tiesas nolēmums attiecas tikai uz lietā iesaistītajām pusēm un tā motivācijai nav normatīvi saistoša rakstura.

Tiesu prakses kā tiesību palīgavota vērtība ir agrāku tiesas nolēmumu motīvu daļā ietvertā atbilde uz to tiesību jautājumu, uz kuru tiesa izspricējamajā gadījumā atbild no jauna. Pamatojot tiesu nolēmumu sistematizācijas nozīmi, jāuzsver, ka pilsoņi tiesisko normu nevar saprast, ja viņi nepazīst praksi un, it īpaši, ja viņi nav lietas kursā par veidu, kādā norma tiek piemērota. Tiesību adresāti piešķir lielu vērtību tam, lai būtu paredzamas viņu rīcības sekas, jo sevišķi juridiskās sekas.

04.03.1999., Nr. 62/63.

⁶⁶ No latīņu valodas: "Nevis piemēram, bet likumam ir spēks".

Attiecībā uz tiesību piemērotājiem, tiesu prakses sistematizācijas mērķis ir panākt iespējami pilnīgākas un vienvēidīgākas izpratnes veidošanos par konkrētu tiesību normu interpretāciju un iztulkošanu. Praktiski vēlamais rezultāts izpaudīsies lielākā prognozējamībā, taisot profesionālus spriedumus.

Ārvalstu tiesībzinātnieku un praktiķu izteiktajos viedokļos valda pārsteidzoša līdzība. Visi akcentē tiesneša augsti profesionālo atbildības sajūtu pilsoņu priekšā veidot tiesu praksi, pieņemot teicami pamatotu un prognozējamu nolēmumu. Fakts, ka augstāka tiesu instance nekavējoties atceļ tiesneša spriedumu sakarā ar nepareizu materiālās tiesību normas interpretāciju un nepamatotu novirzi no tiesu prakses, tiesnesim ir ļoti nepatīkams. Tiesību piemērotājs šādā gadījumā padziļināti iepazīsies ar tiesu praksi un doktrīnas atziņām konkrētajā jautājumā, lai nepatīkamā situācija neatkārtotos. Pie šādas profesionālas attieksmes nav nepieciešamas likumdošanas normas, kas tieši paredzētu vajadzību apsvērt līdzšinējo tiesu praksi, izšķirot tiesību jautājumu analogiskās lietās.

C. Nolēmumā ietvertu atziņu – tēžu sistematizācija

Attiecībā uz selekciju pēc satura, Latvijā 20.-30. gados galvenā uzmanība tika pievērsta nolēmumā iekļauto atziņu – tēžu sistematizācijai. Jāatzīmē, ka mūsdienās publicētajos tiesu prakses apkopojumos tēžem tiek pievērsta uzmanība tikai tiktāl, lai no tēžu konteksta un lietas būtības veidotu nolēmuma "virsrakstu". Labākajā gadījumā virsraksts norāda tikai uz lietas priekšmetu. Arī izvēloties šo virsrakstu, atlases veicējam ir jābūt uzmanīgam. Tā, piemēram, "Latvijas Vēstnesī" publicēts LR Augstākās tiesas Senāta spriedums "Par Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonu lēmumiem nodokļu aprēķināšanā". Šāds virsraksts, šķiet, nesniedz informāciju par lietas priekšmetu, kas patiesībā bija uzņēmuma ar nodokli apliekamā ienākuma noteikšana, pamatojoties uz termina "saistītie uzņēmumi" juridiskā sastāva noskaidrošanas, pielietojot sistēmisko un teleoloģisko interpretācijas metodi.

Runājot par tiesu nolēmumos ietverto atziņu vērtību, nedrīkst aizmirst apkopoto pirmskara Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta praksi, kas publicēta Senāta pastāvēšanas laikā no 1918. līdz 1940. gadam. Spiedumu atkārtotu izdošanu 1997.-1998. gadā ir nodrošinājusi Latvijas Republikas Augstākā tiesa un Senatora Augusta Lēbera fonds. "Senāta spriedumi ir "zelta bedre" tiesiskiem atzinumiem. Latvijas neatkarības laikā Senāta krājumus plaši lietoja tiesu praksē."⁶⁷ Protams, mūsdienu nodokļu likumi būtiski atšķiras no pirmskara Latvijas likumdošanas. Toties Senāta spriedumu nezūdošā vērtība ir liecības par nolēmumu argumentācijas tehnikas izmantošanu, kā arī konkrētas atbildes uz tiesību jautājumiem, kas nav zaudējuši savu aktualitāti mūsdienās. Spriedumu krājumos ievietoti arī nolēmumi tieši nodokļu lietās⁶⁸. Piemēram, spriedumu par nodokļu komisijas tiesībām uzlikt nodokļa sodu uzņēmumiem, kuriem jānodod pārskats par savu darbību. Senāta Administratīvais departaments pieņēmis 1936. gadā.⁶⁹ Citu spriedums pieņemts tajā pašā gadā par jautājumu, vai ienākuma nodokļa maksātājam ir tiesība atskaitīt nekustamā īpašuma parāda procentus par vairākiem iepriekšējiem gadiem, ja kredītiestāde parāda procentu nomaksu ir pagarinājusi.⁷⁰

Sakarā ar minēto ir ieteikums Latvijas specializētajiem nodokļu un grāmatvedībās žurnāliem arī mūsdienās pievērsties tiesu nolēmumos atrodamo tēžu publicēšanai, kā arī speciālistu komentāru ievietošanai. Ar to žurnāli ne tikai pievērstu esošo lasītāju uzmanību, bet arī paplašinātu savu interesentu loku.

---

⁶⁷ Lēbers D.A. Latvijas Senāts 1918-1940. Rādītāji Latvijas Senāta spriedumu krājumiem. Rīga: LR Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997. 1. sējums, 11.lpp.

⁶⁸ Piemēram, spriedumu par nodokļu komisijas tiesībām.

Latvijas Senāta spriedumi (1918-1940). Rīga: LR Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997-1998. 1. sēj., 70. lpp.

⁶⁹ Ibidem, 71.lpp.

Nobeigums

Var secināt, ka pretrunu novēršanai un taisnīguma nodrošināšanai nodokļu lietās Latvijā vēl nepieciešams liela apjoma darbs. Tiesu prakses apzinātas veidošanas nozīme ir nevis vēsturiskumā, bet tiesu nolēmumu loģiskas pēctecības nodrošināšanā, tiesību normu vienveidīgā interpretācijā, “likumu robu” aizpildīšanā, nepilnību un pretrunu novēršanā.

Tiesu prakses publicēšana un sistematizācija gan nodokļu lietās, gan citās tiesību sfērās būtu liela apjoma ieguldījums, nozīmīga investīcija demokrātisko tradīciju atjaunošanā un ieviešanā. Galveno lomu šajā procesā noteiks tiesību piemērotāju izglītība un vēlme izglītoties.

III SATVERSMES TIESAS SPRIEDUMI

Satversmes tiesas spriedums šodien un nāt

Dipl.iur. Dzintra Pededze

1. Satversmes tiesa uz pārmaiņu sliekšņa

Satversmes tiesa "līdz šim ir lielākais jauninājums Latvijas parlamentārās demokrātijas institucionālajā iekārtā"¹. Kā katrs jauninājums, arī šis institūts saistīts ar virkni teorētisku un praktisku jautājumu. Svarīgākais no tiem ir jautājums par Satversmes tiesas spriedumu un tā nozīmi.

Satversmes tiesa darbojas jau vairāk nekā trīsarpus gadus, tomēr konstitucionālās tiesvedības veidošanas process vēl arvien nav noslēdzies. Šā raksta tapšanas laikā Saeimā trešajam lasījumam sagatavots apjomīgs likumprojekts "Grozījumi Satversmes tiesas likumā"² (turpmāk – Likumprojekts), kas ienesīs lielas pārmaiņas Satversmes tiesas darbībā, tai skaitā būtiski paplašinās to personu loku, kas tiesīgas vērsties Satversmes tiesā. Ņemot vērā minētā likumprojekta nozīmi Satversmes tiesas tālākajā attīstībā, šā raksta ietvaros centīšos skatīt ne vien esošo praksi, bet arī minēto likumprojektu redakcijā kādā to atbildīgā komisija sagatavojusi trešajam lasījumam.

Līdzšinējā Satversmes tiesas prakse, izteikta statistikas datus, ir visai skopa: atbilstoši Satversmes tiesas Kancelejas ziņām līdz 2000. gada 25. novembrim ierosinātas 25 lietas, pasludināti 18 spriedumi, 4 lietas izbeigtas, 3 – apvienotas. Taču sagaidāms, ka pēc Likumprojekta spēkā stāšanās Satversmes tiesā izskatāmo lietu skaits strauji pieaugs. Līdz ar to vēl aktuālāki kļūst jautājumi, kas saistīti ar Satversmes tiesas spriedumu un tā normatīvo, kazuālo un metodisko nozīmi, kā arī ietekmi uz tiesas spriešanu ikvienā tiesas lietā un instancē.

¹ Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Rīga, 2000, 499. lpp.

² Par attiecīgo likumprojektu sīkāk sk.: Pededze Dz. Paplašinot pieteikumu iesniedzēju loku. *Latvijas Vēstnesis*, 18.05.2000., nr. 178/179.

2. Satversmes tiesas sprieduma priekšmets

Satversmes tiesas institūts, tāpat kā vairumā valstu, arī Latvijā ir nostiprināts konstitūcijas līmenī - Satversmes 85. pantā. Satversmes tiesas kompetenci pamatvilcienos nosaka šā panta pirmais un otrais teikums: "Latvijā pastāv Satversmes tiesa, kas likumā noteiktās kompetences ietvaros izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei, kā arī citas ar likumu tās kompetencē nodotās lietas. Satversmes tiesa ir tiesīga atzīt par spēkā neesošiem likumus un citus aktus vai to daļas."

No šā panta, kā arī no Satversmes tiesas likumā noteiktās kompetences, izriet, ka varas dalīšanas mehānismā Satversmes tiesas pamatuzdevums ir būt par Satversmes garantu un "tiesību tiesu". Raksturojot Satversmes tiesas kompetenci un tajā plānotos papildinājumus, jāatzīmē šādas īpatnības:

1. Attiecībā uz konstitucionālo tiesu kompetenci tiek izdalīti divi konstitucionālās jurisdikcijas tipi: iepriekšējā jeb preventīvā kontrole un kontrole pēc akta izdošanas. Klasisks preventīvās kontroles piemērs ir Francijas Konstitucionālā Padome, kas dod atzinumus par likumu atbilstību Konstitūcijai pirms to pieņemšanas, bet neizskata lietas par likumu atbilstību Konstitūcijai pēc tam, kad likums stājies spēkā. Savukārt Latvijas Satversmes tiesas kompetence attiecināma uz otro tipu, jo Satversmes tiesa izskata lietas par jau pieņemtu tiesību normu (aktu) atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām. Tiesību aktu projektu izvērtēšana (preventīvā kontrole) tās kompetencē neietilpst.

Saeimas Juridiskā komisija un Juridiskais birojs, sagatavojot trešajam lasījumam likumprojektu "Grozījumi Satversmes tiesas likumā", ierosina precizēt 16. panta 2. punktu, izsakot to šādā redakcijā: "Satversmes tiesa izskata lietas par: ... Latvijas parakstīto vai noslēgto starptautisko līgumu (arī līdz attiecīgo līgumu apstiprināšanai Saeimā) atbilstību Satversmei". Salīdzinot ar spēkā esošo redakciju, punkts papildināts ar tekstu iekavās. Pagaidām Satversmes tiesas praksē nav ticis saņemts neviens pieteikums par lietas ierosināšanu pēc šā punkta. Taču ir bijušas teorētiska rakstura diskusijas, vai esošā redakcija (bez

iekavām) pieļauj izskatīt starptautiska līguma atbilstību Satversmei pirms tā apstiprināšanas Saeimā. 16. panta 2. punkta jaunā redakcija un attiecīgi grozījumi 31. pantā nodrošina šādu iespēju. Taču arī šo gadījumu, kā to Juridiskās komisijas sēdē 22.1.2000. atzina Saeimas Juridiskā biroja vadītājs G. Kusiņš, nevar uzvert kā preventīvo kontroli, jo Satversmes tiesa nav padomdevējs, bet lemj par jau parakstītu dokumentu.

Atsevišķos gadījumos Satversmes tiesa ir saņēmusi no Saeimas komisijām vēstules ar lūgumu iesaistīties tā vai cita likumprojekta apspriešanā vai dot atzinumu par to. Izņemot gadījumus, kad likumprojekts tieši skar Satversmes tiesas darbības jautājumus (grozījumi Satversmes tiesas likumā, valsts budžeta projekts u.tml.) Satversmes tiesas tiesneši cenšas neiesaistīties diskusijā par tiesību aktu projektiem, lai gadījumā, ja pēc to pieņemšanas tiktu iesniegts pieteikums Satversmes tiesā, izvairītos no pārmētiem par neobjektivitāti.

2. Tradicionāli tiek izdalīta virkne konstitucionālās tiesvedības veidu, no kuriem būtiskākie ir abstraktā kontrole, kompetences strīdi, konkrētā kontrole un konstitucionālās sūdzības.

Abstraktās kontroles ietvaros tiek lemts par zemāka juridiskā spēka tiesību normu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām, nesaistot pieteikumu ar konkrētu civillietu, krimināllietu vai administratīvo lietu. Pēc būtības pie abstraktās kontroles pieskaitāma visa šobrīd esošā Satversmes tiesas kompetence, izņemot lietas par Ministru kabineta, Saeimas, Ministru prezidenta un citu Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktā minēto amatpersonu tādu aktu, kas nav normatīvi akti, atbilstību Satversmei un likumiem. Minētās lietas katrā konkrētā gadījumā būtu vai nu kompetences strīds, vai arī administratīvas lietas.

Likumprojekts paredz izteikt Satversmes tiesas likuma 16. pantu jaunā redakcijā, paredzot, ka turpmāk Satversmes tiesa būs tiesīga izskatīt Saeimas, Ministru kabineta, Valsts prezidenta, Saeimas priekšsēdētāja un Ministru prezidenta aktu atbilstību likumam tikai gadījumos, kad šie akti nav administratīvi akti. Tas saistīts ar Administratīvā procesa likumu, kurā ikvienu

administratīvā akta atbilstību likumam varēs izvērtēt vispārējās jurisdikcijas tiesa. Ņemot vērā, ka Administratīvā procesa likums vēl nav pieņemts. Likumprojekta Pārejas noteikumi paredz, ka "līdz Administratīvā procesa likuma spēkā stāšanās dienai Satversmes tiesa turpina izskatīt lietas par Ministru kabineta un Ministru prezidenta administratīvo aktu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām".

Pagaidām Satversmes tiesas kompetencē neietilpst nedz konkrētā kontrole – lietas par pieteikumiem, ko, izskatot konkrētu civillietu, krimināllietu vai administratīvo lietu iesniedz vispārējās jurisdikcijas tiesa, nedz arī konstitucionālās sūdzības – personu pieteikumi par konstitucionālo pamattiesību aizskārumu. Taču abus minētos institūtus paredz Likumprojekts.

Atbilstoši Likumprojektam tiesas pieteikums iesniedzams, ja "vispārējās jurisdikcijas tiesa, izskatot civillietu, krimināllietu vai administratīvo lietu pirmajā instancē, apelācijas vai kasācijas kārtībā, uzskata, ka norma, kas būtu jāpiemēro šajā lietā, neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai (aktam)". Analogas tiesības tiek dotas arī zemesgrāmatu nodaļas tiesniešiem, paredzot, ka pieteikums iesniedzams, ja "zemesgrāmatu nodaļas tiesnesis, veicot nekustamā īpašuma ierakstīšanu vai ar to saistīto tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā, uzskata, ka norma, kas būtu jāpiemēro, neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai (aktam)".

Attiecībā uz Satversmes tiesas sprieduma priekšmetu šajos gadījumos var rasties jautājums, vai Satversmes tiesa paliek "tiesību tiesa", vai arī tā var iejaukties konkrētās lietas apstākļos. Atbilde uz šo jautājumu ir viennozīmīga: Satversmes tiesa lemj tikai par tiesību normas (akta) atbilstību, bet pēc šā jautājuma izspriešanas attiecīgo civillietu, krimināllietu vai administratīvo lietu pēc būtības turpina izskatīt un izspriež tā tiesa, kas vērsusies Satversmes tiesā.

Arī attiecībā uz personas konstitucionālo sūdzību Likumprojekts paredz mehānismu, kura ietvaros Satversmes tiesa lemj tikai par tiesību normas (akta) atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, bet nevērtē konkrētās lietas apstākļus. Šāds

mehānisms atšķiras no Vācijā, Austrijā, Slovēnijā un vairākās citās Eiropas valstīs pazīstamā konstitucionālās sūdzības mehānisma, kad Konstitucionālā tiesa skata lietas atbilstību Konstitūcijai arī pēc būtības un var atcelt vispārējās jurisdikcijas tiesas spriedumu.

Tādējādi vairumā gadījumu Satversmes tiesas sprieduma priekšmets ir un būs tiesību normas vai normatīva akta atbilstība augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Atsevišķos gadījumos spriedums varētu būt par citu Saeimas, Ministru kabineta, Valsts prezidenta, Saeimas priekšsēdētāja un Ministru prezidenta aktu, izņemot normatīvos aktus, atbilstību likumam. Bet līdz Administratīvā procesa likuma spēkā stāšanās dienai Satversmes tiesa turpinās izskatīt arī lietas par Ministru kabineta un Ministru prezidenta administratīvo aktu atbilstību likumam. Ņemot vērā pēdējās lietu kategorijas pagaidu raksturu, pie specifiskām problēmām, kas ar to saistītas, tuvāk nepakavēšos.

3. Satversmes tiesas sprieduma spēks

Visus Satversmes tiesas spriedumus pēc to lemjošās daļas var iedalīt divās grupās:

- 1) spriedumi, kas atzīst, ka apstrīdētā norma (akts) **neatbilst** augstāka juridiskā spēka tiesību normai;
- 2) spriedumi, kas atzīst, ka apstrīdētā tiesību norma atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām.

Pirmās grupas spriedumu lemjošās daļas nozīme ir pašsaprotama. Nav arī novēroti incidenti, ka tiktu piemērota norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par spēkā neesošu. Satversmes tiesas sprieduma lemjošā daļa ir saistoša arī likumdevējam. Šajā sakarā var rasties jautājums, vai likumdevējs ir tiesīgs atkārtoti pieņemt to pašu normu, ko Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu Satversmei. Ja neatbilstības iemesls ir pārkāpumi procedūrā, protams, atliek tikai tos novērst, bet ja neatbilstība ir normas būtībā? Atbilde uz šo jautājumu var būt vienīgi "nē". Demokrātiskā valstī likumdevējam ir jāievēro Satversme un tas nedrīkstētu pieņemt normu, attiecībā uz kuru jau izspriests, ka tā neatbilst Satversmei. Pretēja interpretācija būtu

pretrunā ar Satversmes tiesas izveidošanas mērķi un Satversmes 85. pantā ietvertajām Satversmes tiesas tiesībām atzīt likumus vai to daļas par spēkā neesošiem.

Otrās grupas spriedumu lemjošās daļas no praktiskā viedokļa pirmajā brīdī šķiet nenozīmīgas. Satversmes tiesa šajos spriedumos it kā tikai apstiprina, ka tas, kas ir spēkā, arī ir spēkā. Tomēr arī šiem spriedumiem ir liela praktiska nozīme, jo tie izšķir strīdu. Satversmes tiesa apspriežamā priekšmeta robežās nodibina "mieru". Un šis "miers" ir saistošs visām tām personām, kas tiesīgas griezties Satversmes tiesā. Proti, par šo priekšmetu lieta ir izspriesta un atkārtoti nevar tikt izskatīta.

Spēkā esošā Satversmes tiesas likuma redakcija nesatur normu, kas noteiktu, ka Satversmes tiesa nav tiesīga atkārtoti izskatīt lietu par tā paša akta atbilstību tam pašam augstāka juridiskā spēka aktam. Tomēr Satversmes tiesa ir lēmusi par tiesvedības izbeigšanu lietā nr. 04-01(98) „kā jau izspriestā lietā”. Likumprojekts turpretī paredz precīzu šā jautājuma risinājumu, ietverot Satversmes tiesas likuma 20. panta jaunajā redakcijā noteikumu, ka Satversmes tiesa ir tiesīga atteikties ierosināt lietu gadījumos, kad "pieteikums iesniegts par jau izspriestu prasījumu". kā arī, papildinot Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmo daļu ar 5. punktu, kas nosaka, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu "ja pasludināts spriedums citā lietā par to pašu prasījuma priekšmetu".

Spēkā esošā Satversmes tiesas likuma 32. panta trešās daļas redakcija paredz, ka "tiesību norma (akts), kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma pasludināšanas brīža, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi". Šī daļa bija karstu diskusiju objekts Satversmes tiesas likuma tapšanas gaitā. Praksē tomēr izrādījies, ka katrā gadījumā Satversmes tiesai ir jāapsver un jāizlemj jautājums par spēka zaudēšanas laiku tikpat rūpīgi, kā jautājums par atbilstību.

Izvērtējuma grūtums slēpjas apstākļī, ka jautājumā par brīdi, ar kuru apstrīdētais akts zaudē spēku, savstarpēji konkurē

vairāki principi. Proti, no vienas puses, augstāka juridiskā spēka tiesību normai neatbilstoša norma (akts) nedrīkstētu būt spēkā *ipso iure*. No otras puses, ja norma kādu laiku bijusi spēkā, uz tās pamata radušās tiesiskās attiecības nevar padarīt par nebijušām, un daudzos gadījumos problemātiska ir pat kompensācija. Tādējādi varētu tikt ietekmēta tiesiskā stabilitāte un tiesiskās palāvības principa realizācija. Tie ir apstākļi, kurus Satversmes tiesai jāņem vērā katrā spriedumā par neatbilstību.

Piemēram, lietā nr. 04-05(97) Satversmes tiesa atzina par neatbilstošiem Satversmes 64.pantam Finanšu ministrijas 1993.gada 30.aprīlī apstiprināto nr.047/475. un Ekonomisko reformu ministrijas 1993.gada 4.maijā apstiprināto nr.34-1.1.-187. kopīgo skaidrojumu "Par pamatlīdzekļu pārvērtēšanu uzņēmumu un uzņēmējsabiedrību grāmatvedībā" daļā par investīciju ieskaitīšanu izpirkuma maksā privatizācijas procesā un Ekonomikas ministrijas 1993.gada 28.decembra skaidrojumu nr. 3-31.1-231 "Par kārtību, kādā piemērojams Finanšu ministrijas un Ekonomisko reformu ministrijas kopīgais skaidrojums "Par pamatlīdzekļu pārvērtēšanu uzņēmumu un uzņēmējsabiedrību grāmatvedībā"" no sprieduma pasludināšanas brīža. Sprieduma motīvu daļā tika ietverts šāds punkts: "Lemjot jautājumu par laiku, no kura apstrīdētie normatīvie akti varētu zaudēt spēku, Satversmes tiesa izvērtēja kopsakarā tādus tiesību principus kā taisnīguma principu, likumības principu, varas dalīšanas principu un principu - uzticība tiesībām. Salīdzinot šo tiesību principu svarīgumu šajā lietā, būtiska nozīme ir tādiem principa - uzticība tiesībām - elementiem, kā: sprieduma atpakaļejošā spēka ietekme uz publiskajām un privātajām interesēm; tiesisko attiecību, kas radušās uz kopīgā skaidrojuma pamata, ilglaicīgums; iespējamās izmaiņas tiesiskajā stāvoklī tiem privatizācijas subjektiem, kuri palāvās kopīgā skaidrojuma un 1993. gada 28. decembra skaidrojuma likumībai, un citiem."

Likumprojekts paredz būtiskas izmaiņas Satversmes tiesas likuma 32.pantā, proti, tiek noteikts, ka "tiesību norma (akts), kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka normai, uzskatāma par spēkā neesošu no

Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi". "Sprieduma pasludināšanas brīža" nomaiņa ar "sprieduma publicēšanas dienu" galvenokārt saistīta ar rakstveida procesa ieviešanu, kurā spriedums netiek pasludināts. Lai nebūtu divu atšķirīgu noteikumu, kas varētu radīt pārpratumus, norma mainīta arī attiecībā uz tām lietām, kas tiek izskatītas tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos un kurās spriedumi tiek pasludināti. Tomēr noteikums "ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi" nepieciešamības gadījumā dod Satversmes tiesai iespēju minētajās lietās pieņemtajos spriedumos noteikt, ka apstrīdētā norma (akts) zaudē spēku no sprieduma pasludināšanas brīža.

Ir bijušas arī atsevišķas diskusijas par to, vai atruna "ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi" attiecas tikai uz brīdi, ar kuru par neatbilstošu atzītā norma (akts) zaudē spēku, vai arī tā dod iespēju, konstatējot normas (akta) neatbilstību, tomēr neatzīt šo normu (aktu) par spēku zaudējušu.

Pēdējais viedoklis tomēr nebūtu atbalstāms, jo Satversmes tiesa sprieduma saturu regulē Satversmes tiesas likuma 31. pants, kura 11. punkts spēkā esošajā redakcijā nosaka, ka spriedumā norādāms "brīdis, ar kuru apstrīdētā tiesību norma (akts) zaudē spēku, ja Satversmes tiesa nospriedusi, ka šī norma (akts) neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai".

Tomēr atsevišķos gadījumos šā punkta prasības ir problemātiskas, tāpēc Likumprojekts paredz Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu izteikt jaunā redakcijā, attiecinot to tikai uz apstrīdētajām normām (aktiem), kas ir spēkā. Apspriežot šo redakciju Sacimas Juridiskajā komisijā, tika minēti trīs gadījumi, uz kuriem attiektos minētā atruna: pirmkārt, starptautiskais līgums pirms tā apstiprināšanas Sacimā, otrkārt, izdota tiesību norma (akts), kuras spēkā stāšanās brīdis vēl nav pienācis, kā arī spēku zaudējuši tiesību norma (akts).

Tādējādi gan Satversmes tiesas likums spēkā esošajā redakcijā, gan Likumprojekts paredz, ka ikvienā gadījumā, kad Satversmes tiesa par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai atzīst spēkā esošu tiesību normu (aktu), tai jānosaka brīdis,

ar kuru šī norma (akts) zaudē spēku.

Pieaugot Satversmes tiesas pieredzei, it īpaši saistībā ar konstitucionālajām sūdzībām, pie šās normas, iespējams, vēl būs jāatgriežas. Ar laiku varētu būt aktuāli arī daži citi gadījumi, kad tiesību norma (akts), ko Satversmes tiesa atzīst par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, nav atzīstama par spēku zaudējušu. Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa, piemēram, šādi rīkojas gadījumā, ja tiesiskais rezultāts, kas tiek panākts, atzīstot neatbilstošo normu par spēku zaudējušu ir vēl tālāks no Konstitūcijas, kā tas, kas ir, normai turpinot palikt spēkā.

Lietā nr.01-05(98) Satversmes tiesa visai līdzīgu problēmu centās risināt, saistot sprieduma spēkā stāšanos ar likumdevēja rīcību nākotnē un atzīstot "1998. gada 19. jūnijā Sacimā pieņemtā likuma "Grozījumi likumā "Par maternitātes un slimības pabalstiem"" 8. pantā noteikto Likuma par maternitātes un slimības pabalstiem" 4. panta otro daļu par neatbilstošu Satversmes 66. pantam un spēkā neesošu ar likuma "Par valsts budžetu 1999. gadam" spēkā stāšanās brīdī, ja valsts budžetā 1999. gadam netiks paredzēti līdzekļi maternitātes pabalstu izmaksai likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 4. panta otrajā daļā minētajām personām." Motīvu daļā Satversmes tiesa ietvēra šādu punktu: "Lemjot par brīdī, no kura apstrīdēto tiesību normu atzīt par spēkā neesošu, jāņem vērā, ka atbilstoši Satversmes 89. pantam valsts atzīst un aizsargā Satversmes 109. pantā paredzētās cilvēka pamattiesības uz sociālo nodrošinājumu (aizsardzību), kā arī tas, ka saskaņā ar tiesiskās palāvības principu sociāli neapdrošinātās personas uzticējās apstrīdētās tiesību normas tiesiskumam un stabilitātei (sk. Satversmes tiesas 1998. gada 11. marta spriedumu lietā nr. 04-05(97))".

Kā rāda Satversmes tiesas pieredze, daudzos gadījumos Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētais akts vai tā daļa zaudē spēku ar izdošanas brīdī. Tādējādi aktuāls ir jautājums, vai šāds spriedums var ietekmēt jau izspriestas tiesu lietas.

Konstitucionālo sūdzību lietās arī tajos gadījumos, kad apstrīdētā tiesību norma (akts) tiks atzīta par spēku zaudējušu no

sprieduma publicēšanas vai pasludināšanas brīža, attiecībā uz personu, kas iesniegusi konstitucionālo sūdzību, tā tiks atzīta par spēku zaudējušu ar izdošanas brīdi. Attiecīgu normu kā papildinājumu Satversmes tiesas likuma 32. pantā paredzēja viens no Likumprojekta variantiem pirms tā iesniegšanas Saeimā. Tomēr no šā papildinājuma Satversmes tiesa nolēma atteikties, jo to aptver jau minētā atruna „ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi” Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajā daļā.

Ikvienā gadījumā, ja Satversmes tiesa noteikusi, ka kāda tiesību norma zaudē spēku no brīža pirms sprieduma pasludināšanas vai publicēšanas, Satversmes tiesas spriedums varētu būt jaunatklājies apstākļos attiecīgas civillietas, administratīvās lietas vai krimināllietas jaunai izskatīšanai. Teorētiski varētu rasties jautājums, vai šādi var rīkoties krimināllietā gadījumā, ja Satversmes tiesa pār neatbilstošu Satversmei atzinusi likumu, kas mīkstina sodu. Tomēr grūti iedomāties, ka šādā gadījumā Satversmes tiesa atzītu normu par spēku zaudējušu ar brīdi, kas agrāks par sprieduma publicēšanas dienu.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 32. pantam “Satversmes tiesas spriedums ir galīgs. Tas stājas spēkā pasludināšanas brīdī.” Tas nozīmē, ka nav nepieciešams kādas citas institūcijas akts, lai Satversmes tiesas spriedums stātos spēkā.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs ne vien lietas dalībniekiem, bet arī pašai Satversmes tiesai. Pat, ja Satversmes tiesa vēlāk savas domas mainītu, tā nevar mainīt jau pasludinātu spriedumu. Atšķirībā no mūsu kaimiņiem Lietuvā, nedz Satversmes tiesas likums nedz Likumprojekts, tāpat kā vairumā valstu, neparedz kārtību, kādā iztulkojams Satversmes tiesas spriedums. Nav paredzēta arī kārtība, kādā labojamas, piemēram, pārrakstīšanās kļūdas vai matemātiska rakstura kļūdas spriedumos. Tomēr, ja rastos vajadzība, te varētu vadīties pēc analogijas no Civilprocesa un Kriminālprocesa normām.

Katrs tiesas spriedums ir saistīts ar konkrēto laika momentu un balstās uz apstākļiem, kas pastāvējuši tā taisīšanas

laikā. Arī mūsu tiesiskā doma un izpratne par Satversmi attīstās. Nav izslēgts, ka laika gaitā rodas jauni apstākļi, kas prasa tā paša jautājuma atkārtotu izskatīšanu. Šis gadījums gan varētu būt aktuāls tikai sakarā ar spriedumiem par atbilstību, jo jautājums par spēku zaudējušu likuma normu „atdzīvināšanu” tajā vai citā redakcijā jaunā aktā ir likumdevēja kompetence.

Domājams, ir iespējama lieta par kādas tiesību normas (akta) atbilstības apstrīdēšanu tam pašam augstāka juridiska spēka aktam, atbilstība kuram ir konstatēta, taču tad pieteikuma iesniedzējam būtu rūpīgi jāpamato un tiesai, ierosinot lietu, jāizvērtē, ka apstākļi ir mainījušies un ka pieteikumā ietvertais prasījums nav tas pats prasījums, kas bijis izspriests.

Satversmes tiesas likuma 32. panta otrā daļa nosaka, ka “Satversmes tiesas spriedums ir obligāts visām valsts un pašvaldību institūcijām, iestādēm un amatpersonām, ieskaitot tiesas, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām.” Sakarā ar šo normu aktuāli ir vairāki jautājumi.

Ņemot vērā sprieduma lemjošās daļas nesaraucamo saistību ar motīvu daļu, var rasties vēlēšanās uzskatīt par saistošu ne vien Satversmes tiesas sprieduma lemjošo daļu, bet arī tā motīvu daļu un piešķirt spriedumā dotajai Satversmes vai likuma interpretācijai tiesību normas statusu. Tomēr šajā vēlmē nedrīkst aiziet par tālu. Nenoliedzot motīvu daļas teorētiski metodisko nozīmi attiecīgo tiesību normu interpretācijā, jāatceras, ka Satversmes tiesa ir un paliek vispirms tiesa, kuras darbība ir virzīta uz strīda izšķiršanu un konkrētā sprieduma lemjošajā daļā ietverto galarezultātu. Likums paredz, ka Satversmes tiesa izskata lietas par tiesību normu atbilstību, nevis Satversmes vai citu tiesību normu interpretāciju.

Analogā jautājumā par Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumu vispārsaistošo spēku Bonnas universitātes profesors K. Šlaihs uzsver, ka “normu kontroles procesā strīda priekšmets ir pārbaudāmais likums, nevis Konstitūcija. Federālā konstitucionālā tiesa vispārsaistoši izšķir lietu (proti, par normas

atbilstību), bet neizšķir ar to saistīto vispārējo konstitucionāli tiesisko problēmu”⁷³.

Gadījumā, ja konstitucionālās tiesas sprieduma saistošais spēks tiktu attiecināts arī uz motīvu daļu, tas ne vien liegtu konstitūcijai tās lakonismu un elastību, bet arī novestu pie tiesību attīstības sastinguma un iekonservēšanās⁷⁴.

Tādējādi Satversmes tiesas likuma 32. panta otrajā daļā ar spriedumu būtu saprotama sprieduma lemjošā daļa, bet pret Satversmes tiesas sprieduma motīvu daļā izteiktajām atziņām citas tiesas varētu attiekties tāpat, kā pret ikvienu augstākās tiesu instances spriedumu. Jāņem vērā arī tas, ka pēc Likumprojekta spēkā stāšanās attiecībā uz personas tiesībām vērsties Satversmes tiesā, lielā daļā lietu persona varēs “pārsūdzēt” vispārējās jurisdikcijas tiesas spriedumu attiecībā uz piemērotās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai.

Sarežģītāks ir jautājums par to, ciktāl Satversmes tiesas spriedumu motīvu daļā izteiktais viedoklis saista izpildvaras pārstāvjus, jo Ministru kabineta 1995. gada 13. jūnija noteikumos nr. 154 “Administratīvo aktu procesa noteikumi” 25. punkts paredz, ka gadījumā “Ja Satversmes tiesa kādā publicētā spriedumā ir attiecīgo tiesību normu iztulkojusi, iestādei jāpiemēro tas pats tulkojums.” Tādējādi izpildvaras institūcijas ir saistītas ar Satversmes tiesas sprieduma motīvu daļā izteikto viedokli.

Praksē tomēr attieksme nav viennozīmīga. Piemēram, ja analizējam jau minēto pirmo Satversmes tiesas sprieduma motīvu daļā ietverto interpretāciju. No vienas puses, Ministru kabinets, šķiet, nav mēģinājis atkāpties no Satversmes tiesas dotās Satversmes 81. pantā ietvertā jēdziena “pastāvošās Saeimas laikā pieņemtais likums” interpretācijas. No otras puses, šajā pašā lietā

---

⁷³ Schlaich K. Das Bundesverfassungsgericht - Stellung, Verfahren, Entscheidungen. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1994. S. 287.

⁷⁴ Rennert K. in: Bundesverfassungsgerichtsgesetz. Mitarbeiterkommentar und Handbuch. Herausgegeben von Professor Dr. Dieter C. Umbach und Dr. Thomas Clemens. C. F. Juristischer Verlag Heidelberg, 546. lpp.

Satversmes tiesa lēma arī par to, ka Ministru kabineta noteikumi, kas izdoti saskaņā ar Ministru kabineta iekārtas likuma 14. panta pirmās daļas 3. punktu, zaudē spēku, ja spēkā stājas likums, kas regulē attiecīgos jautājumus. Lietā bija apstrīdēti un spriedumā atzīti par neatbilstošiem likumam “Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā” un Ministru kabineta iekārtas likuma 14. pantam un spēkā neesošiem Ministru kabineta 1995. gada 14. marta noteikumi nr. 54 “Par Latvijas Republikā ražotās elektroenerģijas iepirkuma cenām”. Savukārt Ministru kabineta 1995. gada 1. augusta noteikumus nr. 239 “Noteikumi par vēja elektrostaciju ražotās elektroenerģijas iepirkuma cenām”, kas arī izdoti saskaņā ar Ministru kabineta iekārtas likuma 14. panta 3. punktu pirms likuma “Par uzņēmējdarbības regulēšanu enerģētikā” un turklāt vēl satur atsauci uz Ministru kabineta 1995. gada 14. marta noteikumiem nr. 54 “Par Latvijas Republikā ražotās elektroenerģijas iepirkuma cenām”, ko Satversmes tiesa atzinusi par spēku zaudējušiem, Ministru kabinets nav atcēlis vēl joprojām.

Attiecībā uz spriedumu motīvu daļā ietvertā materiāla izmantošanu aktuāls ir jautājums par spriedumu klasificēšanu. NAIS datu bāzē tēmas norādītas tikai pirmajiem diviem spriedumiem. Arī Satversmes tiesas mājas lapā spriedumus var atrast pēc lietas numura vai lietas nosaukuma, bet nav iespējams atrast pēc motīvu daļā skartajām tēmām. Piemēram, ja nepieciešams Acīmredzot pamatota un ērti lietojama spriedumu klasifikācija ir viens no svarīgiem uzdevumiem, lai, pieaugot spriedumu daudzumam, katrā konkrētajā gadījumā elektroniskā formā varētu ātri atrast nepieciešamo.

Satversmes tiesa pats par sevi ir jauna institūcija. Likumprojekts turklāt paredz jaunus institūtus – vispārējās jurisdikcijas tiesas pieteikumu un konstitucionālo sūdzību, kas padarīs Satversmes tiesu pieejamu lielam daudzumam subjektu, bet Satversmes tiesas spriedumu – par ikdienišķu parādību. Satversmes tiesas darbība pēc Likumprojekta spēkā stāšanās un minēto institūtu iedzīvināšana kā viss jaunais nenoliedzami būs

saistīta ar daudzām problēmām, tomēr viss jaunais ir arī jaunas iespējas, šajā gadījumā jaunas iespējas tiesību sistēmas sakārtošanā.

IV EIROPAS SAVIENĪBAS TIESU PRAKSE

Eiropas Kopienu Tiesas un notiekošās integrācijas izpaušmes tiesas procesā

M.iur. Kristīne Krūma

Ievads

Viena no visnozīmīgākajām Eiropas Kopienu (EK) tiesību iezīmēm ir tā, kādu ietekmi šīs tiesības atstāj uz nacionālajām tiesību sistēmām dalībvalstīs. EK atšķirībā no starptautiskajām organizācijām ir gadu gaitā izveidojušas pietiekami autonomu tiesību sistēmu, kas ir saistoša katrai atsevišķai dalībvalstij. EK tiesības tiek ieviestas gan tieši, gan ar nacionālo tiesību starpniecību un veido vienotu tiesību sistēmu. Liela nozīme tiesību veidošanā ir bijusi Eiropas Kopienu Tiesai (ET), kas interpretējot EK tiesības ir nozīmīgi sekmējusi EK mērķu sasniegšanu, piešķirot EK tiesībām augstu saistības pakāpi dalībvalstīs.

Latvija šobrīd ir EK asociētā dalībvalsts, tādēļ uz mums pilnā mērā Tiesas kompetence neattiecas. Tikai atsevišķos gadījumos, kad Latvijas un Eiropas Savienības (ES) vienošanās to īpaši paredz, juridiskais strīds var tikt izskatīts EK tiesu instancēs. Taču ir svarīgi jau tagad domāt par to, ka Latvijai, kļūstot par ES dalībvalsti, nāksies pieņemt ES "spēles noteikumus" pilnībā gan attiecībā uz tiesu kompetenci, gan likumdošanas interpretāciju.

Šī raksta uzdevums ir izskaidrot, kā ES integrācija ietekmējusi Kopienu tiesības un kāda ir bijusi ET un nacionālo tiesu loma šajā procesā.

EK tiesību daba

Jau ilgu laiku tiek uzskatīts, ka EK tiesības ir īpašas, jo tās ir transformējušās no starptautiskām tiesībām uz pārnacionālām tiesībām, kurām ir zināmas konstitucionālas

iezīmes. EK līgumu konstitucionalizācija nozīmē, ka Kopienu tiesības no starptautiskām tiesībām, kuras uzliek tiešus pienākumus tikai valstīm, kļuvušas par jaunu likumdošanas formu, kas vairāk līdzinās valsts nacionālām tiesībām⁷⁵.

ES tiesības ir sadalītas primārajās un sekundārajās, kas galvenokārt sastāv no rakstītām tiesībām. Rakstiskās primārās tiesības ietver līgumus, kas veido Eiropas Kopienas⁷⁶. Tiem ir tāda pati loma kā konstitūcijām nacionālās sistēmās. To likumību nevar apstrīdēt un tiem ir prioritāte pār visām Kopienas tiesībām.

Sekundārās rakstiskās tiesības sastāv no likumdošanas aktiem, ko ir pieņēmusi ES Eiropas Padome un Eiropas Komisija (Eiropas Kopienas Līguma 189.pants, pēc Amsterdamas Līguma 249.p.), t.i., regulas (angl. *regulations*), direktīvas, lēmumi, rekomendācijas vai atzinumi⁷⁸.

Arī starptautiskie līgumi, kurus Kopienu vārdā ar starptautiskām organizācijām un trešajām valstīm noslēgušas Kopienas institūcijas, veido Kopienas tiesību daļu. To vieta hierarhijā varētu būt starp primārajām un sekundārajām Kopienas tiesībām⁷⁹.

---

⁷⁵ Wincott D. *The Court of Justice and the European Policy Process*. Richardsson J.(ed.). *Power and Policy Making*. Routledge.London. 1996. 171.lpp.

⁷⁶ Eiropas Ekonomiskās Kopienas Līgums (1975.g. Romas Līgums) un Protokoli, kas grozīti ar sekojošiem līgumiem: Mērdžeru Līgums (1965.g.); Pievienošanās Akts (1972.g. Lielbritānija, Īrija, Dānija; 1979.g. Grieķija; 1985.g. Spānija, Portugāle; 1996.g. Austrija, Zviedrija, Somija); Budžeta Līgumi (1970., 1975.g.); Vienotais Eiropas Akts (1986.g.); ES Līgums (1992.g.).

⁷⁷ Šeit un turpmāk tiks norādīta pirms un pēc Amsterdamas numerācija. Pēc Amsterdamas Līguma grozījumiem Eiropas Kopienas Līgumu pantu numerācija ir nozīmīgi mainījusies. Daudzi panti ir atcelti, grozīti, ieslēgti no jauna. Paralēla numerācija palīdz orientēties jaunajā Līgumu redakcijā.

⁷⁸ Tiesa t.s. *ERTA* lietā (22/70 *Komisija pret Padomi* (1971) *European Court Reports* (turpmāk ECR) 263) noteica, ka Eiropas Kopienas Līguma 189.p. uzskaitījums nav izsmeltošs.

⁷⁹ P.Wessman. *The Protection of Human Rights in the European Community Law*. Institutet för Europeisk Rätt vid Stockholms Universitetet. 1992. Nr.7. 13.lpp.

Eiropas Tiesas uzdevums ir nodrošināt Kopienas tiesību efektivitāti un īpašā statusa saglabāšanu. Tādējādi Tiesa ir kļuvusi par sava veida konstitucionālo tiesu. Pildot savus uzdevumus, ET ir attīstījusi divus principus, kuriem ir izšķiroša nozīme Kopienas tiesībās, t.i., pārkāpuma un tiešās ietekmes princips.

Pārkāpuma princips

Konstitucionalizācijas rezultātā ET distancēja Kopienas tiesību sistēmu no starptautiskām tiesībām, uzsverot attiecību nozīmi starp Kopienas tiesībām un atsevišķiem subjektiem dalībvalstīs. Ņemot vērā to, ka dalībvalstis ir nodevušas daļu suverenitātes Kopienām, ET pasludināja Kopienas tiesību pārkāpumu pār nacionālām tiesībām. Tas ir jāuzskata kā pastāvīgs suverēno tiesību ierobežojums. Ja dalībvalsts šo principu pārkāpj, tas ir pretrunā ar Kopienas mērķiem⁸⁰.

Tiešās ietekmes princips

ET piešķir Eiropas Kopienas likumdošanā paredzētās tiesības tieši indivīdiem, t.i., tiesības griezties pret valdībām, kuras neievēro savas saistības Kopienas ietvaros. Jau sākotnēji ET raksturoja Kopienas likumdošanu sekojoši:

"Neatkarīgi no dalībvalstu likumdošanas Kopienas tiesības... ne tikai uzliek pienākumus indivīdiem, bet arī piešķir tiem tiesības, kuras kļūst par viņu tiesību kopuma sastāvdaļu".

Romas līgums⁸² nesatur normu, kas paredzētu, ka Kopienas tiesībām ir tieša ietekme. Tiešās ietekmes piedēvēšana dažiem Līgumu pantiem un Kopienas likumdošanas aktiem var tikt uzskatīta par ET aktivitātes rezultātu⁸³. Tiešā ietekme nozīmē to, ka indivīdi var atsaukties uz Kopienas likumdošanu kā tādu, pat nepastāvot nacionālai likumdošanai atsevišķā jautājumā. Kritērijs, kas tiek parasti lietots, lai noteiktu tiešo ietekmi, ir

⁸⁰ *Costa pret ENEL*, lieta 6/64 (1964) ECR 585, 593-594.

⁸¹ *Van Gend en Loos pret Nederlandse Administratie der Belastingen*, lieta 26/62 (1963) ECR I, 12.lpp.

⁸² Sk.: 76.atsauci.

⁸³ Sk.: 75.atsauci

tiesājamība - vai jautājumu var iztiesāt. Tiešā ietekme tādējādi attiecas uz pozitīvām saistībām un aizliegumiem, kas ir paredzēti Eiropas Kopienas Līgumā (EKL), un aptver attiecības starp indivīdiem, kā arī starp indivīdiem un valsti. Tiešā ietekme ir piemērojama arī attiecībā uz direktīvām, bet tikai lietās pret valsti, un regulām⁸⁴.

Tādējādi saskaņā ar pārākuma principu Kopienas likumi ir augstāki hierarhijā par nacionālajiem likumiem un saskaņā ar tiešās ietekmes principu tie tieši ietekmē indivīdus.

Šie principi ir ET radīti un uzturēti. Atbildot uz politiskām imperatīvām, tā ir paplašinājusi savas *de facto* pilnvaras, un saskaņā ar EKL 164. pantu (pēc Amsterdamas 220.p.), tiesāja lietas, interpretējot un piemērojot Kopienas tiesības⁸⁵. To stiprināšanā un uzturēšanā liela nozīme ir arī nacionālām tiesām. Ņemot vērā tiesu lomu EK tiesību attīstībā, ir nepieciešams izprast ET un nacionālo tiesu darbības un sadarbības mehānismus.

Eiropas Kopienų Tiesa un Pirmās instances tiesa.⁸⁶

Eiropas Kopienų Tiesu (ET) tāpat kā citas institūcijas nevar skatīt kā monolītu institūciju, jo tās darbību ietekmē individuāli tiesneši. Ģenerāladvokāts, un juridiskais personāls, kas strādā tiesā. Pašreiz tiesā ir 15 tiesneši, 8-9 Ģenerāladvokāti. Tiesnešu skaits atbilst dalībvalstu skaitam. Tiesnešus nozīmē, pamatojoties uz dalībvalstu vienošanos (EKL 223.pants, agrāk 167.pants⁸⁷). Pārsvarā Tiesa lietas izskata kamerās, kas sastāv no 3-5 tiesnešiem. EKL paredz, ka jebkura lieta var tikt izskatīta

---

⁸⁴ Marshall v Southampton and South West Hampshire AHA, lieta 152/84 (1986) ECR 723, 794 lpp.

⁸⁵ Sk.: 75.atsauci, 180.lpp.

⁸⁶ P.Craig, G.de Burca. EU Law. Text, Cases and Materials. Oxford University Press (2nd ed.), 1998. 73.-95.lpp.

⁸⁷ Šeit un turpmāk tiks norādīta pirms un pēc Amsterdamas numerācija. Pēc Amsterdamas vienošanās Kopienas Līgumu pantu numerācija ir nozīmīgi mainījusies. Daudzi panti ir atcelti, grozīti, ieslēgti no jauna. Parācļa numerācija palīdz orientēties jaunajā Līgumu redakcijā.

kamerā, izņemot, ja dalībvalsts vai Kopienas institūcija, kas ir procesa puse, nepieprasa lietu izskatīt plenārsēdē.

Ģenerāladvokāts piedalās lietas izskatīšanas mutiskajā daļā un rakstveidā iesniedz Tiesai savu atzinumu par lietas apstākļiem un iespējamo spriedumu. Šis atzinums Tiesai nav saistošs, taču tas viennozīmīgi ir vērtējams kā ietekmējošs.

Tiesas apspriedes notiek aizklāti, kas palīdz izvairīties no politiski motivētiem tiesnešu nozīmējumiem. Apspriežu aizklātība nozīmē arī to, ka atšķirībā no citām starptautiskām tiesām kā Starptautiskās Justīcijas Tiesas (International Court of Justice) un Eiropas Cilvēktiesību tiesas (European Court of Human Rights)⁸⁸ tiesas spriedumos netiek publicēti spriedumam piekritoši vai nepiekritoši atsevišķu tiesnešu viedokļi.

Saskaņā ar Līguma 225.pantu (agrāk 168.a pants) 1988.gadā tika izveidota Pirmās instances tiesa (PIT). PIT galvenokārt skata ierēdņu jautājumus, kuriem ir individuāls nevis vispārējs raksturs. Pirmās instances tiesā ir 15 tiesneši un tai nav atsevišķu Ģenerāladvokātu. Jebkurš no Pirmās instances tiesnešiem var tikt lūgts izpildīt Ģenerāladvokāta funkcijas. Arī PIT lietas izskata kamerās pa 3-5 tiesnešiem. Divu mēnešu laikā PIT spriedums par likuma jautājumu var tikt pārsūdzēts Eiropas Kopienų Tiesā.

Eiropas Kopienų Tiesas kompetence

Runājot par tiesas kompetenci ir svarīgi nodalīt ES no Eiropas Kopienų. ES ietver ne tikai trīs Eiropas Kopienų, bet arī divus starpvaldību pīlārus, t.i., Kopējā ārējā un drošības politika(II pīlārs) un leškšlietas un tieslietas(III pīlārs). Līdz Amsterdamas līguma pieņemšanai šie abi pīlāri netika nodoti ET jurisdikcijai. Tādējādi ET kompetence attiecās tikai uz Kopienām. Pēc

---

⁸⁸ Abu šo starptautisko tiesu jurisdikcija pilnībā attiecās uz Latviju. Eiropas Cilvēktiesību tiesā jau ir iesniegtas vairākas indivīdu sūdzības par Eiropas Cilvēktiesību un Pamatbrīvību konvencijā paredzēto cilvēktiesību pārkāpumiem Latvijā.

Amsterdams līguma ET ieguvusi jurisdikciju arī par atsevišķiem III pīlāra jautājumiem.

Tiesu darbību nosaka Eiropas Kopienas Līgums (165.-168.a p., pēc Amsterdams 221.-225.p.), kā arī attiecīgie panti Eiropas Atomenerģijas kopienas un Ogļu un tērauda kopienas līgumos. Tiesai ir arī savi procedūras noteikumi. Lietu kategorijas, kuras ir ET jurisdikcijā, ietver konstitucionālas nozīmes jautājumus (piem., varas dalīšana starp valstīm un Kopienu) un dažādus jautājumus par substantīvām tiesībām (piem., lauksaimniecības, sociālās, transporta sfērās). Tiesa izlemj lietas starp dalībvalstīm un Kopienas institūcijām, starp indivīdiem un viņu darba devējiem. ET arī izskata lietas, par kurām jautājumus nosūtījušas nacionālās tiesas (t.s. iepriekšējā lēmuma lietas). Saskaņā ar Līgumu (230., 232., 241.p. iepriekš 173., 175., 184.pants) ET ir likumības pārskatīšanas funkcija. Tas nozīmē, ka Tiesai ir tiesības pārskatīt Eiropas Parlamenta, Padomes, Komisijas u.c. institūciju izdoto likumdošanas aktu likumību. Tāpat Tiesa sniedz Konsultatīvus atzinumus par dažādu starptautisku līgumu atbilstību ES līgumam.

PIT kompetence pašreiz attiecas uz visām lietām, ko iesniedz "neprivilēģētas" grupas, – t.i., puses, kas nav Dalībvalstis vai Kopienas institūcijas, – ieskaitot anti-dempinga lietas. PIT nevar izskatīt iepriekšējā lēmuma (*preliminary ruling*) lietas, jo EJT vēlas sev paturēt ekskluzīvas līguma interpretācijas tiesības.

Tiesas procedūra

Tiesu procedūru nosaka attiecīgie procedūras noteikumi. ET procedūra sastāv no divām daļām: rakstiskās un mutiskās. Rakstiskā daļa ir vissvarīgākā un detalizētākā. Mutiskā daļa ir īsa un ierobežota. Tiesnesis-ziņotājs – tiesnesis, kuram iedota attiecīgā lieta sagatavo un iepazīstina tiesu ar "ziņojumu lietas izskatīšanai". Ziņojumā īsumā tiek izklāstīti lietas galvenie fakti un pušu argumenti. Tad pušu juridiskie pārstāvji var izteikt mutiskus komentārus. Pēc šiem komentāriem uzstājas Ģenerālvokāts, bet procesa beigās izsakās pieaicinātie liecinieki un eksperti.

Eiropas Kopienu Tiesā puses var pārsūdzēt PĪT spriedumus par likuma jautājumu. ET spriedumi ir galīgi un nepārsūdzami, izņemot tos gadījumus, kad:

- 1) dalībvalstis, Kopienas institūcijas vai procesa puses apstrīd spriedumu, ja tās nav tikušas uzklausītas.
- 2) Tiesai lūdz izskaidrot atsevišķus sprieduma punktus un jautājumus, kas šķiet neskaidri.
- 3) 10 gadu laikā tiek pieprasīta lietas pārskatīšanu sakarā ar jaunu apstākļu atklāšanu, kas nebija zināmi sprieduma pieņemšanas laikā.

EK tiesību piemērošana ET un nacionālo tiesu loma

A. Iepriekšējais lēmums: 177.pants (jaunais 234.p.)⁸⁹

Šis ir viens no vissvarīgākajiem pantiem, ar kuru palīdzību izstrādāti vairāki svarīgi principi ES tiesībās (pārākums un tiešā ietekme). Saskaņā ar EK Līguma 177.pantu (pēc Amsterdamas 234.pants), ET ir tiesības sniegt iepriekšēju lēmumu par sekojošiem jautājumiem:

- 1) EK Līguma interpretāciju;
- 2) Kopienas iestāžu un Eiropas Centrālās Bankas tiesību aktu likumīgumu un interpretāciju;
- 3) ar Padomes lēmumu dibinātu struktūru statūtu interpretāciju, ja attiecīgajos statūtos šāda ET interpretācija ir paredzēta.

Jebkura dalībvalsts tiesa vai tribunāls, kurā ir iesniegta prasība, var griezties ET un prasīt, lai tā sniedz attiecīgu skaidrojumu. Pamatojoties uz šo skaidrojumu, nacionālā tiesa pieņem spriedumu. Tiesai vai tribunālam, kura spriedums ir nepārsūdzams nacionālā sistēmā, ir obligāti jāiesniedz jautājums ET par 177.pantā minēto juridisko aktu interpretāciju vai likumību.

Izmantojot 234.pantu, indivīdi var iesniegt nacionālās tiesās prasības, kurās norāda, ka dalībvalsts ir pārkāpusi Kopienas tiesību un ka šī tiesība dod viņiem tiesības griezties nacionālās

⁸⁹ Sk.: 86. atsauci. 406.-453.lpp.

tiesās tiesības nodrošināšanai. Savukārt, nacionālā tiesa griežas pie ET, lai noskaidrotu, vai Kopienas attiecīgajai normai ir tieša ietekme. Individīdi ir izmantojuši 234.pantu arī, lai pierādītu, ka Kopienas institūcijas ir pārkāpušas Kopienas tiesības. Šajos gadījumos indivīdi apstrīd noteiktas regulācijas vai rīkojumus, ko izdevušas Kopienas institūcijas.

234.pantam ir bijusi liela nozīme, definējot nacionālo un Kopienas normu saistību.

Jāņem vērā, ka neviens indivīds nevar griezties ET, jo to dara nacionālā tiesa. Pie tam ET lēmums nav apelācijas spriedums par jautājumu, par kuru jau ir pieņemts nacionālās tiesas lēmums. ET sniedz EK tiesību normas interpretāciju, ko vēlāk izmanto nacionālās tiesas, izlemjot attiecīgo lietu. Tādējādi ET un nacionālo tiesu attiecības var raksturot kā horizontālas vai divpusējas. Tām ir atšķirīgas funkcijas un tās katra darbojas savā sfērā. Nacionālai tiesai ir jāpieņem lēmums, vai ar jautājumu griezties ET. Tad nacionālā tiesa piemēro ET interpretāciju.

Neskatoties uz oriģinālo sistēmu, faktiski tiesu attiecības ir kļuvušas vertikālas un daudzpusējas. ET ir pārākā pozīcijā pār nacionālām tiesām, jo padarījusi nacionālās tiesas par Kopienas tiesību piemērotājām. Attiecības ir kļuvušas daudzpusējas tajā nozīmē, ka ET lēmumi, kas tiek sniegti vienai nacionālai tiesai, ir saistoši arī visām pārējām nacionālām tiesām⁹⁰.

Iespējams, ka vairākās nacionālās tiesās var rasties līdzīgi jautājumi, kurus jāreferē ET. ET šajā sakarā ir noteikusi, ka, ja jau ir ET spriedums par attiecīgu jautājumu, tad nacionālai tiesai nav pienākums referēt⁹¹. Nacionālās tiesas kompetence referēt jautājumu ET formāli tiek saglabāta, pat ja spriedums par jautājumu jau ir dots. Tomēr ir skaidrs, ka pieteikumam šādās lietās ir jārada daži jauni faktori vai argumenti. Ja tas nenotiek, tad tiesa atkārtos iepriekšējo spriedumu substanci.

⁹⁰ Lieta 66/80 ICC v. *Amministrazione delle Finanze dello Stato* (1981) ECR I191.

⁹¹ Lieta 28-30 62 *Da Costa en Schaake NV* 1963 ECR 31. ET to tālāk attīstīja: CILFIT lietā (283/81 (1982) ECR 3415) ET veicina atsaukties uz tās iepriekšējiem spriedumiem, pat ja lietas apstākļi nav strikti identiski.

Saskaņā ar Amsterdamas līgumu ET kompetence iepriekšējo lēmumu sniegšanā ir paplašināta arī uz 3.pīlāra jautājumiem (Tieslietas un iekšlietas), t.i., vīzas, patvērums, imigrācija un citi jautājumi, kas saistīti ar personu brīvu pārvietošanos, kā arī policijas un tiesiskās sadarbības sfērā attiecībā uz krimināltiesībām. Pēdējā gadījumā gan ir nepieciešama dalībvalsts deklarācija, ka tā atzīst Tiesas kompetenci izskatīt šos jautājumus. Šajā gadījumā dalībvalstis var arī noteikt tikai atsevišķas tiesas un tribunālus, kurām ir tiesības griezties ET.

Nemot vērā lielo lietu pieplūdumu, ET ir centusies ar spriedumu palīdzību samazināt izspriežamās lietas. Lai kaut daļēji risinātu šo problēmu tika izveidota PIT.

Sobrīd ir vairāki ET nākotnes darbības varianti 234.panta sakarā:

- izveidot reģionālās tiesas (īpaši pēc paplašināšanās);
- pieņemt tikai lietas, kam ir nozīme Kopienas tiesību attīstībā (tāpat kā ASV Augstākā tiesa);
- ierobežot nacionālās tiesas, kas var referēt;
- piemērot ātro procedūru dažām lietām, ja jautājums ir skarts citos ET spriedumos;
- nacionālām tiesām darboties ierobežotāk un referēt ET, ja jautājums ir tiešām svarīgs un veicinātu vienveidīgu Kopienas tiesību piemērošanu;
- mainīt tiesas procedūru, pārejot tikai uz rakstisko un uzlabojot iesniegumu kvalitāti.

B. Likumības pārskatīšana

ET veic arī EK institūciju pieņemto aktu un darbību likumības pārskatīšanu (EKL 230.p., pirms Amsterdamas 173.p.). Pārskatīt var regulas, lēmumus un direktīvas, bet ne rekomendācijas un atzinumus.

EKL 231.p. (pirms Amsterdamas 174.p.) nosaka, ka, ja prasība saskaņā ar 230.p. tiek apmierināta, tad Tiesa atzīs aktu par spēkā neesošu. EKL 233.p. (pirms Amsterdamas 176.p.) paredz, ka institūcijai, kuras akti ir atzīti par spēkā neesošiem vai kuras bezdarbība ir pretrunā ar Līgumu, ir jāprasa pieņemt

nepieciešamie mēri, lai būtu saskaņā ar Tiesas lēmumu. Tas var ietvert pasākuma seku likvidāciju vai atturēšanos no identiska pasākuma akceptēšanas. Kopienas tiesībās ir vispārējs retroaktīvs spēkā neesamības princips. Ja reiz nelikumīgais akts ir anulēts saskaņā ar 230.p., tas ir spēkā neesošs no pieņemšanas brīža.

C. Zaudējumi un naudas prasības

Šīs prasības regulē Eiropas Kopienas Līguma 288.p. (iepriekš 215 (2).p.), kas paredz kompensāciju sistēmu par EK tiesību pārkāpumiem. Šīs prasības attiecas uz indivīdiem, kas pieprasa kompensāciju par vispārēju normu, parasti ekonomiska rakstura, kas ir radījusi zaudējumu. Tā kā pants satur atsauci uz vispārējiem principiem, kas kopīgi dalībvalstīm, šis formulējums ir labvēlīgs Tiesas interpretācijas brīvībai un EK tiesību attīstībai.

D. ES tiesību piemērošana: nacionālo tiesu loma.⁹²

ES tiesību loma nacionālās sistēmās neizpaužas tikai ar tiešās iedarbības un pārākuma principiem. Tas ir nacionālo tiesu uzdevums noteikt sankcijas par Kopienas tiesību pārkāpumiem. Kopienas tiesību akti nenosaka konkrētas sankcijas, taču EK Līguma 10.pantā (iepriekš 5.p.) teikts, ka dalībvalstīm jāpieņem nepieciešamie mēri, lai nodrošinātu saistību izpildi saskaņā ar Līgumu vai Kopienas institūciju lēmumiem. Tām ir jāveicina Kopienas uzdevumu izpilde un jāatturas no jebkādam darbībām, kas varētu apdraudēt Līguma mērķu izpildi. ET vienā no saviem spriedumiem⁹³ noteica, ka tās ir dalībvalstis, kuras ir atbildīgas par savu pilsoņu juridisko aizsardzību gadījumos, kad tiek pārkāptas viņu tiesības, kuras viņi ieguvuši no tiešās ietekmes normām.

ET ir ieviesusi divus nosacījumus nacionāliem līdzekļiem/sankcijām, kas jāpiemēro izšķirot lietas. Tiem jābūt:

---

⁹² Sk.: 86.atsauci, 213.-255.lpp.

⁹³ Lieta 33/76 Rewe-Zentralfinanz eG and Rewe Zentral AG v.Landwirtschaftskammer für das Saarland (1976) ECR 1989. (1977) I CMLR 533.

1) ne diskriminējošiem (vienādiem nacionālām un Kopienas tiesībām);

2) praktiski pieejamiem/iespējamiem (nacionālie noteikumi un procedūras nevar padarīt tiesības realizēt praktiski neiespējamās).

Kopienas tiesības vienlaicīgi pieprasa tikai tādus mehānismus, kas jau ir pieejami saskaņā ar nacionālām tiesībām⁹⁴. Taču nacionāli piemērotiem sodiem ir jābūt proporcionāliem, atbilstoši un efektīviem.

Tāpat kā ES tiesības paredz Kopienas institūciju atbildību par Līguma pārkāpšanu, tā arī tiek paredzēta valstu atbildība. Valstu atbildība var tikt noteikta, ja, piemēram, valsts ir pārkāpusi Kopienas tiesības⁹⁵, nav ieviesusi noteiktu direktīvu, vai tās nacionālā likumdošana ir pretrunā ar attiecīgo ES tiesību aktu.

ET ir pietiekami liela nozīme kopīgas sodu sistēmas veidošanā ES. Taču pagaidām šo ET lomu var nosaukt par inkrementāli destabilizējošu. ET judikatūra nedod pietiekami skaidru kopainu par sodu sistēmu. Tiesa pakāpeniski attīsta savu interpretāciju, pastiprinot prasības pret nacionālām tiesām (no jaunu sodu neieviešanas līdz ieviešanas nepieciešamībai⁹⁶), vienlaicīgi paturot sev iespēju jebkurā laikā atkarībā no situācijas atkāpties no iepriekš teiktā⁹⁷.

---

⁹⁴ Taču ET jau ir atkāpusies no šī vispārēja principa *Factortame I* lietā (C-213/89 (1990) ECR I-2433), kur radās nepieciešamība pēc jauna līdzekļa nodibināšanas nacionālās tiesībās.

⁹⁵ Lietas C-6/90 un C-9/90 *Franovich and Bonifaci v. Italy* (1991) ECR I-5357. (1993) 2 *Common Market Law Review* 66

⁹⁶ Sk.: 94.atsauci.

⁹⁷ Piemēram, ET pēc augstām prasībām "efektīva nacionālā līdzekļa" pastāvēšanai *Factortame I* (Lieta C-213/89. *R. v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd and Others* (1990) ECR I 2433. (1990) *Common Market Law Review* 1) un *Marshall II* (Lieta C-271/91. *Marshall v. Southampton and South West Area Health Authority II* (1993) ECR I-4367. (1993) *Common Market Law Review* 293) lietās, vēlāk mīkstināja tās *Steenhorst-Neerings* lietā (C-338/91 (1993) ECR I-5475) un *Lietā C-66/95 R v. Secretary of State for Social Security, ex parte Eunice Sutton* (1997) ECR I-2163.

Nobeigums

Mums ir svarīgi apzināties gan nacionālās un EK tiesu savstarpējo sakarību un hierarhiju, gan arī kompetences robežas. Kaut arī valstis ir daļēji nodevušas savas suverēnās tiesības ES, tas nenozīmē absolūtu ET kompetenci visos jautājumos. Piemēram, Vācijas Konstitucionālā tiesa uzsāka garas un pretrunīgas diskusijas ar ET par to, vai Kopienas tiesības var grozīt vai citā veidā ietekmēt cilvēka pamattiesības, kas noteiktas Vācijas konstitūcijā⁹⁸. Tieši ar šo lietu ET sāka uzmanīgāk sekot cilvēktiesību ievērošanai ES.

Latvijai jau šobrīd ir svarīgi apzināties, ka, iestājoties ES, neizbēgami būs jāņem vērā jautājumi, par kuriem tika stāstīts šajā rakstā: tiesību principi, likumdošanas akti ar tiešu ietekmi, tiesas judikatūra.

Kopsavilkumā pašreizējās problēmas Latvijai, kuras būtu jārisina:

1) Savlaicīgi jāiepazīstas ar ES tiesību aktu struktūru, hierarhiju un būtību. Izskatot daudzas un dažādas lietas tiesām būs jāņem vērā ES likumdošana, Piemēram, direktīvas par piena kvotām, par kompensācijām, par dzimumu līdztiesību un citiem līdzīgiem jautājumiem.

2) Jāiepazīstas ar galvenajiem ET spriedumiem, jo papildus Kopienas likumdošanai izskatot lietas, būs jāņem vērā arī tie. Kopš ET darbības uzsākšanas ir pieņemti neskaitāmi atzinumi un spriedumi, taču ne visi ir uzskatāmi par noteicošiem Līgumu interpretācijā vai principu veidošanā. Svarīgi ir pārzināt kaut vai galvenos un vadošos spriedumus.

3) Jāpārzina tiesu sistēmas procedūras, jo daudzos gadījumos būs jāpieprasa ET iepriekšējais lēmums. Tāpat kā lielām starptautiskām organizācijām arī ES ir pietiekami liela birokrātija. Tiesas lietas tiek izskatītas lēni, tiesas ir pārslogotas. Tādēļ pat nenozīmīga procedurāla neprecizitāte var vēl vairāk aizkavēt lietas izskatīšanu ET vai PIT.

---

⁹⁸ *Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, lieta 11/70 (1970) ECR 1125.

Viena no visnozīmīgākajām Eiropas Kopienu (EK) tiesību iezīmēm ir tā, kādu ietekmi šīs tiesības atstāj uz nacionālajām tiesību sistēmām dalībvalstīs. EK atšķirībā no starptautiskajām organizācijām ir gadu gaitā izveidojušas pietiekami autonomu tiesību sistēmu, kas ir saistoša katrai atsevišķai dalībvalstij. EK tiesības tiek ieviestas gan tieši, gan ar nacionālo tiesību starpniecību, un veido vienotu tiesību modeli. Liela nozīme tiesību veidošanā ir bijusi Eiropas Kopienu Tiesai(ET), kas, interpretējot EK tiesības, ir nozīmīgi sekmējusi EK mērķu sasniegšanu, piešķirot EK tiesībām augstu saistības pakāpi dalībvalstīs.

Latvija šobrīd ir EK asociētā dalībvalsts, tādēļ uz mums pilnā mērā Tiesas kompetence neattiecas. Tikai atsevišķos gadījumos, kad Latvijas un ES vienošanās to īpaši paredz, juridiskais strīds var tikt izskatīts EK tiesu instancēs. Taču ir svarīgi jau tagad domāt par to, ka Latvijai, kļūstot par ES dalībvalsti, nāksies pieņemt ES "spēles noteikumus" pilnībā gan attiecībā uz tiesu kompetenci, gan likumdošanas interpretāciju.

Šī raksta uzdevums ir izskaidrot, kā ES integrācija ir ietekmējusi Kopienu tiesības un kāda ir bijusi ET un nacionālo tiesu loma šajā procesā.

Eiropas Savienības tiesu institūcijas, to darbības principi un kompetence

M.iur. Agita Gritāne

Eiropas Savienības Augstākā tiesa jeb Eiropas Justīcijas tiesa

Eiropas Savienība sastāv no vairākām (kopumā astoņām) savstarpēji saistītām institūcijām. Eiropas Savienība ir dibināta uz tiesiskiem pamatiem. Šajā darbā tiks apskatītas tikai justīcijas institūcijas un to darbība. Galvenās no tām būtu minamas - Eiropas Savienības Justīciju Tiesa un Pirmās Instance tiesa. Tiesas uzdevums ir nodrošināt, lai likumi tiktu ievēroti gan līgumu interpretācijā un pielietošanā, gan arī jebkurā Savienības darbībā.

Eiropas Savienības Augstākā tiesa jeb Justīcijas tiesa (Court of Justice)⁹⁹ ir pastāvīga Eiropas Savienības institūcija, kas darbojas tās paspārnē un ir dibināta 1965.gadā, saskaņā ar Romas līgumu. Kopienas pamatā ir juridiski saistoši līgumi. Līgumu klauzulas un no tām izrietošie akti tiek ietverti dalībvalstu nacionālajā likumdošanā. To īstenošanai nepieciešama vienvēidīga un nepārprotama interpretācija. Tas arī ir galvenais Eiropas Savienības Augstākās tiesas uzdevums. Šīs Tiesas institūcijas pamatfunkcijas ir - pārraudzīt likumdošanas aktu likumību, izskatīt lietas un interpretēt likumdošanas aktus. Tiesa tiek uzskatīta par vienu no galvenajiem spēlētājiem ES valstu integrācijas stiprināšanā.

Eiropas Savienības Tiesu tāpat kā citas institūcijas nevar skatīt kā monolītu institūciju, jo tās darbību ietekmē individuāli tiesneši. Galvenie advokāti un juridiskais personāls. Šobrīd Tiesa sastāv no 15 tiesnešiem, kuri tiek ievēlēti uz 6 gadiem, bet ne visi vienlaicīgi. Katrs tiesnesis tiek ievēlēts no savas dalībvalsts, kurā viņš ir atzīts par augstas profesionalitātes speciālistu un augstākā

---

⁹⁹ dažādos literatūras avotos latviešu valodā šī tiesas institūcija tiek tulkota dažādi - piem., Justīciju tiesa, ES Augstākā tiesa, ES Tiesa.

līmeņa juristu. Tomēr, strādājot ES Tiesā, tiesnešiem jābūt neatkarīgiem, viņiem nav jāaizstāv savas valsts intereses vai viedoklis. Tātad ES tiesā no katras dalībvalsts tiek pārstāvēts viens tiesnesis, plus vēl viens tiesnesis no kādas no lielākajām dalībvalstīm, lai būtu nepāra skaitlis. Teorētiski netiek prasīts, lai tiesnesis būtu attiecīgās valsts pilsonis, bet praktiski tas jau ir noregulēts nacionālās likumdošanas normās. Tiesnešus nozīmē, pamatojoties uz dalībvalstu vienošanos (223.pants, agrāk 167.pants¹⁰⁰). Tiesneši no sava vidus aizklātā balsošanā ievēl tiesas priekšsēdētāju uz trim gadiem. Tiesas priekšsēdētājs atbild un vada tiesas administratīvo un darba organizāciju. Tiesa strādā palātās. Katrai palātai tiek ievēlēts priekšsēdētājs uz gadu. Praktiski eksistē rotācijas princips priekšsēdētāju izvēlē. Tiesa lēmumus pieņem ar balsu vairākumu. Kворumam ir vajadzīgi 7 tiesneši. Gadījumā, ja kāds no tiesnešiem nevar piedalīties balsošanā, piem., slimības dēļ, tad balsošanā nepiedalās arī pats jaunākais tiesnesis (ne vecuma ziņā, bet pēc nostrādātā laika). Lai tādējādi balsojumā piedalītos nepāra skaitlis tiesnešu.¹⁰¹

Tiesa strādā palātās, katrā palātā ir trīs vai pieci tiesneši. Katras palātas tiesneši ievēl priekšsēdētāju uz vienu gadu. Katra saņemtā lieta tiek nosūtīta attiecīgai palātai izskatīšanai. Gadījumā, ja lietas ierosinātāja ir kāda no dalībvalstīm vai Savienības institūcijām, lieta tiek izskatīta Tiesas plenārsēdē pilnā tiesas sastāvā. Palāta var pārskatīt jebkuru pirmās instances tiesas spriedumu. Palāta jebkurā stadijā var atgriezt lietu tiesai izskatīšanai pilnā sastāvā.

Tiesneši par spriedumu balso aizklāti, rezultātā neviens nevar pateikt par ko katrs tiesnesis konkrētajā lietā balsojis, vai ir aizstāvējis savas valsts intereses. Faktiski tiesnešiem ir jābūt

---

¹⁰⁰ šeit un turpmāk tiks norādīts pirms un pēc Amsterdamas līguma numerācija. Iemesls tam ir - pēc Amsterdamas vienošanās Kopienas līgumu pantu numerācija ir nozīmīgi mainījusies. Daudzi panti ir atcelti, mainīti, grozīti, ieslēgti no jauna. Paralēla numerācija palīdz orientēties jaunajā Līgumu redakcijā.

¹⁰¹ Хартли Т.К. Основы права Европейского сообщества. Закон и права. Москва, 1998. стр. 309.

neatkarīgiem arī no savas izcelsmes valsts, bet praktiski kā redzams to nav iespējams pārbaudīt.” Tā tiesnešu neatkarību no savas valsts interesēm autors raksturo grāmatā - Т.К.Харли - Основы права Европейского сообщества.¹⁰²

Tā kā tiesas apspriedes notiek aizklāti, kas palīdz izvairīties no politiski motivētiem tiesnešu spriedumiem, tas nozīmē, ka atšķirībā no citām starptautiskām tiesām - tādām kā Starptautiskā Justīciju Tiesa (International Court of Justice) un Eiropas Cilvēktiesību tiesas (European Court of Human Rights) tiesas spriedumos netiek publicēti spriedumam piekritoši vai nepiekritoši atsevišķu tiesnešu viedokļi.

Tiesa nodarbojas ar dalībvalstu, ES institūciju un privātpersonu, kā arī firmu iesniegtajām lietām. ES līgumi piešķir Savienības likumiem prioritāti pār nacionālajiem likumiem. Tādēļ sfērās, kuras sedz ES likumi, Eiropas Justīciju jeb Augstākā tiesa ir ES augstākais justīcijas orgāns. Šīs tiesas jurisdikcija neattiecas uz sfērām, uz kuriem neattiecas ES līgumi, piemēram, uz krimināllietām.

Tiesas spriedums ir galīgs, un to nevar pārsūdzēt. ES tiesa izskata tās lietas apelācijas kārtībā, kuras tikušas izskatītas pirmās instances tiesā. Māstrihtas līgums deva Tiesai tiesības sodīt dalībvalstis, ja tās nepilda tiesas lēmumus.¹⁰³

ES Tiesa izskata apelācijas kārtībā pirmās instances tiesas lēmumus, ja ir procesuāli pārkāpumi, nekompetence vai citi ES tiesību pārkāpumi. Lieta netiek izskatīta apelācijas kārtībā, ja strīds ir tikai par izdevumu apmaksu. Apelācijas sūdzību var celt gan prasītājpusē, gan atbildētājpusē. ES tiesa lietu var izskatīt apelācijas kārtībā pati, vai nosūtīt to atpakaļ pirmās instances tiesai pārskatīšanai.

Augstākās tiesas spriedumiem ir būtiska loma gan ES tiesību izskaidrošanā, gan arī to veidošanā. Tiesas spriedumi ir saistoši kā precedenti Eiropas Savienības dalībvalstīm ES tiesību

---

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Rene D. Major Legal systems in the World today. London: John E.C. & sons. P. 198.-613.

piemērošanā. Turklāt ES Augstākā tiesa var pārbaudīt arī Savienības sekundāro tiesību avotu "konstitucionalitāti".

Tiesa pilda šķīrējtiesas funkcijas domstarpību gadījumā starp atsevišķām ES dalībvalstīm, ES institūcijām, indivīdiem, korporācijām un Savienību.

Eiropas Savienības Tiesas sastāvā darbojas arī Ģenerāladvokāti (advocates general).¹⁰⁴ Pavisam tādi ir 9, no kuriem četri tiek ievēlēti no lielākajām Eiropas Savienības dalībvalstīm. Advokāti no sava vidus ievēl vienu Galveno advokātu, uz 1 gadu. Atšķirībā gan no angļu tiesību sistēmas, gan romāņu-ģermāņu tiesību sistēmas, šeit advokāti nepārstāv kādu konkrētu pusi, bet dod savu neatkarīgu spriedumu.

Katra lieta tiek nodota kādam no advokātiem (izvēli izdara ievēlētais galvenais advokāts). Pēc lietas saņemšanas advokāts to izpēta un dod savu slēdzienu par konkrēto lietu. Šis slēdziens tiesai nav saistošs, bet praktiski tiesneši to ņem vērā un pievērš lielu uzmanību. Varētu teikt, ka advokāts dod otru spriedumu konkrētā lietā, kurš faktiski tiek paziņots pirmais. Advokāta lēmums parasti ir pilnīgāks un konkrētāks, jo to veic viens cilvēks. Turpretim tiesas spriedumu pieņem visi tiesneši kopā, līdz ar to netiek izcelts neviena tiesneša konkrētais devums lietas izskatīšanā, nedz arī katra tiesneša nostāja lietas sprieduma izlemšanā. Advokāts viens pats konkrēti atbild par savu spriedumu.

Faktiski advokāta spriedums ir tāds kā pirmās instances tiesas spriedums, kas pēc tam ir objekts apelācijas motivācijām, ko pārskata tiesa un pieņem savu spriedumu, vadoties pēc šī sprieduma. Advokāta lēmums pēc savas būtības ir tuvs angļu sistēmai, tajā var atrast gan faktu analīzi, gan pilnu iepriekšējās tiesas sprieduma analīzi (ja tāda bijusi), kā arī īsu pārskatāmu salīdzinošu piemēru, parādot kā izskatāmais jautājums būtu

---

¹⁰⁴ Хартин Т.К. Основы права Европейского сообщества. Закон и права. Москва. 1998. стр.61.

interpretēts konkrētās, lietā iesaistīto dalībvalstu tiesu sistēmās. Advokāta spriedumā ir analizēti arī pušu argumenti.¹⁰⁵

Tiesas struktūrā ir arī tiesas sekretāri, kuri tiek ievēlēti uz 6 gadiem. Viņu pienākumos ietilpst visi procedūru jautājumi, kā arī viņi atbild par tiesas vadīšanas tehnisko pusi, piedalās tiesas administratīvajās sēdēs (bez balsstiesībām). Advokātiem un tiesnešiem ir juridiskie sekretāri, kuri palīdz viņu darbā. Katru konkrēto sekretāru izvēlas pats tiesnesis vai advokāts, un viņu skaitu nosaka darba apjoms un nepieciešamība.

ES Tiesas darba kvalitatīvai izpildei palīdz sekojoši departamenti - tulkošanas departaments, izpētes un dokumentācijas departaments, informācijas departaments, bibliotēka.

Tiesas spriedumi un likumi palīdz pakāpeniski veidot Eiropas likumu kopumu, kas tiek piemērots visās Eiropas Savienības valstīs. Eiropas Savienības likumdošanas jomā ES Tiesas lēmumi atceļ nacionālo tiesu lēmumus. Tādejādi tiesai ir bijusi izšķiroša loma, veidojot Eiropas Savienību tādu, kāda tā ir šobrīd. Viena no svarīgākajām Tiesas funkcijām ir pārbaudīt, vai Savienības institūciju pieņemtie likumi atbilst ES līgumiem.

Tiesas spriedumi ir saistoši kā precedenti Eiropas Savienības dalībvalstīs ES tiesību piemērošanā. Augstākās tiesas spriedumiem ir būtiska loma gan ES tiesību izskaidrošanā, gan arī veidošanā.

Būtiskākās atšķirības, kas ES Tiesu sistēmu atšķir no angļu tiesas sistēmas ir tās, ka ES tiesā lielāku vērību pievērš rakstiskiem dokumentiem un ka tiesai kā tādai ir lielāka nozīme.¹⁰⁶

Tiešo prasību gadījumos ES tiesu procesuālā darbība ir sekojoša - procesuālā darbība rakstiskā veidā, pirmstiesas izmeklēšana, mutiskā noklausīšanās, un tad seko lēmuma pieņemšana. Pirms lietas izskatīšanas procesa uzsākšanas, pēc

---

¹⁰⁵ Ibidem, 61.-68. lpp.

¹⁰⁶ McGoldrick D. International relations law of the European Union. London and New York: Longman, 1997. 245 lpp

prasības saņemšanas tiesa ar to iepazīstina atbildētājpusi, un tai l mēneša laikā ir iespēja salīgt ar prasītāju, ja tas tomēr netiek panākts, tad prasītājs vēlreiz griežas tiesā ar prasību. Tiesa, saņemot šo atkārtoto prasību, izskata tās atbilstību, vai lieta ir piekritīga ES tiesai vai pirmās instances tiesai, tiesa var prasību noraidīt bez tālākas izskatīšanas. Ja prasība tiek pieņemta, tad tiesa nosūta lietu izskatīšanai attiecīgai palātai, un tiek noteikts galvenais advokāts.

Liecinieki vienmēr ir tiesas liecinieki, nevis pušu liecinieki, kā tas pieņemts anglosakšu tiesībās. Ja kāda puse vēlas, lai tiktu uzklausīts kāds liecinieks, tad par to lūdz tiesai - liecinieks tiek iepazīstināts ar lietas materiālu, kurā ir norādīts, kādi jautājumi tiks apspriesti.

Tiesas dienā liecinieki jau ir nopratināti, tādēļ runā advokāts, kuram katra no pusēm var argumentēt un atbildēt viņa viedokli. Tiesneši un pārējie advokāti var uzdot īsus jautājumus. Pēc tam tiesneši savācas speciālā istabā uz apspriedi. Savus spriedumus pirmais izsaka jaunākais advokāts. Pēc tam spriedums tiek publicēts oficiālā žurnālā (Official Journal).¹⁰⁷

Tiesas spriedumu izpilde, ja par atbildētāju ir ES vai kāda no tās institūcijām, tad lēmums ir obligāta rakstura un tas vienmēr tiek izpildīts. Gadījumā, ja atbildētājs ir privātpersona, un saskaņā ar spriedumu tai jāatlīdzina zaudējumi, tad kreditors, saņemot tiesas spriedumu, griežas nacionālās valsts tiesā ar lūgumu nodrošināt tiesas lēmuma izpildi, saskaņā ar attiecīgas valsts tiesas izpildes procedūru. Nacionālā tiesa nevar lēmumu ne pārskatīt, ne arī pārsūdzēt.

Savādāka tiesas procedūra, ir gadījumos, ja ES tiesā griežas kāds no nacionālo tiesu tiesnešiem, ar lūgumu izskatīt lietu prejudiciālā jeb pirmstiesas kārtībā. Šajā gadījumā nav pušu strīda, procesuālā darbība nenotiek pilnībā, ES tiesa tikai palīdz nacionālajai tiesai. Nacionālā tiesa sāk procedūru un tad nodot jautājumu ES tiesai, pēc tam tās lēmums atgriežas nacionālajā

---

¹⁰⁷ Ibidem.

tiesā, kur lieta tiek izskatīta tālāk autonomi. ES tiesa notikušajā ir tikai fragments no nacionālās tiesas procesa.

ES tiesā puses pārstāv juristi, ja kāda no pusēm ir ES dalībvalsts, tad to pārstāvēt var saskaņā ar nacionālo likumdošanu pilnvarotā persona, kurai ir tiesības uzstāties tiesā (LR tie būtu zvērināti advokāti). Ja lieta tiek izskatīta prejudiciālā kārtībā, tad tiesas procesā var uzstāties jebkura persona, pat, ja tai nav juridiskā izglītība. Problēmas šajā jautājumā bija ar angļu tiesību sistēmu, jo vārds - jurists - viņiem nozīmēja plašu jēdzienu, kā rezultātā gan solisitori, gan baristeri varēja piedalīties tiesas procesos. 1971. gadā Apvienotā Karaliste precizēja, un tiesā jebkurā gadījumā varēja uzstāties tikai baristeri¹⁰⁸, bet solisitoriem¹⁰⁹ bija ierobežojumi. Bet kopš 1981.gadā šie ierobežojumi ir atcelti, un teorētiski šobrīd solisitoriem ir vairāk iespējas uzstāties tiesās, bet praktiski tomēr visi angļu juristi, kas uzstājas tiesās, ir baristeri.

Tiesas izdevumus sedz zaudētājs, izņemot gadījumus, ja kāda no pusēm ir ES, tad izdevumus sedz pats prasītājs, pat, ja ir vinnējis lietā. Eiropas Savienībā par oficiālām tiek uzskatītas visu dalībvalstu oficiālās valodas, visi dokumenti, līgumi, pārrunas ir iespējamās jebkurā no šīm valodām.

Pats tiesas spriedums sastāv no trim daļām - pirmā daļa ietver konstatētos faktus un pušu argumentus, otrā daļa - tiesas sprieduma pamatošana, un trešajā daļā - pats tiesas spriedums.

Kopienas juristam ir svarīgi zināt Eiropas Justīciju tiesas lietās doto interpretāciju - kā ir jāpiemēro kāds konkrēts tiesību akts. Jo tieši tiesa ir lielā mērā Kopienas tiesību reālā spēka veidotāja. Tā kā tiesas pienākums ir rūpēties par Kopienas tiesību vienveidīgu piemērošanu visā Kopienas teritorijā, bet likumi un likumdošana ne vienmēr var paredzēt visas problēmas, kuras var rasties, piemērojot Kopienas tiesības, tādēļ tiesa ir galīgā instance.

---

¹⁰⁸ Anglijas un Velsas solisitori un baristeri. *Latvijas Jurists*, Nr. 6 (34), 1993. 13.lpp.

¹⁰⁹ Ibidem.

kura nosaka kā Kopienas tiesības atrisina dalībvalstu, to iedzīvotāju un uzņēmumu ekonomisko interešu sadursmes. Viena no svarīgākajām ir prejudiciālo jeb pirms-tiesvedības jautājumu procedūra, kuru paredz Eiropas Kopienas līguma 177.pants.¹¹⁰ Minētā procedūra dod dalībvalstu tiesām iespēju uzdot Kopienas tiesai prejudiciālus (pirms-tiesvedības) jautājumus par Kopienas tiesību interpretāciju un spēkā esamību. Tas notiek, piemēram, gadījumos, kad dalībvalsts tiesa neatrod pietiekamu pamatojumu tam, lai tās izskatīšanā esošajā lietā piemērotu vai nepiemērotu kopienas tiesības, un tādēļ bez Kopienas tiesas izskaidrojumiem nevar turpināt lietas izskatīšanu. Dalībvalsts tiesas pašas nedrīkst interpretēt Kopienas tiesības, tādēļ tām uz laiku jāaptur tiesvedība konkrētajā lietā, līdz Kopienas tiesa dod atbildi uz prejudiciālo jautājumu. Pamatojoties uz Kopienas tiesas atbildi, dalībvalsts tiesa pieņem savu tiesas spriedumu lietā.

Šis mehānisms parāda, ka Kopienas tiesību interpretācija un to spēkā esamības noteikšana ietilpst Kopienas tiesas ekskluzīvā kompetencē, kā arī to, ka nacionālajām tiesām ir jāpieņem Kopienas tiesības.

Analizējot ES Tiesas darbības principus, rodas jautājums: vai ES tiesas izmanto precedentus? Jākonstatē, ka gandrīz visās lietās ES tiesas seko jau iepriekš pieņemtiem spriedumiem. Neskatoties uz to, tiesas retumis piemin savus iepriekšējos spriedumus procesa laikā. Varētu teikt, ka tiesa pat slēpj to, jo oficiāli pieņemts, ka ES tiesas vadās pēc romiešu tiesībām, kur precedentam nav juridiska spēka.¹¹¹

Katru gadu, balstoties uz Eiropas Kopienas līgumiem, tiek pieņemti tūkstošiem lēmumu, kam ir likuma spēks un izšķiroša nozīme Eiropas Savienības valstu un pilsoņu dzīvē.

Viens no svarīgākajiem ES Tiesas pienākumiem ir nodrošināt EK tiesību efektivitāti. Šī uzdevuma dēļ ir radusies doktrīna, ka EK tiesības ir svarīgākas par nacionālajām tiesībām.

---

¹¹⁰ Хардин Т.К. Основы права Европейского сообщества. *Закон и право*. Москва, 1998. стр.276.- 313.

¹¹¹ Ibidem. стр.87.

Šo koncepciju ES Tiesa stingri ievēro. Pret šo doktrīnu stingri iebilduši ir vācu juristi 60. gados, ceļot iebildumus, vai EK tiesību normām ir jābūt lielākam juridiskam spēkam nacionālajā likumdošanā, nekā Vācijas konstitūcijai. Lai gan tagad Vācijā visas tiesību normas, ieskaitot Konstitūciju, ir saskaņotas ar ES likumdošanu un ir pat nodibināta speciāla konstitucionālā tiesa, kuras uzdevums ir sekot likumdošanas atbilstībai. Lai līdz šodienas situācijai nonāktu, Vācijas vēsturē bija vairākas tiesas prāvas, kā viena no spilgtākajām un tiesu praksē nozīmīgākajām bija lieta *Stauder v. city of ULM* (Case 29/69, [1969]ECR 419). Arguments, ka Vācijas konstitūcijai arī privāttiesību jomā ir jāatbilst EK tiesībām 60. gados izraisīja strīdus gan Vācijas tiesās, gan ES Augstākajā Tiesā.

Jauna koncepcija radās, izskatot jau iepriekš minēto lietu Stauder v. city of Ulm (Case 29/60, [1969]ECR 419). Šī lieta bija saistīta ar ES programmu, kas paredzēja sociālās palīdzības ietvaros piegādāt sviestu par zemākām cenām. Šī programma bija vienlaicīgi adresēta visām dalībvalstīm. Prasības pieteicējs sociālo palīdzību saņēma kā Vācijas kara upuris, un viņam pienācās minētā palīdzība. Taču viņš iebilda par to, ka, lai saņemtu sviestu, viņam bija jāuzrāda kupons, uz kura norādīts viņa vārds, uzvārds un adrese. Sūdzības pamatojums bija, ka šīs informācijas atklāšana pārdevējam ir pazemojoša, un, ka tādā veidā tiek pārkāptas cilvēktiesības. Sākumā lieta tika ierosināta Vācijas tiesā, tā savukārt griezās ES Tiesā.

ES Tiesa konstatēja, ka, pareizi tulkojot ES izdotās normas, netiek prasīts, lai kuponā tiktu norādīts saņēmēja vārds. Jo franču, itāļu valodā bija norādīts, ka kuponam ir jābūt personificējamam, bet vācu un holandiešu valodā, ka jānorāda personas uzvārds un vārds. Tā kā Vācijas iestādes pieturējās tikai pie vācu valodas tulkojuma varianta, tad izlaida kuponus kuros jānorāda vārds un uzvārds, un adrese.

Šīs lietas sakarā Tiesa nolēma, ka, ja ES lēmums ir adresēts visām dalībvalstīm vienlaicīgi, tad ir nepieciešams unificēt tekstu. Un jāņem vērā, ka nevar vadīties no lēmuma tikai vienā valodā, pildot lēmumu ir jāizlasa un jāiztulko visās valodās

*izdotais lēmums. Pie tam vēl ir jāseko, lai visās valstīs lēmuma izpilde būtu vienlīdzīga, lai neradītu situāciju, kad vienā valstī lēmuma izpilde ir stingrāka, bet citā vājāka.*¹¹²

Pirmās instances tiesa

Pirmās instances tiesa ir dibināta 1989.gadā. Dibināšanas iemesls - lai samazinātu lietas, kas jāizskata ES tiesai. Pirmās instances tiesa izskata lietas, kurām nav politiska un konstitucionāla rakstura. Tā rezultātā ES tiesa var izskatīt tikai svarīgākās lietas. Šī tiesa izskata arī gadījumus, kad ES institūciju un iestāžu lēmumi tiek apstrīdēti. Pirmās instances tiesas jurisdikcija aptver arī tādus jautājumus, kas ir regulēti Eiropas Oglu un Tērauda apvienības līgumā, konkurences noteikumu realizēšanu, kā arī strīdus starp ES institūcijām un to personālu.

Šīs tiesas jurisdikcijai tiek pakļauti strīdi starp Savienību un tās darbiniekiem, prasības pret privātpersonām vai juridiskām personām, par kādas darbības anulēšanu vai bezdarbības rezultātā radītiem kaitējumiem (bet ne pret dalībvalstīm vai ES institūcijām), prasības par kontraktu neizpildi, vai bezlīgumu atbildību. Prasības, kuras iesniedz privātpersonas pret ES institūcijām, tiek izskatītas pirmās instances tiesā, visas pārējās ES Tiesā.

Arī šīs tiesas sastāvā ir 15 tiesneši, kuri, tāpat kā ES Tiesā, tiek ievēlēti no dalībvalstīm pa pārstāvim aizklātā balsošanā uz 6 gadiem. No sava vidus arī šie tiesneši ievēl priekšsēdētāju, balsojot uz termiņu 3 gadi, pie kam pēc šī termiņa izbeigšanās tiesnesis var tikt ievēlēts atkārtoti. Darbs notiek palātās, kurās ir 3 vai 5 tiesneši. Nav galveno advokātu, nepieciešamības gadījumā to funkcijas izpilda kāds no tiesas tiesnešiem. Reāli tas notiek reti. Tiesas plenārsēdes notiek tikai tad, ja palāta nodot lietu izskatīšanai tiesai pilnā sastāvā, gadījumos, ja lieta ir ļoti svarīga vai ir citi iemesli.

---

¹¹² Ibidem, ctp. 145.-150.

Tiesa var pieņemt tiesas spriedumu vai rekomendāciju. Pēdējās gan tiek pieņemtas retāk, bet, neskatoties uz to, ka rekomendācijai nav obligāts raksturs, tai ir juridiskas sekas. Piemēram, - ja ES Padome, Komisija vai kāda no dalībvalstīm pieprasa slēdzienu par to, vai līgums, kuru ES taisās slēgt ar kādu valsti, kas nav ES dalībvalsts, atbilst līgumam par ES, un tiesa nospriež, ka nē, tad šis līgums var tikt noslēgts tikai pēc izmaiņu veikšanas.

ES tiesu sistēmu var uzskatīt par efektīvu vienīgi tad, ja tās nolēmumi ir spējīgi darboties nacionālo tiesību sistēmu lokā un radīt tām obligātuma raksturu. Jebkuras dalībvalsts pēdējās instances tiesa vai tribunāls var lūgt izskatīt ES tiesā lietu, ja uzskata to par nepieciešamu, un ja lieta vai tās spriedums var skart ES. Tiesai var tikt iesniegtas lietas, kuras skar sekojošus jautājumus - ES tiesību normu izskaidrošana, šo normu ietekme uz nacionālo tiesību sistēmu, un, ja tiesību norma vai akts ir pašas Savienības pieņemts, tā leģitimitāciju. Tiešās prasības var tikt iedalītas - saskaņā ar starpvalstu līgumu ES tiesas jurisdikcijai pakļautībā esošās, un ES tiesas jurisdikcijai piemērojamās.

Par prasības cēlāju pret kādu no ES dalībvalstīm var būt ES komisija vai cita dalībvalsts, un šī prasība tiek saukta par - *enforcement actions*.¹¹³

Revīziju tiesa

Revīziju tiesa¹¹⁴ pārstāv Eiropas nodokļu maksātāju intereses. Tās uzdevums ir nodrošināt, lai ES tērētu savus līdzekļus saskaņā ar tās budžeta noteikumiem un nolikumiem un atbilstoši mērķiem, kādiem tos paredzējusi Padome un Parlaments. Revīziju tiesa pārrauga arī operācijas, kas tiek veiktas dalībvalstīs Kōpienas vārdā - tādas kā izdevumi lauksaimniecībai

---

¹¹³ Deksnis E.B. Eiropas apvienošanās...integrācija un suverenitāte. Rīga: Junda, 1998.

¹¹⁴ Šai tiesas instancei latviešu valodā ir sastopams arī nosaukums - auditoritiesa, angl. *Court of Auditors*.

vai muitas nodokļu ievākšana. valstīs, kas saņem Kopienas palīdzību. Tiesa ir absolūti neatkarīga. un nepieciešamības gadījumos var veikt tūlītējas pārbaudes. Taču. neraugoties uz tās nosaukumu. Revīziju tiesai nav tiesas statusa.

Revīziju tiesa tika izveidota 1975. gadā, bet atsevišķa institūta tiesības Eiropas Savienībā ieguva pēc Māstrihtas līguma stāšanās spēkā 1989.gadā. Tā atrodas Luksemburgā. Pirms tam revidenta funkcijas veica atsevišķa revidentu komiteja. Pēc sava statusa un struktūras tā ir līdzīga ES Augstākajai tiesai, Revīziju tiesa sastāv no 16 pārstāvjiem. Šie pārstāvji parasti ir iepriekš strādājuši auditorfirmās savās valstīs, un ir bijuši lieliski speciālisti. Pārstāvji tiek ievēlēti uz 6 gadiem, pēc kandidātu atlases un saskaņošanas Eiroparlamentā, tos vienbalsīgi ir jāievēl Padomei. Pēc termiņa izbeigšanās, pārstāvji var tikt ievēlēti atkārtoti. No sava vidus Revīziju tiesas pārstāvji izvēl prezidentu uz trim gadiem.

Revīziju tiesa veic ES institūciju izdevumu un ienākumu pārbaudi. Pēc kontroles veikšanas tā izdod dokumentu, kura iesniedz ES parlamentā, un tajā ir norādīta visu finanšu darījumu likumība, kā arī izlietoto līdzekļu atbilstība mērķim. Katra gada beigās Revīziju tiesa izdod finanšu gada pārskatu, analīzi un publicē to speciālā izdevumā.

Katrs Revīzijas tiesas dalībnieks uzņemas īpašu darba lauku. Piemēram, pašreizējā Revīzijas tiesas prezidenta kompetencē ir izskatīt Kopienas Juridiskā dienesta finansiālās saistības, kā arī izskatīt to iestāžu finanses, kas nodarbojas ar ārējiem sakariem.¹¹⁵ Tehniskā darbā Tiesa balstās uz ekspertiem un citiem tehniskiem darbiniekiem. Štata un ārštata darbinieku skaits 1996.gada decembrī bija 955, un šīm vajadzībām Tiesas administratīvie izdevumi bija 56 mlj. ekiji jeb 0.06 % no visa Kopienas budžeta.¹¹⁶ Auditoru kompetence noteikta ar Līgumu¹¹⁷.

¹¹⁵ Deksnis E.B. Eiropas apvienošanās...Integrācija un suverenitāte. Rīga: Junda, 1998. 580 lpp.

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ Daudzviet Māstrihtas līgums (1989 g.) par Eiropas savienības dibināšanu tiek saukts par Līgumu (Deksnis E.B. Eiropas apvienošanās ... Integrācija un

kas izveido Eiropas ekonomisko telpu. Īpašu vērību Revīziju tiesa pievēršusi krāpšanas apkarošanai.

Faktiski šī visjaunākā no Eiropas Kopienu institūcijām pārauga budžeta izpildi bez tiesas varas. Atskaite par to, kādas nepilnības vai nekārtības ir atklātas, var kļūt par pamatu lietas ierosināšanai Eiropas Tiesā. Taču tā jāierosina ir Komisijai vai Ministru Padomei. Revīzijas tiesas darbiniekiem ir tiesības ieskatīties nacionālās finansu kontroles darbā, lai izsekotu ES līdzekļu izmantošanas pareizību pat tādos gadījumos, kad šie līdzekļi ir pievienoti nacionālajiem finansu līdzekļiem, piemēram, reģionālās attīstības jomā. Revīzijas tiesas kolēģija pārbauda līdzekļu izlietojumu arī tādos gadījumos, kad juridiskas personas vai reģionālas valsts struktūras saņem tiešu ES finansējumu.

EIROPAS PADOME
MINISTRU KOMITEJA

REKOMENDĀCIJA Nr. R (95) 11¹¹⁸

**Par tiesas nolēmumu atlasi, apstrādi, reprezentēšanu
un arhivēšanu juridiskās informācijas meklēšanas
sistēmās**

*(pieņemta Ministru komitejā 1995. gada 11. septembrī
ministru vienotību 543. sanāksmē)*

Ministru komiteja, saskaņā ar Eiropas Padomes statūtu 15.b panta noteikumiem,

ņemot vērā, ka Eiropas Padomes mērķis ir lielākas vienotības sasniegšana starp dalībvalstīm;

ievērojot rekomendāciju Nr. R (83) 3 par datorizētās juridiskās informācijas pakalpojumu lietotāju aizsardzību;

ņemot vērā, ka pilnīgas zināšanas par visu tiesu praksi ir nepieciešams priekšnoteikums likumu taisnīgai piemērošanai;

ņemot vērā, ka ir svarīgi, lai juridiskās informācijas meklēšanas sistēmas būtu objektīvas un ilustratīvas, ja ir jāpanāk taisnīgums;

ņemot vērā, ka datorizētās sistēmas arvien vairāk un biežāk tiek lietotas juridiskās izpētes nolūkos, un ka tiesas nolēmumu pieaugošā daudzuma un sarežģītības rezultātā šīs jaunās metodes tiek lietotas arvien plašāk;

---

¹¹⁸ Iepriekšējais rekomendācijas tulkojuma teksts publicēts: *Juristu Žurnāls*, Nr.8, 111.-117.lpp.

ņemot vērā, ka sabiedrībai un juridiskās profesijas pārstāvjiem ir jābūt pieejai šiem jauniem informācijas līdzekļiem:

rekomendē dalībvalstu valdībām:

- a) pievērst tālāk izklāstītajiem vispārējiem principiem un vadlīnijām to personu uzmanību, kas ir atbildīgas par juridiskās informācijas meklēšanas sistēmu izveidošanu, vadīšanu un aktualizēšanu;
- b) veikt nepieciešamos pasākumus, lai garantētu šo principu un vadlīniju piemērošanu attiecībā uz automatiskajām juridiskās informācijas meklēšanas sistēmām sabiedriskajā sektorā. veicinātu to piemērošanu, un raudzīties, lai juridiskās informācijas meklēšanas sistēmas būtu objektīvas un ilustratīvas;
- c) veikt nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu visiem lietotājiem vieglu pieeju pie sabiedriskajām juridiskās informācijas meklēšanas sistēmām.

PIELIKUMS I REKOMENDĀCIJAI Nr. R (95) 11

Vispārīgie principi, kas piemērojami juridiskās informācijas meklēšanas sistēmām attiecībā uz tiesu nolēmumu atlasīšanu, apstrādi, prezentēšanu un arhivēšanu

I Piemērošanas sfēra.

Šīs rekomendācijas izpratnē, automatiskās juridiskās informācijas meklēšanas sistēmas aptver:

- datu bāzes, neatkarīgi no to satura struktūras vai izplatīšanas veida;
- jaunas magnētiskās un optiskās meklēšanas vides (mediji) (inter alia, CD-ROMus, kas satur juridisku informāciju).

II Automātisko juridiskās informācijas meklēšanas sistēmu mērķi

Automātisko juridiskās informācijas meklēšanas sistēmu mērķi ir, inter alia:

- veicināt juridiskās profesijas pārstāvju darbu, piedāvājot ātru, pilnīgu un aktuālu informāciju;
- nodrošināt informāciju visām personām, kas tieši vai netieši ir ieinteresētas jurisprudencē;
- padarīt ātrāk pieejamus jaunus tiesu nolēmumus, it īpaši attīstības stadijā esošo tiesību nozaru jomā;
- padarīt pieejamus lielāku skaitu tiesu nolēmumu, kas attiecas vienādi gan uz tiesību jautājumiem, gan uz faktu jautājumiem (piemēram, kompensācijas apmērs, uzturlīdzekļu apmērs, piespriedē soda termiņš u. c.);
- sekmēt jurisprudences saskaņotību (tiesiska pašātvība – Rechtssicherheit), neveicinot stagnāciju;
- sekmēt to, lai tiesību veidošanā iesaistītas personas varētu veikt tiesību piemērošanas analīzi;
sekmēt tiesību pētīšanu;
noteiktos gadījumos sniegt informāciju statistikai.

III Vispārīgie principi

1. Darbības sfēra

Juridiskā informācija, kas attiecas uz visām tiesību nozarēm un aptver visus ģeogrāfiskos reģionus, ir jāizplata ar vienu vai vairākām automātiskajām sistēmām. Valstīm ir jāizveido vai arī ir jāsekmē tādu sistēmu izveidošanu, kas aptver vēl neaptvertos sektorus (sk. rekomendāciju Nr. R (83) 3, pielikums I, I daļa Nr. 5 otrais apakšpunkts un tālāk, pielikums II, II.3).

2. Atlases vispusīgums

2.1. Saskaņā ar tiesību sistēmas noteikumiem vai automātisko

sistēmu prasībām, ja ir nepieciešams, var tikt veikta nolēmumu atlase.

2.2. Tajos sektoros, kuros atlase tiek veikta, tai ir jābūt objektīvai, saskaņā ar II pielikumā noteiktajiem kritērijiem, un atlasītajiem nolēmumiem ir jābūt reprezentatīviem attiecībā uz attiecīgā sektora tiesisko informāciju.

Tas ietver arī to nolēmumu atlasī, kas neatbilst dominējošai tendencei tiesībās.

3. Aktualizēšana

Pēdējie tiesu nolēmumi ir jāievada automātiskajā sistēmā regulāri un saprātīgā laika periodā.

Ir vēlams, lai automātiskās sistēmas dotu iespēju lietotājiem būt informētiem par pēdējiem sistēmā ievadītiem tiesu nolēmumiem.

Sistēmas, cik vien iespējams, ir jāaktualizē viena mēneša laikā attiecībā uz augstākās tiesas nolēmumiem, un triju mēnešu laikā attiecībā uz citu tiesu nolēmumiem, skaitot minētos termiņus no nolēmuma publikācijas brīža vai no tā brīža, kad puses ir saņēmušas nolēmuma tekstu.

Aktualizēšanas darbā ir jāizmanto pēc iespējas visefektīvākās metodes, jo īpaši elektroniskā formā pieejamu tekstu atkārtotu izmantošanu. Turklāt tiem dienestiem, kas apkalpo datorizētās juridiskās informācijas sistēmas, ir jācenšas nodrošināt, lai rediģēšanas stadija būtu pēc iespējas īsāka.

4. Informācija attiecībā uz pārsūdzētiem tiesas nolēmumiem

Lietotājiem katrreiz ir jābūt informētiem par to, ka par atlasīto nolēmumu ir iesniegta apelācija augstākā instances tiesā.

Šajos gadījumos pēc iespējas ir jānorāda augstākās instances tiesas nolēmums (vai pārsūdzētais nolēmums ir bijis atcelts vai atstāts negrozīts).

5. *Nolēmumu arhivēšana*

Arhivēšanas kritērijiem tiesiskās informācijas meklēšanas sistēmās ir jābūt tik skaidriem un vienkāršiem, cik tas ir iespējams, un arhivētie nolēmumi ir jā saglabā vienā vai vairākās vidēs (medijos), kas paliek pieejami tiem lietotājiem, kas īpaši vēlas iepazīties ar tiem.

Uzmanība ir jāpievērš sistēmas lietošanas sarežģītības novēršanai, ko varētu izraisīt pieaugoša daudzuma novecojušas informācijas uzkrāšanās.

Datorizētās tiesiskās informācijas pakalpojumu sniedzējiem ir jāsekmē tāda meklēšana, kas var būt ierobežota ar tiesas nolēmumu meklēšanu, sākot no noteikta datuma.

PIELIKUMS II REKOMENDĀCIJAI Nr. R (95) 11

*Vadlīnijas tiesas nolēmumu atlasīšanai, apstrādei,
reprezentēšanai un arhivēšanai juridiskās informācijas
meklēšanas sistēmās*

I Atlase

1. Defīnīcija

Tālāk izklāstīto vadlīniju izpratnē "atlase" nozīmē datu bāzē ievadāmo pieņemto tiesas nolēmumu atlases modeli.

2. Atlases kritēriji

Tiesas nolēmumu atlase ir jāveic, vadoties pēc šādiem kritērijiem:

- atlase pēc hierarhijas: vienas vai vairāku instanču tiesas nolēmumu atlase saskaņā ar to hierarhisko statusu attiecīgās dalībvalsts tiesību sistēmā;
- atlase pēc ģeogrāfiskajiem kritērijiem: vienas vai vairāku tiesu nolēmumu atlase, vadoties no nolēmumu pieņemšanas vietas;
- atlase pēc tiesību nozarēm: to tiesas nolēmumu atlase, kas skar

vienu vai vairākas tiesību nozares, piemēram, krimināltiesības, ekoloģiskajās tiesības, procesuālās tiesības, laulību tiesības, finanšu tiesības u.c.;

- atlase pēc būtības: tiesas nolēmumu atlase atkarībā no tā, vai tie ir uzskatāmi par pietiekami interesantiem no juridiskā viedokļa.

Sekojošās vadlīnijas attiecas gan uz nolēmumiem par lietas būtību (materiālajām tiesībām), gan uz procesuālā rakstura nolēmumiem.

II Vadlīnijas

Ja notiek atlase, tad tai ir jānodrošina, lai datu bāzes informācija būtu objektīva un ilustratīva.

No vienas puses, atlasei ir jānodrošina plaša un vispusīga pieeja pie informācijas par tiesu nolēmumiem, un, no otras puses, jānovērš nelietderīgas informācijas uzkrāšanās.

Izmantojamie atlases kritēriji ir jāizmanto šādā veidā:

1. Atlase pēc hierarhijas, kas piešķir prioritāti augstāko līmeņu tiesu nolēmumiem, ir noderīgs paņēmieni atlasīšanai pieejamās informācijas daudzuma ierobežošanai. Kaut gan šeit ir jāņem vērā, ka pārsūdzēšanas gadījumu skaits ir atšķirīgs atkarībā no tiesību nozares un ka nolēmumi noteiktās lietu kategorijās nav pārsūdzami. Tādējādi zemākās instances tiesu nolēmumus nevajadzētu atstāt bez uzmanības.
2. Būtu jāizvairās no atlases pēc ģeogrāfiskā kritērija, ja vien to neprasa īpaši apstākļi, piemēram, reģionālajai jurisdikcijai pakļauto reģionālo tiesību pastāvēšana, ja tas ir nepieciešams noteiktas zinātniskās izpētes vajadzībām.
3. Atlase pēc tiesību nozarēm ir noderīgs paņēmieni atlasīšanai pieejamās informācijas daudzuma ierobežošanai, ja tiek radītas sistēmas īpašām lietotāju grupām. Atlase pēc tiesību nozares kritērija parasti tiek veikta, atlasot tiesas nolēmumus vienā vai vairākās tiesību nozarēs. To var veikt, saglabājot visus nolēmumus, ko ir pieņēmušas viena vai vairāku veidu specializētās tiesas, piemēram, finanšu lietu tiesas.

krimināllietu tiesas u.c.

Valstīm vajadzētu censties nodrošināt datu bāžu radīšanu, kas iekļautu tos informācijas veidus, tiesību nozares un juridiskcijas, kas nav iekļauti kaut kur citur.

4. Atlase pēc būtības ir jālieto ar lielu piesardzību, lai tiktu atlasīta un nodrošināta objektīva un ilustratīva informācija.

“Interesants no juridiskā viedokļa” nozīmē to, ka tiesas nolēmums satur tiesību normu, piemēram, rada precedentu, atspoguļo tiesisko tendenci faktu izvērtēšanā vai procesuālo praksi tādā veidā, ka tas nolēmums varētu būt svarīgs atbilstošu un pamatīgu zināšanu iegūšanai par tiesu praksi attiecīgajā tiesību nozarē.

Atlases veikšanā ir jāņem vērā šādas īpatnības:

Nolēmumus par izvērtēšanu (piemēram, soda uzlikšana, zaudējumu noteikšana), kā arī nolēmumus, kas saistīti galvenokārt ar jautājumiem par pierādījumiem un līgumiem, nedrīkst izlaist, jo šie nolēmumu veidi atspoguļo dažus svarīgus tiesību sistēmas elementus.

Nolēmumiem, kas atspoguļo tiesu “pastāvīgu praksi”, jābūt uzrādāmiem tādā veidā, lai atspoguļotu galvenos attiecīgās tiesību jomas principus. No otras puses, tas nedrīkst kavēt tiesu prakses iespējamo evolūciju. Līdz ar to juridiskās informācijas sistēmām pietiekamos intervālos ir jāuzglabā nolēmumus, kas apstiprina vai maina tiesu “iegājušamies praksi”. Vajadzētu sniegt atbilstoši norādījumus, piemēram, pievienojot anotācijas par to, vai nolēmums apstiprina vai maina praksi.

5. *Turpmākie atlases kritēriji:*

Atlases kritēriji var būt pozitīvi un negatīvi.

Kas attiecas uz negatīviem atlases kritērijiem, tad ir iespēja izslēgt nolēmumus:

- a) Ja tie pamati, uz kuriem balstās nolēmums, ir izklāstīti saskaņā ar standarta formulu vai citu standarta formu. Šī standarta izteikšanās var tikt atpazīta ar moduļiem, piemēram, vārdu apstrādes moduļiem.

b) Ja tie attiecas uz jautājumiem par pierādīšanu, un kas pie tam ir saskaņā ar pastāvošo tiesu praksi.

Ja atlase ir nepieciešama attiecībā uz augstāko tiesu nolēmumiem, ir vēlams, ka negatīvas atlases metode būtu izmantojama visās tiesību jomās.

Sekojošie pozitīvie atlases kritēriji ir jāizmanto, lai izvēlētos nolēmumu:

- a) Nolēmumi, kuros tiek dota juridiskā termina vai koncepcijas izskaidrošana, proti, tiek formulēta vai grozīta tiesību norma;
- b) Nolēmumi, kuros izmantotās interpretācijas metodes rezultātā pastāvošās tiesību normas tiek piemērotas faktiskajam sastāvam citādi, nekā tas ir bijis iepriekš;
- c) Nolēmumi, kuros ir ievērojamas tādas juridiskās argumentācijas metodes, kas atšķiras no agrākās prakses;
- d) nolēmumi, kuros tiek izlemti jautājumi par tiesas kompetenci;
- e) nolēmumi, kas iekļauj sevī arī atsevišķu tiesnešu viedokļus, ar ko ir izteikta piekrišana vai atšķirīgs viedoklis par nolēmumu;
- f) nolēmumus, kuros parādās likuma norma vai un faktu kopums, kam ir vispārējā nozīme.

III Atlases veikšana

Atlase ir jāveic tikai saskaņā ar iepriekš noteiktām vadlīnijām, kam jābūt skaidri noteiktām un viegli pieejamiem lietotājiem. Vadlīnijām ir jāatbilst tiem principiem, kas iepriekš norādīti II nodaļā.

Atlase ir jāveic vienai vai vairākām personām, kam ir nepieciešamas juridiskās zināšanas. Atlasi var veikt pakāpeniski pa posmiem, piemēram, izmantojot iepriekšējās atlases metodi. Atlase pēc būtības ir jāveic tādā veidā, lai atlases gaitā tiktu pielietotas plašas un vispusīgas zināšanas, un tiktu pārstāvēti dažādi viedokļi un uzskati.

Personas, kas veic atlasī, var būt tiesneši, juridisko zinātņu pasniedzēji no universitātēm, advokāti, prokurori vai citas valsts dienestā esošas personas. Asociāciju, juridisko izdevumu un citu

juridiskās informācijas pakalpojumu sniedzēju pārstāvji var arī tikt iekļauti šo personu grupā.

Gadījumā, ja pēdējās instances tiesa pieprasa kāda sava nolēmuma ievadīšanu datu bāzē, nolēmums principā ir jāievada.

Ir ļoti vēlams, lai lietotāji varētu piedalīties atlasē un atlasē kritēriju izvēlē.

IV Rerezentēšana (noteikumi attiecībā uz veidu un formu, kādā nolēmumi ir pieejami datu bāzē).

1. Nolēmumu reprezentācija

Dokumenti ir jābūt pieejamiem tādā veidā, lai tiktu nodrošināta to uzticama un viegla sameklēšana.

Ja ir iespēja, tiesu nolēmumiem ir jābūt saglabātiem tā, lai būtu pieejams to pilnais un oriģinālais teksts. Turklāt ir jāievēro šādas datu bāzes funkcionalitātes paaugstināšanas iespējas:

- virsraksti (*titrages*);
- atslēgvārdi (*mots-cles*);
- noteikto vārdu saraksts (*vocabulaire ferme*);
- kopsavilkumi (*abstracts/sommaires*);
- komentāri: pārskati/analīze (*resume analyse*);
- piezīmes, piemēram, atsauces uz likumu, tiesu praksi, doktrīnu;
- informācija par pārsūdzēšanas gadījumiem un pārsūdzēšanas rezultāti.

2. Konfidencialitātes jautājumi

Ja rodas konfidencialitātes un personu datu aizsardzības jautājumi, tad tiem jābūt noregulētiem ar nacionālo likumdošanu saskaņā ar principiem, kas noteikti Konvencijā par indivīdu aizsardzību attiecībā uz personas datu automatizēto apstrādi (Konvencija Nr.108, Eiropas Līgumu sērijas) un to papildinošajos dokumentos.

3. Pieeja

Attiecībā uz datorizēto juridiskās informācijas sistēmu pieeju pie tiesu nolēmumu tekstu avotiem, ieskaitot arī tekstus elektroniskā formā un lietotāju pieeju datorizētajām juridiskās informācijas sistēmām, ir jāpiemēro Rekomendācijas Nr. R (83) 3. pielikuma I daļas 2.un 3.punkta noteikumi.

Juridisko jēdzienu alfabētiskais rādītājs

- A**
Administratīva lieta – 148, 149, 155,
Administratīvais akts – 15, 136, 148-150
Administratīvais sods - 13
Administratīvais pārkāpums - 14
Administratīvā procesa likumprojekts – 15, 148-150
Administratīvā tiesāšanās kārtība - 86
Administratīvās tiesības - 130
Administratīvo aktu procesa noteikumi -- 129, 136, 157
Administratīvo pārkāpumu kodekss -- 13, 14, 106, 116, 117
Administratīvo tiesu process - 67
Advokāts - 17, 28, 40, 93, 95, 98, 140, 163-165, 173, 176-179, 182, 193
Analogija -- 12, 155
Apelācija - 69, 97, 100, 118, 138, 175, 176, 189
Apsūdzība - 121, 122
Arests - 117
Argumentācija - 15, 70, 111
- metode 17, 193
Arguments - 68, 100, 125, 137, 138, 177, 179
Atbildība 105, 109, 110, 113
- kriminālā 102, 105, 110, 116; princips - 116
Atsavināšana – 74, 75
Autora tiesības - 27
- Ā**
Ātomenerģijas kopiena - 165
- B**
Baristers - 179
Brīvības atņemšana 117, 118
- C**
Cilvēktiesības – 154, 171, 181
- Eiropas Cilvēktiesību tiesa – 164, 175
Civillieta -- 26, 30, 33, 42-44, 134, 148, 149, 155
- spriedums – 41
Civillikums – 10, 83, 84, 91, 94-97, 100, 112, 115, 116, 130, 135, 136
- Vācijas - 26
Civillikumu kopojums - 10, 68
Civiltistika - 40
Civīlprocess - 10, 27
- Kodekss - 135, 137; likums – 13, 14, 91, 98, 101; nolikums – 69, 70, 83; norma - 155
Civiltiesības - 27, 130

Dabas vides aizsargzība – 102, 103, 116
- noteikumi – 102-104, 109, 110, 118

Domimum utile - 73

Darba devējs – 74, 165

Darba spēja - 89

Darbinieks – 74, 80, 82

Darbība – 102, 136

- neatlauta – 100

Darījums – 72, 84, 99, 130, 136

- civiltiesisks – 108

Dāvinājums – 97, 98

- līgums – 92, 96, 100

Demokrātija - 146

Deklarācija “Par LR neatkarības atjaunošanu” - 126

Direktīva – 161, 163, 168, 170

Dispozīcija - 119

Doktrīna – 137, 143, 180, 181

- sociālistiskā - 8; tiesību - 7

Eiropas ekonomiskā telpa - 185

Eiropas Komisija - 161, 165, 183, 185

Eiropas Kopiena - 160, 164, 172, 184

- dalībvalsts – 164-166; institūcija – 163-166, 168, 170, 185; mērķi - 172; likumdošana – 162; likums – 163; līgums - 161-166, 168, 170, 180, 184; tiesa - 160, 163-168, 171, 172, 180; tiesības - 160, 163, 166, 168-172, 179, 180

Eiropas Ministru komiteja - 186

Eiropas Padome - 15, 161, 165, 166, 183-186

Eiropas Parlaments - 165, 183, 184

Eiropas Savienība – 15, 91, 160, 164, 171-173, 177-179, 181, 183, 185

- dalībvalstis - 175-177, 179, 183; institūcijas – 173, 174, 176, 182, 184; likumdošana – 171, 177, 181; lēmums – 181; likumi - 175; līgumi – 175, 177, 183; primāras tiesības – 161; sekundāras tiesības - 161, 176; tiesa – 173-178, 180-183; tiesības – 91, 161, 169, 175, 177; tiesu sistēma – 177, 183; tiesību akts – 170, 171

Ekonomikas ministrija - 152

Enforcement actions - 183

Faktiskais sastāvs - 193

Faktiskā puse - 120

Faktiskie apstākļi - 123

Finansu ministrija - 128, 152

- ministrs – 77. 81, 86

Griba – 97. 136

Hipotēka - 99

Iedzīvotājs - 180

leilgums - 84

Iekšlietu ministrs – 73. 74, 90

Ieskaits - 130

Imobils - 77, 85, 88

Indivīds - 136. 162, 163. 165-167. 169, 176

Instance - 36. 37. 45. 179

- apelācijas - 69. 97. 100. 118. 137: augstākā - 92. 119. 143. 189; Eiropas tiesas - 160; kasācijas - 118; otrā - 54; pēdēja - 17. 183. 194; pirmā - 13. 79. 82. 142. 164. 166. 168. 171. 175. 178. 182; tiesas - 92. 119. 190; zemākā - 191

Institūcija - 14. 155. 158. 163

- augstāka - 13; Eiropas justīcijas - 173; Eiropas Kopienas - 163-166. 168. 170. 185; Eiropas Savienības - 173. 174. 176. 182. 184; pašvaldības - 137. 156; tiesībaizsardzības - 118; valsts - 140. 156

Instrukcija - 83. 131

Integrācija - 173

Interpretācija (sk. arī iztulkošana) - 124. 132. 150. 156. 157. 166. 170. 171. 179

- jēdziena - 130; juridiska akta - 166; Eiropas tiesas - 167; Eiropas tiesību - 180; EK līguma - 166. 173; legāla - 69; likumdošanas - 160. 161. 172; likumu - 131; metode - 16. 193; metodoloģija - 134; normas - 125; principi - 132; Satversmes - 156; tehnika - 131

Intra et secundum legem - 83

Ipsa iure - 152

Izlīgums - 123

Izpildvara - 157

Izpratne

- prakses - 9; tiesību - 9; tiesību avotu - 13

Iztulkojums - 25

Iztulkošana - 70

- gramatiskā - 14; metode - 13; normu - 143; prakse - 140; sistēmiskā - 14. 128. 143; teleoloģiskā - 14. 128. 129. 143

Īpašums - 97. 112. 116. 123

- kopējs - 87. 123; kustams - 95. 111; nekustams - 76. 77. 79. 84. 94. 98. 99. 111. 115. 141. 149; nodošana - 85; pāreja - 84; prasība - 92.

98-100: privāts - 110: tiesības - 73, 84, 85, 97, 100, 114: tiesības
pāreja - 99

Īre - 84

Jēdziens - 76, 90, 114, 125, 127, 130, 157

- abstrakts - 126, 127, 131; ikdienas valodā lietots - 126: interpretācija
- 130: juridiskais sastāvs - 127, 130: juridiskais saturs - 131: satura
noskaidrošana - 131: zādības - 111

Juridiska interese - 16

Juridiska metode - 11

Juridiska tehnika - 130

Juridiska terminoloģija - 125, 126

Juridiskais jautājums - 137

Juridiskais strīds - 160

Juridiskās informācijas dienests - 17

Juridiskās sekas - 142

Jurisdikcija

- Eiropas tiesas - 165, 183: konstitucionālā - 147: reģionālā - 191:
tiesas - 175, 182

Jurisprudence - 5-7, 9, 13, 16, 91, 188

Kaitējums - 109, 116, 182

Kara tiesības - 27

Kasators - 97, 98

Komerclikums - 14

Komunistiskā partija - 8

Konkursa tiesības - 27

- sodu likumi - 28

Konstitūcija - 147, 154, 156, 161

- Satversme - 12, 14, 91, 124, 133, 147, 148, 151, 154, 156: Vācijas -
181;

Konstitucionalizācija - 162

Konvencija - 61, 194

Kopīpašums - 13

Koroborācija - 84, 99

Kratīšana - 136

Kriminālatbildība - 102, 105, 110, 116

Kriminālistika - 41

Kriminālkodekss - 103, 104, 117, 119

- Krievijas - 103, 106: Vācijas - 106

Krimināllieta - 27, 43, 113, 116-119, 134, 148, 149, 155, 175

- spriedums - 40, 41

Krimināllikums - 102, 103, 105, 106, 109, 110, 111, 113-115, 116, 118, 119

199

Kriminālprocess – 10, 28, 41, 123

- likums – 122; nolikums – 70; norma – 155

Krimināltiesības – 104, 111, 168

Legitimācija – 183

Lēmums – 13, 14, 18, 86, 114, 118, 119, 130, 138, 141, 161, 166-168, 174, 181, 182

- adjukācijas – 85; advokāta – 176; amatpersonas – 135, 136; ar likuma spēku – 180; Augstākās tiesas Plēnuma – 111, 113, 116; Eiropas Savienības – 181; izpildes nodrošināšana – 178; nacionālas tiesas – 177; pārsūdzēšanas veidi – 14; Senāta – 92; tiesas – 74, 169

Lietojums – 12

Likumdevējs – 68, 111, 126, 150, 154, 156

- Latvijas – 69

Likumdošana – 11, 143, 179

- akti – 10, 11, 161, 165, 171, 173; attīstība – 111; Eiropas Kopienas – 162; Eiropas Savienības – 171, 177, 181; interpretācija – 160, 161, 172; krimināla – 103, 110, 113, 114, 116, 117, 119; nacionāla – 162, 163, 173, 179, 194; nodokļu – 124, 126, 131, 135, 139, 141

Likumība – 152, 166, 168

- pārkāpumi – 7, pārskatīšana – 165

Likums – 30, 31, 37, 40, 50, 58, 62, 65, 66-69, 73-75, 82, 84, 91, 110, 111, 115, 117-119, 128, 133, 137, 147, 151, 155, 173, 177, 179

- agrārās reformas – 73, 76, 78; atpakalējošs spēks – 80; ārkārtas stāvokļa – 75; Eiropas Kopienas – 163; Eiropas Savienības – 175; izpratne – 132; iztulkošana – 10, 70, 131, 156; jēga – 134; karaklausības – 81; MK iekārtas – 158; nacionālais – 175; nodokļu – 78, 79, 81, 85, 144; norma – 69, 156; noteikumi – 86; par ārvalstu ieguldījumiem LR – 127-129; par grāmatvedību – 127, 128; par maternitātes un slimības pabalstiem – 154; par nodokļiem un nodevām – 134, 138; par peļņas nodokli – 128; par PVN – 130; par tiesu varu – 91; par uzņēmējdarbībasregulēšanu enerģētikā – 158; par uzņēmuma gada pārskatiem – 127, 128, 133; par uzņēmuma ienākuma nodokli – 133; par valsts budžetu – 154; par VID – 131; pensiju – 80, 82, 87, 89; piemērošana – 7, 10, 16, 70, 116; privātais – 77; projekts – 146-152, 155, 158; robeža – 109; robs – 70, 125; saturs – 83; sašaurināts tulkojums – 134; Satversmes tiesas – 146, 148, 151, 153, 155-157; spēkā stāšanās kārtība – 132; taisnīga piemērošana – 186; tulkojums – 124; valsts – 17; Zemesgrāmatu – 99, 100

Līgums – 73, 95, 96, 115, 120, 122, 123, 192

- Amsterdamas – 161, 164, 165, 168; brīvais – 79, 80; darba – 82; dāvinājuma – 92, 96, 100; Eiropas Kopienas – 161-166, 168, 170, 180, 184; Eiropas Savienības – 175, 177, 183; interpretācija – 173;

interpretācijas tiesības 165; klauzula 173; koroborēts -- 96, 99; Māstrihtas -- 175, 184; nosacījumi -- 121; obroka 73; pirkuma 85, 94, 96-98; pirkšanas-pārdošanas 76, 93, 100, 120, 121; privāts -- 72; rakstisks 120; Romas 162, 173; spēks -- 121; starptautisks -- 66, 147, 148, 153, 165; starpvalstu -- 183; vienpusēja atkāpšanās - 96

Mala fide - 122

Mantojums -- 73, 81, 123

Ministru kabinets -- 116, 129, 132, 148-150, 157

- iekārtas likums -- 158; noteikumi -- 116, 158

Ministru prezidents -- 148-150

Morāle - 9

Nelikumība - 7, 8

Nodarījums -- 110, 111, 113, 117-118, 121

- kaitīgums 117; objekts 108; priekšmets -- 108; sastāvs -- 107

Nodoklis 76, 77, 79-84, 88, 89, 124, 126, 129, 185

- likumdošana -- 124, 126, 131, 135, 139, 141; likums -- 78, 79, 81, 85, 144; nolikums -- 87; sistēma -- 126; sods -- 85, 144; tiesības -- 125, 141

Noilgums - 134

Nokavējums - 94, 96, 97

Nolēmums -- 11-13, 15, 126, 131, 139, 141, 194

- atlase -- 16, 17, 189, 191; augstāko tiesu -- 193; motīvu daļa 142; pamatots - 134; pārsūdzētais -- 189; Senāta -- 70; tiesas -- 91, 124, 133, 135, 138, 145, 186, 188, 190, 195

Noma 73, 75

Norma (sk. arī tiesību norma) - 62, 102, 103, 115, 118, 119, 150, 155

- apstrīdētā -- 153; augstāka juridiska spēka 152, 157; blanketā 109; gramatiskais teksts 12; Eiropas Kopienas 167; interpretācija 125; konkrētība 126; kontroles process -- 156; krimināltiesiska 109, 118; likuma 69; mērķis -- 129; nacionāla -- 167; neatbilstoša 154; pārkāpums -- 97; tiesās ietekmes -- 169; tulkojums -- 157; vispārēja - 169

Normatīvais akts -- 109, 110, 126, 131, 137, 150, 152

Nosacījums -- 96, 121

Nosacīta notiesāšana - 118

Noteikumi 76

- administratīvo aktu procesa 129, 136, 157; dabas aizsardzības 102-104, 109, 110, 118; konkurences -- 182; medību un zvejas 104; Ministru kabineta -- 116, 158; par slimo kasēm 82, 86

Noziedzīgs nodarījums -- 73, 102, 109, 110, 114, 116-118

- mantisks -- 110; pazīmes -- 123; priekšmets - 113

Noziegums -- 102, 105, 106, 117

- ekoloģiskais – 106, 108; saimnieciskais – 104; sastāvs - 119

Ogļu un Tērauda kopiena – 165, 182

Paraža 14

- tiesības – 91

Patentu tiesības - 33

Patvaļa - 7, 8

Pašvaldība – 75, 81, 137

Pārkāpums -- 105

- kriminālais – 117, 118; tiesību – 117, 118

Persona – 17, 44, 55, 74, 76-78, 80, 84, 86, 98, 111, 112, 115, 142, 146, 149, 151, 154, 155, 157, 168, 179, 187, 188, 193, 194

- amata – 13-15, 54, 104, 135-138, 143, 148, 156; datu aizsardzība – 194; fiziskā – 109; juridiskā – 109, 137, 156, 185; labticīgā -- 99; pilnvarotā – 94, 95, 179; privātā – 77, 175, 178, 182; trešā – 99, 100, 140; vainīgā – 113, 114, 116, 118

Piekritība -- 62

Pierādījums – 81, 137, 192, 193

Piespiedu līdzekļi - 102

Pilnvara - 94

Pilsonis - 77, 142, 169

Pirkums – 85, 98, 120

- līgums - 76, 85, 94, 96-98

Policija - 72

Postsociālisms - 8

Prakse -- 24, 34, 46, 56

- Augstākās tiesas – 69, 119; grozīšana – 41, 42, 58; iztulkošanas – 140; juridiskā – 7, 141; padomju tiesu un administratīvā - 7; procesuālā – 16, 192; Satversmes tiesas – 146; Senata – 19; sodu piemērošanas – 117; tiesu – 7-14, 35, 40, 69-71, 89, 91, 93, 104, 113-115, 118, 119, 124-126, 132, 134, 138, 143, 144, 192, 193

Prasība – 94, 95, 99, 100, 166, 169, 182

- īpašuma – 92, 98-100; tiešā -- 177, 178

Prasījums - 84, 130, 151

Prāvnieki - 10

Precedents - 7, 8, 11, 91, 92, 130, 132, 175, 177, 180, 192

- tiesības – 124

Preču zīme – 24, 25

Prejudiciālais jautājums - 180

Prejudiciālā kārtība -- 178-180

Princips - 74, 84, 152, 193

- atbildības 116; demokrātiskās reprezentācijas 69; ES tiesas darbības – 180; interpretācijas – 132; kriminālprocesa – 136; likumības – 152; pašāvības aizsardzības – 131; pārkuma – 162, 163; publiskas ticamības – 99; spēkā neesamības 169; taisnīguma 152; tiesiskās pašāvības – 152; tiesiskās uzticības – 131; tiesību – 129, 136, 139, 171; tiesu prakses pēctecības – 68; tiesu sistēmas pēctecības – 92; tiesu praksē atzītais – 132; tiesu sistēmas vienotības – 92; tiešās ietekmes – 162, 163; uzticības tiesībām – 152; varas dalīšanas – 152; vienlīdzības – 91, 125; vispārīgs – 132, 187; vispārtiesisks - 83

Privatizācija - 152

Privāttiesības – 72, 136, 181

- institūts – 77

Prokuratūra – 33, 40, 58

- ģenerālā – 36, 44, 93

Prokurors – 41, 45, 137, 138, 140, 193

- atzinums – 136; ģenerālais – 43, 50

Proletariāta diktatūra - 8

Ratio legis – 129, 134

Regula - 161, 163

Reģistrācija - 78

Rekomendācija – 15-17, 161, 168, 183, 186, 195

Resors – 25

Rezolūcija – 37, 42, 52

Romāņu - ģermāņu tiesību saime 9, 142

Romiešu tiesības - 180

Sabiedrība – 17, 69, 84, 134, 187

- privāta – 72

Saeima – 10, 70, 115, 146-148, 150, 153, 154, 157

- stenogrammas – 12

Saistība 95, 136

- izpildījums – 97; pozitīva - 163

Sankcija 116, 117, 119, 138

Satversme 12, 14, 91, 124, 133, 147, 148, 151, 154, 156

Senators - 43

Senāts - 10, 12, 13, 36, 50, 71-89, 100, 118, 119, 123, 130, 137, 141, 143

- Administratīvais departaments – 50, 69-72, 75, 78, 79, 86-89, 144; Apvienotā sapulce – 10, 75, 83, 85, 89; Civillietu departaments – 12; funkcijas – 68; Krievijas – 70, 72, 73, 75; Latvijas – 68, 69, 114; lēmums – 92; nolēmums – 11, 70; Spriedumu birojs – 18-22; spriedums – 22, 68-70

Sociālistiskā ideoloģija - 8

Sociālistisko tiesību doktrīna - 7

Sodāmība - 111

Sods - 117, 118, 134, 170, 192

- administratīvais - 13; kriminālais - 106; nauda - 75, 134; naudas - 13, 77, 117, 118, 138, 139; nodokļa - 85, 144; piemērošanas prakse - 117, 118; politika - 118; sankcija - 33, 138; sistēma - 170; veidi - 117

Sodu likumi - 28, 41, 103-106, 110, 111, 113, 114, 117, 119, 120, 122, 123

- konkursa - 28; Krievijas - 103

Solisitors - 179

Sprīdums - 10-15, 19, 21, 22, 24-28, 29, 36, 45, 52, 57, 58, 60, 67, 71-89, 93, 95, 98, 101, 118, 120, 121, 127, 129, 130, 132, 133, 135, 140, 143, 151, 154, 180

- apgabaltiesas - 122; apelācijas - 167; civilais - 41; Eiropas tiesas - 171; izvilkums - 32, 46, 49; kasācijas departamentu - 10; klasificēšana - 158; Konstitucionālās tiesas - 157; kriminālais - 40, 41; lemjošā daļa - 156; motīvs - 37, 56, 61, 123; motīvu daļa - 13, 15, 152, 156-158; neatkarīgs - 176; pamatošana - 179; pasludināšana - 151, 155; pastiprināta sastāva - 62; pārsūdzības motīvi - 119; pretrunas - 41; Satversmes tiesas - 5, 12, 141, 146-150, 153, 155, 157, 158; Senāta - 22, 68-70, 134; Senāta Apvienotās sapulces - 10; teksts - 36; tēze - 19-22, 27-45, 49, 51, 53-57, 60, 62-67, 114; tiesas - 10, 13, 15, 91, 124, 137, 176, 177, 179, 182; tiesnešu - 175; vispārsaistošs spēks - 156

Sprīdumu birojs - 24-30, 33, 37, 39-47, 51, 53-56, 63

- funkcija - 34, 45

Stare decisis - 9

Starptautiska organizācija - 160, 161, 171, 172

Statūti - 78, 79

Sūdzība - 13, 69, 75, 86-88, 136, 140

- apelācijas - 138, 175; kasācijas - 97, 98, 100, 120, 122, 123, 134; konstitucionālā - 148-150, 154, 155, 158

Šķīrējtiesa - 176

Taisnīgums - 9, 186

- nodrošināšana - 145; prasība - 69; priekšstats - 69; princips - 152; procesuālais - 15

Tautas griba - 8

Teorija - 9

- krimināltiesību - 106, 113, 114; tiesību - 9

Termins - 78, 94-98, 134

Tiesa - 8, 36, 40, 68-70, 78, 88, 91, 116, 118, 120, 121, 127, 129-131, 135, 137, 140, 156, 191, 192

- Administratīvā - 44, 50, 52-54, 60, 63; Apgabala - 12-14, 36, 75, 91, 95, 97, 120, 121, 132, 138; Apelācijas - 44, 62, 97; attiecības - 167; Augstākā - 8, 13, 14, 24, 34, 41, 43, 52, 54, 71, 92, 93, 101, 112, 114, 118, 119, 125, 144, 175, 181, 184; civilā - 88; dalībvalsts - 166, 180; Eiropas Cilvēktiesību - 164, 175; Eiropas Justīciju - 164, 165; Eiropas Kopienas - 160, 163-168, 171, 172, 180; Eiropas Savienības - 173-178, 180-183; judikatūra - 171; jurisdikcija - 175; iekārtas likums - 10, 28, 68; instance - 92, 119, 190; izdevumi - 179; Kara - 73; Kasācijas - 43-45, 50, 53-55, 60, 66; Konstitucionālā - 142, 150, 181; kompetence - 17, 193; kriminālā - 88; lēmums - 74; loma - 8; miera - 36; nacionāla - 163, 165-168, 178, 179; neatkarība - 8, 137; Nodokļu - 137; nolēmums - 11-13, 91, 68, 124, 133, 135, 139, 141, 145, 186, 188, 190, 195; norma - 8; palāta - 96, 98, 100; prakse - 7-14, 35, 40, 69-71, 89, 91-93, 104, 113-115, 118, 119, 124-126, 132, 134, 137, 138, 143; 144, 192, 193; procedūra - 178; process - 11, 14; Rajona - 138; Revīziju - 183-185; rīcības sēde - 19, 75; sastāvs - 122; Satversmes - 12, 146, 147, 151, 154, 156, 158; sēde - 42, 46, 50, 74, 177; sēdes sastāvs - 18; sistēma - 17, 31, 124, 171, 177, 183; spriedums - 10, 13, 15, 91, 124, 137, 176, 177, 179, 182; starptautiska - 164, 175; taisnīga - 16; uzdevums - 68, 173; vara - 68, 185; valoda - 77; virstiesa - 33, 35-37; Vācijas Federālā - 68; Vācijas Federālā Konstitucionālā - 154, 156, 171; vispārējās jurisdikcijas - 149, 150, 157, 158

Tiesājamība - 163

Tiesiska apziņa

- sociālistiskā - 8

Tiesiska matērija - 45

Tiesiska tēze (sk. arī sprieduma tēze) - 29, 30, 31, 46, 59, 65, 141, 144

Tiesiska viela - 61

Tiesiskais atzinums - 36

Tiesiskās attiecības - 136, 152

Tiesiskas sekas - 92, 126

Tiesības - 8, 9, 68, 72, 73, 77, 90, 96, 109, 112, 115, 123, 132

- administratīvās - 130; adresāts - 142; anglo-sakšu - 178; atkāpties - 97; attīstība - 69, 157, 163; autora - 27; būtība - 8; cedētas - 82; cilvēka - 154, 171, 181; civilās - 27, 130; deleģēšana - 131; Eiropas Kopienas - 160, 163, 166, 168-172, 179, 180; Eiropas Savienības - 91, 161, 169, 175, 177; ekoloģiskās - 191; finansu - 191; griezties tiesā - 137; ieraduma - 91; ilggadības - 73, 75; izpratne - 7, 9; īpāsuma - 73, 84, 96, 97, 99, 109, 114, 116; jaunrade - 8, 68, 69; juristu - 9; kara - 27; komisijas - 88; konkursa - 27; konstitucionālās - 149; kopīpašuma - 13; kriminālās - 104, 111, 191; laulību - 191; lēmums - 169; lietošanas - 73, 108-110, 114; lietu - 84, 99; mantiskās

67; materiālas - 10, 11, 191; nacionālās - 162, 170, 180; nodokļu - 125, 141; nodrošināšana - 167; obroka - 75; padomju - 11; pastiprināšana - 68; patentu - 33; pārkāpums - 110; pārnacionālas - 160; pētišana - 188; piemērošana - 188; pilnīgas varas - 98, 100; precedentu - 124; priekšrocības - 82; privātās - 72, 136, 181; procesuālas - 10, 67, 191; publiskās - 129, 136; reģionālās - 191; romiešu - 180; salīdzinošās - 8; sociālistiskās - 7; starptautiskās - 160, 161; substantīvās - 165; taisnīguma funkcija - 69; tiesas radītas - 91; tirdzniecības - 27; uz pensiju - 80; uz taisnīgu tiesu - 14; valdījuma - 108, 114-116; veidošana - 91, 160, 172, 188; vienvēidīga piemērošana - 69

Tiesību akts - 147, 148, 166, 170, 171, 179

Tiesību avots - 7, 9, 91, 137

- izpratne - 13; palīgavots - 7, 12, 70, 125, 142

Tiesību iekārta - 7, 8

- padomju - 11; pārmaintotā - 11

Tiesību institūts - 128

Tiesību jautājums - 53, 58, 142, 144, 188

Tiesību loks

- kontinentālās Eiropas - 7; sociālistiskais - 7; Rietumu - 16

Tiesību norma - 7, 9, 12, 17, 83, 128, 134, 142, 147, 151, 153, 192, 193

- apstrīdētā - 154; atbildība - 156; Eiropas Kopienas - 181, 183; Eiropas Savienības - 183; iekšēja - 129, 130; juridisks spēks - 147-149, 153; materiāla - 97, 98, 100, 138, 143; mērķis - 133; piemērojamā - 92; piemērošanas metodoloģija - 11; procesuāla - 97, 98, 135, 137; spēkā necesoša - 152, 153; statuss - 156; tiesiskums - 154; vispārīsaistoša - 8

Tiesību nozare - 128, 138, 188, 190, 192

Tiesību princips

- likumības un pamatotības - 13; vispārīgie - 11, 12

Tiesību sistēma - 11, 68-70, 159, 188, 190, 192

- angļu - 176, 179; Latvijas - 7, 12; nacionālā - 160; Rietumvalstu - 7; romāņu-ģermāņu - 176

Tiesību zinātne - 9, 92

Tieslietu ministrija - 17

- ministrs - 10, 35, 53, 54, 77; vēstnesis - 9

Tiesnesis - 10, 17, 36, 40, 41, 54, 58, 91, 124, 134, 140, 143, 163, 173, 174, 178, 182, 193

- administratīvais - 50; Augstākās tiesas - 132; Ētikas kodekss - 134; likumam pakļauts - 124; neatkarīgs - 124, 175; miera - 121, 122; referents - 28, 45, 55, 63-65; sastāvs - 101; Satversmes tiesas - 148; šefu - 26; ziņotājs - 165

Tirdzniecības tiesības - 27

Tribunāls – 166, 168, 183

Vaiņa - 119

Valdījums – 112, 113-115

Valsts – 8, 73, 84, 109, 163, 188

- atbildība – 170; tiesiska – 11

Valsts Ieņemumu dienests – 129-132, 135, 136, 138, 143

Valsts institūcija – 8

Valsts Kontrole - 78

- padome – 71

Valsts pārvalde - 137

Valsts prezidents – 148, 150

Valsts vara – 8

Valsts Zemes banka – 120, 121

Varas dalīšana – 147, 152

Vienlīdzība - 69

Vienošanās – 121, 123, 163

Zaudējumi – 109, 116, 122, 169, 178, 192

Zādība – 107, 110-113

Zemes fonds – 75, 76, 78, 109

Zemesgrāmata – 77, 84, 97, 99, 100, 111, 115

- ieraksts – 96; likums - -99, 100; nodaļa – 98, 99, 149

Zemkopības ministrija - 70

Zinātne

- juridiskā - 11; tiesību – 9, 92

Zinātņu akadēmija – 133

Personu alfabētiskais rādītājs

Balodis Emilija – 79
Batarevskis O. – 93-95
Bērziņš K. - 89
Birznieks K – 86, 87
Bukovskis V. - 92

Ceikels K. - 71
Cipeliuss Reinholds - 69

Čakste K. - 92

Ducmanis Kārlis – 5, 24

Fridrihsons I. - 93

Gencs Z. - 93
Guļāns Andris - 91
Gutcmans Alvins - 72

Hāns – 74
Hilze R. - 88

Ivanovs Z. - 114

Justiniāns - 142

Kalacs J. - 71
Kalniņš E. - 93
Kalējs - 123
Kanaris K.V – 5, 68
Kaparšmite - 93
Klucis J. – 18, 23
Konradi Fridrihs - 83
Korfs – 73
Kradevics I. – 114
Kurmītis – 123
Kusiņš Gunārs - 148

Larencs K. – 5, 68
Lēbers Augusts – 9, 10, 70, 71, 144
Lēbers Dātrichs Andrejs – 5, 6, 68, 70, 71

Meļķis Edgars – 92

05

Namatēvs R. – 93
Niedra Andrievs - 90

Orlovskis V. – 93-96
Ozoliņš L. – 93-95, 97, 99, 100
Ozoliņš O. - 22

06

Ripke A. – 71
Rusovs Imants - 92

Sinaiskis Vasīlijs - 90

Šreibere S. - 93
Štrauchmans – 79
Švarc Alise – 75
Švēde Māris - 92

Valters Ādolfs - 83

Zaidele Sāra – 93-95, 97, 99
Zaļkalns E. - 89
Zālītis Augusts – 79
Zebba - 89
Zelmene M. - 93

